

TIMO PAUNONEN

Kuka kaivaa pääministerin poliittisen haudan?

Poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet viiden pääministerin aikana 1987–2010

TIMO PAUNONEN

Kuka kaivaa pääministerin
poliittisen haudan?

Poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet
viiden pääministerin aikana 1987–2010

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
Johtamisen ja talouden tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Tampereen yliopiston Pinni-rakennuksen
salissa A2100, Paavo Koli, Kalevantie 4,
Tampere, 22.10.2021, klo 12

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, Johtamisen ja talouden tiedekunta

*Vastuuohjaaja
ja Kustos* Professori
Ilkka Ruostetsaari
Tampereen yliopisto

Esitarkastaja(t) Yliopistonlehtori, dosentti Professori
Juri Mykkänen Erkki Karvonen
Helsingin yliopisto Oulun yliopisto

Vastaväittäjä Professori
Erkki Karvonen
Oulun yliopisto

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Copyright ©2021 tekijä

Kannen suunnittelu: Roihu Inc.

Taitto: Sirpa Randell

ISBN 978-952-03-2122-2 (painettu)
ISBN 978-952-03-2123-9 (verkkojulkaisu)
ISSN 2489-9860 (painettu)
ISSN 2490-0028 (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2123-9>

PunaMusta Oy – Yliopistopaino
Joensuu 2021

Esipuhe

Olet erotettu! Soitan päätoimittajalle! Soitan toimitusjohtajalle! Sun urasi tässä lehdessä loppui tähän!

Keskustelu käytiin Aamulehden Helsingin toimituksessa Töölönkadulla 1980-luvun lopulla. Puhelimen toisessa päässä olin minä. Toisessa päässä pauhasi täysin malttinsa menettänyt ministeri. Nuoren miehen muutaman kuukauden ikäinen vakituinen työ lehden politiikan toimituksessa näytti katkeavan heti alkuunsa. Juttu oli osunut maaliinsa – liian hyvin.

Ministeri pauhasi aikansa ja löi sitten luurin korvaan. Hieman hämmentyneenä soitin Aamulehden vakaalle ja viisaalle päätoimittajalle Raimo Seppälälle. Mitäs nyt tehdään? Ministeri uhkasi potkuilla. Muistan Ramin vapautuneen naurun ja sarkastisen toteamuksen, että ihan niin huonosti asiat eivät vielä Aamulehdessä ole, että ministeri erottaa työntekijöitä. Huutoa ja melskettä on riittänyt myöhemminkin, mutta siihen on osannut suhtautua huumorilla, Ramin ohjeet mielessä.

Nuorelle toimittajalle politiikan journalismi näyttäytyi 1980-luvun lopulla kummallisena vyyhtenä, jossa poliitikkojen ja toimittajien intressit tuntuivat sekoittuvan jotenkin ovelalla, molempia hyödyttävällä tavalla. Jotkut toimittajat leveilivät hyvillä suhteillaan: tietoja tippui puhelinsoitolla. Muistan joskus jonkun kollegan muistuttaneen, että hän tietää aina ensimmäisenä budjetin loppusumman hallituksen syksyisestä budjettiriihestä. Joku toinen taas ehätti kilpailevan välineen uutisen jälkeen kertomaan, että minähän tiesin tuon jo kaksi viikkoa sitten. Silloin politiikan journalistin mitta ei ollut tutkivien journalistien lumilapio tai Suuri journalistipalkinto vaan tieto, jota ei kerrottu eteenpäin, ei ainakaan lukijoille. Oikea politiikan toimittaja ei kertonut poliitikon ravintolasekoiluista tai syrjähyppyistä tai avio-ongelmista, vaan hän kertoi vain ja ainoastaan sen, mitä pönöttävissä tiedotustilaisuuksissa kerrottiin – ennen kuin tuli *Tamminiemen pesänjakajat* -kirja vuonna 1981. Kirja sekoitti totut kuviot hetkeksi, mutta vain hetkeksi. Kohta palattiin vanhaan menoon.

Nyt ajat ovat tietysti muuttuneet. Poliitikko ihmisenä on politiikan julkisuudessa monesti suurempi juttu kuin maidon kaksihintajärjestelmä, soten kiemuroista puhumattaakaan. Ajatus poliitikkojen ja toimittajien välisten suhteiden tutkimisesta jäi itämään mieleeni. Tein pieniä huomioita ja kehittelein teoriaa. Professori Olavi Borg innostui aiheesta 1990-luvulla. Sain väkerrettyä jonkinlaisen tutkimussuunnitelman, mutta loppujen lopuksi koko aihe jäi ruuhkavuosien jalkoihin herätäkseen uudestaan eloon vuonna 2010, jolloin jäin vuorotteluvapaalle. Tosin vaimoni Martta on leikkimielisesti muistuttanut, että perheessä on muutettu isompaan asuntoon kaksi kertaa siksi, että ”Timolle on tilaa tehdä väikkäriä”. Vuorotteluvapaalla ihmiset tekevät yleensä jotain kivaa, keskittyvät itseensä, harrastavat ja päästävät työpaineita ulos – paitsi minä. Minä aloin tehdä väitöskirjaa. Minäpä pyyhkäisen sen pois, kun ei ole muutakaan tähdellistä tekemistä. Kymmenen vuotta myöhemmin väitöskirjan teon koko raadollisuus on tullut tutuksi. Kyse ei ollut pyyhkäisystä vaan jostain paljon muusta: hyvästä muistutuksesta omien kykyjen rajallisuudesta. Kymmenen vuotta sitten saatoin voimieni tunnossa kuvitella, että käsissäni kaikki muuttuu kullaksi, myös väitöskirja. Väitöskirja opettaa nöyryyttä ja omien resurssien tuntemista ehkä enemmän kuin tieteellistä ajattelua – ja tässä mielessä matka oli kehittävä ja ennen kaikkea tarpeellinen.

Väitöskirjan tekeminen on ihan muuta kuin journalistin nopeatempoista työtä. Journalisti-minä piti unohtaa, muuten tästä ei olisi tullut mitään. Aikajänne on pitkä, haastatteluaineisto on tehty lähes kymmenen vuotta sitten, ja koko ajan aiheesta ilmestyy tutkimusta meillä ja muualla. Tuntuu, että väitöskirjan kanssa on koko ajan muutaman askeleen jäljessä; joku muu on jo pyöritellyt samaa aihetta. Mutta tässä ehkä pelastaa aiheen valinta: poliitikkojen ja toimittajien suhteet. Poliitiikan journalismissa ja mediatutkimuksessa aihe pitää pintansa, siihen tulee uusia nyansseja, eikä se ole millään tavalla vanhentunut. Päinvastoin. Se on ajankohtaisempi kuin koskaan sosiaalisen median vyöryn takia. Perinteinen media on joutumassa ahdinkoon, koska poliitikolle on muitakin, suurempia teitä päästä julkisuuteen ja äänestäjien iholle. Kehitys on vasta alussa, mutta sillä tulee olemaan valtavia vaikutuksia poliitikkojen ja perinteisen median toimittajien väliseen vuorovaikutukseen ja suhteeseen. Taitava poliitikko osaa käyttää sosiaalista mediaa ja perinteistä mediaa rinnan sanomansa levittämiseen tai kilpailijoidensa mustamaalaamiseen. On aika kuopata vanha portinvartijateoria, lopullisesti.

Kiitos ohjaajalle, professori Ilkka Ruostetsaarelle kärsivällisyydestä. Jaksoit kannustaa ja ohjata työtä oikeaan suuntaan silloin, kun oltiin jo veitsenterällä. Kiitokset myös esitarkastajille, Erkki Karvoselle ja Juri Mykkäselle, oivista huomautuksista muun muassa teoreettisen pohjan ohuudesta ja ristiriitaisuuksista. Niitä pystyin vielä korjaamaan. Kiitoksia myös Journalistisen kulttuurin edistämissäätiölle Jokesille, Åkerlundin säätiölle sekä Tampereen yliopistolle rahallisesta tuesta, jotta sain tehtyä tutkimuksen kenttätöön opintovapaalla. Kiitos ja anteeksi myös perhe, Martta, Milka ja Oula, jotka ovat joutuneet katsomaan loputonta taistelua tutkainta vastaan kesälomilla ja vapailla, kun väitöskirjan

paperipinot ilmestyivät mökin pöydän kulmalle. Myös perheeseen liittyneet Juho-vävy ja pikku-Veikko ovat ehtineet maistaa tätä ihanuutta.

Ja sitten itse väitöskirja.

Tunteet heiluvat laidasta laitaan. Vannoin joskus, että kun saan työn valmiiksi, poltan sivut yksi kerrallaan mökkisaunan kiukaan sytykkeinä. Nyt kuoha on laantunut ja ajattelen asiasta kuin Niskavuoren Loviisa, joka pettyi Aarne-poikansa valintoihin. Hän virkkoi pihalla lähtöä tekeväälle pojalleen, että ”älä tule hauralleni, tai tule sittenkin”.

Ehkä samanlaista anteeksiantoa henkii suhteeni väitöskirjaani.

Kyllä tämän kanssa voi elää.

Itse asiassa ihan hyvin.

Helsingin Tammisalossa 9.9.2021

Timo Paunonen

Tiivistelmä

Tutkimus tarkastelee poliitikkojen ja toimittajien välisiä suhteita, politiikan journalismin muutosta ja median roolia politiikan päätöksenteossa. Tämän tutkimuksen tutkimustehävänä on selvittää, miten poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet muuttuivat viiden pääministerin toimikausilla vuosina 1987–2010, ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella on ollut poliittisen päätöksenteon ja politiikan julkisuuteen.

Tutkimuskysymyksiä on kolme:

1. Miten poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet kehittyivät tarkastelujakson aikana, ja miten politiikan medioituminen on konkreettisesti vaikuttanut näihin suhteisiin?
2. Miten pääministerit onnistuivat julkisuuden hallinnassaan medioituneessa yhteiskunnassa ja suhteessaan tabloidisoituneeseen mediaan?
3. Miten politiikan journalismi kehittyi ja muuttui osana median tabloidisoitumista, ja mikä on median vaikutus poliittiseen päätöksentekoon?

Yhteiskunnan medioituminen on kehityskulku, jossa median rooli ja painoarvo kasvavat poliittisessa päätöksenteossa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on lähinnä pohdittu median roolin merkittävyyttä politiikassa. Tämä väitöstutkimus tarkastelee asiaa päinvastaisesta suunnasta eli tutkii politiikan vaikutusta mediaan. Väitöstutkimus osoittaa, että poliitikot sopeutuivat hyvin politiikan julkisuuden muutokseen tarkastelujaksolla. Tutkimusaineiston perusteella päädytään näkemykseen, että poliitikot ovat itse asiassa yhteiskunnan medioitumiskehityksen eräänlaisia voittajia.

Tabloidisoitunut media käyttäytyy poliitikon kannalta ennalta-arvattavasti. Poliitikko pystyy rakentamaan oman mediastrategiansa, toimimaan sen mukaisesti ja jopa ohjailemaan mediaa ilman, että media kokee toiminnan suunnitelmallisena. Tutkimukseen haastateltu entinen ministeri kertoo käyttäneensä mediaa hyväkseen saadakseen tärkeän asian päätökseen tai nostaakseen jonkin toisen asian poliittiseen keskusteluun. Puolue voi suunnitella kokonaisen mediapäivän hyvin ajoitettujen, ennalta mietittyjen avusten sarjalla ennen eduskuntaryhmän kesäkokousta. Medialogiikka ohjaa poliittista päätöksentekoa,

vaikka media ei sinänsä vaikuta päätösten sisältöön. Medialogiikka on ohjannut politiikan päätöksentekoa enenevässä määrin jo pääministeri Esko Ahon hallituksesta (1991–1995) lähtien. Medialla on rooli politiikan päiväjärjestyksen syntymisessä, mutta viime kädessä poliittiset päätökset tehdään tosiasiallisesti kabineteissa pienellä joukolla. Suomessa keskeisintä poliittista valtaa käyttävät pääministeri ja hänen ympärilleen ryhmittynyt ministerijoukko, sisäpiiri. Pääministeri ei voi elää ja toimia julkisuuden ulkopuolella, vaan hänen täytyy omaksua medioituneen yhteiskunnan reunaehdot hallitakseen julkisuutta. Poliitikot pystyvät ohjailemaan julkisuutta haluamaansa suuntaan: median hallinta on politiikassa suunnitelmallista, professionaalista.

Tutkimusaineiston perusteella toimittajien ja poliitikkojen suhteiden muutosta voi kuvata kolmiportaisesti:

1. Tabloidisaatio (1980-luvun loppu–1990-luku). Media kiinnostui poliitikoista henkilöinä. Poliitikon yksityiselämästä tuli kiinnostavaa, ja siitä tuli vallitseva uutiskriteeri koko mediassa. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa viilenemistä.
2. Medioituminen (2000-luku). Yhteiskunnan päätöksenteko muuttui mediavälitteiseksi. Medialla ei ole valtaa poliittisiin päätöksiin, mutta se pystyy nostamaan keskustelunaiheita politiikan agendalle. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa varovaisuutta.
3. Professionalisoituminen (2010-luku). Poliitiikka käyttää mediaa hyväkseen tuomalla keskusteluun asioita median haluamalla tavalla. Poliitiikka ja media käyttäytyvät samalla tavalla. Molemmat hyötyvät. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa normalisoituminen.

Vaalirahakohun aiheuttama välirikko poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa näyttäisi haastatteluaineiston perusteella liittyvän enemmän median muutokseen ja muutuneisiin journalistisiin valintoihin kuin poliitikkojen ja toimittajien henkilökohtaisiin suhteisiin. Vaikka toimittajat korostivat julkisuudessa poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa etäisyyttä, politiikan journalismin itsenäisyyttä, länsimaistumista ja vastakainasettelua, tutkimusaineistossa nämä eivät kuitenkaan nouse erityisen vahvoina esiin. Päinvastoin, haastatellut toimittajat ja poliitikot korostivat henkilökohtaisten suhteiden merkitystä.

Abstract

This study examines the relations between politicians and journalists, the change in political journalism, and the role of the media in political decision-making. The research task of this study is to determine how relations between politicians and journalists changed during the five prime minister's terms of office between 1987 and 2010, and what impact this change has had on the publicity of political decision-making and on political publicity.

The study has three research questions:

1. In what way did relations between politicians and journalists develop during the period under study, and how has medialization concretely affected these relationships?
2. How did the prime ministers succeed in managing publicity in such a medialized society and in their relationships with the tabloidized media?
3. How did political journalism develop and change as part of media tabloidization and what is the media's impact on political decision-making?

The medialization of society is a process in which the media's role and weight in political decision-making increases. Previous studies have mainly pondered the significance of the role of the media in politics. This doctoral thesis also takes the opposite perspective, i.e., examines the impact of politics on the media.

The thesis shows that politicians adapted well to the change in political publicity during the period under study. Based on the research data, politicians in fact seem to have emerged from the development of society's medialization as some sort of winners. For them, the tabloidized media behaves predictably. Politicians are able to build their own media strategies, act accordingly, and even control the media without it seeing their actions as premeditated. A former minister interviewed for the study said he had used the media to his advantage to bring important issues to a close or to raise other issues for political debate. A political party is able to plan an entire media day with a series of well-timed, thought-out openings before the summer meeting of the parliamentary group. Even though the media does not actually influence the content of decisions, media logic

guides political decision-making, and has increasingly done so since Prime Minister Esko Aho's government (1991–1995). The media plays a role in creating the political routine, but ultimately political decisions are actually made in cabinets by a small group. In Finland, the most central political power is exercised by the Prime Minister and the ministerial group assembled around him/her; the inner circle. The Prime Minister cannot live or act outside the public eye, but must adopt the conditions of a medialized society in order to manage publicity. Politicians are able to steer publicity in the direction they want: in politics, media management is systematic, professional.

Based on the research data, the change in relations between journalists and politicians can be described as having three stages:

1. Tabloidization (late 1980s–1990s). The media became interested in politicians as individuals. The politician's private life became interesting and became the dominant news item throughout the media. Relations between politicians and journalists cool off.
2. Medialization (2000s). Society's decision-making became media-mediated. The media has no power to make political decisions, but can place discussion topics on the policy agenda. Relations between politicians and journalists become cautious.
3. Professionalization (2010s). Politics exploit the media by raising issues for debate in the way that the media wants. Politics and the media behave in the same way. Both parties benefit. Relations between politicians and journalists become normal.

Based on the interview material, the rift between politicians and journalists caused by the election money scandal seems to have had more to do with the change in the media and in journalistic choices than with the personal relationships between politicians and journalists. Although the journalists publicly emphasized distance and the independence, westernization and antagonism of political journalism in the relations between themselves and politicians, these issues do not particularly strikingly stand out in the research data. On the contrary, the journalists and politicians interviewed stressed the importance of personal relationships.

Sisällys

Esipuhe	iii
Tiivistelmä	vii
Abstract	ix
1 Johdanto	13
2 Median ja poliitikkojen suhde tutkimuskohteena	25
2.1 Julkisuus haastaa perinteisen politiikka-käsityksen	25
2.2 Poliitikon ja toimittajan suhteessa kyse on vallasta	30
2.3 Valtasuhteiden monimutkainen kenttä	37
2.4 Poliitikkaa mediassa ja median kautta	39
2.5 Poliitikan journalismin uudet haasteet	42
3 Medioituminen ja sosiaalinen konstruktionismi lähestymistapoina poliitikkojen ja toimittajien välisiin suhteisiin	48
3.1 Medioitunut julkisuus ja konstruktivismi	48
3.2 Näytöspoliitikko vai asiapoliitikko?	55
3.3 Yhteiskunnan medioituminen muutti journalismia	56
3.4 Tutkimuskysymykset, aineisto ja metodi	60
4 Pääministerit ja media 1987–2010	68
4.1 Harri Holkerin taistelu julkisuudessa	68
4.2 Esko Aho – Kannuksen Kennedy	71
4.3 Paavo Lipposen kaksi julkisuutta	73
4.4 Anneli Jäätteenmäen lyhyt ura pääministerinä	77
4.5 Matti Vanhanen avasi tabloidisaation padot	81

6	Poliitikkojen ja toimittajien välisten suhteiden kehitys	85
6.1	Symbioosista välikrikon kautta normaalitilaan	85
6.2	Poliitikkojen salainen täsmäase: vuoto	92
6.3	Poliitikkojen ja toimittajien vuorovaikutuksen foorumit	95
7	Median rooli poliittisessa päätöksenteossa	98
7.1	Kiinnostavuus ohjaa politiikan journalismiakin	98
7.2	Julkisuus tulee osaksi yhteisten asioiden hoitoa	103
8	Tutkimuksen johtopäätökset	107
8.1	Poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet muuttuivat kolmiportaisesti vuosina 1987–2010	107
8.2	Pääministeri hallitsee julkisuutta ja estää poliittisen haudan kaivamisen	110
8.3	Politiikan journalismi menetti asemansa vallan vahtikoirana	115
8.4	Kuka määrää politiikan agendan?	117
9	Lopuksi: Medioitunut yhteiskunta ei kavenna poliitikon toimintamahdollisuuksia	124
	Lähteet	132
	Liite 1. Tutkimuksen haastattelurunko	142

1 Johdanto

Löytyy yhteiskuntaluokastaan pudonneita, rangaistuja, rakkaudessa tai muussa tärkeässä asiassa pettuneitä, virastaan pois potkittuja; jollain tavalla epäonnistuneita, joilla useimmilla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin ryhtyä tuohon hyljeksittyjen ja onnettomien ihmisten ammattiin, journalisteiksi.

Werner Sombart

Politiikka on asioista riitelyä.

Matti Nykänen

Neljä viimeksi kulunutta vuosikymmentä ovat olleet suomalaisessa politiikassa ja politiikan journalismissa suuren murroksen aikaa. Kaikki lähtee median teknisestä ja sisällöllisestä muutoksesta. Viihteellistyminen, internet ja sosiaalisen median räjähdysmäinen kasvu ovat tätä päivää. Puhutaan yhteiskunnan medioitumisesta, tilanteesta, jossa media ulottuu kaikkialle aina politiikan päätöksistä tavallisen kansalaisen jokapäiväiseen elämään. Poliitiikan uutisoinnissa on menty syvälle poliitikon yksityiselämään, paikkaan, joka aikaisemmin oli politiikan journalismissa tabu, kielletty aihe. Poliitikkoihin liittyvät skandaalit tulivat suomalaisenkin uutistarjontaan pysyvästi.

Tutkimukseni sijoittuu kolmelle vuosikymmenelle, jolloin sekä politiikka että media muuttuivat. Poliitiikassa siirryttiin lopullisesti presidentti Urho Kekkosen jälkeiseen aikaan, kun pitkään hallituspaitsiossa olleesta kokoomuksesta tuli pääministeripuolue vuoden 1987 eduskuntavaalien jälkeen. Taloudessa koettiin syvä lama 1990-luvun alussa. Sen jälkeen tuli nousukausi, joka katkesi vuonna 2008 alkaneeseen globaaliin finanssikriisiin.

Suomi liittyi Euroopan Yhteisön jäseneksi vuonna 1995 ja vaihtoi markan euroksi vuonna 2002 liittymällä valuuttaunionin (EMU) jäseneksi. Valtiosääntöuudistus (2000)

kavensi presidentin valtaa, ja pääministeristä tuli keskeinen poliittinen johtaja sisä- ja EU-politiikassa.

Poliittinen järjestelmä on jaettu Suomessa kahteen alajärjestelmään: poliittisiin voimiin ja valtiollisiin laitoksiin. Tosin valtiolliset laitokset on myös korvattu termillä hallitsemislaitokset, jotka käsittävät myös kunnallisen itsehallinnon. Poliittiset voimat jakautuvat kolmeen ryhmään: poliittisiin puolueisiin, eturyhmiin ja joukkotiedotusvälineisiin. (Nousiainen 2008; Wiberg 2006.)

Yhteiskunnan perinteiset valtakuviot ovat menneet uusiksi. Työmarkkinoiden keskusjärjestöjen vaikutusvalta on heikentynyt. Äänestäjäkunnasta on tullut entistä liikkuvampaa, ja puoluetta vaihdetaan herkemmin, mikä aiheuttaa päänvaivaa sekä puolueitoimistoille että yksittäisille ehdokkaille vaalikampanjoiden rakentamisessa.

Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa miltei viidesosa kaikista äänestäjistä ilmoitti tehneensä puoluevalintansa vain joitakin vuorokausia ennen vaaleja. Muutos on melkoinen verrattuna 1960-luvun vaaleihin. Tuolloin äänestäjäkunnasta noin 11 prosenttia muutti puoluekantaansa vaaleista toiseen. Vuonna 1983 eduskuntavaaleissa äänestäjistä vaihtoi puoluetta peräti 45 prosenttia. (Moring & Himmelstein 1993, 91–92.) Koska äänestysratkaisut tehdään juuri ennen äänestämistä, vaalien kalkkiviivoilla, median ja varsinkin television vaaliohjelmien merkitys korostui entisestään.

Tutkimukseni ajoittuu 1980-luvun lopulta vuoteen 2010. Tuona aikana suomalaisessa politiikan vallankäytössä tapahtui merkittävä siirtymä, jolla perustelen tutkimukseni yhtä osaa: pääministerin julkisuuden hallintaa. Hallituksen ja sitä kautta pääministerin valta kasvoi suhteessa perinteiseen suomalaiseen vallankäyttäjään, presidenttiin verrattuna. Valta-asetelman muutosta voidaan perustella kolmella tapahtumalla:

1. 1990-luvulla toteutettiin valtiosäännön osittaisuudistus, jossa rajoitettiin presidentin valtaa ja ylintä valtiollista valtaa parlamentarisoitiin eduskunnan hyväksi.
2. Hallituksen valta kasvoi oppositioon nähden, kun 1990-luvun alussa luovuttiin määrävähemmistösäädöksistä: perustuslakeja lukuun ottamatta lakien läpimenoon eduskunnassa riittää yksinkertainen enemmistö.
3. Suomen EU-jäsenyys teki pääministeristä keskeisen poliittisen johtajan. Hän osallistuu säännöllisesti Eurooppa-neuvoston kokouksiin, joissa linjataan EU:n tulevaisuutta. (Ruostetsaari 2014, 88–89.)

Eero Murto (2009, 139) on hahmotellut syitä hallituksen ja pääministerin aseman vahvistumiselle:

1. Pitkäikäiset enemmistöhallitukset, joiden johdossa kokeneita suurten puolueiden johtajia.
2. Pääministerin ja hallituksen toiminta-alue laajentui, muun muassa EU-jäsenyyden myötä.
3. Pääministeri valvoo lakien toimeenpanoa ja huolehtii Euroopan unionissa päätettävien asioiden valmistelun ja käsittelyn yhteensovittamisesta valtioneuvostossa.

4. Hallitus henkilöityy julkisuudessa pääministeriin: hän on hallituksensa kuva julkisuudessa. Hallitus on joko heikko tai vahva, riippuen hallituksen johtajan henkilöstä.

Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on selvittää, miten poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet muuttuivat viiden pääministerin toimikausilla vuosina 1987–2010, ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella on ollut poliittisen päätöksenteon ja politiikan julkisuuteen.

Aiemmin suomalaisessa politiikassa keskeisintä valtaa käytti presidentti perustuslain suomin laajoin valtuuksin. Urho Kekkonen oli kiistatta presidentti, joka vei vallankäytön äärimmilleen: hallituksen, ministeriöiden ja jopa eduskunnan tasolla harva asia eteni ilman presidentin myötävaikutusta. Kekkosen vastustajia oli vähän – hännystelijöitä sitäkin enemmän. Arvo Myllymäen (2010, 3) mukaan presidentin valta vahvistui, koska Urho Kekkosen menestyksellä ulkopoliittikan johtaminen ja idänkaupan voittokulku toivat presidentti-instituutiolle legitimitettä. Tässä tilanteessa pääministerit jäivät vallankäytössä presidentin varjoon: pääministerit eivät olleet todellisia poliittisia johtajia (Murto 1994, 182). Poliittinen valta keskittyi presidentille, joka ohjasi hallituksen toimintaa.

Presidentti Mauno Koiviston aikana 1980-luvulla aloitettiin presidentin valtaoikeuksien karsiminen. Koivisto itse edusti näkemystä, jossa valta, varsinkin sisäpolitiikassa, kuului hallitukselle ja eduskunnalle. Vuonna 2000 voimaantullut perustuslaki määrittää valtasuhteet siten, että eduskunta valitsee pääministerin, jonka presidentti nimittää tehtävään. Suomessa tosin siirryttiin 1980-luvun alussa pitkäikäisten enemmistöhallitusten aikaan, mikä entisestään vahvisti pääministerin asemaa.

Perustuslaki myös eliminoi presidentin aloitteellisuuden hallituksen muodostamisen menettelyssä. Ainoastaan silloin, kun puolueet ajautuvat umpikujaan, eduskunnan puhe miehen pitää antaa tilanteesta selvitys presidentille. Sen jälkeen presidentti voi nimittää hallituksen muodostajaksi henkilön, jolla voisi olla mahdollisuuksia saada aikaan toimiva kokonaisuus. Nykyjärjestelmässä sellainen kriisi on teoreettinen. (Myllymäki 2010, 186–187; Raunio & Wiberg 2014, 30.)

Vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen hallituksen muodostaminen venyi kahden kuukauden mittaiseksi maratoniksi. Silloinkin hallituspohjasta ja -ohjelmasta päästiin sopimukseen alkuperäisen muodostajan eli kokoomuksen puheenjohtajan Jyrki Kataisen johdolla. Presidentin apua ei tarvittu.

Pääministerin vallan kasvu korostaa pääministerin henkilöä. Pääministeri on hallituksen keulakuva. Hallituspuolueiden yhtenäisyyden lisäksi hallituksen julkinen kuva on yhtä kuin pääministerin julkinen kuva. Pääministerin tehtävän tuoma asema on tyhjä ilman haltijan persoonaa. Vaikka laki määrittelee pääministerin tehtävät yksityiskohtaisesti ja ne ovat kaikille samat, persoona ratkaisee, millaiseksi viranhoidon muodostuu. (Murto 1994, 255.) Pääministeri Matti Vanhasesta kirjan kirjoittanut toimittaja ja tietokirjailija Eveliina Talvitie (2011, 6) sanookin, että pääministeristä on kehittynyt valtakunnan isä-/äiti-hahmo, jonka tulisi edustaa koko kansaa. Puolueet lähtivät vuoden 2003 eduskuntavaaleihin asettamalla puheenjohtajansa ehdolle pääministeriksi. Vastakkain olivat sosiaali-

demokraatti Paavo Lipponen ja keskustan Anneli Jäätteenmäki, puolueidensa puheenjohtajat. Media alkoi kutsua eduskuntavaaleja ”pääministerivaaleiksi”. Television vaalitentit muuttuivat pääministeritenteiksi. Aluksi puolueet karsastivat leimaa, mutta portit avautuivat maaliskuussa 2003 muutamaa viikkoa ennen vaalipäivää: Lipponen puuskahti Irak-keskustelun aikana, kuinka ”nyt näistä tuli pääministerivaalit.” (Anttila 2006, 171–172.)

Pääministerin on oltava koko ajan median käytössä. Se on suuri muutos siihen, kun pääministeri itse valitsi ajan, milloin hän oli median edessä ja milloin ei. Joukkotiedotuksen muutos ja kilpailun lisääntyminen ovat vaikuttaneet pääministerin toimintaan sekä mediassa että politiikassa. Jatkuva oleminen median ”rumputulessa” vaatii pääministerin persoonalta paljon. Kaikki eleet ja sanat profiloivat koko hallitusta.

Julkisuuden hallinnasta onkin tullut pääministerin ehkä tärkein ominaisuus. Julkisuus on paikka, jossa pääministeri kertoo hallituksensa tekemiset, tavoitteet ja onnistumiset. Pääministeri tarvitsee julkisuutta viestinsä läpimenoa, ja media tarvitsee poliitikkoja uutistuotantojensa polttoaineeksi. Pelkät poliittiset taidot eivät enää riitä, tarvitaan myös julkisuuden hallintaa. (Myllymäki 2010, 334; Murto 1994, 365.) Pääministerin asema on vahvistunut sekä politiikan päätöksissä että julkisuudessa. Vuonna 1987 pääministeri mainittiin Yleisradion TV-uutisissa jo useammin kuin presidentti (Murto 1994, 366).

Jos pääministerin asema on muuttunut, samaa voi sanoa myös mediasta. Media läpikäymä myllerrys on ollut suurta sekä sisällöllisesti että teknisesti. Uusia tiedotusvälineitä syntyy ja vanhoja kuolee, ja perinteiset roolit tiedonvälityksessä muuttuvat hengästyttävällä nopeudella.

Joukkoviestintä määritellään sanomien välittämiseksi suhteellisen suurelle, ennalta rajaamattomalle yleisölle. Siinä käytetään teknisiä apuvälineitä, ja ainakin lyhyellä aikavälillä se on yhdensuuntaista. Viime vuosina internetin ja sosiaalisen median laajenemisen myötä joukkoviestintä käsittää monia erilaisia teknisesti välittyneitä ja verkottuneita viestinnän muotoja. (Kunelius 1998, 15; Seppänen & Väliverronen 2012, 20.) Toisin sanoen internet ja sosiaalinen media ovat viime vuosina tehneet viestinnästä kaksisuuntaista, vuorovai-kutteista, ja viestinnän kanavina toimivat myös muut välineet ja kanavat kuin perinteinen media.

Vielä 1970-luvulla Osmo A. Wii (1980, 157) hahmotteli viestinnän perusjaon viestintään käytettävän tekniikan mukaan. Hän puhui painetusta sanasta (painoviestintä) ja sähköisestä tiedonvälityksestä, joka kattoi radion, television ja kaapelitelevision. Tosin Wiiokin myönsi jakoa tehdessään, että nimitykset ovat hyvin epäjohdonmukaisia, ja niiden käyttö tulee vaikeammaksi viestintätekniikan kehittyessä. Näin kävi. 1990-luku toi multimedian. Sähköisten viestimien aseman vankistuminen on muuttanut uutiskriteerejä, lehtien ulkoasua ja journalistista sisältöä. Television ylivoima on jouduttanut sanomalehtien teknistä kehitystä. Kuvan ja tekstin esiintuonnissa pyritään näyttävyyteen ja värikkyyteen. Visuaalisuus ja värillisuus yleistyivät uutissivuillakin samalla kun sisältö viihteellistyi. (Pulkkinen 2008, 37.) Parhaiten uuden roolin omaksuivat iltapäivälehdet, jotka ulkoasullaan asettuvat sähköisten viestimien ja perinteisten sanomalehtien väliin. Sisällöltään lehdet liikkuvat

melko vapaasti kovan talouden ja politiikan journalismin ja populaarikulttuurin ilmiöiden välissä.

Suomalainen lehdistö seurasi vanhojen televisiomaiden esimerkkiä. Uuden, televisio-aikaan sopeutuneen lehtikulttuurin edustajia olivat amerikkalainen *USA Today* ja saksalainen *Bild*. Molemmat lehdet keskittyivät voimakkaasti kuvalliseen ilmaisuun ja grafiikkaan, kun taas itse jutut olivat lyhyitä. (Ruusunen 1992, 89.) Siinä yhdistyvät sähköinen tiedonvälitys ja uusi tietotekniikka vyyhdiksi, joka mursi perinteisen käsityksen tiedonvälityksestä yhdensuuntaisena vaikutuksen kanavana. Seppänen ja Väliverronen (2012, 23) määrittelevätkin median laajasti: media viittaa ennen kaikkea viestintään, joka tapahtuu teknisten laitteiden avulla.

Tutkimuksen aikajanalla vuodesta 1987 vuoteen 2010 sanomalehdistössä toteutui rakenteellinen muutos (Kunelius 1998, 98; Nordensreng & Wiio 1990, 200; Wiio 1983, 205; Ruostetsaari 1987, 57.):

1. Kaupallistuminen: poliittisiin puolueisiin sitoutuneen lehdistön osuus on vähentynyt samalla kun kaupallisen, sitoutumattoman lehdistön osuus on kasvanut. Menestyjä oli iltapäivälehdistö. Ilta-Sanomat ja sen pienempi kilpailija Iltalehti kasvattivat levikkiään. Iltapäivälehdistön suosiota selitetään luku- ja ostotottumusten muutoksella. Alueen täyden palvelun ykköslehden rinnalle kaivattiin viihteellisempää vaihtoehtoa, johon mielellään tartutaan työmatkoilla.
2. Keskittyminen: sanomalehtien lukumäärä on vähentynyt samaan aikaan kun kokonaislevikki on kasvanut. Lisäksi omistus on keskittynyt entistä harvemmille. Mediassa 1980-luku merkitsi suurten valtakunnallisten ja maakunnallisten ykköslehtien vahvistumista, kun taas maakuntien kakkoslehdet ja puoluelehdet heikkenivät.
3. Vuosikymmen oli lehtikauppojen aikaa: suuret ostivat pienempiään, Suomeen syntyi suuria viestintäkeskittymiä 1980-luvulla, jolloin sanomalehtiyhtyritykset hankkivat omistukseensa paikallislehtiä. Tuona aikana noin kolmasosa paikallislehdistä siirtyi sanomalehdistön omistukseen. 1990-luku jää historiaan aikana, jolloin suomalainen kaupallinen viestintä jakautui käytännössä kahteen leiriin: Alma-Mediaan ja Sanoma/WSOY-konserniin. Molemmilla suurilla liittoutumilla oli oma tv-kanavansa, iltapäivälehtensä ja sanomalehtensä. Kilpailu kiristyi, kun varsinkin Alma-Median puolella tiivistettiin konsernin sisäistä yhteistyötä uutishankinnassa.
4. Yksipuolistuminen: maakunnallinen lehdistötarjonta on kaventunut. Myös poliittista oikeistoa ja vasemmistoa edustavien lehtien osuus on vähentynyt, sillä vuosikymmen kohteli erityisen kaltoin puoluelehdistöä. Porvarilliset sanomalehdet sanoutuivat irti puoluekytköksistään, varsinkin kokoomus menetti lehtiään. Vasemmistopuolueissa lehtikadon syy oli lehtikuolema tai fuusio. Monessa lehdessä puolueista sitoutumattomaksi julistautumisen vaikutukset ovat jääneet verraten vähäisiksi. Irroutautuminen on tapahtunut taloudellisista syistä, eikä se ole muuttanut lehden toimituspolitiikkaa.

Televisio alkoi saada 1980-luvulla yhä enemmän yhteiskunnallista merkitystä Suomessa. Sen katsottiin vaikuttavan eduskunta- ja presidentinvaalien teemoihin. Muutosta kuvaa hyvin Suomen Maaseudun Puolueen (SMP) menestys 1980-luvulla. Vuoden 1970 vaaleissa puolue sai 18 paikkaa eduskuntaan. Vaalivoitto oli maaseudun vastalause kaupunkikulttuurille, joka heijastui koteihin television välityksellä. SMP ei julistanut sanomaansa television kautta, vaan itse asiassa televisiota vastaan. Vuonna 1983 puolue sai jälleen voiton, 17 kansanedustajaa, nyt television avulla. Vaalikeskusteluissa ja tv-paneelissa tiuhaan viljelty uusmoralistinen rötösherrajahti toi ääniä sekä maaseudulta että nyt myös kaupunkien lähiökortteleista.

Median kriittisyys poliitikkoja kohtaan ei sinänsä ole ainutlaatuista Suomessa. 1950-luvulla puoluelehdistö kävi vastustajien kimppuun ärhäkästi. Tuolta ajalta muistetaan ainakin Urho Kekkoseen kohdistunut lokakampanja ennen vuoden 1956 presidentinvaaleja. Myöhemmin pääjohtaja Eino S. Revon aikana 1960-luvun lopulla Yleisradion ohjelmissa käytiin tiukasti poliitikkojen ja yhteiskunnan valtarakenteiden kimppuun muun muassa toimittaja Reino Paasilinnan ohjelmissa, joista osa jäi sensuurin saksiin. 60-luvun vasemmistoradikalismin tuotteenä syntyneet ohjelmat olivat kriittisiä, vaikkakin monesti yksisilmäisiä sekä faktaa ja fiktiota sekoittavia. Silti niissä toteutui nykypäivän median tärkeä uutiskriteeri: kiinnostavuus. ”Reporadio” sai ikävältä kalskahtavan kaiun vasemmistopropagandan levittäjänä. Kansalaismielipide, oikeistopoliitikkojen tyrmistyminen ja ohjelmien loputon vatkaminen Ylen ohjelmaneuvoistossa, hallintoneuvostossa ja julkisuudessa johtivat lopulta aikaan, joka tunnetaan Yleisradion ohjelmapolitiikan normalisointina. (Salokangas 1996, 217–222.)

Uuden pääjohtajan Erkki Raatikaisen johdolla Yleisradion ohjelmapolitiikasta karsittiin rönsyt ja ylilyönnit. Uutiskriteerit määriteltiin uudestaan vuoden 1972 ohjelmatoiminnan säännöstössä (Pernaa 2009, 124). Normalisointi tarkoitti käytännössä Yleisradion entistä tiukempaa politisoitumista. Yhtiön ohjelmapolitiikan tasapuolisuutta vahdittiin yhtiön johdossa. Poliittinen tasapuolisuus ohjasi myös toimittajanimityksiä. Poliitiikan toimittajien rekrytointi oli 1970-luvulla vaivalloista, kun se tehtiin puoluepoliittisen suuntautumisen, jäsenkirjan perusteella. ”Rekrytointijärjestelmän toimintamallin perusteella voi yleisesti päätellä, ettei uutistoimitukseen eikä varsinkaan politiikan toimittajaksi kukaan lipsahtanut vahingossa, vaan rekrytointiportaassa muodostettiin enemmän tai vähemmän paikkansa pitävä käsitys siitä, mihin leiriin kukin laskettiin kuuluvaksi” (Pernaa 2009, 131).

Tutkimukseni kohdistuu ajanjaksolle, jolloin tapahtui, kuten edellä kuvattiin, poliitikassa ja joukkoviestinnässä suuri murros. Rakenteet muuttuivat nopeasti sekä yhteiskunnallisessa vallankäytössä että mediassa. Media tunkeutui kaikkialle ihmisen arkeen samalla kun ihmisistä itsestään tuli median kuluttajien lisäksi myös median tuottajia internetin keskustelupalstojen ja sosiaalisen median kautta. Alettiin puhua yhteiskunnan medioitumisesta: media hallitsee yhteiskunnan toimintoja ja politiikassa kaikki päätökset syntyvät medialähtöisesti tai mediavälitteisesti. Palaan termiin myöhemmin.

Internetin vyöry on tehnyt sanomalehden kustantamisesta epävarmaa liiketoimintaa. Pudotus on ollut jyrkkä: vuonna 1990 sanomalehtien kokonaislevikki oli noin 4 miljoonaa, kun se vuonna 2008 oli 3 miljoonaa (Nieminen 2009, 8).

Ihmisten mielenkiinto netin sosiaalisia muotoja kohtaan vaikuttaa ehtymättömältä. Keväällä 2010 arvioitiin, että Facebook-sivustolla on maailmanlaajuisesti yli 400 miljoonaa käyttäjää, ja suomalaisia on mukana yli 900 000 (Helsingin Sanomat 2010, E2). Yhteiskunnallisista aiheista keskustellaan muuallakin kuin perinteisessä mediassa, ja toisaalta kuka tahansa voi ryhtyä harjoittamaan julkaisu- ja viestintätoimintaa – netissä. Perinteisen median rooli tulevaisuuden joukkotiedotuksessa on, lukuisista asioista pohtineista seminaareista huolimatta, edelleen hämärän peitossa. Internet on poliitikoille tie suoraan julkisuuteen blogien ja kotisivujen kautta, ja materiaalia voidaan tuottaa rajattomasti verkkoon ilman häiritseviä välittäjiä (Hatakka & Niemi & Pitkänen 2007, 176).

Internet haastaa koko ajan vanhaa portinvartijateoriaa. Joidenkin näkemysten mukaan netin ei uskota muuttavan toimittajan roolia tiedon portinvartijana. Toimittaja päättää, millaiset asiat ansaitsevat tulla uutisoiduksi ja millaiset eivät. Verkko kuitenkin laajentaa toimittajan lähdeverkostoa, ja samalla kun toimittajan riippuvuus omasta henkilökohdasta kontaktiverkostosta pienenee, tulee toimittaja vetäneeksi julkiseen keskusteluun uusia toimijoita. (Pitkänen 2009, 138.) Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Janne Virkkunen (2009, 23) uskoo toimittajan roolin kapenemiseen: toimitusten ja toimittajien portinvartijan ja keskustelun vetäjän roolit ovat heikentyneet, sillä julkisuuskyynnys verkossa on olematon.

Portinvartija-roolin haastaja on yksilöpohjainen kansalaisvalvonta. Sillä tarkoitetaan seurauksiltaan ennakoimatonta ja internetin helppopääsystä julkisuutta hyödyntäviä toimintamuotoja, joissa yksittäiset ihmiset voivat oman harkintansa pohjalta julkistaa tai välittää aineistoja, joiden toivotaan vaikuttavan julkiseen keskusteluun ja ihmisten mielipiteisiin (Häyhtiö & Rinne 2007, 2).

Internet on haaste myös poliittisille liikkeille. Vuorovaikutus netissä luo uudenlaista massojen vuorovaikutusta, joka ei tarvitse poliittista puoluetta kanavakseen. Kansalaisliikkeitä syntyy helpommin, osuuskuntamallinen kaupallinen toiminta leviää ja yksilöiden aktiivinen toiminta kanavoituu helposti yhteiskunnalliseksi voimaksi (Helsingin Sanomat 2010, E2; Herkman 2012, 198). Internetin ja sosiaalisen median vaikutuksista politiikkaan ei ole olemassa kattavia tutkimustuloksia: muutos on ollut suuri ja jatkuu edelleen. Internetin vyöry näyttäisi jakavan politiikan julkisuutta kahtia: suuret ikäluokat ja valtaapitävät elävät perinteisessä mediassa, kun taas nuoret ovat ”vuorovaikutuksen, kollektiivisen toiminnan ja virtuaaliyhteisöjen läpäisemässä virtuaalimaailmassa” (Herkman 2012, 202).

Perinteinen ja sosiaalinen media sekä vuorovaikutus ja journalismi ovat sekoittumassa siten, ettei niitä enää pysty erottamaan toisistaan. Tämä muutos on selvästi aluillaan, muttei vielä kovin pitkällä. (Matikainen 2009, 51; Richt-Pelkonen 2010, 144.) Samalla joukkotiedotuksen määrittely alkaa muuttua haastavaksi. Joukkotiedotuksessa on siirrytty pelkästä yksisuuntaisesta sanomien välittämisestä Jean Baudrillardin ja Douglas Kellnerin

hahmottelemaan hypertodellisuuteen. Joukkotiedotus ei heijasta ympäröivää maailmaa peilinä, vaan se luo sitä itse. Kun seuraa ihmisten innostusta esitellä itseään netin sosiaalisessa mediassa, toteutuu Baudrillardin ajatus kansalaisesta, joka ei katso televisiota, vaan televisio katsoo kansalaista. Kansalainen toimii kuin olisi jatkuvasti kameran edessä. (Pietilä 2005, 358–359.)

Näyttää siltä, että internetin aikakaudella yhteiskunnan viestintäympäristö alkaa muistuttaa postmodernistien luomaa kuvaa: tärkeämpää kuin sanoma on se, miten se esitetään. Todellisuus ja esittäminen sekoittuvat niin, ettei tiedä, mikä on totta ja mikä valhetta. (Mt., 360.) Samalla julkisuus käsitteenä on kokenut valtavan muutoksen. Julkisuus ei ole enää demokratian ihanteiden mukaisesti paikka, jossa keskustellaan yhteiskunnan tärkeistä päätöksistä median kautta. Verkko ja sosiaalinen media ovat avanneet keskustelumahdollisuuden kaikille – ilman kontrollia. Kontrollin puute on jakanut tutkijoita kahteen leiriin: optimisteihin ja pessimisteihin. Optimistien mielestä se avaa ovia uudelle demokratialle, laajalle kansalaisyhteiskunnalle. Pessimistit taas näkevät kehityksen merkitsevän aidon keskustelun kuolemista, speaktaakkeliin luomista, kansalaisten syrjäytymistä ja kaikkialle rönsyileviä vihapuheita. (Kantola 2011, 11–12.)

Politiikan journalismissa raja yksityisen ja julkisen välillä on hämärtynyt. Sitä jouduttiin tabloidisaatio, joka tarkoittaa iltapäivälehtimäistymistä. Muutosta voi kuvata myös asetelmalla ”järki vastaan tunne”, josta tuli mediaa hallitseva journalistinen valinta – eikä pelkästään mediaa, vaan Seppäsen ja Väliverrosen (2012, 49) mielestä koko länsimaista ajattelua. Jos järki vastaan tunne -asetelmaa haluaa yksinkertaistaa, kyse on siitä, tarjotaanko yleisölle pääministeri Jyrki Kataisen kyneleitä vai hallituksen leikkauslistaa.

Journalismin määrittelyssä korostuvat luotettavuus, totuus ja puolueettomuus; journalismi on ikkuna, joka heijastaa todellisuuden eteemme sellaisenaan. Toisaalta journalismi on myös toimituksellisia valintoja. Kuvallista ja kielellistä ilmaisua muokataan, ehkä pohditaan ennen julkaisua näkökulmia ja otsikointia eli asioita, jotka himmentävät tapahtuman tai asian dokumentaarisuutta. (Väliverronen 2009, 17.) Viihteen lisäksi politiikan journalismiin ovat tulleet myös skandaalit. Perinteisten uutismedioidenkin uutiskriteerit kokivat mullistuksen, kun viihteelliset ”juoruiluasit” nousivat pääosaan myös niin sanotuissa laatumedioissa (Karvonen 2011, 188; Kantola 2011, 61).

Anu Kantola, Salli Hakala, Juho Vesa ja Jari Väliverronen tutkivat suomalaista vaalirahakeskustelua. Projektin tulokset esiteltiin Anu Kantolan toimittamassa kirjassa *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa* (2011). Haastattelujen perusteella tutkijat jakoivat yhteiskunnan julkisuuden korkeaan moderniin, notkistuvaan moderniin ja notkeaan moderniin (taulukko 1). Muutoksen ydin on julkisuudessa, johon on tullut erilaisia, keskenään kilpailevia medioita. Lisäksi verkkomaailman sovellusten kasvun myötä julkisuuden hallinta ei oikeastaan ole kenenkään hallussa, ei toimittajien eikä poliitikkojen (mt., 41).

Kantolan työryhmän haastattelututkimuksessa toimittajista ja poliitikoista löytyi sukupolvi, joka sisäisti *korkean modernin* julkisuuskulttuurin: asiallisuuden, herrasmiesmäi-

syyden, hyvän harkinnan, yhteiskunnallisen merkittävyyden ja vakiintuneet lähdesuhteet sekä kriittisen suhtautumisen viihteellisyyteen. Vuoden 1980 jälkeen alalle tulleet journalistit omaksuivat *notkistuvan modernin* julkisuuskulttuurin. Toimittajapuolella tämä tarkoitti riippumattomuuden ihanteen vahvistumista ja median poliittisten kytkösten heikentymistä. Se merkitsi vahvistuvaa vallan vahtikoiran roolia ja median sanelemaa julkisuuden agenda eli journalistien valta kasvoi. Uusin julkisuuskulttuurin vaihe, *notkea moderni*, alkoi työryhmän mukaan 2000-luvun alusta ja sen arvoihin sosiaalistui 1960-luvun lopulla ja sen jälkeen syntyneiden toimittajien ja poliitikkojen sukupolvi. Tähän vaiheeseen kuuluu erityisesti verkkojulkisuuksien nousu, jatkuva kova markkinalähtöinen kilpailu uutisista, vaatimus poliitikkojen elämän läpinäkyvyydestä, moraalipaniikit ja mediavetoiset skandaalit. (Kantola 2011; ks. myös Karvonen 2012, 98–101.)

Taulukko 1. Korkean ja notkean modernin erot

Korkea moderni	Notkea moderni
Kylmä sota	Markkinaehtoisuus
Luokkapuolueet	Keskiluokkaistuvat puolueet
Presidentin valta	Parlamentarismi
Kansallinen etu ja vastuu julkisuudessa	Julkisuuden kiristynyt kilpailu
Kansallinen julkisuus	Yksityisen median nousu
Asiallisuus ja harkinta	Nopeus ja kiinnostavuus
Media poliittisesti aktiivista ja sitoutunutta	Media sitoutumatonta
Suomettuminen	Media-ammattilaiset
Itsesensuuri	Verkkomedia
Median rutiinimainen seuranta	Yksilöllistyminen

Lähde: Kantola 2011, 41.

Kiinnostavuus on keskeinen mediatalojen tuotantoja ohjaava uutiskriteeri. Kiinnostavia aiheita ja varsinkin kiinnostavia henkilöitä löytyy politiikasta, mikä on osaltaan johtanut politiikan julkisuuden viihteellistymiseen ja median siirtymiseen järki vastaan tunne-asetelmassa tunnepuolelle. Toisaalta perinteinen laatujournalismia korostanut media on ajautunut taloudellisiin ongelmiin: levikit putoavat ilmaisten verkkosivustojen paineessa. Eloojäämiskamppailussa sekin tarvitsee isoja skuppeja, isoja yleisöjä ja vetäviä otsikoita eli kiinnostavuutta, ihmisiä ja skandaaleja. (Herkman 2012, 195–196; Kantola 2011, 88; Wiberg 2006, 245.)

Vallanjako-opin mukaan joukkotiedotuksesta puhutaan neljäntenä valtiomahtina oikeuslaitoksen, lakeja säättävän vallan ja toimeenpanovallan rinnalla. Kun keskustellaan journalismin tehtävistä, vahtikoiran lisäksi löytyy muitakin määrittelyjä, joiden merkitys on vaihdellut eri aikoina. Poliitiikan journalisti voi olla sylikoira, joka on vallanpitäjien palvelija tai rakkikoira, joka levittää yleistä kyynisyyttä joka puolelle tai sirkuskoira, joka kiinnittää huomionsa epäolennaisuuksiin ja jättää tärkeät asiat syrjään (Kunelius 1998, 179).

Itse asiassa journalismi on ollut ja tulee olemaan noita kaikkia olomuotoja, tapauksesta ja välineestä riippuen. Jos jotain muutosta haluaa etsiä, trendi on ehkä ollut Kekkonen ajan sylkkoirasta, kynnisen rakkikoiran kautta sirkuskoiraksi. Vahtikoira-rooli on siis perinteisen median tehtävä, mutta sen rinnalle on tullut muitakin tehtäviä. Media luo itse puheenaiheita ja määrittelee yhteiskunnallista keskustelua (Seppänen & Väliverronen 2012, 170).

Kun mennään peruskysymykseen median vallasta, yksiselitteistä vastausta siihen ei ole. Medialla on valtaa, mutta onko sitä niin paljon, että sillä olisi merkitystä yhteiskunnan päätöksenteossa? Nopeasti tehdyllä analyysillä voisi päätellä, että media on ottanut entistä keskeisemmän paikan yhteiskunnallisten päätösten ohjailussa: politiikan valtakoneisto reagoi median nostamiin aiheisiin. Poliitikkojen toimintavapaus on kaventunut, ja politiikan kapellimestarina toimii media. Media on ikään kuin kolonisoinut politiikan: kaikki päätökset tehdään rakentamalla mediatapahtuma. (Kantola 2011, 40.) Juha Herkman (2012, 197) ei allekirjoita tätä väitettä. Hänen mielestään on selvää, että politiikka ottaa median huomioon varsinkin silloin, kun mietitään, miten päätökset kerrotaan julkisuuteen. Varsinaiset päätökset kuitenkin tehdään politiikan vallan kovassa ytimessä, julkisuudelta piilossa. Herkmanin mielestä politiikan ja median taistelua voi kuvata teatteriksi, jota politiikan toimijat pyrkivät käsikirjoittamaan. Poliitikot eivät ole tässä taistelussa mitenkään sivuroolissa, päinvastoin. Matti Wiberg (2006, 243) uskoo, että jokaisella johtavalla kansanedustajalla ja ministerillä on omat luottotoimittajansa iltapäivälehtien toimituksissa: palveluksia ja vastapalveluksia jaetaan, ja tämä prosessi ei välttämättä näy julkisuudessa.

Tämä tutkimus pyrkii antamaan politiikan ja median välisessä suhteessa tapahtuneesta muutoksesta kokonaisvaltaisen kuvan haastattelemalla poliitikkoja ja toimittajia. Aikaisemmissa tutkimuksissa suhteiden muutosta on kyllä sivuttu, mutta yleensä aihetta on tarkasteltu joko median tai politiikan, poliitikkojen tai toimittajien näkökulmasta. Lähemmäksi omaa aiheitani pääsee monikansallinen tutkimus politiikan ja median suhteista Suomessa, Ruotsissa, Liettuassa ja Puolassa (Johansson & Nygren, 2019). Tämäkin tutkimus perustui haastatteluaineistoon, mutta poliitikkojen sijasta poliittista päätösvaltaa, eliittiä, edustivat virkamiehet ja ministereiden avustajat.

Myös Juho Vesa (2016) tutki väitöskirjassaan poliittisen vallankäytön ja median suhdetta. Tutkimus osoittaa, että konsensuksen etsimisen perinne rajoittaa julkisen keskustelun avoimuutta Suomessa. Päätäjät eivät mielellään tuo neuvottelujen yksityiskohtia julkisuuteen, koska julkisuus voi lukkiuttaa neuvotteluasetelmia. Tulokset osoittavat, että poliittisen päätöksenteon ydin on usein edelleen varsin eristetty julkisuudelta.

Tutkimukseni liikkuu poliittisten voimien yhdessä alajärjestelmässä tarkastelemalla poliittisissa puolueissa ja joukkotiedotusvälineissä työskentelevien henkilöiden eli käytännössä poliitikkojen ja toimittajien välisiä suhteita. Tarkastelujaksolla (1987–2010) oli neljä hallitusta ja viisi pääministeriä. Lähestyn politiikan ja median välistä suhdetta pääministerien kautta. Heidän julkisuuskuvansa muuttuminen ja suhteensa mediaan virka-tehtäviensä ja persooniensa kautta on tutkimukseni eri aihealueita koossapitävä liima. Se, miten pääministerit pyrkivät hallitsemaan julkisuutta, kertoo paljon myös median ja po-

liitikkojen välisten suhteiden muutoksesta. Tutkimuksessa haastatellaan sekä toimittajia että poliitikkoja. Esittämällä molemmille osapuolille samat kysymykset voin muodostaa kokonaiskuvan median ja politiikan välisestä suhteesta, muutoksesta politiikan journalismissa ja poliitikkojen tavasta käsitellä mediaa.

Johdannon jälkeen paneudun poliitikkojen ja toimittajien välisiin suhteisiin tutkimuskohteena. Lisäksi erittelen aikaisempien tutkimusten valossa julkisuuden vaikutusta poliittiseen päätöksentekoon, poliitikkojen imagoon ja poliittiseen vallankäyttöön. Erittelen kolmannessa luvussa konstruktionistisen julkisuuden ja rationalistisen julkisuuden erityispiirteitä politiikan ja median suhteissa sekä avaan medioitumisen vaikutuksia politiikassa ja mediassa. Pohdin myös politiikan journalismin muutosta muuttuvassa mediaympäristössä. Tässä luvussa määrittelen myös tutkimusaineiston ja metodin. Tutkimusaineisto koostuu poliitikkojen ja toimittajien teemahaastattelusta. Haastateltaville on annettu anonymiteetti. Perustelen anonymiteettiä sillä, että takaamalla nimettömyyden haastateltavista on mahdollista saada enemmän irti. Poliitikon ja median kohtaamisessa puhutaan usein herkästä tapahtumasta. Tietynlaiseen käyttäytymiseen on mahdotonta saada oleellista ja tutkimuksen kannalta relevanttia tietoa, jos haastateltava varoo paljastumisen pelossa sanomisiaan. Journalismista tutun lähdesuojan eli anonymiteetin salliminen haastateltavalle ei ole outo käytäntö yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Esa Reunanen ja Auli Harju (2012) käyttivät samaa metodologiaa *Media iholla* -tutkimuksessaan. Reunanen ja Harjun käyttämä perustelu anonymiteetille sopii myös omaan tutkimukseeni: haastateluissa pyrittiin omakohtaisuuteen ja konkreettisuuteen (Reunanen & Harju 2012, 17). Myös Kunelius, Noppari ja Reunanen (2009) takasivat haastateltavien anonymiteetin tutkimuksessaan *Media vallan verkossa*.

Tutkimuksessani poliitikot ja toimittajat kertovat omin sanoin kokemuksiaan ja käsityksiään politiikan tapahtumista, henkilöistä ja mediasta tutkimuksen kohteena olevalla aikajanelalla. Yhdistämällä ja tulkitsemalla haastateltavien näkemyksiä voin muodostaa kokonaiskuvan politiikan ja julkisuuden suhteen muutoksesta kolmen vuosikymmenen aikana. Kaikki esitetyt näkemykset eivät ole historiallisia totuuksia, mutta tämä tutkimus pyrkiikin liikkumaan kohti ruohonjuuritason tekemistä, henkilöiden tuntemuksia käytännön tilanteissa ja sitä kautta etsimään muutoksia median ja poliitikkojen suhteissa.

Neljännessä luvussa analysoin tutkimusaineistoa ja piirrän kuvaa pääministerien asemasta osana politiikan journalismin muutosta 1980-luvulta 2010-luvulle. Lähtöpisteenä toimii valtakunnan valmistautuminen tasavallan presidentin Urho Kekkosen väistymiseen. Prosessia ennakoi aikansa kohokirja *Tamminiemen pesänjakajat* (1980). Osiossa käyn läpi lyhyesti pääministeri Kalevi Sorsan kauden, vaikka Sorsa pääministerinä ei ole tutkimuskohteena. Median ja poliitikkojen suhteiden kehityksen kannalta Sorsan 1980-luvun pääministerikaudelta on syytä nostaa muutama tapahtuma esiin. Sen jälkeen tarkastelen pääministereitä Harri Holkerista Matti Vanhasen. Käsittelen myös Anneli Jäätteenmäen vain kaksi kuukautta kestänyttä pääministerikautta. Luvussa peilaan politiikan journalismin muutosta 1980-luvun alusta aina Matti Vanhasen kahden hallituksen valtakausiin. Ta-

pahtuiko mediassa tabloidisaation myötä politiikan journalismin agendan samankaltaistuminen eri välineissä?

Viides luku käsittelee tarkemmin politiikan journalismin muutosta. Poliitiikan journalismi koki muutoksia kolmessa vuosikymmenessä. Aiemmin poliitikkojen yksityisyyteen ja siten julkisuuden ulkopuolelle luokitellut aiheet nousivat otsikoihin niin sanotuissa laatuohjelmassakin. Poliitikkojen skandaalit ja viihdejulkisuus hallitsivat uutisointia asiakysymysten ohella.

Kuudennessa luvussa erittelen tutkimusaineiston pohjalta median ja politiikan eli käytännössä toimittajien ja poliitikkojen suhdetta. Haastattelujen perusteella hahmotan toimittajien ja poliitikkojen välisten suhteiden kehitystä ja suhteiden muutokseen johtaneita syitä sekä sitä, miten poliitikot pyrkivät hallitsemaan muuttunutta mediaympäristöä. Toisaalta etsin vastausta myös siihen, miten toimittajat kokivat muutoksen. Miksi toimituksessa alettiin kiinnostua poliitikon yksityiselämästä enemmän kuin poliitikon tarjoamasta poliittisesta viestistä? Tämä pohdinta liittyy kiinteästi poliitikkojen ja toimittajien välisiin suhteisiin: toimittajat kyllä tiesivät aikaisemminkin asioita poliitikkojen yksityiselämästä, mutta niistä ei ollut tapana kirjoittaa.

Kahdeksannessa luvussa tarkastelen kysymystä, missä politiikkaa tehdään. Jokaisen haastateltavan kanssa käydään läpi julkisuuden merkitystä politiikan päätöksenteossa. Määrääkö media politiikan asialistan ja sen pohjalta tehtävät päätökset vai tekeekö politiikan eliitti ratkaisut mediasta huolimatta ja sen ulkopuolella kabineteissa, pienessä piirissä? Tässä luvussa testaan hypoteesit median roolista politiikan päiväjärjestyksen muotoutumisessa.

Yhdeksännessä luvussa vedän tutkimuksen tulokset vielä yhteen ja vastaan tutkimuskysymyksiini. Lopuksi peilaan tutkimuksen tuloksia nykytilanteeseen ja arvioin journalismin tulevaisuuden näkymiä.

Tutkimukseni otsikko viittaa Harri Holkerin MTV:n juhlaseminaarissa vuonna 1991 pitämään katkeransävyiseen esitelmään, jossa hän syytti porvarillista Uusi Suomi -lehteä ajojahdista (HS 4.9.1991). Holkerin mukaan lehti oli syyppä hänen johtamansa sinipunahallituksen huonoon julkisuuskuvaan, joka oli omiaan sysäämään pääministerin poliittiseen hautaansa. Puheessaan Holkeri kyllä puolusti talousvaikeuksissa kamppailevaa lehteä. Tuki vain tuli Holkerin mukaan ”poliittisen haudan pohjalta” eli paikasta, jonne Uusi Suomi oli hänet ”näyttävästi sijoittanut”. Holkeri näki mediassa muutoksia jo edellisenä vuonna Helsingin Sanomien toimittajakoulun avajaisissa pitämässään puheessaan. Pääministerin käsityksen mukaan poliitikkojen kovakourainen käsittely tuli muotiin 1970-luvun lopulla, ja Holkeri koki olevansa osa median murrosta, jossa pääministerilläkään ei enää ollut arvostetun viran tuomaa suojakilpeä. (Uimonen 2009, 89; Lehtilä 2001, 193). MTV:n juhlaseminaarissa media sai kyytiä muiltakin puhujilta. Tuore pääministeri Esko Aho syytti tiedotusvälineitä siitä, että ne eivät varoittaneet lamasta, vaikka tietoa oli tarjolla. Poliitiikan tutkija Matti Wiberg haukkui toimittajat yleensä ja Helsingin Sanomat erikseen.

2 Median ja poliitikkojen suhde tutkimuskohteena

2.1 Julkisuus haastaa perinteisen politiikka-käsityksen

Politiikka-sanaan on tuhannen vuoden aikana liittynyt monenlaisia määritelmiä, aina kreikkalaista kaupunkivaltiota kuvaavasta polis-termistä saakka. Politiikka on valtataistelua (Max Weber, Harold D. Lasswell), arvojen ja etujen ajamista (David Easton) tai yhteisten asioiden hoitamista (Aristoteles, Platon, Popper). Jälkimmäinen lienee eniten käytetty termi, koska sillä yleensä perustellaan koko poliittisen järjestelmän olemassaolo: politiikan päätehtävä on normatiivis-ontologisen teorian mukaan kansalaisten yhteiselämän turvaaminen. Kari Palonen (2003, 467) tiivistää politiikka-käsitteen ongelmat huomioon siitä, että hakuteosten ja oppikirjojen käsitteen eri aktueellit käyttötavat sivuutetaan kokonaan, yleistetään anekdooteiksi tai niistä esitetään joitakin kurioositeetteja.

Politiikan määrittely on viime vuosina tullut haastavammaksi politiikan julkisuuden, television ja internetin sosiaalisen median alustojen takia. Politiikka yhteisten asioiden hoitamisenä on jäänyt tietyllä tavalla sisällöttömäksi ja yleväksi jargoniksi, jota käytetään, vaikka toimintaympäristö on muuttunut. Käytännössä politiikka on yhteisten asioiden hoitamista, arvojen ja etujen ajamista tai valtataistelua yhdessä ja samassa paketissa. Jouni Tillin (2017, 9) mielestä ”politiikka tuntuu olevan kuin rakkaus yhdysvaltalaiskirjailija Raymond Carverin novellissa *Mistä puhumme kun puhumme rakkaudesta?*: sitä on vaikea määrittellä, vaikka meillä jokaisella on siihen liittyvä tarinamme ja kokemuksemme.”

Yhteisten asioiden hoitaminen tarkoittaa myös edustuksellisuutta, jonka mukaan asian-tuntevat kansalaiset voivat valitsemiensa poliitikkojen välityksellä ratkaista heitä koskevia ongelmia (Heikkilä 1992b, 8). Karl Popperin analyysin mukaan päiväkohtaiset poliittiset ongelmat ovat yleensä persoonaan liittyviä ongelmia, kun taas tulevaisuuden ongelmat ovat institutionaalisia: mielekäs politiikka kiinnittää sen takia huomiota instituutioiden toimintaan ja niiden pysyvään mahdollisuuteen toteuttaa demokratiaa. Popperilaisuus on viime kädessä optimistista rationalismia. Yhteiskunnalliset muutokset ovat mahdollisia

vähittäisinä ja konkreettisina, harkittuina muutoksina instituutioiden toiminnoissa. (Karnerva 1989, 150–152.)

Popperin rakennelma ei itse asiassa paljoakaan eroa antiikin filosofin Aristoteleen luomasta politiikan määritelmästä, jossa keskeistä on yhteiskunnan pyrkimys hyvään elämään. Kun politiikka on kaikkien organisoitujen ryhmien hallitsemista, politiikka on se, jolla ratkaistaan eri intressiryhmien eduista aiheutuvat ristiriidat. Popperilais-aristoteelaisen politiikan tulkinnan tietynlainen ääripiste löytyy 1970-luvun suomalaista politiikkaa hallinneesta termistä konsensus. Konsensus tarkoitti asiantuntijoiden ja poliittisten puolueiden yhteistä ponnistusta ideologisten ja etuja koskevien ristiriitojen voittamiseksi päämääränään kaikille jotain tarjoava lopputulos ilman repivää riitelyä.

Politiikka yhteisten asioiden hoitamisenä esiintyy vahvasti tutkimuksessa. Matti Wiberg (2009, 7) kirjoittaa, että politiikka on toimintaa, jolla yksilöt ja ryhmät pyrkivät aikaansaamaan kaikkia yhteiskunnan jäseniä sitovia kollektiivisia päätöksiä, ja politiikka on ennen kaikkea ryhmän jäsenten keskinäistä toimintaa. Jaakko Nousiainen (1998, 31) määrittelee puoluejärjestelmän keskeiseksi osaksi yhteisten asioiden hoidon, alayhteisöksi, joka peittää koko yhteiskuntapolitiikan kentän.

Kielelliset ja kuvalliset symbolit nousevat merkittäviksi, kun puhutaan poliittista toimintaa ohjaavista käsitteistä. Murray Edelmanin samoin kuin Robert G. Meadowen teksteissä symbolit esiintyvät laswellilaisessa merkityksessä: ne auttavat kansalaisia asioiden merkitysten muodostamisessa. Harold Lasswell määritteli viestinnän pelkästään erilisten symbolien vaihdoksi. Poliitikkojen ja kansalaisten välillä on kuilu: poliitikko puhuu, äänestäjä ei ymmärrä. Symboleilla puhuva poliitikko tai poliittinen liike saa kannattajia, koska vastaanottaja voi tulkita abstraktin symbolin haluamallaan tavalla. (Meadow 1980, 24–34; Edelman 1964, 11.) Harri Holkerin hallituksen (1987–1991) lanseeraama ”hallittu rakennemuutos” lienee suomalaisen politiikan kuuluisin symboli: sille voi antaa millaisen sisällön tahansa. Samoin toimii tuorempi suomalaista terveydenhuoltoa kunnissa uudistava sosiaali- ja terveystuudistus (sote). Monimuotoista uudistusta kuvataan iskevällä sanalla, jonka sisältö jää kuulijalta hämärän peittoon.

Yhteiskunnat ja sitä kautta politiikan toimintaympäristöt muuttavat ja myös politiikan määrittely muuttuu. Ranskalainen esseisti ja kulttuurianalyttikko Jean Baudrillard väittää, että nykyaikainen poliittinen järjestelmä jatkaa toimintaansa tyhjiössä, sillä sen viittauspisteet ovat kadonneet. Massoihin on turha vedota, sillä niitä ei enää voida representoida. Representaatiolla tarkoitetaan yleensä jonkin asian tai ajatuksen esittämistä sanallisten, äänellisten tai kuvallisten merkkien avulla, ja siinä tekeminen tuodaan uudelleen läsnä olevaksi. Nykypäivänä se ei onnistu, koska jokainen vastaanottaja näkee ja kuulee asian haluamallaan tavalla. Lisäksi vaihtoehtoisia merkityksiä on tarjolla yllin kyllin internetin kautta. Tässä tilanteessa poliitikon ei kannata tuhlata tarmoaan suurten yhteiskunnallisten linjausten esittämiseen. Esittämisen muoto vangitsee kuulijan. Aatteellisuuden katoaminen politiikasta on samalla vienyt sen kulisseihin, joiden ulkopuolella vain näyttyään edullisessa valossa. Massoja ei kiinnosta poliittisten ohjelmien rationaalinen si-

sältö, vaan nimenomaan merkkien pinta ja politiikan speksaakkeli. Ne eivät äänestä puoluetta ohjelman vuoksi, vaan nähdäkseen sen vallassa. Yhdysvalloissa politiikasta on tullut eräänlainen pragmaattinen kone: peliä, vuorovaikutusta ja speksaakkelia. (Baudrillard 1991, 14–16; vrt. Seppänen & Väliverronen 2012, 92.)

Tässä mielessä politiikan merkityksen tiivistäminen vain ja ainoastaan yhteisten asioiden hoitamiseksi vääristää kokonaiskuvaa. Poliitiikka on ollut ja on edelleen paljon enemmän kuin pelkästään julkisyhteisön asioiden hoitamista, itse asiassa se on kaikki kolme määrittelyä, yhteisten asioiden hoitaminen, taistelu vallasta ja etujen ajaminen, samaan aikaan. Kari Palonen lainaa Arvo Ahlroosia ja Pentti Holappaa, joiden kirjoitukset vievät politiikan osaksi arkipäivän elämää. Oikeastaan kaikki yhteiskunnallinen on politiikkaa, ei pelkästään puoluepolitiikkaa. Toisaalta poliitiikka ei ole vain puoluepolitiikka, vaan ammattilainen, joka toimii politiikan sektorilla. Lisäksi puhutaan hallituksen politiikasta, eri ministerien politiikasta, pankkipolitiikasta, rakennuspolitiikasta, ja kun tähän kaikkeen vielä lisätään termi politikoida, sekamelska on valmis. Politikoida-termiä käytetään yleensä negatiivisessa merkityksessä; politikoinnilla yleensä sotketaan asioita. Ja vielä kun mukaan otetaan poliitikkojen pyrkimys politisoida asiat puolueiden väliseksi etupiirikamppailuksi, käsitteiden sekamelska on valmis. (Palonen 2003, 486–497.)

Julkisuudesta on tullut oleellinen osa poliitikon toimintaa ja vallankäyttöä. Julkisuus on puolestaan muuttanut politiikan sisältöä entistä enemmän kilpailuksi äänestäjistä ja vallasta. Risto Kunelius (1998, 177) on hahmotellut ainakin kahdenlaisia vaikuttamisen tasoja. Ensinnäkin journalismi ja joukkotiedotus ovat tärkeitä siksi, että päätöksentekijä tai -tekijät näkevät, mitä mieltä muut toimijat ovat ehdotuksesta tai päätöksestä. Toisin sanoen journalismi on tärkeä keskustelukanava sekä päättäjien ja kansan välillä että myös päättäjien keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Monia keskeisiä ihmisten jokapäiväiseen elämään liittyviä poliittisia päätöksiä edeltää laaja keskustelu, josta päätöksentekijä voi hahmotella, miten tuleva päätös otetaan vastaan. Toisaalta journalismi on korvaamaton apulainen tehtyjen päätösten tiedottamisessa yleisölle (Nousiainen 1998, 135–136). Media on edelleen lähes ainoa tapa viestittää päätöksiä eteenpäin. Pääministeri Harri Holkerin sinipunahallitus yritti kiertää tiedotusvälineet lähettämällä verouudistuksesta tiedotuslehtisen suoraan joka kotiin vuonna 1988. Asiasta nousi kohu, joka ei ollut omiaan parantamaan hallituksen ennestäänkin kolhiutunutta julkisuuskuva.

Poliitikkojen mediajulkisuus ja medioiden vaikutus politiikan sisältöön ovatkin kiinnostaneet 1960-luvun alusta lähtien. Lähtölaukauksena tutkimukselle pidetään presidentinvaaleja vuonna 1960, jolloin nuorekkaan vahva, mutta selkävaivojensa takia korsettia käyttävä John F. Kennedy voitti julkisuuskuvasa luomisessa pahasti epäonnistuneen Richard Nixonin. Myöhemmin Nixon valisti senaattori Edward Kennedya keinoista, joilla tämä pääsisi maan presidentiksi: Laihduta kymmenen kiloa! (Postman 1985, 8). Yhdysvalloissa todettiin jo 1960-luvun alkupuolella, että asiakysymyksillä on vain vähän merkitystä äänestysratkaisujen teossa. Äänestys on monille rituaali. Useimmille kansalaisille politiikka on vain sarja kuvia, jotka välittyvät television, sanomalehtien, aikakauslehtien

ja keskustelujen kautta. Kuvien panoraama kertoo maailmasta, johon muuten ei ole suoraa kosketusta. (Edelman 1964, 2–5.)

Englannissa tutkittiin television roolia vuoden 1964 vaaleissa. Haastattelututkimuksessa kysyttiin äänestäjien mielipiteitä ennen vaaleja ja niiden jälkeen. Erityisesti kyseltiin sitä, miksi äänestäjät katsoivat poliittisia ohjelmia tai välttivät niitä ja luottivatko he television mahdollisuuteen eritellä puolueiden ohjelmia ja tavoitteita. Tutkimus osoitti, että televisio ja siinä pidetyt vaaliohjelmat vaikuttivat vain yhtenä osana äänestäjien käyttäytymiseen. Televisiolla katsottiin kuitenkin olleen jonkin verran vaikutusta liberaalien kannatuksen nousuun. Lisäksi tutkimus osoitti, että puoluejohtajan henkilöstä julkisuuden kautta välitynyt kuva vaikutti valintoihin. Tutkimuksen tehneet Blumler ja McQuail arvelivat, että politiikan television kautta saama maine tulee vaikuttamaan siihen, millaisia persoonallisuuksia nousee jatkossa puoluejohtajiksi. (Blumler & McQuail 1968, 262.) Tutkimus oli linjassa McQuailin ja Trenamanin (1960, 223) vuoden 1959 parlamenttivaaleista tekemän tutkimuksen kanssa: televisio ei ratkaissut vaaleja eikä se myöskään järkyttänyt perinteisen printtimedian valta-asemaa äänestäjien hahmottaessa omia äänestyspäätöksiään. Pikemminkin eri välineet täydensivät toisiaan.

Television merkitys Suomen vaaleissa nousi esiin vuoden 1982 presidentinvaaleissa. Mauno Koiviston suosio perustui television vaikutukseen, ja viimeistään noissa vaaleissa televisiosta tuli merkittävin viestin. Televisiossa näytettyjen presidenttiehdokkaiden vaalikeskustelujen jälkeen tehtiin kyselytutkimus, jossa peilattiin niiden vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen. Tutkimusta varten Tilastokeskuksen haastattelutoimisto haastatteli vaalikeskusteluista ja niiden vaikutuksista kaikkiaan 732:tä henkilöä, jotka oli valittu satunnaisesti väestön keskusrekisteristä. Matti Oksanen arvioi, että Koivistosta katsojille jäänyt mielikuva oli eniten luottamuksen arvoinen ja harkitseva. Sitä voitiin pitää hyvänä lähtöominaisuutena tulevalle maan isälle – varsinkin kun Koivisto oli antanut vahvat näytöt myös talousosaamisestaan. Oksanen päätyikin toteamukseen, että vaaleissa oli entistä tärkeämpää se, miltä kilpailevat ehdokkaat näyttävät televisiossa ja mitä he siellä esiintyessään äänestäjille sanovat ja miten he sen sanovat. (Oksanen 1983, 216–228.)

Tom Moring on lähestynyt aihetta politiikan elitismien suunnasta. Hänen mukaansa nykymaailmassa joukkotiedotusvälineiden kautta syntyvä julkisuus oletetaan merkittäväksi tekijäksi kannattajakentällä tapahtuvien muutosten säätelijänä, puhutaan politiikan ja julkisuuden suhteen amerikkalaistumisesta.

”Monessa maassa julkisuuden valokeilaan väärällä tavalla joutunutta poliitikkoa kohdellaan armottomasti myös eliittikentän sisällä ennen kuin julkisuus ehtii vaikuttaa kannatusmuutoksina.” (Moring 1989, 4).

Tästä löytyy esimerkki kesältä 1992. Velkoihinsa sotkeutunut ministeri Kauko Juhantalo joutui eroamaan tiedotusvälineiden paineessa. Erokehotuksen antoi puoluekollega, pääministeri Esko Aho.

Moring ja Himmelstein (1993, 157–163) perehtyivät omassa tutkimuksessaan politiikan esiintymiseen televisiossa vuoden 1991 eduskuntavaaleissa ja seuraavan vuoden kunnallisvaaleissa. Äänestäjä tutkimuksia, haastatteluja sekä televisio-ohjelmien analyysejä verrattiin kehitykseen Yhdysvalloissa. Tutkijat päätyivät näkemykseen, että Suomi on läpikäymässä viestinnällistymisprosessia. Siinä media omaksuu journalististen portinvartijoiden välityksellä riippumattoman roolin poliitikkoihin nähden. Tutkijat korostivat journalistien ylivaltaa suhteessa poliitikkoihin ja politiikkaan: journalistit määräsivät ne kommunikatiiviset puitteet, joissa politiikkaa tehtiin ja esitettiin. Samalla keinot markkinoida poliitikko kansalle medioiden kautta tuli keskeiseksi tavaksi tehdä kampanjaa. Tutkimus kuitenkin toisaalta pyrki todistamaan sen, että asiat ja vakava poliittinen keskustelu merkitsevät edelleen paljon suurelle osalle äänestäjäkuntaa, ehkä enemmän kuin imago ja markkinointikysymykset.

Internet murtaa perinteistä media-ajattelua. Ville Perna määrätteli vuoden 2007 eduskuntavaalit ensimmäisiksi blogivaaliksi: bloggauksesta eli nettipäiväkirjan pitämisestä tuli osa suomalaista politiikan mediajulkisuutta, ja se jatkui myös vaalien jälkeen. Pernaan mukaan kaikkien merkittävien suomalaisten poliitikkojen oli pidettävä blogia – tuntui se luonteelta tai ei. Myös toimittajat innostuivat bloggaamisesta. (Perna 2007, 18.) Internetin kasvu muuttaa myös kansalaisten poliittikatietämystä. Tietoa, näkemyksiä ja keskustelunavauksia politiikasta on tarjolla yllin kyllin. Se on johtanut paradoksaaliseen tilanteeseen: mitä enemmän tietoa, sitä vaikeampi kansalaisten on ymmärtää ja hahmottaa sitä, ja se taas johtaa kansalaisten tiedolliseen eriytymiseen. Poliitikasta kiinnostuvat vain poliittisesti aktiivit, muille on tarjolla netissä, televisiossa ja lehdistössä yllin kyllin viih-teellistä tarjottavaa. (Rapeli 2010, 57–58.)

Internetin maailma kiehtoo varsinkin nuoria. Monet heistä ovat luopuneet perinteisen median käytöstä. Poliitiikan kiinnostus tai tietämys ei kuitenkaan näytä nousevan nuorison keskuudessa, ei vaikka tietoa politiikasta on netissä tarjolla runsaasti. Oikeusministeriön rahoittaman tutkimuksen mukaan 18–30-vuotiaiden tietämyksen taso politiikasta on selvästi muita ikäryhmiä heikompi. He ovat lähes poikkeuksetta nousseet esille kaikissa viimeaikaisissa tutkimuksissa ryhmänä, joka näyttäisi etäännyvän politiikasta tiedollisesti, olevan osallisuusaktiivisuudessaan ennemminkin passiivinen, jopa apaattinen ja jonka kiinnostus politiikkaa ja yhteiskunnallista osallistumista kohtaan on selvästi muita ikäryhmiä alhaisempi. (Elo & Rapeli 2008, 114.)

Mediaympäristössä on tapahtunut rajua mullistus parissa vuosikymmenessä. Suomen tiedonvälitystä hallitsivat pitkään Yleisradio, MTV, Helsingin Sanomat ja muutamat maakuntien ykköslehdet sekä iltapäivälehdet. Nyt tilanne näyttää kovin toisenlaiselta. Mediasta on tullut eräänlainen kattokäsite, joka sulkee sisäänsä sekä perinteisen median että uudet, teknisesti välittyneet viestinnän muodot kuten Facebookin, blogit ja Twitterin (Väliverronen 2012, 98). Samalla keskustelu median vallasta hämärtyy. Pirstoutunut mediakenttä näyttäytyy sekamelskana, jota kukaan ei hallitse. Se muuttaa myös politiikan määrittelyä, koska se ei enää ole puolueiden ja politiikan ammattilaisten toimintaympäris-

töä vaan kenen tahansa. Vallan kohde, yleisö, osallistuu ja tekee itse politiikkaa ohi puoluejärjestelmän ja perinteisen median. Samalla politiikan kentällä toimivat amatöörit ja ammattilaiset, toimittajat ja bloggaajat, poliitikot ja äänestäjät.

Edustuksellinen demokratia on kanavoitunut itsenäisessä Suomessa pääosin puoluelaitoksen kautta. Eri väestöryhmien ajamat asiat yhdistyivät puolueiden ideologioissa ja aatteissa, jotka pysyivät harvinaisen staattisina aina viime vuosikymmenille saakka. Muutos tapahtui 1980-luvulla, lähinnä sen puolivälissä. Individualismin nousu, uudet elämänsenteet sekä vaurastuminen yhdistettynä kansalaisten heikentyneeseen uskoon poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa myllersivät yhteiskunnan päätöksenteon vakiintuneita muotoja. Tämä kaikki kiteytyi Vihreän liikkeen nousussa: tuloerot ja luokkataustaisuus eivät enää määritelleet poliittista aktiivisuutta vaan tilalle astui, vihreiden tapauksessa, huoli ympäristöstä. Samalla luottamus eduskuntaa kohtaan romahti. Kansalaisten tulinjalla eivät olleet pelkästään poliitikot vaan myös virkamiehet. (Saukkonen 2003, 34.)

Tähän toimintaympäristön muutokseen joutuivat myös niin sanotut vanhat puolueet reagoimaan. Aatteellisuus työnnettiin syrjään ja aloitettiin kilpailu äänestäjistä. Puolueohjelmista karsittiin yksityiskohtaiset tavoitteet, ja ne korvattiin mainosmiesten ja viestintäämmattilaisten suunnittelemissa, kaikkia kosiskelevilla julistuksilla. Joukkopuolueista tuli vaalipuolueita tai yleispuolueita, ja niiden painopiste siirtyi puoluekoneistosta ja organisaatiosta kohden valitsijakuntaa, äänestäjiä. (Mt., 51.) Puolueissa tajuttiin, että pysyminen mukana poliittisessa kilpailussa edellytti mahdollisimman laajojen kansanjoukkojen houkuttelua äänestäjiksi. Kehitys saavutti huippunsa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä kokoomuksen eduskuntavaalikampanjoissa ja Sauli Niinistön sloganissa presidentinvaaleissa: Vastakkainasettelun aika on ohi!

2.2 Poliitikon ja toimittajan suhteessa kyse on vallasta

Poliitikkojen ja toimittajien suhdetta on yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa kuvattu termillä symbioosi. Erkki Karvonen puhuu väitöskirjassaan kilpailusta toimittajien kesken. Toimittajat kilpailevat hyvistä jutuista, skuupeista. Poliitikot taas tietävät tämän ja ”myyvät” kovia uutisia ja aiheita journalisteille, jotka tarjoilevat niitä yleisölle. Hänen mukaansa näin syntyy symbioottinen suhde, jossa kumpikin osapuoli hyödyntää toistaan. (Karvonen 1998, 26; Asp 1989; Wodak 2011, 19.) Toimittajat tarvitsevat poliitikoilta informaatiota, kommentteja ja haastatteluja työnsä raaka-aineeksi. Poliitikot puolestaan käyttävät toimittajia ja tiedotusvälineitä markkinointikanavina yleisölleen sekä myös poliittisen eliitin sisäiseen viestintään, yhteydenpitoon ja omaan informaation hankintaan. (Aula 1991, 13; Murto 1994, 363.) Poliitikko ei ole menestyvä poliitikko ilman julkisuutta – ja julkisuutta ei ole ilman poliitikkoja.

Ruotsalainen tutkija Kent Asp on nähnyt toimittajien suhteellisen vallan kasvussa trendin kohti ”mediavaltaa”. Hän puhuu mediasta ruotsalaisen järjestelmän mukaisesti kolmantena valtiomahtina hallituksen ja parlamentin ohella. Hallitus ja parlamentti päät-

tävät, mutta tiedotusvälineet vaikuttavat siihen, millaisia kysymyksiä nousee keskusteluun ja päätöksentekoon eli siis politiikan päiväjärjestykseen. Aspin mukaan tiedotusvälineet eivät niinkään vaikuta kansalaisten mielipiteisiin vaan enemmänkin siihen, mistä heillä on mielipiteitä. (Asp 1989, 7).

Yli neljä viidestä suomalaisesta uskoo median vallan lisääntyneen viime aikoina. Lähes puolet (49 %) ajattelee, että medialla on nykyään liikaa valtaa. Vastaajista 84 prosenttia uskoo, että medialla on suuri valta tavallisten ihmisten poliittisiin mielipiteisiin, ja selvä enemmistö (57 %) uskoo myös siihen, että medialla on suuri vaikutus tärkeisiin poliittisiin päätöksiin. Kyselystä käy ilmi, että vanhemmat ihmiset ovat huomattavasti kriittisempiä median valtaa kohtaan kuin nuoret. Kiinnostava tulos on, että nuoret ja internetiä aktiivisimmin käyttävät vastaajat ovat muuta väestöä harvemmin sitä mieltä, että medialla on liikaa valtaa tai että median valta olisi lisääntynyt. Vanhemmat vastaajat myös arvioivat nuoria kriittisemmin journalismin laatua ja esimerkiksi uutisten viihteellistymistä. (Karpinen & Jääsaari 2007, 1.) Kun kaikissa viidessä Pohjoismaassa tutkittiin, millä tahoilla valtaa todellisuudessa on, vallitsi kansanedustajien keskuudessa 2000-luvulle tultaessa hämmästyttävä yksimielisyys siitä, että valta oli hallituksella, tiedotusvälineillä, parlamentilla, rahamarkkinoilla ja ay-liikkeellä – suurin piirtein tässä järjestyksessä (Salminen 2006, 54).

Median vallan kasvu ei ole yksiselitteinen ilmiö. Medialla on valtaa -hokema vaikuttaa ajatukselta, joka on alkanut elää omaa elämäänsä. Esa Väliverronen (2012, 92) puhuu jo ”kuvitellusta vallasta”, joka perustuu yhteiskunnan eri toimijoiden vahvalle uskolle, että näin on. Väliverronen muistuttaa Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) asenne- ja arvo-tutkimuksesta (2011). Siitä paljastuu, että itse asiassa median merkitys ja painoarvo kansalaisten keskuudessa on hiljalleen hiipumaan päin. Median vaikutusvallan hyväksyttävyyys jakaa suomalaiset selvemmin – noin joka toinen (48 %) pitää median vaikutusvaltaa poliittiseen päätöksentekoon liiallisena, yhtä moni sopivana (Mt., 20).

Matti Wibergin mukaan julkisuudella on oma vaikutuksensa politiikan päiväjärjestyksen muotoutumiseen. Hän kuitenkin katsoo, että julkisuuden roolia vahvasti liioitellaan. Mediajulkisuus voi, Wibergin mukaan, vaikuttaa politiikan päiväjärjestykseen lähinnä kahdella tavalla. Ensinnäkin se voi toimia eri poliittisten toimijoiden välisen viestinnän kanavana: poliitikot ja virkamiehet lukevat julkisuudesta, mitä mieltä muut toimijat ovat ja ottavat sen huomioon omaa toimintaansa suunnitellessaan. Toiseksi viestimet voivat auttaa kiteyttämään poliittisia ongelmia, mutta vain harvoin ne pystyvät luomaan poliittisia asiakokonaisuuksia. Poliitiikan päätöksiin vaikuttavat vaikkapa taloudelliset suhdanteet enemmän kuin median paine. Media seuraa ja heijastaa todellisuutta, mutta ei luo sitä itse. (Wiberg 1989, 51-52; 2006, 247.) Myös Ilkka Ruostetsaari (2014, 291) on päätenyt samaan päätelmään: median päivittäistarjonta ei juurikaan näyttäisi vaikuttavan yhteiskunnallisen päätöksenteon strategisiin linjauksiin. Matti Wiberg (2006, 242) muistuttaa, että puhuminen neljännessä valtiomahdista on pahasti yliampuvaa: medialla ei ole mitään muodollista valtaa, ja politiikan instituutiot tekevät päätöksiä mediasta huolimatta. Se ei

Wibergin mukaan pysy aina toimittajien mielessä tarpeeksi kirkkaana. Haaviston ja Kiljunen raportissa (2012) todetaan, että

”Toimittajien mielipidevaikuttamista liiallisena pitävien (kansalaisten – TP) osuus on vähentynyt edellisistä mittauskerroista. Julkisuudessa esitetyt syytökset median ylilyönneistä ja ajolahdeista vaalirahakohun käsittelyssä tai tiettyjen puolueiden sormamisesta eivät täten ole ainakaan koko väestön taholla vahvistaneet käsitystä siitä, että media manipuloisi mielipideilmastoa.”

Sen sijaan perinteisten tiedotusvälineiden arvostus kansalaisten keskuudessa on pudonnut. Edes toimittajan arvostus ammattina ei ole häppöinen; Suomen Kuvalehden (2010) perinteisessä ammattivertailussa tv-toimittaja löytyi sijalta 253, radiotoimittaja sijalta 206 ja lehtitoimittaja sijalta 283. Listauksessa oli 380 ammattia.

Taulukossa 2 tarkastelen median roolia politiikassa laskemalla politiikan tapahtumista kirjoitettujen juttujen määrät yhteen. Lähteenä käytin Helsingin Sanomien sähköistä arkistoa, josta etsin Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien politiikkaa koskevat artikkelit vuosilta 1990–2008. Taulukosta selviää, kuinka monta kertaa jotain politiikan tapahtumaa käsiteltiin sekä HS:ssa että IS:ssa. Mukana ovat kaikki julkaistut tekstit, joissa mainitaan jokin politiikan tapahtuma. Tekstit voivat olla uutisjuttuja, pääkirjoituksia, näkökulmia, kommentteja tai reportaaseja. Taulukko kattaa kaikki politiikan tiettyä aihetta käsittelevät sekä henkilö- että asiajutut. Taulukko on suuntaa antava, ja sen tarkoitus on vain osoittaa, miten painotukset muuttuivat politiikan journalismissa vuosina 1990–2008.

Taulukko 2. Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien eniten käsittelemät poliittiset tapahtumat vuosina 1990–2008 (kpl)

Mediatapahtuma	Vuosi	HS/IS
Harri Holkeri: Minä juon nyt kahvia	1990	123
Suomen pankkituki	1991	1348
Kauko Juhantalo valtakunnanoikeuteen	1991	473
Esko Ahon vaikea EY-päätös	1994	943
Ulf Sundqvistin maksamat korvaukset	1997	331
Pääministeri Paavo Lipposen avioero	1998	77
Ministeri Suvi Lindenin vaalirahat	2002	104
Pääministeri Anneli Jäätteenmäen ero	2003	477
Pääministeri Matti Vanhasen avioero	2005	117
Pääministeri Matti Vanhasen tekstiviestikohu	2008	405
Pääministeri Matti Vanhasen ja Susan Ruususen suhde	2006	291
Ulkoministeri Ilkka Kanervan tekstiviestikohu	2008	405
Vaalirahakohu	2008	937

Lähde: Sanomien arkisto

Taulukon perusteella näyttää siltä, että poliitikkona henkilönä käsittelevien juttujen määrä on kasvussa. Ilta-Sanomat on perinteisesti lähestynyt politiikkaa henkilöiden kautta, mutta henkilökeskeinen politiikan journalismi sai entistä enemmän tilaa myös Helsingin Sanomissa. Pääministeri Harri Holkeri muistetaan minä juon nyt kahvia -episodistaan. Silti siitä ei näissä kahdessa tiedotusvälineessä paljon kirjoitettu. Sen sijaan Ilkka Kanervan tekstiviestikohu vuonna 2008 haastoi juttujen määrässä uutisoinnin pääministeri Anneli Jäätteenmäen erosta.

Isotalus ja Almonkari (2014) kävivät läpi Ilta-Sanomien, Iltalehden, Aamulehden ja Helsingin Sanomien artikkelit Ilkka Kanervasta vuodelta 2008. Yhteensä Kanervan tekstiviestiskandaalista kirjoitettiin näissä välineissä 1022 artikkelia. Artikkelien määrässä ei juuri ollut eroa iltapäivälehtien ja päivälehtien välillä eli aihe löi läpi koko mediakentän, eikä se ollut enää pelkästään iltapäivälehtien uutistarjontaa. Omassa aineistossani ykköspaikkaa Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa pitivät tarkastelujaksolla asia-aiheet: pankkituki ja vaalirahakohu. Vaikka politiikon yksityiselämä on noussut yhdeksi keskeiseksi median uutisaiheeksi, se ei vielä uhkaa suurten, yhteiskunnallisesti merkittävien asia-aiheiden valta-asemaa – ainakin jos vertailua tehdään juttujen määrällä.

Joka tapauksessa politiikan journalismi tekee entistä enemmän juttuja poliitikkojen taustoista, perhesuhteista ja yksityiselämästä. Henkilöjuttuja voi olla jostakin poliitikosta enemmän kuin hänen poliittisista mielipiteistään. Henkilöityminen on tapahtunut osittain asiajournalismin kustannuksella, koska lukijoita kiinnostavat ”pehmeämmät aiheet”. Lisäksi verkkojournalismin kasvu ja printtimedian ahdinko ovat omiaan lisäämään nopean, päiväkohtaisen uutisvirran merkitystä: uutiset käydään läpi verkossa ja sähköisessä mediassa niin nopeasti, että printtilehteen on vaikea enää keksiä uutta sanottavaa – kaikki näyttää aamulla vanhalta. Kyse on myös resurssista. Sanomalehtien verkkotoimitukset syövät työvoimaa: asioiden kunnolliseen penkomiseen ei tahdo jäädä aikaa.

Mari K. Niemen (2014, 142) väitöskirjassa media nostetaan kahdessa asiassa merkittävään asemaan nykypäivän politiikassa: naisten läpimurrossa politiikan päättäjiksi ja populismin nousussa. Tiedotusvälineistä on tullut politiikan osapuoli, koska toimittajat ottavat kantaa puolueiden valintoihin ja ohjeistavat päättäjiä. Puheenjohtajaehdokkaan mediataitoja alettiin korostaa valintaprosessissa. Myös puolueet ovat mukautuneet median vaatimuksiin.

Väliverronen ja Kunelius (2009, 233–240) päätyivät tutkimuksessaan huomioon, että suomalaisen politiikan journalismin päälinja on pysynyt ennallaan: kansalaisia kutsutaan seuraamaan näytelmää, jossa on kyse ammattipoliitikkojen taidosta ohjata valtiolaivaa yhteisesti sovittuun suuntaan. Tutkimuksessa käytetty empiirinen aineisto kertoo strategisesta yksimielisyydestä ja yhteistyöstä politiikan ja journalismin järjestelmien välillä. Työnjakokin on selvä: asiallisesti ja sisällöllisesti juttuja hallitsevat edelleen poliitikot, mutta kerronnallisesti – eli tekstin sisäisen kommunikaation näkökulmasta – tahtipuikko on enemmän toimittajien kädessä. Aiheita valitessaan toimittaja käyttääkin suurinta valtaa:

hän päättää, mistä vastaanottajat ovat kiinnostuneita ja määrittelee otsikoilla ja jutun sijoituksella, kuinka paljon (Salminen 2006, 67).

Politiikan ja politiikan journalismin välinen tila on eräänlaista tasapainoilua: media yrittää hoitaa vallan vahtikoira -tehtävänsä samaan aikaan kun poliitikot yrittävät käyttää tiedotusvälineitä omiin tarkoituksiinsa (Pernaa 2009, 21). Toisella puolella poliitikot pystyvät entistä paremmin hallitsemaan julkisuutta. Ulostulot mediassa harkitaan tarkkaan. Ajoitus ja väline ovat tärkeitä muuttujia. Suorina lähetyksinä sähköisessä mediassa, internetissä, televisiossa ja radiossa leviävät tiedotustilaisuudet ovat tärkeitä, koska niissä sanavalmiilla poliitikolla on mahdollisuus hyödyntää medianäkyvyyttä maksimaalisesti.

Toimittajan ja poliitikon kohtaaminen on periaatteessa taistelua vallasta. Toimittaja yrittää saada kysymyksillään poliitikon paljastamaan uutisen, kun taas poliitikko puolestaan pyrkii vastaamaan kysymyksiin siten, että hän näyttyy julkisuudessa edullisella tavalla. Kummankin roolit yhdessä muodostavat rakennelman jaetusta vallasta, jonka ansiosta yleensä koko haastattelutilanne voi olla mahdollinen. (Seppänen & Välvirronen 2012, 175.)

Mediajulkisuus luo politiikoille tunnettuuden, minkä vuoksi poliitikkojen on muutettava toimintatapojaan median toimintalogiikkaan sopiviksi. Mitä paremmin tässä onnistutaan, sitä suuremmaksi kasvaa medianäkyvyys, poliitikkojen tunnettuus ja puolueen vaalimenestys. Medianäkyvyyden tavoittelu työllistää media-ammattilaisia eli imagokonsultteja, spin-doctoreita ja PR-henkilöitä, joiden avulla poliitikko tai puolue voi terävöittää omaa näkyvyyttään mediassa. (Pernaa 2009, 20; Louw 2010, 4.)

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) toiminta talvella 2010 on tyyppillinen esimerkki siitä, miten puolueen toimintaa ohjaavat median tarpeet. SDP vaihtoi kesken vaalikauden eduskuntaryhmänsä puheenjohtajaa. Sanavalmis Eero Heinäluoma otti paikan värittömältä asiapoliitikko Tarja Filatovilta. Heinäluoma pystyi värikkääseen kielenkäyttöön ja sitä kautta haastamaan hallituspuolueiden poliitikot kaksinkamppailuihin – sopivasti ennen vaaleja. Kokoomuksen onnistunut presidentinvaalikampanja vuonna 2006 käytti hyväkseen mediaa. Kampanjan rakentamisessa puolue toimisto turvautui mainostoimiston apuun. (Lehtilä 2010, 10.) Keskustan puheenjohtajan vaihto ennen vuoden 2011 eduskuntavaaleja oli yritys ottaa mediakenttä haltuun ennen vaaleja. Puolueen puheenjohtajan lisäksi vaihtui myös pääministeri eli maksimaalinen julkisuus oli taattu. Mauri Pekkarinen järjesti tiedotustilaisuuden puheenjohtaja-aikeistaan perjantaina, ja seuraavana aamuna hän oli jo Yleisradion suorassa tv-ohjelmassa kertomassa näkemyksiään koko kansalle.

Päättäjien tavoite käyttää mediaa hyväkseen omien päätöstensä eteenpäinviemisessä nousi esille, kun Risto Kunelius, Elina Noppari ja Esa Reunanen tutkivat median roolia valtaapitävien näkökulmasta. Kirjassaan *Media vallan verkossa* (2009) he korostivat, että näkökulma on muu kuin toimittajan. Haastatteluissa keskityttiin henkilöihin, joilla oli todellista päätösvaltaa, ja heiltä kysyttiin, miten he kokivat median vallankäytön työssään. Haastatteluissa pyrittiin pureutumaan erityisesti päätöksentekijöiden ja median välisen

vuorovaikutuksen rutiineihin ja käytäntöihin, median käytännölliseen ”merkitykseen” eliitin toiminnassa.

Tutkimuksessa pohdittiin, miten mediaan pyritään vaikuttamaan eri asioissa tai miten media toimii eliitin välisten suhteiden dynamiikassa. Haastatteluissa käsiteltiin muutamia konkreettisia, mediassa suurta huomiota saaneita hankkeita, kuten sairaanhoitajien palkkakiistaa. Noin 60 päättäjää käsittäneen teemahaastattelun tulos ei yllättänyt: medialla ei ole valtaa päätösten teossa, vaan sen sijaan se ohjaa jonkin verran politiikan päiväjärjestyksen syntymistä nostamalla asioita julkiseen keskusteluun. Journalismi valikoi vallankäyttäjän puheesta avainsanat ja tarjoaa ne suurelle lukijakunnalle. Sitä, mikä asia nousee ykköseksi tarjonnasta, ei voi ennakoita. Tutkijat vertaavatkin journalismia tamperelaisen Pyynikin kesäteatterin pyörivään katsomoon: päättäjät eivät voi kokonaan ohjata sen toimintaa ja valita, mitä katsojille tarjotaan. (Mt., 77–80.)

Haastatteluaineistosta nousee esiin myös journalismin henkilöityminen, konfliktien etsiminen ja draama, joita kaikkia on vaikea hallita päättäjäportaassa. Tutkimuksessa sivutaan päättäjien ja median suhdetta. Sen mukaan suomalainen media jakaantuu kahteen luokaan: vakavaksi uutismediaksi ja viihdemediaksi. Vaikka päättäjät kuvasivat viihdejulkisuutta sanoilla ”hömppä” ja ”roska”, heidän suhteensa viihteelliseen journalismiin oli kovinkin problemaattinen. Poliitiikan päättäjät vähättelystään huolimatta seurasivat viihdeuutisia tarkkaan, ja he kokivat, että iltapäivälehtien puheenaihejournalismi on tärkeä työkalu kansalaisten tunteiden ja ajatusten aistimiseksi. Monet kokivat tarpeelliseksi esiintyä median tarjoamassa viihteellisessä ympäristössä. (Kunelius ym., 2009, 456–459, 306.)

Tutkimuksessa sivuttiin myös politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän päättäjien ja toimittajien välisiä suhteita. Poliitikassa toimivat tarvitsivat henkilökohtaisia toimittajasuhteita enemmän kuin elinkeinoelämän päättäjät, jotka pyrkivät vaikuttamaan päätettävään asioihin suoraan ilman median välittävää vaikutusta. (Mt., 315–317.)

Poliitiikan päättäjien ja toimittajien välisessä kanssakäymisessä näyttää olevan monia tasoja aina ammatillisista tapaamisista suoraan luottotoimittajajärjestelmään. Tosin suhteissa esiintyi myös jännitteisyyttä ja epäluuloisuutta sekä intressiritiriitoja. Moni haastateltava kuvasikin toimittajien kanssa yhteistyön tekemistä viha/rakkaus-suhteeksi. (Mt., 317–318.) Päättäjät kokevat median tärkeänä väylänä, kun päätöksistä kerrotaan kansalle tai kun niistä keskustellaan. Samalla päättäjäkoneisto on panostanut julkisuuden hallintaan, johon pyritään vaikuttamaan entistä intensiivisemmin, muun muassa toimittajien lobbaamisella. Tutkijat kokivat kehityksen uhkana tilanteessa, jossa toimitusten resurssit pienenevät. Entistä harvemmalla välineellä on mahdollisuus pitää toimittajia, jotka keskittyisivät pelkästään jonkin erityisalueen seurantaan. Päättäjien tarjoama tieto otetaan sellaisenaan ilman mahdollisuutta kriittiseen pohdintaan ja arviointiin. Toisaalta toimittajan erikoistumisessakin nähtiin vaaroja: toimittaja voi tätä kautta kietoutua valtaverkostoihin tavalla, joka uhkaa riippumattomuutta. (Mt., 348–349.)

Ilkka Ruostesaari päätyi eliittitutkimuksessaan siihen, että henkilösuhteilla on merkittävä rooli yhteiskunnallisessa vallankäytössä. Kontakteja luodaan epävirallisissa yh-

teydenpitoryhmissä, ja joukkotiedotusvälineet ovat keskeinen osa ketjussa, jossa informaatiota siirretään eliittiryhmältä toiselle. Mediasta on tullut paikka, jossa poliitikot ja vallankäyttäjät näkyvät: kyky saada julkisuutta on tullut politiikon yhdeksi keskeiseksi ominaisuudeksi. Julkisuuteen pääsemiseen perinteisissä medioissa tarvitaan suhteita mediaan ja toimittajiin. Toisaalta median paine on aiheuttanut valtaeliitin uudenlaista organisoitumista: verkostoitumalla pyritään torjumaan median painetta. Siitä esimerkkinä ovat vaalien jälkeiset hallitusneuvottelut, jotka pyritään käymään mahdollisimman paljon julkisuudelta piilossa. Päättäjät pyrkivät pitämään median kaukana niistä saleista, joissa tehdään päätöksiä. Päättäjä voi ottaa hetkellistä pelitilaa käyttämällä mediaa hyväkseen esimerkiksi vuotamalla luottamuksellisia asioita. (Ruostetsaari 2014, 257, 290.)

Esa Reunasan ja Auli Harjun *Media iholla* -tutkimus (2012, 11–12) käsitteli politiikan julkisuutta kansalaisaktivistien ja poliitikkojen kokemana. Julkisuuden tuottajien, toimittajien, näkökulma puuttui tutkimuksesta. Tutkimuksessa haastateltiin neljäätoista näkyvää poliitikkoa ja kahtatoista kansalaisaktivistia. Haastattelututkimuksen lähtökohta oli mediaympäristön muutos, jossa politiikka on muuttunut henkilökeskeiseksi ja skandaalinkäryiseksi julkisuudeksi. Mikä tässä muuttuneessa tilanteessa motivoi poliitikkoa yleensä osallistumaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon? Tutkimuksessa haluttiin etsiä tunnetason kysymyksillä vastausta muun muassa siihen, millaista yhteiskunnallinen vaikuttaminen on ja millainen on sen suhde julkisuuteen.

Haastatellut poliitikot jakoivat kollegaansa kahteen luokkaan: ”tähdet ja työteliäät” sekä ”tyrkyt ja turhat”. Hyvää esiintymistäitoa korostettiin, mutta varsinaista itsensä tyrkyttämistä vaikkapa viihdejournalismin aseina ei pidetty suotavana eikä tarpeellisena. Haastatelluista poliitikoista ainoastaan yksi puolusti henkilökeskeistä personointipolitiikointia. Poliitikot korostivat keskusteluja ja väittelyjä, joissa oma sanoma pääsee esille ja joutuu itsekin pohtimaan kantojaan. Haastattelujen perusteella poliitikkojen ihannekuva on poliittinen keskustelu, jossa asiat ja kannat ottavat mittaa toisistaan tärkeissä yhteiskunnallisissa asioissa. Tutkija epäilivät, että haastatellut poliitikot pyrkivät ”romantisoimaan” politiikon tehtävää ja ottivat esille asioita, joita uskotaan yleisesti arvostettavan. Julkisuushakuisuuteen ei ole poliitikkojen mielestä rasite, jos sen perustana on vahva asiaosaaminen (Reunanen & Harju, 112–115, 257).

Risto Uimonen (2009, 101–102) on listannut tapoja, joilla journalistit käyttävät valtaansa:

1. Kommentit ja pääkirjoitukset
2. Hälyjutut, joissa kiinnitetään huomio epäkohtiin
3. Puheenaiheiden tuottaminen
4. Mediakohu, johon kaikki välineet osallistuvat

Uimonenkin kuitenkin korostaa, että medialla ei ole valtaa erottaa ketään eikä vaihtaa hallituksen puolueita. Päätökset tekee aina poliittinen päätöksentekokoneisto. Asian mediajulkisuudessa tiedotusvälineillä on toki kattava rooli.

Monikansallinen, kolme vuotta kestänyt tutkimus journalistien ja poliittisen eliitin suhteesta (Johansson & Nygren 2019) toi lisävalaistusta siihen, mitkä asiat suhteessa painottuvat. Tutkimuksen mukaan suhteessa on kyse toisaalta vallasta, mutta toisaalta myös yhteisistä intresseistä: molemmat tarvitsevat toisiaan. Toimittajat tarvitsevat lähteitä politiikan uutisiin. Poliitikot puolestaan ovat riippuvaisia median eri kanavista tavoitellessaan yleisöjä ja äänestäjiä. (Mt., 10.). Tutkimuksessa selvitettiin, miten medioituminen näkyy journalistien ja heidän lähteidensä välillä, miten medialogiikka näkyy suhteessa, mikä on medioitumisen asema ja suhde poliittisessa kommunikaatiossa sekä mitkä ovat eroavaisuudet ja yhtäläisyydet medioitumisessa neljässä tutkitussa valtiossa. Tutkimus kyseenalaisti medioitumisen ja medialogiikan vaikutukset poliittisen eliitin toiminnassa. Poliittisen eliitin ja median suhde on paljon monimutkaisempi. Se muuttuu ja kehittyy median ja poliittisten lähteiden vuorovaikutuksessa. (Johansson & Nygren 2019, 197–199).

Sosiaalinen media on hämärtänyt perinteisen median valtaa ja asemaa politiikan journalismissa. On jopa arvioitu, että sosiaalinen media, Twitter ja Facebook, ohittaisivat perinteiset mediat politiikan uutisten jakelijana. Tim Highfield (2016, 79–83) ei kuitenkaan usko, että näin on käymässä. Sosiaalinen media ja perinteinen media täydentävät toisiaan. Perinteinen mediakin käyttää internetsivuillaan sosiaalisen median tarjoamia tapoja kertoa politiikasta. Tästä kaikesta muodostuu dynaaminen verkosto, jossa kaikilla on oma roolinsa ja jossa on vaikea erottaa, mikä on vanhaa ja mikä uutta tekemistä. Kyse on asioiden jakamisesta eri kanaviin. Vaikka sosiaalisen median käyttäjä löytää ja käyttää uusia tiedonlähteitä, se ei Highfieldin mielestä tarkoita perinteisen median tai perinteisten valtasuhteiden katoamista. Myös perinteinen media osaa käyttää uusia, internetin synnyttämiä lähteitä sekä organisaation että yksilön tasolla.

2.3 Valtasuhteiden monimutkainen kenttä

Toimittajien ja poliitikkojen väliset suhteet ovat kokonaisuus, josta on viime vuosina keskusteltu paljon, mutta jota on tutkittu vähemmän. Poliitikkojen harjoittamassa mediakritiikissä puhutaan tiedotusvälineiden ylivallasta eli vallasta ilman vastuuta. Poliitikassa vastoinikämiset sälytetään yleensä epäasiallisen tai jopa virheellisen julkisuuden tiliin. Poliitikot syyttävät toimittajia vääristelystä sekä faktan ja fiktion sotkemisesta, kun taas toimittajat moittivat poliitikkoja salailusta, kähmimisestä ja omien etujen ajamisesta.

Suomessa poliitikkojen ja toimittajien välisiä suhteita käsiteltiin Maria Kaisa Aulan lisensiaattitutkimuksessa *Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa?* Aula pyrki työssään analysoimaan poliitikkojen ja toimittajien välisiä suhteita Yleisradion toimittajien ammatti-identiteetin kautta. Toiseksi päälinjaksi Aulan tutkimuksessa nousi suhteiden vertailu Suomessa ja Yhdysvalloissa. Hän keräsi lisensiaattityötään varten materiaalia Yhdysvalloissa ja löysi poliittisen viestinnän tutkimussuuntauksen, jossa tutkitaan politiikan ja toimittajan vuorovaikutussuhdetta. Siinä kiinnitetään huomiota erityisesti journalisti-

seen työhön sekä tiedotusvälineiden, politiikan toimijoiden ja instituutioiden välisiin vuorovaikutuksiin. (Aula 1991, 5.)

Poliittinen viestintä määritellään suuntaukseksi, joka asettuu tiedotusopin ja valtio-opin välimaastoon. Yleensä sillä tarkoitetaan poliittisen järjestelmän toimintaan liittyviä viestinnällisiä aspekteja, kun viestit käsittelevät erityisesti valtiollisen vallan hallussapitoa, valtaamista ja siihen liittyvää vaikuttamista. Tutkimukset lähtevät siitä, että politiikan ja tiedotusvälineiden suhde on monimutkainen valtasuhteiden kenttä. (Mt., 5.) Poliitikkojen ja toimittajien vuorovaikutus nähdään kysymyksenä poliittisen julkisuuden hallinnasta nykyaikaisessa demokratiassa. Toisin sanoen kyse on kilpailusta. Aula hyödynsi amerikkalaista suuntausta lähinnä vertaamalla Suomen tilannetta Yhdysvaltain kehitykseen tiedonvälityksessä. Hän myönsi työnsä rajoitukset:

”Aineisto kuvaa ensisijaisesti haastateltavien ihanteita ja tavoitteita yhteisön jäsenenä sekä helposti varsin kaavamaisia käsityksiä todellisuudesta – ei työn käytäntöä. Yhdellä haastattelulla hankittu aineisto on aina myös jokseenkin pinnallista. Tutkimuksessa ei siis kyetä tai edes pyritty selvittämään sitä, miten täydellisesti tai epä-täydellisesti esitetyt ihanteet tai tavoitteet käytännössä toteutuvat.” (Mt., 43).

Aula nojaa loppupäätelmissään pitkälle Yleisradion toimittajien omiin arvioihin omasta kriittisyydestään poliitikkoja kohtaan, mutta tunnetasolla annettuja arvioita ei verrata todellisuuteen. Näin ollen Aulan työssä toteutuvat Johan Galtungin hahmottelemat haastateltututkimuksen kolme harhaa:

1. Tutkija ei pysty pelkän verbaalisen ilmauksen perusteella arvioimaan vastaajan todellista asemaa sillä ulottuvuudella, joka osoittaa hänen asennettaan. Toisin sanoen vastaaja saattaa ottaa haastattelutilanteessa jyrkemmän kannan asiaan, johon hän muuten suhtautuu välinpitämättömästi.
2. Ajatusten ja ilmausten ero muodostuu ongelmalliseksi. Kuinka paljon haastateltavan sanoista voi päätellä hänen ajatuksiaan tai
3. hänen käyttäytymistään. (Jyrinki 1977, 129–131.)

Silti Aula päätyi johtopäätökseen, jonka mukaan toimittajien ja tiedotusvälineiden valta on kasvanut sen myötä, että media on tullut poliittisen vallankäytön keskiöön ja osaksi poliitikkojen kansalaissuhteita. (Aula 1991, 207). Kysymysmerkki tutkimuksen otsikossa lienee hätävarjelen liioittelua. Aula luetteli toimittajien asennoitumismuutoksen taustalla olevia tekijöitä:

1. Toimittajat kunnioittavat vähemmän poliitikkoja, ottavat etäisyyttä heihin.
2. Toimittajan rooli on aktiivinen eli enemmän tulkintaa ja analyysyä politiikan teksteissä.
3. Televisiokeskeistyminen ja sitoutumattomien tiedotusvälineiden vahvistuminen.
4. Poliitikka siirtyy entistä enemmän tiedotusvälineisiin.

5. Kansalaisten politiikkasuhteessa on tapahtunut muutos: heikentynyt puoluesa- maistuminen, lisääntynyt liikkuvuus ja puolueet ohittava osallistuminen.
6. Poliittisen eliitin kasvava riippuvuus ns. sitoutumattomista tiedotusvälineistä, usko tiedotusvälineiden ”vaikuttavuuteen” sekä puolueiden heikentynyt mahdollisuus kontrolloida yhteiskunnallista mielipiteenmuodostusta. (Mt., 208.)

Aulan analyysissä toimittajat ja tiedotusvälineet tulkitaan välittäväksi foorumiksi sekä kansalaisten ja poliitikkojen välillä että poliitikkojen keskinäisissä suhteissa. Samalla median roolin kasvaminen on heikentänyt poliittisen eliitin valtaa. Aula ei kuitenkaan hyväksy aspilaista (Asp 1989) tulkintaa mediavallasta, vaan poliitikoilla on mahdollisuuksia yrittää hallita julkisuutta ainakin seuraavilla keinoilla:

1. Tiedotusvälineiden määrän kasvaminen: poliitikko voi valita kanavan julkisuuteen. Valinta onnistuu parhaiten johtavilta poliitikoilta.
2. Virkamieslainsäädännön uudistusesitys (1988) tiukensi virkamiesten mahdollisuutta antaa tietoja valmisteltavina olevista asioista.
3. Antaa haastattelun hankalan tiedotusvälineen tai toimittajan sijasta jossakin muussa välineessä tai valitsee televisiossa uutis- ja ajankohtaisohjelman sijasta viihdeohjelmaan pönkittääkseen julkisuusimagoaan. (Aula 1991, 214–215.)

2.4 Poliitikkaa mediassa ja median kautta

Samalla kun tutkijat pohtivat tiedotusvälineiden merkitystä politiikassa, politiikka mu- kautui tiedotusympäristön muutokseen. 1980-luvulla monet poliittiset tapahtumat ju- nailtiin niin, että mielessä olivat televisiouutiset tai lehtien painoajat. Suomen Ammat- tiliittojen Keskusjärjestön (SAK) kuuluisa ”yhteislakko” vuonna 1986 käytiin enemmän televisiossa kuin kaduilla ja toreilla. SAK tietoisesti vältti yleislakko-nimen käyttöä. Lyhyt, kurinalainen 270 000 työntekijän ”yhteislakko” maaliskuussa 1986 painosti Suomen Työn- antajain Keskusliiton (STK) hyväksymään keskitetyn tulopoliittisen ratkaisun. (Koski 1986, 155; Bergholm 2010.)

Kansalaiset tekevät äänestysratkaisunsa paljolti puolueen tai ehdokkaan julkisen pro- fiilin ansiosta. Puolueen puheenjohtajalla oli ennen Yleisradion lähettämää television suurta vaalitenttiä hallussaan kaikki tai ei mitään. Vihreiden Pekka Haaviston rauhallinen esiintyminen 1987 vaalien television suuressa vaalikeskustelussa oli menestys. Vihreiden silloinen aktiivijäsen Eero Paloheimo (1993) kuvaa kansanedustajaksi nousseen Haaviston onnistumista tv-tentissä osuvasti:

”Haaviston menestys oli häikäisevä. Seuraavana päivänä aina Helsingissä sijaitsevaa Fazerin kahvilaa myöten vanhemmatkin naishenkilöt lukivat ääneen toisilleen ilta- päivälehdistä väriseviä kuvauksia Pekka Haaviston jumalaisesta ihanuudesta.”

Poliitikot tietävät, että julkisuus ratkaisee paljon, ylös tai alas, riippuen asiasta ja tilanteesta. Siksi julkisuuden hallinta on viime vuosina kiehtonut poliittisen vallan käyttäjiä. Presidentti Urho Kekkonen osasi käyttää tiedotusvälineitä hyväkseen: hätätilahallituksen ”runnaaminen” kasaan tapahtui tv-kameroiden edessä vuonna 1975. SMP:n puheenjohtaja, kansanedustaja Veikko Vennamo oli ensimmäinen media-ajan poliitikko. Hänen räiskyvä, työväenliikkeen perinteisistä sanonnoista ja iskulauseista nykyaikaan muokattu puhetyylinsä sopi hyvin esimerkiksi television suureen vaalikeskusteluun. Lukuisten viestintäseminaarien oppeja löytyy puolueesta kuin puolueesta. Harri Holkeri osasi kääntää päänsä kameraan, puhumattakaan Erkki Liikasesta, jonka loputtomasti tekstiä ulosjauhavat leuat sopivat erinomaisesti moderniin, nopeiden viestintävälineiden aikaan. Kun Liikanen oli Harri Holkerin hallituksen valtiovarainministerinä, suurin uutinen hänen ensimmäisestä budjettipuheestaan eduskunnassa syksyllä 1987 oli se, että puhe pidettiin ilman paperia.

Viestintävälineiden läsnäolo politiikan teossa on muuttanut politiikan luonnetta. Enää ei kukaan saavu syrjäkylän pirttiin puhumaan uudesta aatteesta tukka silmillä ja hiki otsalla, kuten Jussi Jurkan esittämä agitaattori Matti Kassilan Kianto-filmatisoinnissa *Pu-nainen viiva* vuodelta 1959. Nyt hän saapuu kotiin television, radion, sanomalehden tai internetin kautta, mahdollisimman miellyttävänä. Poliitiikkaa ei siten oikeastaan enää tehdä, vaan sitä simuloidaan, jäljitellään. (Koski 1986, 30; Pietilä 2005, 356.) Samalla poliitikko on siirtynyt palopuheista lyhytsanaiseen, vain oleelliseen keskittyvään ja tunteisiin vetoavaan sanomiseen. Yhdysvalloissa television uutisjournalismissa poliitikkojen puhetila on kutistunut parinkymmenen viime vuoden aikana huimasti: kun vielä 1960-luvulla presidenttiehdokas sai puhua keskeyttämättä 40 sekuntia, 1980-luvun lopulla aika oli jo kutistunut alle kahdeksan sekunnin (Kunelius 1998, 178).

Mediaympäristön muuttuessa poliitikko voikin yrittää harkittua imagonrakennusta osana julkisuuden hallintaansa. Dan Nimmo ja Robert Savage määrittelevät termin inhimilliseksi luomukseksi, joka koostuu tietystä miellettyjen ominaisuuksien joukosta, joita jokin kohde tai henkilö itsestään välittää (Pekonen 1986, 36). Risto Uimosen (1992, 12) mielestä poliittisesta imagonrakennuksesta on tullut uusi haaste journalismille, koska sen perusidea on markkinoida poliitikko mediajulkisuutta hyväksikäyttäen äänestäjille. Hänen mielestään tunnetuimmat julkisuuspelin taitajat ovat presidentti Mauno Koivisto ja pääministeri Esko Aho.

Kyösti Pekonen jaotteli 1980-luvulla poliitikon imagon osiin. Hänen mukaansa imago voidaan tarkastella kielellisenä, karismaattisena tai edustuksellisenä ilmiönä. Pekosen analyysin mukaan imago on lyönyt vanhan poliittisen kentän organisoitumisvälineen: ideologian. Imago on oiva väline silloin, kun ehdokas haluaa laajentaa kannatustaan yli perinteisten puolue-, alue- ja kielirajojen. Näin kävi vuoden 1994 presidentinvaaleissa, kun vaalitapa muuttui suoraksi, kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi. Ideologiset kysymykset siirtyivät taustalle ja ehdokkaiden persoonalliset ominaisuudet nousivat esiin, varsinkin vaalien toisella kierroksella, kun vastakkain oli enää kaksi ehdokasta: Martti Ahtisaari ja Elisabeth Rehn. (Pekonen 1986, 36.)

Poliittisen julkisuuden elementiksi ovat tulleet niin sanottu naistenlehtijulkisuus, kohukirjat ja television viihdeohjelmat. Ne syrjäyttivät nopeasti säännellyn tv-julkisuuden, joka koostui tasapuolisista vaaliohjelmista. Niissä pidettiin huoli siitä, että kaikki puolueet pääsivät ääneen. 1990-luvulla politiikan journalismikin muuttui entistä viihteellisempään ja markkinahenkisempään suuntaan. Markku Koski (2010, 210) vertaa nykypäivän poliitikkoja elokuvatähtiin: molemmat ovat kansalaisten silmissä vertailun kohteena. Poliitikko ei ole uniikki hahmo, vaan yksi samankaltaisista toimijoista. Poliitiikan broileri-luonnehdinta on yksi tapa kuvata yhteneväisesti nuoria, juuri eduskuntaan nousseita ja pelkästään elämässään yhteiskunnallista vaikuttamista tehneitä poliitikkoja.

Ensimmäiset uuden ajan mediavaalit Suomessa käytiin vuoden 1994 presidentinvaaleissa. Toiselle kierrokselle selvisivät kaksi eniten ääniä saanutta ehdokasta. Aiemmin vaaleissa presidentin valitsivat 301 valitsijamiestä eduskunnassa, mikä antoi mahdollisuuden valtapeleihin, jossa kansa pysyi sivustakatsojana. Kun äänestäjät pääsivät suoraan äänestämään, ehdokkaat joutuivat menestyäkseen käyttämään entistä tehokkaammin julkisuutta hyväkseen. Ehdokkaan piti näkyä positiivisesti. Kun median mielenkiinto vaaleja kohtaan oli ennennäkemätöntä, ehdokkaat taustajoukkoineen yrittivät korostaa positiivisia puoliaan ja mustamaalata vastustajiaan. Tiedotusvälineiden rooli kohosi ennennäkemättömän keskeiseksi jo esivaalikierroksella. Yleisen käsityksen mukaan kokoomuksen Raimo Ilaskivi, RKP:n Elisabeth Rehn ja SDP:n Martti Ahtisaari eivät olisi edes päässeet puolueidensa ehdokkaiksi ilman menestymistään tiedotusvälineiden tilaamissa kyselytutkimuksissa. (Uimonen & Ikävalko 1996, 109.)

Ahtisaari menestyi, koska hänelle rakennettiin kampanja, joka ensimmäisenä otti julkisuuden huomioon. Kaikki Ahtisaaren tekemiset, sanomiset, puheet ja lausahdukset mietittiin etukäteen tarkasti. Ehdokasta valmennettiin varsinkin televisioesiintymisiä varten. Televisiopaneelit ja väittelyt eivät olleet sisäpolitiikasta kovin vähän tietävälle YK:n virkamiehelle herkkua: levottomat silmät ja kädet kielivät epävarmuudesta. Kampanja alkoi irrallaan puolueesta, mutta nopeasti myös puolueorganisaatio otettiin mukaan. Raju prep-paus ja harjoittelu toivat tulosta. Ehdokas oppi juuri sopivasti ennen ratkaisevaa kierrosta hallitsemaan numerot, sisäistämään asiat ja vastaamaan sujuvasti. Ahtisaari sai toisella kierroksella 1,7 miljoonaa ääntä, ja hänestä tuli Suomen poliittisen historian ensimmäinen presidentti, joka valittiin virkaansa lähes ainoastaan julkisuuden, lähinnä television, avulla.

Erkki Karvonen haki presidenttiehdokkaiden imagoille pohjaa antiikin Kreikasta: jo Aristoteles näki, että ihmisiin voidaan vaikuttaa kolmella tavalla, jotka hän nimesi termeillä logos, pathos ja ethos. Logos tarkoittaa vetoamista järkeen, pathos tunteisiin ja ethos nuhteettomuuteen. Karvosen mukaan Ahtisaari oli logoksen ja ethoksen miehiä. Rehn oli taas tyylipuhtaasti pathoksen kasvatti, ja se auttoi hänet rakettimaiseen nousuun presidentinvaalitaistelussa. Rehnin koko olemus uhkui lempeyttä, rakkautta ja lämpöä, joka välittyi hyvin television kautta äänestäjille. Poliitiikkaan ja kaikenlaiseen kähmintään kyllästyneet kansalaiset kokivat Rehnin edustavan muutosta. (Karvonen 1994.)

Ahtisaarissa nähtiin jotain uutta siinä, että hän tuli politiikan ulkopuolelta. Sen sijaan kolmas ehdokas, Paavo Väyrynen, ei missään vaiheessa päässyt eroon ryvettyneestä julkisuuskuvastaan, ei vaikka hän yritti pehmentää sitä massiivisella tv-mainonnalla. Kun molemmat pääehdokkaat olivat karistaneet kilpailijat kintereiltään, oli aika verrata Rehniä ja Ahtisaarta rinnakkain. Koko- ja sukupuoli-ero tulivat esiin. Lihavuus viestitti uudelle keskiluokalle itsekin puutetta, kun taas työväenluokalle Ahtisaari edusti kotoisen oloista makkaramestaria, joita suomalaiset lähiöt ja kesänviettopaikat ovat tulvillaan. Rehnin pieni ja pirteä light-versio ei olisi ehkä purrut äänestäjiin toivotulla tavalla, ellei hän olisi ollut pitkään puolustusministerinä – naisena miesten keskellä. Puolustusministerinä junaillut hävittäjäkaupat toivat Rehnin imagoon toivottua särmää. Yksinkertaistaen Rehnin imagoissa elivät sulassa sovussa keskenään punahilkka, susihukkanen ja isoäiti. Pehmeys ja militaristisuus yhdistyivät ilman, että ulkopuolinen kykeni mieltämään ristiriitaa. (Karvonen 1994.)

Imagon korostaminen poliitikon menestyksen ainoana avaimena on väärä näkökulma – ainakin jos se ymmärretään pelkästään ehdokkaan ulkomuotoon liittyväksi vaaliaseeksi. Julkkisehdokas ei automaattisesti tule valituksi, tai jos tulee valituksi, niin pelkkä ulkokuori ei häntä pidä politiikan huipulla. Tarvitaan muitakin keinoja. Näitä muita avuja kehittävät spin doctorit, jotka hääriävät poliitikkojen taustalla kehittelemällä mainostointomaisia kampanjoita, esimerkkinä Sauli Niinistölle rakennettu työväen presidentti-slogan vuoden 2007 vaaleissa. (Koski 2010, 203.)

Poliitikko ei enää antaudu kuvattavaksi summittaisesti, vaan hän tarjoaa itseään kameran linssille sopivassa paikassa ja yhteydessä. Tätä kutsutaan termillä photo-opportuniti. Näiden visuaalisten poliitikkojen kantaisänä Suomessa voidaan pitää presidentti Urho Kekkosta, joka ymmärsi nousta palmuun oikealla hetkellä, valokuvaajien iloksi. Kekkosen osasi myös käyttää jo 1970-luvulla toista median tarpeisiin kehiteltyä termiä: sound bite. Kun Kekkonen halusi Suomeen laajapohjaisen hallituksen nujertamaan kasvavaa työttömyyttä, hän runnoi (sound bite) hätätilahallituksen (sound bite) kasaan näytävästi televisiossa (photo-op). (Mt., 203, 213.)

2.5 Poliitiikan journalismin uudet haasteet

Politiikan journalismissa tapahtui terävöitymistä 1980-luvulla. Poliitikkojen ja journalistien suhteissa siirryttiin kriittisempään ja itsenäisempään journalismiin. Mukaan journalistiseen kattaukseen tuli myös tunnetta, henkilökohtaisia tunnustuksia, paljastuksia ja viihdettä. (Pitkänen 2009, 84; Pernaa & Railo 2006.) Poliitiikan toimittajien yhdistystä tutkineen Pekka Väisäsen mukaan toimittajien käsitys itsestään sekä heidän roolinsa ja asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa muuttui 1980-luvulla enemmän kuin koskaan sitä ennen. Toimittajien ja poliitikkojen välit viilenivät tai etääntyivät, toimittajien kriittisyys kasvoi. Osittain kyseessä näyttäisi olleen sukupolvikysymys. (Väisänen 1992, 61.)

Nykyisin politiikan journalistien työtä ei nähdä pelkästään viestien ja sanomien välittämisenä valtaapitäviltä kansalle eli tapahtumien selostamisena. Vallan ytimessä oleminen on tuonut journalistin työhön mukaan annoksen narsismia. Ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun (1987, 207) käsityksen mukaan politiikan journalistit eivät tuota tekstiä yleisölleen vaan kilpailijoilleen, toisille toimittajille ja viestintävälineille.

Mikä ohjaa journalistin työtä enemmän kuin poliitikkojen maalailemat kuvat tietoisesta vallankäytöstä ja salaliitoista? Toimittajat haluavat itse vaikuttaa ja tarjota omia mielipiteitään ja analyysyjään lukijoille ja katselijoille. Mediassa vallitseva journalistinen kulttuuri kehittyy myös suuntaan, jossa korostetaan toimittajan henkilökohtaista roolia ja panosta. Väliverronen ja Kunelius (2009, 239) huomasivat politiikan journalismin raportointia tutkiessaan, että politiikkaa käsittelevä uutinen on liikkunut jonkin verran tosiasioiden raportoinnista lainausten ja sitaattien journalismiin, mikä vahvistaa näkökulmaisuuksien lisääntymistä. Mielipiteellä, omalla tai kerrotulla, on vahvistuva asema journalismissa. Kun mielipiteitä ei aina löydy omasta takaa, täytyy käyttää muiden näkemyksiä ominaan: 1990-luvulla tutkija kertoi tv-toimittajasta, joka tuli tekemään tunnin haastattelua. Varsinaisessa ohjelmassa haastattelusta käytettiin murto-osa ja loppumateriaalin toimittaja esitti tv-lähetyksessä – omina näkemyksinään.

Tamminiemen pesänjakajat -kirja (1981) osui aikaan, jolloin Kekkosen ajasta oltiin siirtymässä Koiviston aikaan, ja vapaamat tuulet alkoivat puhaltaa toimituksissa. Jopa niin vapaat, että pääministeri Kalevi Sorsa piti vuonna 1984 kuuluisan infokratia-puheen: Sorsan mielestä toimittajilla on pyrkimys siirtää systemaattisesti poliittista valtaa tiedotusvälineille ja luoda todellisuutta, joka on jotain muuta kuin mitä oikeasti tapahtuu (Salminen 2006, 53; Uimonen 2011, 104). Poliitiikan journalismissa alettiin puhua toimittajista eräänlaisina politiikan korjauskertoimina. Se heijasti 1980-luvun kriittisen journalismin vallitsevia ihanteita, ja journalistit omaksuivat aktiivisen, joskaan ei puolueettoman välittäjän roolin poliitikkojen ja yleisön välillä. (Ruostetsaari 1998, 58.)

Toisaalta journalismissa alettiin myös pohtia valtarakenteita, ja etsittiin varovasti yhtymäkohtia poliittisen ja taloudellisen vallan välillä. Toimittajien ammattitaito kasvoi viranomaisten ylläpitämien rekistereiden hyödyntämisessä. Ilta-Sanomissa julkaistiin vuonna 1991 selvitys kansanedustajien yrityskytöksistä. Tutkimus perustui kaupparekisterin viranomaistietoihin. Jutussa selvitettiin tietävästi ensimmäistä kertaa kaikkien kansanedustajien luottamustoimet valtiollisissa ja yksityisissä yrityksissä, mikä oli tuohon aikaan vielä arka asia. (Pietiläinen 1998, 213). Kaupparekisteritietojen hyväksikäyttö edesauttoi myöhemmin ministeri Kauko Juhantalon velkaisten yhtiöiden taustojen selvittämisessä.

Poliitiikan journalismissa 2000-luvun ensimmäinen vuosikymmen oli ministerierojen aikaa, huippuna Anneli Jäätteenmäen lyhyeksi jäänyt pääministerikausi vuonna 2003. Vuosikymmen huipentui vaalirahaskandaaliin: vuosien yrittämisen jälkeen politiikan journalismissa päästiin käsiksi poliitikkojen vaalirahoihin – sattumalta.

Kansanedustajien vaalirahakohu vuosina 2008–2009 käynnisti pohdinnan tutkimuksessa ja mediassa politiikan journalismin tilasta. Yleisradion toimittaja Kirsi Skön sai nimettömältä lähteeltä tiedon, että keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtajan Timo Kallin ja muutamien muiden nimekkäiden poliitikkojen tukiyhdistysten keräämä ennätysuuri kampanjarahoitusta oli pääosin peräisin vain muutamalta lahjoittajalta. Hän teki aiheesta jutun Yleisradion A-Studioon 7.5.2008. Jutussa Timo Kalli paljasti politiikan varainhankinnassa käytännöksi muodostuneen asian: hän myönsi saaneensa ilmoitusrajan ylittäviä tukia, mutta jättäneensä ne ilmoittamatta, koska ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä ei rangaista (Skön 2010, 18.)

Kohu poliitikkojen vaalirahoista oli vuoden aikana jo kolmas politiikkaa kohdannut skandaali. Kaksi muuta olivat Helsingin Sanomien uutinen joidenkin kansanedustajien eli ”kalapuikkoviiksimiesten” harjoittamasta seksuaalisesta ahdistelusta eduskunnassa ja Hymy-lehden paljastus ministeri Ilkka Kanervan lähettämistä seksistisistä tekstiviesteistä. Kaikkia näitä yhdistää keskustelu mediassa poliitikkojen moraalista.

Politiikan journalismissa päästiin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä tilaan, joka näyttää lähestyvän länsimaista, anglosaksista tapaa käsitellä politiikkaa ja poliitikkoja. Pasi Kiviojan tutkimus vahvistaa tätä näkemystä: tapahtui eräänlainen vapautuminen. Lehdet irrottautuivat lopullisesti puoluekytköksistään. Uutisen arvon ratkaisee kiinnostavuus, mikä usein tarkoittaa poliitikkojen haastamista joko henkilötasolla tai asiatasolla. Toimittajat ovat vapaita kirjoittamaan niin kuin parhaaksi näkevät, ja lehdistö onkin yhä selkeämmin ottanut itselleen opposition roolin. (Kivioja 2008, 200.) Samalla erot eri välineiden kesken ovat kaventuneet, käsittelytapa ja ulkoasu lähestyvät toisiaan, puhutaan tabloidisaatiosta eli journalismin iltapäivälehtimäistymisestä. Tabloidisoituneessa medias- sa harjoitetaan poliittista populismia ja ratsastetaan julkkis- ja juorujournalismilla. Tehdään sellaista journalismia, joka myy tai jonka toivotaan myyvän ja jolla saadaan levikkiluvut nousemaan ja katsojat kiinnostumaan. (Nieminen 2009, 9.)

Jos tabloidisaatiolla viitataan suoraan suomalaisiin iltapäivälehtiin, määrittely ontuu. Esimerkiksi Ilta-Sanomat lisäsi järjestelmällisesti yhteiskunnallisten aiheiden määrää lehdessä 1980-luvun lopulla. Kyse ei ollut pelkästään politiikan viihteellistämisestä, vaan mukana oli paljon tutkivaa journalismia, paljastuksia ja perusteellisia selvityksiä.

Politiikan käyttäminen myyntiaiheina ei ole koskaan ollut kultakaivos, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Tätä tukee myös Kiviojan tutkimus (2007), jossa vertailtiin Ilta-Sanomien ja Iltalehden sisältöjä Helsingin Sanomiin, Apu-lehteen, Keskisuomalaiseen ja Suomen Kuvalehteen. Iltapäivälehtien tarjonta keventyi politiikan journalismissa, mutta samalla aiheita myös taustoitettiin syvällisemmin. Iltapäivälehdissä etsittiin myös uutisten yhteiskunnallista kontekstia. Kivioja katsoi, että tabloidisaation käsitettä on laajennettava: kyse on koko mediakentän laajasta muutoksesta, jossa iltapäivälehdet ovat ensin aikakauslehtimäistyneet, sitten lähentyneet televisiota ja nyt etsivät kasvua internetin klikkauksista. Samaan aikaan kaupallisen television voi nähdä iltapäivälehtimäistyneen,

sillä esimerkiksi MTV3:n ja Nelosen uutiset kilpailevat samoista uutisista samantyyppisin painotuksin kuin iltapäivälehdetkin. (Kivioja 2008, 205.)

Television vaalikeskustelujen merkitys kansalaisten valintojen ohjaajana on asetettu kyseenalaiseksi, eikä aiheetta. Vuoden 2007 eduskuntavaalien suuri vaalikeskustelu keräsi 534 000 katsojaa, kun MTV:n *Tanssi tähtien kanssa* -ohjelma keräsi ruutujen ääreen 1,4 miljoonaa suomalaista (Saarikko 2007, 71). Televisiolla on kuitenkin tiettyä voimaa verrattuna vaikkapa internetin mahdollisuuksiin tavoittaa äänestäjiä. Netti vaatii käyttäjältään aina aktiivisuutta, kun taas televisio tavoittaa passiivisenkin, sohvan nurkkaan linnoittautuneen kansalaisen.

Verkkoviestinnän räjähdysmäinen kasvu lehtitaloissa on muuttanut toimittajien työtä rajusti 2000-luvulla. Puhutaan moniosaamisesta, mikä tarkoittaa kykyä tuottaa uutisia moniin eri välineisiin ja kanaviin, printtiin, nettiin, radioon sekä televisioon. Uutisyöryssä nopeus on noussut ratkaisevaan asemaan – ei laatu. Toimittaja Salla Paajanen kokosi seminaariesitelmäänsä varten kokemuksia kokeneilta uutistoimittajilta. Vastauksissa korostui kiire. Eräs kyselyyn osallistunut printtitoimittaja kuvaili nykyistä työtään tavalla, joka varmasti kuvastaa koko ammattikunnan tuntemuksia:

”Suurin muutos työssä on online, verkkouutiset. Aiemmin keräsin tietoja koko päivän, illan ja jopa useammankin päivän jotakin juttua varten, joka saattoi olla skuuppikin. Nyt uutisia tulee ja piippaa joka tuutissa. Kuka ehtii ensin? Toisten juttuja jatketaan ja käytetään materiaalina entistä enemmän.” (Paajanen 2009, 42)

Internet on jo mullistanut politiikan journalismia. Poliitiikan journalismia käsittelevässä tutkimuksessa puhutaan uudesta politiikan journalismista, johon luetaan television viihdeohjelmat, sanomalehtien liitteiden tai aikakauslehtien henkilöhaastattelut, erilaisten lehtien viihdeosastoilla julkaistut poliitikkoja koskevat uutiset tai suoranaiset juorut sekä internet. Varsinkin internet on hankala kohde toimittajille, mutta näköjään myös tutkijoille: sen tarjonnan laajuus ja nopeasti muuttuvat, päivittyvät ja täydentyvät sisällöt hankaloittavat tutkimuskohteeseen tarttumista. (Pernaa & Niemi 2009, 12.)

Internet on poliitikoille väylä suoraan julkisuuteen blogien ja kotisivujen kautta, kun materiaalia voidaan tuottaa rajattomasti verkkoon ilman häiritseviä välikäsiä (Hatakka & Niemi & Pitkänen 2007, 176). Pitkäsen tutkimuksen (2009, 125) mukaan internet on toimittajalle hyvä tapa hankkia lähdeaineistoa. Molemmille osapuolille internet on hyvä renki, mutta huono isäntä. Verkossa voi harrastaa poliitikon mustamaalausta. Toisaalta toimittaja voi haksahda kiireessä julkaisemaan jotain sellaista, joka olisi vaatinut perusteellista asioiden tarkistamista. Verkko on siis mahdollistanut politiikan toimittajille uusia julkaisukanavia ja lisännyt vuorovaikutusta yleisön kanssa, mutta toistaiseksi verkon mahdollistamat uudet vuorovaikutukselliset alustat eivät ole tuoneet politiikan journalismin sisältöihin merkittäviä muutoksia. Toimittajien suhtautuminen blogeihin oli varovaisen myönteistä, mutta enemmistö haastateltavista piti niiden journalistista merkitystä vähäise-

nä. Tiedotusvälineiden kannalta on jatkossa keskeistä, miten verkkosivuilla vellova hallitsematon keskustelu ja uutisointi jäsenyivät laatujournalismiksi.

Yksilöpohjainen kansalaisvalvonta voi olla myös humoristista ja hyödyntää esimerkiksi televisiossa julkaistua kuvamateriaalia. Ranskan presidentti Nicolas Sarkozy piti lehdistötilaisuuden kesäkuussa 2007 G8-kokouksessa. Lehdistötilaisuudesta ei julkaistu kuvamateriaalia Ranskan televisiossa, mutta Belgian televisiossa julkaistiin uutispätkä, jossa tunnettu ”raittiusmies” Sarkozy esiintyy ilmiselvästi humalassa. (Häyhtiö & Rinne 2007, 11.) Suomesta löytyy oma esimerkki vuoden 2008 kuntavaaleista. SDP:n puheenjohtajan Jutta Urpilaisen kuntavaalien jälkeinen lausunto, jossa hän aluksi halusi kiittää äänestäjiä, lähti elämään netissä omaa elämäänsä. Kun puheenjohtaja toisti saman fraasin vaali-illan aikana liian monta kertaa, se lähti leviämään netissä vitsinä. Sen jälkeen julkisuuden hallinta siirtyi puheenjohtajan käsistä aivan jonnekin muualle.

Viime vuosina politiikan journalismin kehitystä on pidetty myönteisenä. Myönteisen kehityskulun on katsottu liittyvän toisaalta toimittajien koulutustason nousuun ja toisaalta siihen, että viime kädessä toimituksissa päätetään siitä, mitkä asiat ansaitsevat julkisen käsittelyn. (Pitkänen 2009, 87.) Viime vuosien kohut ja ministerierot näyttäisivät vankistavan tätä näkemystä. Sekä tilastojen että tutkimusten valossa näyttää siltä, että politiikan journalismi seuraa yhteiskunnallista keskustelua varsin rutiininomaisesti tiettyjen avaintoimijoiden kautta. Vaalijärjestelmä keskittää kaiken vallan hallitukselle ja hallituspuolelle eduskunnassa, kun taas opposition on vaikea saada ääntään kuuluviin mediassa. Mediakohut taas vahvistavat käsitystä siitä, että toimittajien riippumattomuus ja agendaan liittyvä määrittelyvalta ovat viime vuosina vahvistuneet, mutta toisaalta politiikan uutisvuosi rakentuu suurelta osin vuorovaikutuksessa, jossa politiikan toimittajat reagoivat poliittisen järjestelmän sisältä tuleviin syötteisiin ja seuraavat rutiininomaisesti tiettyjä yhteiskunnallisia toimijoita ja kilpailevien tiedotusvälineiden julkaisutoimintaa. (Mt., 90.)

Samasta asiasta puhuu myös Juha Herkman. Hänen mielestään politiikan journalismi hakee aiheita liikaa tunnetasolta: affektiivisuus on tärkeämpää kuin proaktiivisuus, ja valtaviiran uutisjournalismi onkin paljolti reagointia päivittäisiin uutistapahtumiin. Näin ollen journalismista tulee pelkkä valtaapitävien äänitorvi. Lait ja päätökset tulevat annettuina, ja valmistelu tapahtuu julkisuudelta piilossa. Herkman antaakin politiikan journalisteille ohjeen:

”Mikäli mediatilat ja journalistit käyttäisivät yhtä paljon tarmoa kansakunnan kannalta tärkeiden vireillä olevien lakihankkeiden mediajulkisuuden rakentamiseen kuin poliitikkojen sänkykammaritouhujen tutkimiseen, politiikan julkisuus saataisi toimia enemmän julkisuusihanteiden mukaisesti” (Herkman 2011, 170–171).

Herkmanin mukaan kaupallisuus, viihteellisyys ja henkilökeskeinen journalismi tuhoavat monipuolisen tiedonvälityksen politiikasta. Siksi hän korostaa perinteistä viestinnällistä pelastusrengasta: Yleisradiota. Herkmanin mukaan vahva julkisen palvelun viestintälaitos

takaa kansalaisille parhaat mahdollisuudet saada puolueetonta ja kattavaa tietoa yhteiskunnallisista päätöksistä. Herkmanin analyysiä voi kritisoida ainakin kolmella seikalla:

1. Koko ajan nousee uusia aiheita ja paljastuksia: vaaliraha, terveydenhuollon potilasjärjestelmä, Finnairin toimitusjohtajan Mika Vehviläisen asuntokaupat, hyvä veli-verkosto jne.
2. Tutkijoiden pelkäämä journalismin kuihtuminen päivittäisten uutistapahtumien seuraamiseen pitää paikkansa – verkossa. Perinteiset sanoma- ja iltapäivälehdet joutuvat etsimään entistä kiivaammin omia uutisia, ja se terävöittää tekemistä ja tarjontaa.
3. Yleisradio on kokenut tabloidisaation ihan samalla tavalla kuin muutkin välineet: se ei ole mikään pelastus journalismille, päinvastoin. Yleisradio pyrkii haastamaan muun median nimenomaan niiden omilla aseilla, varsinkin verkossa.

Myös toimittajien joukosta löytyy kriittisen näkemyksen esittäjiä. Katja Boxbergin ja Taneli Heikan pamfletti *Lumedemokratia* (2009, 131–133) suorii rajusti journalismia, varsinkin politiikan journalismia. Suomettumisen ajasta siirryttiin sujuvasti konsensuksen aikaan, jossa valtaapitävät ja toimittajat elävät sulassa sovussa. Boxbergin ja Heikan mielestä vaalirahoitusotku ilmentää politiikan journalismin alennustilaa. Liikkeelle lähdettiin kovin myöhään, kenties siksi, että journalistit itse nauttivat hienovaraisesta ja kaikkien hyväksymästä korruptiosta. Heidän mielestään toimittajien ja poliitikkojen yhteiset saunaillat ovat heijastusta kriittisen etäisyyden puutteesta: muualla länsimaissa ei tulisi kysymykseen, että toimittaja ja ministeri istuvat alastomina kuumassa huoneessa.

Helsingin Sanomien politiikan toimituksen esimies Marko Junkkari ja uutispäällikkö Hanna Kaarto tekivät politiikan journalismin hyvyydestä ikäkysymyksen. Vanhemmat toimittajat kaveeraavat poliitikkojen kanssa, nuoremmat eivät. Pienessä maassa kaikki tuntevat toisensa. Samalla sidokset ja kytkökset poliitikkojen, työmarkkinajohtajien, toimittajien ja taloudellisen vallan käyttäjien kesken kasvavat tiheäksi seitiksi.

Näin on syntynyt maan tapa, jossa asioista sovitaan kavereiden kesken niin, että kaikki voittavat vuorollaan. Kaarto ja Junkkari korostivat ikäkysymystä laittamalla nimiensä perään omat ikänsä. (HS 2010, D1.) Tosin on hyvä muistaa, että myös nykypäivän medialla ja toimittajilla on omat taustavoimansa ja viiteryhmänsä, joiden vaikutukset näkyvät teksteissä ja tv-ohjelmissa (Salminen 2006, 184). Helsingin Sanomissa kauhisteltiin kahden kolumnin voimalla ulkomaankauppaministeri Paavo Väyrysen lähtemistä tavoittelemaan keskustan puheenjohtajuutta. Vastaavasti lukijan on erittäin vaikea löytää kriittistä artikkelia vihreistä.

3 Medioituminen ja sosiaalinen konstruktionismi lähestymistapoina poliitikkojen ja toimittajien välisiin suhteisiin

3.1 Medioitunut julkisuus ja konstruktivismi

Medioituminen on leimannut politiikan tekemistä 1980-luvulta lähtien. Puhutaan viestintäjärjestelmän muutoksesta, jonka vaiheittaista etenemistä Kent Asp ja Peter Esaiasson (2006, 73–90) ovat hahmotelleet seuraavasti:

1. Mediasta tulee poliittisten instituutioiden ja kansalaisten välisen viestinnän tärkein kanava.
2. Media itsenäistyy poliittisista instituutioista.
3. Mediasisältö määrittyy medialogiikan, ei politiikan logiikan mukaisesti.
4. Medialogiikka alkaa ohjata myös poliittista toimintaa.

Erkki Karvonen (2008, 37) määrittelee tapahtuneen medioitumisen näin:

”Medioituminen on yhtäältä sitä, että ihmisten tiedot maailmasta ovat nykyisin mediavälitteisiä tai median suodattamia: politiikasta muodostuva kuva riippuu paljolti mediaesityksistä. Toisaalta syvällisemmässä mielessä medioituminen on muiden yhteiskunnan instituutioiden, kuten politiikan, sopeutumista medialogiikkaan, jotta oma asia saataisiin esiin julkisuudessa.”

Eric Louw'n (2010, 4) mielestä medioitumisessa on saavutettu jo seuraava porras, josta hän käyttää nimitystä PR-söitynyt (PR-ized) yhteiskunta. Poliitikkojen ja median välissä olevat mediakonsultit ovat oppineet rakentamaan eli konstruoimaan haluamansa maailmankuvan median kautta, ja tämä on haaste perinteiselle objektiiviselle journalismille.

Juha Herkmanin (2011, 25–26) mukaan medioitumisen ensimmäinen vaihe saavutettiin Suomessa 1960-luvulla: radio, televisio ja aikakauslehdistö saavuttivat jokaisen suomalaisen. Yhteiskunnan medioitumista edesauttoi myös kaupungistuminen ja siihen liittyvä raju muuttoliike. Sen jälkeen tapahtui medioiden vapautuminen korporatioiden ja ideologioiden otteista; mediateollisuutta alkoivat ohjata kaupallisuuden lait ja uutiskilpailut, erilaiset poliitikkoihin liittyvät mediakohut yleistyivät 2000-luvulla ja poliitikot joutuivat entistä tarkemmin suunnittelemaan omaa julkisuuttaan. Pekka Isotalus (2017, 19–21) määrittelee medioitumisen yhteiskunnalliseksi muutosprosessiksi, jossa mediasta on tullut erityisen vaikutusvaltainen toimija yhteiskunnan eri alueilla, esimerkiksi politiikassa. Medioitumisesta tuli eräänlainen pääkäsite, joka pitää sisällään amerikkalaistumisen, modernisaation, henkilöitymisen ja karnevalismin.

Gunnar Nygren ja Risto Niemikari (2019, 215–217) löysivät medioitumisesta neljä tasoa tai ulottuvuutta, kun tutkittiin poliittisen eliitin ja median suhdetta Suomessa, Ruotsissa, Puolassa ja Liettuassa:

1. Hallinto ja johtavat poliitikot ovat riippuvaisia politiikasta raportoivasta mediasta jopa sosiaalisen median aikana. Kaikissa tutkituissa maissa politiikan eliitti pyrki kontrolloimaan poliittista informaatiota lisäämällä tiedotusresursseja.
2. Vaikka etäisyys poliitikkojen ja median välillä on joissakin tapauksissa kasvanut, ovat molemmat edelleen lähellä toisiaan. Poliitiikan toimittajat, poliittiset neuvonantajat ja huippupoliitikot kuuluvat samaan poliittisen viestinnän eliittiin. Poliitiikan toimittajilla ja heidän politiikan lähteillään on läheinen epämuodollinen suhde, joka perustuu luottamukseen ja riippuvuuteen toisistaan.
3. Ei ole vain yhtä medialogiikkaa, joka hallitsisi politiikan medioitumisessa. Julkisen palvelun media ja kaupallinen media toimivat eri lähtökohdista. Julkisella puolella on vahvasti mukana demokratian vahvistaminen ja julkinen palvelu, vastaavasti kaupallisella puolella korostuvat markkinat, yleisöt ja kustannukset. Median erilaisuuden takia politiikka pystyy valitsemaan erilaisia medialogiikkoja saavuttaakseen yleisön huomion.
4. Yhteiskunnan medioituminen ei ole siirtänyt poliittista valtaa politiikan instituutioilta medialle. Media kamppailee hupenevien resurssien kanssa ja on siksi riippuvainen politiikan lähteiden välittämästä tiedosta. Ammattimainen hallinnon tiedotusjärjestelmä pystyy pelaamaan median kanssa peliä, jossa otetaan huomioon medialogiikka.

Entinen ministeri Arja Alho teki väitöskirjassaan (2004) medioitumisesta seuraavat huomiot:

1. Skandaalien syntyessä aloite asioiden hallitsemisesta siirtyy poliittiselta eliitiltä medialle.
2. Median viihteellistyminen ja tabloidisaatio korostuvat journalismin uudessa eetoksessa.

3. Julkinen sfääri ei toimi ideaalilla tavalla rationaalis-kriittisen keskustelun foorumina.
4. Suomalainen media on enemmän äänestä kuin analyttistä.

Tämän tutkimuksen lähestymistapa perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Siinä on tiivistäen kysymys siitä, miten käsitys ympäröivästä todellisuudesta syntyy. Peter L. Berger ja Thomas Luckman (2003, 226) määrittelevät konstruktionismin teoksessaan *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* siten, että tieto todellisuudesta välittyy ja muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa. Poliittikan julkisuuden yhteydessä sosiaalinen konstruktiio viittaa joukkotiedotuksen prosesseihin, joilla tapahtumat, henkilöt, arvot ja ajatukset ensi kertaa määritellään tai tulkitaan. Lisäksi niille annetaan arvot, jotka johtavat laajempaan kuvaan todellisuudesta henkilökohtaisella tasolla. (Lokki 2012, 211.)

Vivien Burr (2003, 2–5) on listannut neljä pääkohtaa, jotka yhdistävät ”sosiaalisia konstruktionisteja”:

1. Kriittisyys itseänselvyiksi kohtaan
2. Käsitsemme historiallis-kulttuurisuus (relatiivisuus)
3. Tiedon syntyminen sosiaalisissa prosesseissa
4. Tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteenkuuluminen.

Konstruktionistinen lähestymistapa tarkastelee sitä, miten sosiaalista todellisuutta rakennetaan kielellisillä käytännöillä. Konstruktionismista on olemassa eri vahvuisia versioita. ”Vahva” tai ”tiukka” konstruktionismi tarkastelee kielellisiä konstruktiioita irrotettuina viittaussuhteesta kielen ulkoiseen todellisuuteen. Sen mukaan kaikki tavat konstruoida todellisuutta ovat yhtä ”tosia”. ”Heikko” konstruktionismi puolestaan katsoo, että kielellisillä rakennelmilla on perustansa reaalisessa käyttökotekstissaan, ja että erilaisten konstruktioiden osuvuutta voidaan arvioida empiirisin perustein. ”Tiukassa” sosiaalis-konstruktionistisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat sosiaaliset konstruktiot sinänsä, ja kysymys konstruoidun kohteen reaalisesta olemassaolosta sulkeistetaan. Siten myös ”mielen” tai ”kokemuksen” käsitteet voidaan nähdä vain sosiaalisesti käyttökelpoisina konstruktiioina, joiden ei oleteta viittaavaan mihinkään reaaliseen. Tarkastelun fokuksessa ei ole se mitä tapahtuu ihmisen ”pään sisällä” vaan se mitä tapahtuu ihmisten välillä. (Hänninen 2000, 27; Gergen 1997a, 69–72.)

Eric Louw’n (2010, 5–7) mukaan politiikassa ei toimi enää perinteinen tapa, jossa media tarjoilee lukijalle objektiivista tietoa ympäröivästä maailmasta. Media, poliitikot ja yleisö konstruovat tietoa kukin omalla tavallaan. Poliitiikkaa selittävät poliitikot itse, lobbarit, mielikuva-ammattilaiset (spin doctor), journalistit, kuvaajat sekä lukijat ja katsojat. Kaikki rakentavat (konstruovat) politiikan uutisesta itselleen sopivaa sisältöä ja esittämistapaa. Murray Edelman määrittelee konstruktionismin näin:

Yhteiskunnallisen todellisuuden relativistisuus johtaa merkitysrivistiriitöihin, joita pyritään ratkomaan politiikan avulla. Toisin sanoen politiikka luo ehdotuksia mer-

kityksille. Merkityspaketti tarjoaa samalla oman jäsenyyksen esittämästään politiikan erityiskysymyksestä ja tavasta, jolla se voitaisiin ratkaista. (Heikkilä 1992, 15.)

Politiikan henkilöytyminen ja siihen liittyvä imagonrakennus on osa konstruktionistisen politiikan tulkinnan ydintä. Jotta politiikkaa voisi tehdä julkisuudessa, poliitikon pitää täyttää eräänlaiset reunaehdot, ja juuri siihen liittyy imagonrakennus. Vaikka tulkinta pitää julkisuutta politiikan foorumina, se ei väitä, että politiikka olisi kokonaisuudessaan avointa ja julkista. Tulkinta politiikan paikasta julkisuudessa koskeekin pääasiassa vain poliittisten kysymysten muodostumista ja kansalaisten osallistumista, ei niinkään päätöksentekoa. (Mt., 16.)

Keskeisiä poliittisia kysymyksiä testataan ensin julkisuudessa tarjoamalla niistä merkityspaketti. Edelmanin (1985, 211) mielestä kaikki ne asiat, jotka oikeasti vaikuttavat kansalaisten elämään, päätetään kulisseyksissä, näkymättömissä. Niistä tietävät vain asiantuntijat ja harvat päättäjät. Sen sijaan otsikoissa viihtyvät asiat, joilla ei ole merkitystä tavallisen äänestäjän kannalta. Edelmanin analyysin heikkous on se, että se ei ota huomioon median muuttumista ja kiinnostavuuden nousua uutiskriteeriksi: otsikoihin nousevat asiat, jotka ovat lukijan kannalta aidosti kiinnostavia.

Edelmankin etsi syitä kansalaisten etäännykselle politiikan prosesseista. Kun poliitikot, journalistit ja virkamiehet elävät politiikan ”hyperrealistisessa” maailmassa päivittäin, vastaavasti suurin osa kansasta pitää uutisia politiikasta ja poliitikoista epäkiinnostavina ja irrelevantteina. Se on vienyt poliittisen kielenkäytön pois faktojen esittämisestä kohti symbolimaailmaa. Edelmanin mukaan symbolien tehtävänä on herättää kohteen kiinnostus. Erilaiset merkityksellistämisen todellisuudet ovat edellytys poliittisen symbolin vaikutuksen ymmärtämiselle. Symbolit poliittisessa kielenkäytössä nostavat julkisuuden merkityksen politiikan teossa uuteen asemaan. Tämän perusteella näyttää siis siltä, että politiikkaa tehdään julkisuudessa, jossa asiat loppuen lopuksi saavat merkityssisältönsä. Julkisuus siis toimii politiikan foorumina. (Edelman 1988, 6–7; Pekonen 1991, 38.)

Äänestävä kansalainen ei äänestä siksi, että haluaa vaikuttaa asioihin. Enemmänkin kyse on tunteesta. Äänestyslipun tipauttava kansalainen tuntee olevansa mukana tekemässä jotain merkittävää, ei niinkään viemässä eteenpäin ehdokasta tai puoluetta, joka hoitaa äänestäjän asioita. Mielipidekyselytkään eivät oikeasti edusta sitä, mitä kentällä ajatellaan politiikasta ja puolueista. Kyselyihin vastataan hetken mielojohteesta eli ei kovin analyytisesti. Vastaukseen vaikuttavat monet asiat, esimerkiksi se, mitä viimeksi on julkisuudessa tapahtunut tai sanottu. (Edelman 1985, 208.)

Edelman suhtautuu varauksellisesti ajatukseen politiikasta paremman yhteiskunnan kehittäjänä. Pikemmin kyse on erimielisyyksistä ja ristiriidoista, joita eri kuppikunnat pitävät pinnalla samalla kun politiikan journalismi saa vastakkainasetteluista myyviä otsikoita. Edelmanin mielestä yhteiskunnan kehitys johtuu muutoksista ympäristössä, väestössä ja tuotannossa, ei poliittisten toimijoiden toiminnasta. Tosin poliitikot ja hallitsijat pyrkivät levittämään uskomusta, että heidän toimillaan kaikki hyvä saatiin aikaan. (Edelman 1985, 124.)

Politiikassa ja poliittisessa päätöksenteossa media on tärkeässä asemassa välittäessään yhteiskuntaa ohjaavia päätöksiä kansalle. Media ei kuitenkaan toista sellaisenaan politiikan tarjoamia välineitä jäsentää yhteiskuntaa. Konstruktionistisessa julkisuudessa joukkoviestintä ei ole kopioimista, vaan enemmänkin tuottamista. Media tuottaa ja siten rakentaa käsitystämme siitä, mikä on tärkeää ja tietämisen arvoista ja samalla antaa asiantiloille monenlaisia arvottavia merkityksiä. (Silvola 2006, 10.)

Tämän tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on pohtia median ja politiikan suhdetta konstruktionistisessa mielessä. Tekeekö joukkoviestintä itsenäisiä valintoja vai toistaako se kritiikittä poliitikkojen sanomaa? Onko joukkoviestintä ikkuna tai peili vai itsenäisesti toimiva yhteiskunnan osa, joka tekee tulkintoja todellisuudesta? Joka tapauksessa joukkoviestintä näyttäisi merkityksellistävän politiikkaa; se tekee valintoja ja tulkintoja todellisuudesta.

Medioituminen näyttää tutkimuksissa tarkoittavan yksisuuntaista, median ehdoilla tapahtuvaa tiedonvälitystä, jossa politiikka joutuu sopeutumaan medialogiikan lainalaisuuksiin. Aikaisemmissa tutkimuksissa (Meyer 2002; Strömbäck 2008; Schultz 1999; Asp 1989) medioitumisen ja sitä kautta median logiikan on arvioitu ohjaavan vahvasti politiikan tekemistä Länsi-Euroopan demokratioissa. Näkemys siitä, että politiikan päättäjät asettavat itse politiikan päiväjärjestyksen ja medialla ei ole juurikaan vaikutusta yhteiskunnallisten päätösten linjauksiin (Wiberg 1989; Ruostetsaari 2014) on jäänyt vähemmistöön. Toisaalta on näkemyksiä (Kunelius ym., 2009), että medioitumisen vaikutukset ovat jotain näiden ääripäiden väliltä: kyse on vuorovaikutteisesta toiminnasta, jossa medioitumisen vaikutus riippuu hetkestä, olosuhteista ja asiasta.

Käytän poliitikkojen ja toimittajien suhteita käsittelevässä tutkimuksessani omaa termiäni läpimedioituminen. Se ei näe politiikan medioitumista mustavalkoisena, vain median tai poliitikkojen ehdoilla tapahtuvana prosessina. Medioituminen tulkitaan siis kaksisuuntaiseksi, vuorovaikutteiseksi prosessiksi. Myös Pekka Isotalus (2017, 22) korostaa medioitumisen vuorovaikutteisuuutta: media ja poliitikko ovat riippuvaisia toisistaan, ja riippuvuusuhde on medioitumisen perusta ja mahdollistaja.

Tämä tutkimus sijoittuu osittain uuden koulukunnan sektorille hyväksymällä postmodernistisen lähestymistavan poliitikkojen ja toimittajien suhteisiin. Ajatukseni politiikan läpimedioitumisesta ja politiikan julkisuuden konstruoitumisesta sisältää paljon uuden koulukunnan (Corner & Pels, 2003) tekemiä huomioita. Poliittinen kulttuuri lähestyy populaarikulttuuria, koska tunne nousee keskeiseksi osaksi politiikan tekemistä ja esittämistä mediassa. Uuden koulukunnan tulkinnessa tilannetta ei lähtökohtaisesti nähdä huonona ja demokratian kannalta vaarallisena.

Corner ja Pels (2003, 8; vrt. Karvonen 2008, 37–38) toteavat, että nyky-yhteiskunnassa eri alueiden erilaiset toimintalogiikat yhtenäistyvät. Talouden logiikat tulevat politiikkaan, jossa aletaan soveltaa markkinoinnin, markkinatutkimuksen, brändäyksen ja asiakaslähtöisyyden ideoita. Samaan aikaan kulttuuri ja taide tunkeutuvat sekä talouteen että politiikkaan. Erkki Karvosen (2008) mukaan läpikotaisin estetisoituneessa, merk-

kien ja symbolien läpäisemässä kapitalismissa puolue tai ideologia voi säilyä hengissä vain brändinä. Poliitikosta ja puolueesta tulee siis tuote, jota kaupataan kuluttajille eli äänestäjille markkinatalouden lainalaisuuksien tapaan ja puitteissa.

Karvonen (2008, 46–47) jakaa Cornerin ja Pelsin (2003) ajatusten perusteella poliittisen viestinnän tutkimuksen kahtia uuteen ja vanhaan koulukuntaan (taulukko 3). Vanha koulukunta suhtautuu mediaan kriittisesti ja erottaa viihteellisen ”hömpän” vakavasta journalismista. Viihteellinen, poliitikon yksityiselämää penkova journalismi vie keskustelun pois vakavista yhteiskunnallisista aiheista ja ongelmista. Uusi lähestymistapa on eräänlainen antiteesi vanhaan mediakriittiseen paradigmaan nähden. Populaarikulttuuri ja viihteellisyys eivät uuden koulukunnan mediatutkimuksessa ole kelvottomia vaan erittäin käytökelpoisia lähestymistapoja, varsinkin kun politiikka on muuttunut markkinaehtoiseksi itsekin. Karvosen jaottelussa vanhaan ja uuteen koulukuntaan on paljon hyviä oivalluksia, vaikka fasismi ja siitä oppiminen uuden koulukunnan puolella tuntuu oudolta. Siksi oma tutkimukseni sijoittuu uuden koulukunnan puolelle vain osittain: viihteellisyyden korostuminen politiikan journalismissa ei voi tarkoittaa kriittisyydestä luopumista.

Taulukko 3. Vanhan ja uuden koulukunnan tulkinnat median ja politiikan suhteista

Vanha koulukunta	Uusi koulukunta
Informaatisoisäلتö	Muoto, tyyli
Mitä sanotaan	Miten sanotaan
Tiede	Taide
Todellinen	Tekstuaalinen
Etiikka	Estetiikka
Järki (valistus)	Tunne (romantiikka)
Velvollisuudet	Vapaudet
Kommunitarismi (yhteisö)	Libertarianismi (yksilö)
Sosialismi	Fasismi (josta paljon opittavaa)
Valtio on hyvä	Valtio on paha
Valtio edustaa yleisiä intressejä	Valtio edustaa vain vallanpitäjiä
Säätely taloudessa	Ei säätelyä
Asiajournalismi takaa demokratian	”Laatujournalismi” tukee elitismii
Tabloidit tuhoavat demokratian	Tabloid-journalismi parantaa demokratiaa
Kaupallisuus pahasta	Kaupallisuus OK
Kriittinen viihdeteollisuudelle	Epäkriittinen viihdeteollisuudelle
Tutkija asemoituu kasvattajaksi	Tutkija asemoituu kuluttajaksi, faniksi
Informoidun kansalaisuuden puolesta	Marginalisoitujen puolesta

Lähde: Karvonen 2008, 47

Uuden koulukunnan edustajia löytyy poliitikoista ja toimittajista. Anu Kantola (2011, 140) jakoi toimittajat kolmeen kategoriaan: korkean modernin, notkistuvan modernin ja

notkean modernin toimittajiin. Jaon perusteena oli toimittajien suhtautuminen politiikan viihteellistymiseen ja laatujournalismiin. Kantolan mukaan notkean modernin journalistit ottavat muutoksen eli tietynlaisen politiikan viihteellistymisen avosylin vastaan.

Politiikan tehtävänä on ylläpitää konflikteja, vastakkainasettelua: yleisöä pelotellaan vastustajien aikeilla ja korostetaan omien valintojen hyvyttä (Edelman 1988, 121; Reunanen 2003, 27). Keskeistä ongelma, ei niinkään se, miten se ratkaistaan. Suomalaisessa politiikan kulttuurissa näkee runsaasti esimerkkejä ongelmien konstruoinnista eli rakentamisesta omiin tarkoituksiin. Maahanmuuttokeskustelu on tästä yksi esimerkki. Yksittäisistä maahanmuuttoon liittyvistä linjauksista on vaikea tehdä pysyviä päätöksiä, mutta silti poliitikkojen ja muidenkin keskustelijoiden aloitteista käydään vilkasta yhteiskunnallista keskustelua. Keskusteluissa pohditaan, ovatko aloitteet rasistisia vai eivät. Rasismikeskustelulla lokeroidaan vastustajia. Toinen paljon puhetta vähän villoja -tyyppinen aihe ovat budjettileikkaukset. Leikkauksista ei puhuta, vaikka kaikki tietävät, että ne ovat tulossa. Poliitiikan retoriikassa on turvallisempaa puhua hyvinvointivaltion säilyttämisestä, ja pakolliset leikkaukset sysätään yleensä vastustajien syyksi. Siksi vaaleihin valmistautuvilta puolueilta ei löydy listaa leikattavista valtion menoista. Ne kaivetaan esiin vasta kun on pakko.

Rationalistinen poliitikko yrittää ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia ja taistelee kannattajakuntansa intressien kannalta edullisten kompromissien puolesta. Konstruktionistisessa julkisuuden tulkinnassa poliitikko taas rakentaa poliittisia näytöksiä, joissa saisi itsensä ja valitsemansa linjan näyttämään mahdollisimman etevältä ja uskottavalta. Konstruktionistisessa politikoinnissa on kyse siis vallasta, varsinkin keinoista, joilla valtaan päästään. Asiakysymykset jäävät varjoon. (Reunanen 2003, 28.)

Kuten edellä kuvasin, konstruktionistinen politiikkakäsitys törmää yhteen rationaalisen politiikkakäsityksen kanssa. Rationaalisesti käyttäytyvä poliitikko yrittää ratkoa yhteiskunnallisia ongelmia ja taistelee kannattajakuntansa etujen puolesta. Poliittisessa valtataistelussa ja omien etujen ajamisessa toiminnan keskiöön nousee kompromissien tekeminen. Reunanen havaintojen mukaan rationalismissa ja konstruktionismissa on kyse kahdesta erilaisesta tavasta tematisoida politiikkaa (Reunanen 2003, 29):

1. Yksilöiden ja yhteiskunnan suhde:
 - Konstruktionismi: Järjestelmä ja yhteiskunta muovaavat yksilöitä.
 - Rationalismi: Yksilöt muovaavat yhteiskuntaa omalla toiminnallaan
2. Tiedon ja todellisuuden suhde:
 - Konstruktionismi: Tietoa voidaan tulkita omien tarpeiden mukaan.
 - Rationalismi: Tieto on objektiivista ja yksimerkityksistä.
3. Käsitys politiikan merkityksestä:
 - Konstruktionismi: Taistelua vallasta, poliittisten rintamien luomista.
 - Rationalismi: Asioista ja ohjelmista päättämistä, kamppailua asioista.

3.2 Näytöspoliitikko vai asiapoliitikko?

Valtaan pyrkivä poliitikko rakentaa toimintansa vastakkainasettelun ja näyttävien speaktaakkeliensa varaan. Pienistä asioista tehdään suurta ja suurista, monen kansalaisen kannalta merkityksellisistä päätöksistä tai linjauksista taas pientä. Kyse on mielikuvista ja tunteista enemmän kuin päätöksenteosta.

Edelmanin (1988, 125) mukaan speaktaakkeli ja päivänpolitiikan tekeminen ovat itse asiassa yksi ja sama asia, vaikka politiikan tekijät teeskentelevätkin muuta. Näiden niin sanottujen näytöspoliitikkojen vastakohta on rationalistinen asiapoliitikko, joka pyrkii edistämään kannattajiensa hyvää. Hän keskittyy itselleen ja kannattajilleen tärkeiden asioiden ajamiseen päätöksentekoon ja pyrkii kompromisseihin. Vain lopputulos merkitsee, ei sen ympärillä tapahtuva mediamyllytys. Myös Kuneliuksen, Nopparin ja Reunasen (2009, 396) mukaan poliitikot voidaan jakaa kahteen leiriin: *näytöspoliitikkoihin* ja *asiapoliitikkoihin*. Heidän tutkimuksessaan näytöspoliitikosta käytettiin termiä mediapoliitikko. Päättäjille tehdyn haastattelututkimuksen perusteella haastatellut pitivät median valtaa suurena, mutta eivät kuitenkaan juuri katsoneet sen vaikuttavan omiin päämääriinsä ja ratkaisuihinsa: media vaikuttaisi nimenomaan konstruktionistiseen politikointiin, mutta sen valta rationalistiseen politikointiin oli vähäinen.

Pekka Isotalus (2017, 225) ei hyväksy tiukkaa jakoa poliitikkojen suhteessa mediaan: jokainen valtakunnan tason poliitikko on mediapoliitikko, koska jokainen joutuu kiinteästi toimimaan median kanssa. Eric Louw (2010, 16) jakoi politiikan kahtia: eliittipoliitikkaan ja massapoliitikkaan. Jaon mukaisesti eliitti keskittyy politiikan päätöksiin ja asioihin, massapolitikoinnissa taas tavoitellaan äänestäjien kannatusta. Massat ovat passiivisia toimijoita, joita voidaan manipuloida.

Asiapoliitikolla tarkoitan tässä tutkimuksessa poliitikkoa, joka keskittyy omien ja kannattajiensa asioiden ajamiseen ja vaikuttamiseen päätöksenteossa. Toisaalta mediapoliitikko ei ehkä kuvaa tarpeeksi hyvin vastakkainasettelua, valtapelejä ja politiikan näytöksiä. Siksi oikeampi termi voisi olla *näytöspoliitikko*, koska se korostaa politiikan tekemisen oivallusta; enemmän teatteria, vähemmän puuduttavaa asiaa.

Suomalaisessa politiikan kulttuurissa esiintyy sekä näytöspoliitikkoja että asiapoliitikkoja. Tyypillinen asiapoliitikko oli pääministeri Mari Kiviniemi. Myös pääministerit Paavo Lipponen ja Harri Holkeri vierastivat julkisuudessa esiintymistä. Lipposen tavaramerkiksi nousikin hänen haastatteluaan kättäneelle toimittajalle heittänyt lausahdus, jolla hän rajasi itsensä pois politiikan julkisuudesta: ”Minulta ette otsikoita saa.” Näytöspoliitikkojen menestys perustuu yksinkertaiseen oivallukseen, että poliitikko on kiinnostavaa vain silloin, kun on riitaa ja erimielisyyttä. Täydellinen yksimielisyys on yhteiskunnallisenä olotilana kauhistus, koska se ei kiinnosta ketään. Tyylipuhtain nykypäivän näytöspoliitikko oli Alexander Stubb, joka hallitsi laajasti median käytön. Hän ei välttämättä hallitse kaikkia asioita, mutta median eri väylät kyllä. Myös Timo Soinin argumentointi perustuu mieleenpainuviin jytky-tyyppisiin sloganeihin, joilla kosiskellaan populististen liikkeiden

tapaan äänestäjiä yli puoluerajojen. Soini jatkoi Veikko Vennamon jo 1970-luvulla luomaa iskulauseiden perinnettä.

Peruspoliitikko on tai ainakin yrittää olla myös näiden kahden suuntauksen välimuoto: menestyäkseen poliitikon pitää hallita molemmat (Louw 2010, 17). Karen Sandersin (2009, 73) mielestä poliitikkojen vanha taito, retoriikka, ei enää pure medioituneessa yhteiskunnassa: tärkeitä poliitikkojen toimintaan vaikuttavia uusia asioita ovat poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet, imagonrakennus, luottamus ja skandaalien tärkeys. Kun tutkitaan poliitikkojen ja toimittajien välisiä suhteita, molemmat ulottuvuudet, asiapolitiikointi ja näytöspolitiikointi, pitää ottaa huomioon.

Tarkastelemalla eduskuntapuolueiden toimintaa julkisuudessa, jako julkisuudessa viihtyviin näytöspoliitikoihin ja kulisseyttä puurtaviin substanssivaikuttajiin on ilmeinen. Julkisuudessa puolue henkilöityy johtavassa asemassa oleviin kuten puheenjohtajaan ja eduskuntaryhmän puheenjohtajaan ja ministereihin sekä julkisuushakuisiin eduskuntaryhmän jäseniin. Sitten tulevat eduskunnan valiokunnissa puurtavat kansanedustajat, jotka eivät näy valtakunnallisessa julkisuudessa. Poliitiikan kieli ja termit ovat keskeisiä, koska poliittisen viestin merkitys poliitikolta kansalaiselle riippuu kansalaisen tekemästä tulkinnasta. Vastaanottaja tulkitsee omista lähtökohdistaan viestiä ja ymmärtää sen halumallaan tavalla. Samalla asialla voi siis olla monta merkitystä riippuen vastaanottajasta, esimerkkinä vaikkapa konsensus-sana. Sille voi kuulija antaa millaisen merkityksen tahansa – negatiivisen tai positiivisen. Julkisuuden merkitys poliittisen vallan tavoittelussa on keskeinen, ja siksi poliitikot ottavat median huomioon. Medialla on vaikutusta joidenkin asioiden päättämisessä tai ainakin joidenkin asioiden nostamisessa keskusteluun.

Median rooli poliittisessa päätöksenteossa kasvaa, jos politiikan sisältö ja merkitykset määräytyvät enenevässä määrin julkisuudessa. Median samankaltaistuminen tabloidisaation kautta sekä yhteiskunnan läpimedioituminen vievät tilanteeseen, jossa saatetaan uutisoida vain kohua aiheuttavia asioita. Poliitikasta tulee näytöstä. Samaan aikaan politiikan kulisseyttä tehdään tärkeitä, kansalaisia koskettavia päätöksiä ilman, että media reagoi niihin lainkaan. Aiemmin suuria tunteita herättäneet miljardiluokan asiat eivät juuri näytä kiinnostavan kansalaisia. Tästä esimerkkinä on ydinvoima, josta ei enää vuonna 2010 saatu mediassa aikaiseksi takavuosilta tuttua kohinaa. Eduskunta teki kahden ydinvoimalan rakentamisen mahdollistaneen periaatepäätöksen vuonna 2010, mutta vasta Fennovoiman rakentamisluvan hyväksyminen hallituksessa vuonna 2014 aiheutti poliittista kohinaa: vihreät jätti Jyrki Kataisen hallituksen. Sen sijaan ulkoministeri Ilkka Kanervan eroon johtaneesta tekstiviestiskandaalista vuonna 2008 riitti kirjoitettavaa, vaikka itse asialla sinänsä ei ollut yhteiskunnallista merkitystä muuten kuin vallanpitäjien moraalin kannalta.

3.3 Yhteiskunnan medioituminen muutti journalismia

Median tehtäväksi on perinteisesti määritelty poliittisten päätösten kertominen kansalle. Mediaa on syytetty politiikan henkilöitymisestä asioiden kustannuksella. Henkilöitymi-

nen ei ole kuitenkaan vain tiedonvälityksen valtavirtaa ja medialogiikkaa, vaan myös politiikka itse pyrkii toimimaan henkilöiden kautta entistä enemmän.

Mikä sitten on journalismin asema asiapolitiikan ja näytöspolitiikan välissä? Mediodien tabloidisoituminen kiihdyttää journalismin hakeutumista näytösten puolelle; vain kohtua ja henkilöiden vastakkainasettelua tuottavat uutisaiheet kelpaavat viestintävälineille. Muut, ehkä tärkeätkin asiat jäävät pimentoon. Kiinnostavuudesta on tullut tärkeä uutiskriteeri. Toimittajat eivät pidä enää tunnetta välttämättömänä pahana, asiajutun kainaloelementtinä, vaan keskeisenä kerronnallisena keinona selittää yhteiskuntaa ja poliittista toimintaa (Pantti 2009, 201).

Yhteiskunta on medioitunut, mutta myös media on samankaltaistunut. Nyt puhutaan tabloidisaatiosta, viihteellistymisestä ja henkilöiden korostumisesta asia-aiheiden kustannuksella. Medioituminen on terminä haastava, mutta kiehtova. Tulkintoja on useita, lähtien mediatization-sanan käännöksestä. Medioitumisen lisäksi kirjallisuudessa esiintyy ainakin termit mediavälitteinen, medialisaatio, mediatisaatio, medialisoituminen ja mediatisoituminen. Käsite on noussut vahvasti esiin viestinnän ja median tutkimuksessa. Medioituminen tiivistyy kahteen pääluokkaan: vahvaan ja heikkoon. Vahvassa tulkinnassa medialogiikka sanelee kaiken toiminnan yhteiskunnassa, myös poliittisen päätöksenteon. Poliitiikan päätöksentekoa ohjaa siis medialogiikka, ei ideologia tai muu poliittinen tavoite. Heikossa versiossa median roolia pidetään enemmänkin välittävänä. (Ampuja & Koivisto & Väliaverronen 2014, 26–34.)

Toisaalta vahvaa näkemystä medialogiikan vaikutuksesta politiikassa on kritisoitu. Poliitiikalla on oma logiikkansa ja medialla omansa, ja politiikan toimijat muokkaavat poliittista keskustelua, ei media Medialogiikan vaikutusta politiikkaan voisi lähestyä myös siitä suunnasta, että poliitikot ja media taistelevat yleisöstä eli äänestäjistä ja lukijoista. Silloin toimintaa ohjaavat samanlaiset keinot: pitää saada ihmiset kiinnostumaan joko räväkällä poliittisella viestillä tai otsikolla. Kyse on eräänlaisesta kaupallisesta pelistä sekä politiikassa että mediassa. (Isotalus 2017, 28–30.)

Poliitiikan journalismi on muuttunut kriittisempään suuntaan 1980-luvulta lähtien. Samalla liikkuvien äänestäjien määrä on kasvanut vaaleissa. Monen äänestyspäätökseen vaikuttaa se, millaisen kuvan media luo ehdokkaista. Tässä tilanteessa voisi kuvitella, että politiikan journalismilla on valtaa nimenomaan siinä, että se pystyy määrittelemään politiikan julkisen agendan. (Pitkänen 2009, 81.) Poliitiikan journalismi voi nostaa keskusteluun asioita, vahtia vallankäyttäjää ja paljastaa väärinkäytöksiä. Journalismi ikään kuin tekee vaalin välillä äänestäjien puolesta valvontatehtävää.

Joskus taas medioitumisen yhteydessä nostetaan esiin enemmän median välinelunne ja mietitään, millä tavalla esimerkiksi televisio tai internet vaikuttavat politiikan tekemisen tapoihin. Se, että politiikan journalismi määräisi politiikan päiväjärjestyksen, on tulkinnanvarainen asia. Poliitiikka tuottaa itse valtavan määrän tietoa ja tiedotteita, joita media referoi lähes sellaisenaan. Verkkomaailmassa niin tehdään vielä enemmän kuin takavuosien printtivetoisessa mediassa, koska kaikki perustuu nopeuteen: analyysiin ei ole ai-

kaa ja resursseja. Ja tilanne vain pahenee. Media kamppailee pienenevien resurssien kanssa, kun taas politiikan toimijat kehittävät viestintätiimejään ja -strategioitaan. (Väliverronen & Kunelius 2009, 226; Seppänen & Väliverronen 2012, 186–187.)

Politiikan toimittajat ovat järjestäytyneet yhdistykseen: Politiikan toimittajat ry. Yhdistys perustettiin vuonna 1967 nimellä Poliittiset toimittajat ry. Jäsenmäärän kehitys lähti kasvuun. Ensimmäisenä toimintavuonna jäseniä oli 37, mutta vuonna 1977 heitä oli jo 72, vuonna 1987 112 ja vuonna 1990 132 jäsentä. 1990-luvulla tapahtui notkahdus, koska mediakenttä koki murroksen: sanomalehtiä lakkautettiin tai niitä yhdistettiin. Viime vuosina yhdistyksen jäsenmäärä on vakiintunut 150:een. Jäsenyyden kriteereistä on aika ajoin käyty kovaa sanasotaa. Yhdistyksen, jonka nimi muuttui Politiikan toimittajat ry:ksi vuonna 1997, jäsenyys on haluttu, toisaalta yhdistyksessä halutaan pysyä, vaikka tehtävät vaihtuvatkin. Yhdistyksen jäsenyys tuo arvovaltaa, ja se on hyvä ponnahduslauta tai väli-etappi yleistoimittajan töistä päälliköksi tai elinkeinoelämän palvelukseen tai politiikkaan. (Väisänen 1992, 68–70.)

Yhdistyksen tarkoitus määritellään seuraavasti:

Yhdistyksen tarkoituksena on olla Suomen eduskunnan, valtioneuvoston, poliitistien puolueiden ja työmarkkinajärjestöjen sekä näihin läheisesti liittyvää muuta yhteiskunnallista toimintaa päätyönään selostavien uutistoimittajien yhdyssiteenä, valvoa jäsentensä ammatillisia etuja, edistää heidän ammatillista koulutustaan ja yleensä ammattitaidon kehittämistä sekä huolehtia jäsenkunnan yhteyksistä vastaaviin ulkomaalaisiin järjestöihin. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys järjestää kokouksia, esitelmä-, keskustelu-, tiedotus-, retkeily- ja kurssitilaisuuksia. Yhdistys on puolueeton. (Hämäläinen 2002, 119.)

Politiikan toimittajan ja taloustoimittajan välinen rajankäynti on hämärtynyt. Talouden ja politiikan toimituksia on yhdistelty mediassa. Nyt puhutaan yhteiskunnallisesta toimituksesta tai talouden ja politiikan toimituksesta: taloutta ja politiikkaa tehdään yhdessä ja ristiin. Poliitiikan aiheista kirjoittavat muutkin kuin politiikan toimittajat.

Väliverronen ja Kunelius (2009, 225–248) vertailivat politiikan journalismia ja sen muutosta Suomessa, Yhdysvalloissa ja Ranskassa. Tutkimusaineistona olivat kunkin maan merkittävimmän sanomalehdet. Tutkijat päätyivät toteamaan, että suomalaisen journalismin kehitys ei ole ollut kovinkaan dramaattista. Poliitiikan journalismi rakentuu Suomessa edelleen faktaraportointiin: tulkintoja ja analyysyjä tehtiin vähemmän, tai ne eivät olet journalismin valtavirtaa. Vertailussa kuitenkin nähtiin merkkejä taustoittamisen lisääntymisestä ja suorien lainausten vähentymisestä Suomessa. Ne ovat merkkejä politiikan toimittajan roolin korostumisesta politiikan journalismissa. Toimittaja ei niele politiikon puhetta tai sanomaa sellaisenaan, vaan pyrkii heti analysoimaan sitä ja kertomaan siitä mielipiteensä. Vertailun perusteella Suomessa suurimmat muutokset näyttäisivät tapahtuneet juttujen esillepanossa ja dramaturgiassa sekä kommenttien ja näkökulmakirjoitusten lisääntymisenä.

Kalevan entinen päätoimittaja ja Julkisen sanan neuvoston puheenjohtaja Risto Uimonen sanoo, että median vaikutusvallan kasvu Suomessa ei perustu vain siihen, että journalistit ovat lopettaneet tanssimisen herrojen pillin mukaan. Hänen mielestään vastausta pitää hakea yhteiskunnan medioitumisesta tai, kuten hän sanoo, medialisumisesta. Lähes kaikki olennainen ja merkittävä tapahtuu nykyisin tiedotusvälineissä, joko suorina lähe-tyksinä televisiossa, radiossa ja netissä tai niin, että tapahtuneet tosiasiat kerrotaan toimit-tajille välitettäväksi edelleen niin pian kuin mahdollista. Media koetaan niin tärkeäksi, että nykyajan sodatkin pyritään käymään reaaliaikaisesti tv-ruudussa ja verkkosivuilla. Media on osa ihmisten arkea, läsnä aamusta iltaan ja yöhön, luomalla puheenaiheita ja nos-tamalla aiheita yksityisestä julkisuuteen. (Uimonen 2009, 54.)

Kuluneen kolmen vuosikymmen aikana median vaikutusvallasta on saatu tukku hy-viä esimerkkejä. Medioitumisen vaikutuksia esiintyi jo 1970-luvulla. Silloin otsikoihin nousi Salora-jupakka, jossa muutamat ministerit ja virkamiehet olivat saaneet joululah-jaksi stereot aikana, jolloin neuvoteltiin Valco-kuvaputkitekhaan perustamisesta Imatralla. Vaikka oikeuskansleri katsoikin, että poliitikot eivät olleet syyllistyneet lahjuksen ottami-seen, mediarummutus oli rajua, jopa niin rajua, että sen arveltiin loppujen lopuksi estäneen Kalevi Sorsan nousun SDP:n presidenttiehdokkaaksi 1990-luvulla: SMP:n puheenjohta-jan Sorsalle antama lempinimi, Valco-Sorsa, pysyi kansan mielissä kiusallisen tiukasti.

Mauno Koiviston aika tasavallan presidenttinä ja neuvostojärjestelmän rapautuminen vapauttivat toimittajien kirjoittamista – jopa ulkopoliitiikasta. Harri Holkerin hallituksen aikana, 1980-luvun lopulla, alettiin puhua jo median ja poliitikkojen vastakkainasette-lusta. Varsinkin kiistelty työelämän uudistus eli hallittu rakennemuutos ja sen valmistelu saivat mediassa paljon palstatilaa. Saman aikaan politiikan toimittajien ja taloustoimitta-jien välinen raja madaltui: alalle tuli toimittajia, jotka kirjoittivat molemmista aiheista ja etsivät talouden ja politiikan keskinäisiä vaikutussuhteita. Ammattitaito kasvoi, opittiin käyttämään hyväksi julkisia rekistereitä ja hakemaan asiakirjoja. Alettiin puhua tutkivas-ta journalismista, jossa toimittajat keräsivät faktatietoa ja tekivät paljastuksia. Tutkivalle journalismille tuli kysyntää 1990-luvun alussa, kun Suomi vajosi lamaan. Vielä 1980-luvun lopulla nähtiin Suomessa sellainenkin ihme, että sakotustilanteessa tulonsa poliisille va-lehdellut eduskunnan puhemies Matti Ahde jatkoi tehtävässään rajusta uutisoinnista huo-limatta. Monissa muissa maissa valehtelu olisi johtanut automaattisesti henkilön eroon. Suomessa kävi toisin: lehdistö sai moitteita Julkisen sanan neuvoston puheenjohtajalta asian käsittelystä (Väisänen 1992, 55).

Myöhemmin ministerit Arja Alho, Suvi Lindén ja Ilkka Kanerva joutuivat väistymään – eri syistä. Heidän tapauksilleen oli kuitenkin yhteistä median vahva vaikutus moraali-kysymyksissä, ei niinkään virkatehtävien huono hoito. Lama-ajan suurimpia poliittisia uutisia oli keskustaministeri Kauko Juhantalon tapaus 1990-luvun alkupuolella. Pankki-kriisi ja sen hoito oli poliitikkojen vastuulla. Median valta näkyi kriisin sivujuonteessa, kun kauppa- ja teollisuusministeri Kauko Juhantalo yritti ”koplata” yhteen omat raha-asiansa ja Skopin eli Säästöpankkien Keskus Osakepankin pelastamisen. Juhantalo joutui valta-

kunnanoikeuteen ja tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen vuonna 1993. Median paljastukset Juhantalon tappiollisista liiketoimista olivat keskeisiä asian käsittelyssä. Median voimakas vaikutus näkyi myös vuonna 2003 Irak-gatessa: tuore pääministeri Anneli Jäätteenmäki joutui lähtemään kerrottuaan ”muunneltua totuutta” hallussaan olleista salaisista ulkoministeriön dokumenteista.

Iltapäivälehdet, erityisesti Ilta-Sanomat, olivat keskeinen media Jäätteenmäen eroon johtaneiden tapahtumien uutisoinnissa. Viihteen ja asiajournalismin sekoittaminen samassa tuotteessa alkoi kiehtoa myös levikkiongelmien kanssa kamppailevia laatumedioita, ja alettiin puhua tabloidisaatiosta. Tähän kiinnitti huomiota Ilta-Sanomien päätoimittaja Vesa-Pekka Koljonen jo 1990-luvun puolivälissä toimituksen strategiasuunnitelmassa:

”Median iltapäivälehtimäistyminen kiristää edelleen kilpailua lehden luontaisimmilla alueilla; vain IS:lle ’varattu’ aihepiirejä ei enää ole. Sanoma- ja aikakauslehdet sekä sähköiset viestimet ovat laventaneet toimintaansa viihde- ja puheenaihejournalismin suuntaan.” (Kilpi 2006, 214.)

Tabloidisaation leimaaminen pelkäästään viihteellisuuden lisääntymiseksi mediassa ei tee oikeutta tabloidisaatio-sanalle. Kehitys ei ole pelkäästään negatiiviskaikuista viihteellistymistä, vaan myös politiikan päätösten selittämistä kansalle eli niiden viemistä arkipäivän elämään.

3.4 Tutkimuskysymykset, aineisto ja metodi

Aikaisempi politiikan ja median välistä suhdetta käsittelevä tutkimus on korostanut sekä median vallan kasvua (Aula 1991, Asp 1989, Karvonen 1998, Wodak 2011, Kunelius 1998, Nousiainen 1998, Uimonen 2009) että politiikan viihteellistymistä ja henkilöitymistä (Kunelius 2009, Reunanen & Harju 2012, Pekonen 1986, Uimonen 1992, Koski 2010, Karvonen 1994, Pitkänen 2009, Pernaa & Railo 2006, Herkman 2011). Toisaalta joissakin tutkimuksissa (Ruostetsaari 2014, Väliaverronen & Kunelius 2009, Wiberg 2006, Väliaverronen 2012, Vesa 2016) muutosta ei nähdä mitenkään dramaattisena, ja median vallan kasvua pidetään lähinnä symbolisena ja jopa liioiteltuna ilmiönä. Tutkimuksessa politiikan ja julkisuuden suhteessa ei ole löydettävissä yksiselitteistä tai yksimielistä näkemystä. Kyse on symbioosista, jossa molemmat tarvitsevat toisiaan, mutta mitä yhteiselämä tarkoittaa konkreettisesti poliitikkojen ja toimittajien suhteissa, siihen ei ole juurikaan vastauksia. Median vaikutus politiikassa on kasvanut johtuen siitä, että perinteisen median rinnalle on tullut uusia internetin alustoja, joita poliitikko voi käyttää hyväkseen, mutta on kiistanlaista, onko kehitys kaventanut poliitikkojen toimintamahdollisuuksia vai ei.

Aikaisempi kotimainen tutkimus ja kirjallisuus ei juurikaan käsittele toimittajien ja poliitikkojen välisiä vuorovaikutussuhteita konkreettisesti tasolla ja niitä prosesseja, joissa syntyy politiikan journalismia.

Jacobs ja Shapiro (2000) pohtivat politiikan, poliitikkojen ja median suhdetta poliittisen manipulaation kautta. Poliitikot pyrkivät mielipiteillään saamaan taakseen mahdollisimman paljon kannattajia ja äänestäjiä. Pyrkimys pakottaa poliitikot hakeutumaan mielipiteissään keskelle miellyttääkseen mahdollisimman monia: se tarkoittaa myös kompromissien tekemistä. Yleiseen mielipiteeseen vaikutetaan median kautta. Media on tärkeä kanava äänestäjien ja kannattajien tavoittamisessa, koska poliitikot pyrkivät ammattimaiseen median hyödyntämiseen saadakseen ajatuksilleen, mielipiteilleen ja aloitteilleen mahdollisimman laajan tuen kansalaisilta. Suotuisa medianäkyvyys on ehdoton edellytys yleisen mielipiteen muokkaamisessa.

Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton halusi esikuntineen varmistaa 1990-luvulla terveydenhuoltouudistuksen medianäkyvyyden pelaamalla mediapeliä median omilla säännöillä ja toimintatavoilla. Median hallinta perustui kolmeen seikkaan:

1. Suorat kontaktit toimittajiin ja asioiden esittelyt taustaksi. Median ”koulutus”.
2. Yritetään saada toimittajat keskittymään asioihin eikä politiikan henkilöihin.
3. Perustetaan median tarpeita varten ”sotahuone”, jossa seurataan uutisia ja reagoidaan heti, jos siihen on tarvetta. (Jacobs & Shapiro 2000, 116–118.)

Poliitikkojen pyrkimys lisätä medianäkyvyyttään on yleensä liitetty politiikan viihteellistymiseen. Viihdejulkisuus tavoittaa sellaisetkin kansalaiset, jotka eivät ole kiinnostuneita politiikan asioista, mutta voivat olla kiinnostuneita poliitikoista ihmisinä. Habermasilaisen (2004) tulkinnan mukaan politiikan toimijat painottavat enemmän mielikuvia kuin asioita, ja se on johtanut poliittisen julkisuuden rapautumiseen. Julkisuus, kirjat ja sanomalehdet ovat olleet vuosisatoja tärkeä tapa levittää tietoa ja mielipiteitä kansan pariin. Viihdejulkisuuden kytkeyminen politiikkaan on ikään kuin romuttanut julkisuuden välittävän merkityksen päätöksenteossa.

Tässä tutkimuksessa tutkitaan median ja politiikan, toimittajien ja poliitikkojen vuorovaikutussuhdetta myös poliitikkojen strategisena valintana. Aikaisemmassa tutkimuksessa on viittauksen omaisesti todettu, että median ja poliitikkojen suhteessa näkyy piirteitä ammattimaisuudesta eli tavoista, joilla politiikan toimijat saavat näkyvyyttä itselleen ja asioilleen median kyllästävässä ja politiikkaan kriittisesti suhtautuvassa ympäristössä (Herkman 2008, 89; Negrine ym. 2007, 28–29). Jacobs ja Shapirokin päätyivät analyysiin, että poliitikot ja media eivät toimi irrallaan toisistaan, vaan ne oppivat koko ajan toisiltaan (2000, 55).

Kun aikaisemmassa tutkimuksessa on tutkittu median vaikutusta ja roolia politiikan päätöksenteossa, tämä tutkimus kääntää asetelmaa myös osittain ympäri: mikä on poliitikkojen rooli mediassa? Tämän tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet muuttuivat viiden eri pääministerin toimikausilla vuosina 1987–2010, ja mitä vaikutuksia tällä muutoksella on ollut poliittiseen päätöksentekoon ja politiikan julkisuuteen. Tutkimustehtävään haetaan vastausta kolmen tutkimuskysymyksen avulla:

1. Miten poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet kehittyivät tarkastelujakson aikana, ja miten politiikan medioituminen on konkreettisesti vaikuttanut näihin suhteisiin?
2. Miten pääministerit onnistuivat julkisuuden hallinnassaan medioituneessa yhteiskunnassa ja suhteessaan tabloidisoituneeseen mediaan?
3. Miten politiikan journalismi kehittyi ja muuttui osana median tabloidisoitumista, ja mikä on median vaikutus poliittiseen päätöksentekoon?

Koska aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa on esitetty toisistaan poikkeavia käsityksiä politiikan ja julkisuuden välisestä suhteesta, etsin vastausta tutkimuskysymyksiini kolmen hypoteesin avulla.

Hypoteesi 1. Poliittiset päättäjät määräävät politiikan agendan.

Media ei vaikuta poliittiseen päätöksentekoon. Päätökset tekee poliittista valtaa käyttävä pieni sisäpiiri. Median tehtävä on raportoida päätökset kansalle.

Hypoteesi 2. Tiedotusvälineet määräävät politiikan agendan

Julkisuus ja sitä kautta toimittajat määräävät keskusteluun nousevat asiat. Osa toimittajista on ottanut paikan politiikan ja kansan välistä, poliitikkoja vastaa, oikean asian ja kansalaisyhteiskunnan puolesta.

Hypoteesi 3: Media ja politiikka rakentavat politiikan agendaa yhdessä

Media tuo poliitikkojen päättämät monimutkaiset asiat ihmistä lähelle mitä lakiesitys tarkoittaa mattimeikääläisen kannalta -periaatteella. Poliitiikka lanseeraa julkisuuteen symboleja, joille kansalainen voi antaa haluamansa sisällön.

Miten lähestyä tutkimustehtävää? Tekstianalyysillä ei pääse ongelman ytimeen kuin osittain. Tuotettuja tekstejä läpikäymällä toimittajan ja poliitikon suhde ei nouse tarpeeksi esiin. Journalistinen uutiskieli rajaa tekstit samaan muottiin. Journalistisessa työprosessissa artikkelin tai sähköisen viestin lopullisen muodon määrää yleensä kiire eikä niinkään harkittu tekstin työstäminen.

Silti tekstejä voi käyttää esimerkkeinä valottamaan poliitikon ja toimittajan näkemuseroja. Kyselytutkimuksella valmiine vastausvaihtoehtoineen ei kyetä tavoittamaan poliitikkojen ja toimittajien välisen vuorovaikutussuhteen konkreettisia muotoja, jotka ovat tämän tutkimuksen keskeisin kiinnostuksen kohde. Strukturoitu kyselylomake ei jätä mahdollisuuksia muuttaa kysymyspatterin painopistesuuntaa tarpeen mukaan. Puhdas osallistuva havainnointi ei käy, koska poliitikon ja toimittajan välinen vuorovaikutus on aina kompleksinen molemmille: kumpikin haluaa rajata todellisen suhteen aina mahdollisimman tunnistamattomaksi ulkopuolisille tai kollegoille.

Käsillä oleva tutkimus tehdään puolistrukturoituna haastatteluna eli niin sanottuna teemahaastatteluna. Poliitikkojen ja toimittajien haastattelut jäsennetään siten, että samat pääkysymykset esitetään sekä poliitikolle että toimittajalle.

Teemahaastattelun lähtökohtana pidetään tilannetta, jonka haastateltava on kokenut. Tutkija on alustavasti selvittellyt tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, muun muassa rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Analyysinsä perusteella hän kehittää haastattelurungon, ja haastattelu suunnataan henkilöille, jotka ovat kokeneet tilanteet henkilökohtaisesti. (Hirsijärvi & Hurme 1985, 36; Eriksson 1986, 22.) Martti Grönforsin (1982, 45) mukaan kvalitatiivisia työmenetelmien käyttäjän on varauduttava yllättäviin käänteisiin, joita kentällä tulee eteen. Ennalta odottamattomiin seikkoihin liittyy yleensä uutta tietoa, josta on apua teorianmuodostuksessa. Grönfors (1982) kirjoittaa kvalitatiivisen tutkimuksen luonteesta:

”Vakioinnin puute ja tutkimuksen kulun yleinen joustavuus ei kuitenkaan merkitse valmistelemattomuutta, vaan sitä, että tutkija on avoin kentältä tuleville vaikutteille, joiden tehokas hyödyntäminen tutkimuksessa on yksi sen onnistumisen edellytyksiä.”

Teemahaastattelua ovat käyttäneet tiedotustutkijat, valtio-oppiin ja sosiologit. Pirkko-Liisa Ahponen ja Merja Järvelä (1983) selvittivät teemahaastattelulla tehdastyöläisen elämäntavan muutosta. Pertti Hemánus (1983) turvautui siihen tutkiessaan journalistista vapautta. Hemánuksen tutkimuksessa metodiksi valikoitui teemahaastattelu, koska journalistisen vapauden kysymyksessä esimiesten ja alaisten välillä vallitsee tietty jännite, jota muuten ei saatu esiin. Samaa perustetta voidaan käyttää myös tässä tutkimuksessa, joka etsii jännitteitä poliitikkojen ja toimittajien väliltä. Hemánuksen tutkimuksessa tulevat myös esiin vaikeudet, jotka liittyvät haastattelututkimukseen ja joita edellä kuvattiin myös Aulan liseniaattitutkimusta käsitelleessä kohdassa. Hemánuksen (1983, 183–185) mukaan ongelma kiteytyi yhteen suureen metodologiseen aspektiin, joka itse asiassa asettaa kyseenalaiseksi koko tutkimustyön tieteellisen relevanttiuden: subjektiivisen merkityksen ja sen takana olevan reaalityodellisuuden problemaattinen suhde. Ongelmaksi muodostui siis se, miten testata haastateltujen subjektiiviseen todellisuuteen liittyviä käsityksiä. Hemánus ei löytänyt keinoa, ja hän tyytyikin toteamaan epäonnistumisensa yrityksessään tutkia luotettavasti ja objektiivisesti journalistisen vapauden reaalityodellisuutta.

Koska tutkimukseni on puhtaasti kvalitatiivista tutkimusta, haastattelutilanne ja varsinkin sen interaktiivinen luonne korostuvat. Tutkijan oma toimittajatausta voi herättää kysymyksiä. Toimittaja liikkuu toimittajien ja poliitikkojen parissa kysymässä ehkä arkaluonteisia asioita. Missä kulkee vaikenemisen raja ja mikä merkitys sillä on tutkimuksen onnistumisen suhteen? Kuinka aukotonta ja relevanttia kerätty tieto on itse tutkimuksen kannalta? Kuinka objektiivinen ja todellisuutta vastaava tilanne saadaan esiin vai käykö niin kuin Hemánukselle ja Aulalle: tutkimustulos heijastaa enemmän tutkimuskohteen muodostamia käsityksiä siitä, miten asian pitäisi olla kuin mikä todellisuus on? Toimittaja tutkijana on kollegalle aina loppujen lopuksi kilpailevan median edustaja, kun taas poliitikko suhtautuu asiaan kuten keskustelisi toimittajan kanssa: sanomisia pitää varoa.

Eittämättä tässäkin tutkimuksessa interaktiotilanne on otettava huomioon mahdollisena virhelähteenä.

Asetelma ei kuitenkaan ole välttämättä ongelmallinen. Se voi olla jopa vahvuus. Kun haastatellaan poliitikkoja ja toimittajia, kyseessä on eliittihaastattelu. Sillä tarkoitetaan – sananmukaisesti – yhteiskunnan ylätasolle tai huippukerrokseen sijoittuvien ihmisten haastatteleminen tai sellaisten, jotka ovat oman alansa asiantuntijoita tai jollakin muulla tavalla kokeneita toimijoita (Dexter 1970; Mykkänen 2001, 108). Haastattelutilanne on haastava. Haastateltavan ja haastattelijan välillä on väistämättä tilanne, jossa haastateltu hallitsee asian paremmin ja voi siksi ohjailla haastattelutilannetta haluamaansa suuntaan, mikä taas tarkoittaa sitä, että sillä on vaikutusta tutkimuksen tuloksiin. Mykkänen (2001, 110) puhuukin statuserosta, joka korostuu nimenomaan tilanteessa, jossa tutkimusaineistoa kerätään haastattelijan ja haastateltavan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Pertti Alasuutari (1994, 122–128) näkee samanlaisia ongelmia eritelessään mahdollisia ”virhetilanteita” haastatteluissa. Niihin kuuluu muun muassa haastateltavan varautuneisuus ja pyrkimys kääntää asia parhain päin, silotella vastaustaan. Alasuutari pyrkii ratkaisemaan ongelman kääntämällä haastattelutilanteen tutkimukselliseksi kokonaisuudeksi, jossa molemmat osapuolet ovat toimijoita, aineiston tuottajia. Keskustelun hedelmällisyys, vivahteisiin tarttuminen tuo relevanttia aineistoa. Hän huomauttaa, että hierarkioiden ja valtasuhteiden ulkopuolella olevaa kahden ihmisen kohtaamista ei ole olemassakaan. Hedelmällinen keskustelutilanne ei murra tämän tutkimuksen ongelmaa: miten erottaa toimittajatausta tutkijasta niin, että se ei estäisi mahdollisimman realistisen kuvan syntymistä poliitikkojen ja toimittajien suhteista?

Tässä tutkimuksessa Mykkäsen kuvailema statusero ei ole merkittävä. Haastattelija on itse asiassa oman työuransa takia hyvin perillä sekä toimittajien että poliitikkojen taustoista ja tutkimuksen kannalta merkittävistä politiikan tapahtumista. Haastattelutilanteessa statuseron pienuudesta on hyötyä, ja se antaa hyvät lähtökohdat ohittaa suuresta statuserosta johtuvat karikot. Tässä toteutuvat Mykkäsen (2001, 119) hahmottelemat hyvän haastattelun tunnusmerkit: hyvä valmistautuminen, valmius tarkentaviin lisäkysymyksiin ja haastavat, asiantuntevat kysymykset ilman trivialiteetteja. Haastattelijan perehtyneisyys motivoi haastateltavaa, ja haastattelutilanteesta muodostuu hedelmällinen kanssakäymisen.

Toinen pohdinta liittyy aineiston kattavuuteen. Mikä on kvalitatiivisessa tutkimuksessa ”oikea” määrä haastateltavia? Yhteiskuntatieteellinen tutkimus ei anna tähän suoraa vastausta. Kuten Eskola ja Suoranta (2008, 61–62) sanovat, laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen, koska aineiston koosta ei ole olemassa mekaanisia sääntöjä. Heidän mukaansa merkittävämpää on saturaatio eli aineiston kylläntyminen. Haastattelut alkavat jossakin vaiheessa kiertää samaa rataa. Uusia näkökulmia ei enää tule. Kysymykset ja vastaukset toistuvat samalla tavalla vaikka haastateltava vaihtuu. (Eskola & Suoranta 2008, 61–62; vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 87.)

Omassa tutkimuksessa en päättänyt etukäteen, kuinka montaa poliitikkoa ja toimittajaa haastattelen. En edes tavoitellut samaa määrää poliitikkoja ja toimittajia. Yksi merkittävä kriteeri on tutkimuksen ajanjakso, 1987–2010. Haastateltava ei voi uskottavasti vastata pääministereihin tai politiikan journalismin muuttumiseen liittyviin kysymyksiin, jos hän ei ole ollut poliitikko tai toimittaja kyseisenä ajanjaksona. Pidin kuitenkin haastateltavissa mukana myös sellaisia poliitikkoja ja toimittajia, jotka eivät aloittaneet uraansa heti aikajanan alussa, mutta tulivat mukaan jossakin vaiheessa myöhemmin, mutta kuitenkin hyvissä ajoin ennen vuotta 2010. Näin sain haastateltaviin myös ikähaarukkaa varsinaisen analyysin pohjaksi. Pidin myös huolta siitä, että haastateltavissa on kattavasti sekä miehiä ja naisia. Tässä tutkimuksessa en pyrkinyt teemahaastattelun kautta selkeisiin, mitattaviin luokituksiin. Etsin nimenomaan poliitikoille ja toimittajille yhteisiä näkemyksiä tutkimuskysymyksiin. Koska aineistoa ei kvantifoida, se mahdollistaa sellaisten ilmaisujen kuin ”eräs” ”eräät”, ”monet”, ”valtaosa” tai ”ei kukaan” käyttämisen, kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009, 89) suosittavat.

Haastattelujen edetessä tuli eteen Eskolan ja Suorannan (2008) mainitsema tutkimuksen saturaatio, kylläntyminen. Haastatteluissa ei tullut enää esille uusia, tutkimuksen kannalta merkityksellisiä tietoja tai näkökulmia. Tuliko saturaatio liian aikaisin on kysymys, josta voidaan väitellä loputtomiin. Tässä tapauksessa tutkijan oma tausta politiikan journalistina antaa eväitä löytää tutkimuksen saturaatiokohta helpommin kuin sellaisen tutkijan, jolla ei ole omakohtaista kosketuspintaa tutkittavaan aiheeseen. Edellä kuvattu statusero haastattelijan ja haastateltavan välillä on pieni, ja se vaikuttaa saturaation nopeaan löytymiseen. Haastateltavien määrä asettui loppujen lopuksi kahteenkymmeneen. Enempää ei ollut syytä tehdä, koska haastattelutilanteissa aiheet ja näkökulmat alkoivat kiertää kehää samojen teemojen ympärillä tuomatta tutkimuksen kannalta sisällöllisesti enää mitään uutta. Tutkimustehtävän kannalta aineistoa oli siten riittävästi.

Vaikka tutkimustehtävänä on tarkastella poliitikkojen ja toimittajien välisiä suhteita, sen fokuksena on suhteen muutos viiden eri pääministerin aikana. Hallituksista ja varsinkin niiden talouspolitiikasta kirjoittivat myös muut toimittajat, mutta heidät jätetään tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Poliitiikan toimittajien kriteerinä pidetään tässä tutkimuksessa kuulumista Poliitiikan toimittajat ry -nimiseen yhdistykseen yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Koska tutkimuksen aikajänne on yli 20 vuotta, toimittajan tehtävät ehtivät muuttua moneen kertaan, mutta tähän tutkimukseen valikoin toimittajia, joiden päätehtävä oli olla politiikan toimittaja nimenomaan tutkimuksen aikajänteellä. Haastatelin 12:ta toimittajaa, joista ainoastaan yksi oli tarkastelujaksolla koko ajan päätoimittaja-asemassa eli hän ei ollut Poliitiikan toimittajat ry:n jäsen. Pidin hänen haastatteluaan tärkeänä hahmottaessani politiikan journalismin muutosta tutkimuksen aikajaksolla. Kaksi haastatelluista toimittajista eteni urallaan päätoimittajiksi tutkimuksen aikajänteen loppupuolella, mutta hekin tekivät päätyönsä nimenomaan politiikan toimittajina. Yksi pitkän linjan politiikan toimittajista oli jättänyt journalismin siinä vaiheessa, kun haastatelin häntä. Kaikki haastatteluun pyydetty toimittajat suostuivat pyyntöön.

Poliitikkojen haastatteluissa oli ongelmia: kieltäytymisiä tuli joko aiheen tai sitten aika-
tauluongelmien takia. Haastattelutilanteessa moni kysyi vielä nimenkäytöstä eli tuleeko
nimi esiin vai tehdäänkö haastattelu anonyyminä. Poliitikot valitsin sen mukaan, että sain
kokoon mahdollisimman kattavan aineiston kolmen vuosikymmenen ajalta. Kahdeksassa
haastattelussa on mukana kansanedustajia, ministereitä ja poliitikkojen avustajia. Haasta-
telluista yksi oli tutkimuksen aikajakson jälkeen siirtynyt politiikan ulkopuolelle yritysela-
mään, yksi eläkkeelle ja yksi oli siirtynyt osittain pois päivittäisestä politiikan tekemisestä.
Tutkimuksen aikajanan aikana kaikki olivat mukana aktiivisesti politiikassa eri tehtävissä.

Tein haastattelut vuoden 2010 lokakuun ja vuoden 2015 kesäkuun välisenä aikana.
Merkittävin osa niistä valmistui vuoden 2013 aikana. Haastattelutilanteet kestivät yleensä
kaksi tuntia, joskus yli, joskus hiukan alle. Haastatteluissa asioiden painotukset saattoi-
vat vaihdella riippuen haastateltavan työhistoriasta eli joihinkin kysymyskohtiin käytet-
tiin enemmän aikaa. Kaikille kuitenkin esitettiin samat pääkysymykset (liite 1). Yhdelle
haastateltavalle lähetin kysymykset etukäteen, ja hän valmisteli niihin vastaukset, jotka
käytiin läpi varsinaisessa haastattelutilanteessa. Mykkäsen (2001, 121) mukaan kysymys-
ten luovuttaminen etukäteen haastateltavalle eliittihaastattelussa ei ole ongelma: aloite ei
siirry haastateltavalle vaan voi itse asiassa käydä päinvastoin, ja tutkijalla onkin käytössään
perusteltuja, mietittyjä vastauksia.

Aineiston keruussa pyrin siihen, että kysymykset ovat yhteismitallisia: keskityin vain
niihin asioihin, joista toimittajilla ja poliitikoilla on yhteistä, omaa kokemuspohjaa. Tällä
tavalla yritin voittaa metodologisen ongelman, jossa kaikki haastateltavat eivät ole koke-
neet tarkasteltavaa ajanjaksoa ammatillisessa roolissa, vaan saattavat muistaa oman koke-
muksensa sijaan lukemaansa ja kuulemaansa. Toisaalta täytyi varoa ajatusta, että tähän
on tuttua ja kaikilla tiedossa olevaa asiaa: jätän pois. Pitkän työuran journalistina tehneelle
toimittajalle jokin asia voi olla ”vanha uutinen”, mutta tutkijalle sillä voi olla tutkimuksen
kannalta merkitystä.

Kukaan haastatelluista ei tiennyt, ketä muita haastattelen. Tein haastattelut nimettö-
minä eli haastateltaville luvattiin anonyymiteetti ennen nauhurin käynnistämistä. Metodi
on sama kuin Reunasen ja Harjun (2012) tutkimuksessa. Pyrin tällä valinnalla siihen, että
haastattelutilanteessa pystyttiin puhumaan avoimesti ehkä arkaluonteisistakin asioista po-
liitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa ja kohtaamisissa. Tutkimuksen tekstissä haas-
tateltavat esiintyvät suorien sitaattien perässä siten, että toimittaja yksi on T1 ja poliitikko
yksi P1 jne. Jokainen haastateltava puhuu kokemuksistaan omakohtaisesti: kuinka hän
näki ja koki politiikan ja median suhteen ja sen muutoksen. Haastattelunauhat litteroitiin
Tutkimustie Oy:ssä.

Tutkimuksen haastatteluaineiston luokittelussa ja analysoinnissa toteutui teoriaohjaa-
va sisällönanalyysi, jossa aineistoa analysoidaan sitomatta ja rajoittamatta tarkastelutapaa
tiettyyn teoreettiseen malliin. Ensin haastattelut redusoidaan eli pelkistetään (litterointi),
sen jälkeen ne ryhmitellään (klusteroidaan) ja sitten luodaan teoreettiset loppupäätelmät
(abstrahoidaan) (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Pilkoin haastattelumateriaalin osiin tee-

mojen perusteella. Etsin poliitikkojen ja toimittajien vastauksista yhteneväisiä asioita eli en luokitellut niitä erikseen vaan ristiin keskenään. Samalla karsin aineistosta pois tutkimustehtävän kannalta epäolennaisuuksia. Jäljelle jäivät ne vastaukset, jotka pystyin ryhmittelemään alaotsikoiden alle analysointia varten. Näin syntyi kuva siitä, miten poliitikkojen ja toimittajien suhteet ovat kehittyneet. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen

Haastattelujen kuunteleminen ja auki kirjoitus sana sanalta

Haastattelujen lukeminen ja sisältöön perehtyminen

Pelkistettyjen ilmausten etsiminen ja alleviivaaminen

Pelkistettyjen ilmausten listaaminen

Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen pelkistetyistä ilmaisuista

Pelkistettyjen ilmausten yhdistäminen ja alaluokkien muodostaminen

Alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkien muodostaminen niistä

Yläluokkien yhdistäminen ja kokoavan käsitteen muodostaminen

Lähde: Tuomi & Sarajarvi 2009, 109.

4 Pääministerit ja media 1987–2010

4.1 Harri Holkerin taistelu julkisuudessa

Tamminiemen pesänjakajat (1981) järkytti poliitikkojen ja toimittajien välisiä suhteita – hetkeksi. Normaaliin päiväjärjestykseen palattiin nopeasti: poliitikot päättivät ja toimittajat raportoivat. Muutos oli kuitenkin jo ovella. Pääministeri Harri Holkerin hallitus (1987–1991) ja varsinkin pääministeri itse joutuivat mediaryöpytyksen kohteeksi. Haastattelujen perusteella syytä täytyy etsiä journalistisen kulttuurin muutoksesta, Holkerin persoonasta ja yhteiskunnan vapautumisesta. Idänsuhteita ei enää koettu araksi aiheeksi, koska Neuvostoliitto oli jo henkitoreissaan 1980-luvun lopulla. Holkeri oli ollut pitkään poissa päivänpolitiikasta, ja media ei enää ollut samanlainen kuin silloin, kun Holkeri johti puoluettaan oppositiosta. Tv-kamerat ja toimittajat saattoivat olla kyselemässä asioita missä tahansa ja milloin tahansa: pönöttävien tiedotustilaisuuksien aika oli mennyttä. Holkerin hallitus oli myös hallitus, joka vapautti kokoomuksen yli 20 vuotta kestäneestä hallituspaitsiosta.

Holkerin lähtökohdat pääministerin virkaan olivat vaikeat. Haastatteluissa muistutettiin, että Holkeri tuli itse politiikan ulkopuolelta, Suomen Pankista, johtamaan presidentti Mauno Koiviston ideoimaa Sdp:n ja kokoomuksen varaan rakentuvaa sinipunahallitusta. Kymmenen vuotta aikaisemmin tuollainen presidentin mahtipäätös olisi otettu vastaan nurisematta, mutta ajat olivat muuttumassa:

... ehkä siihen liittyy se, että kokoomus oli ollut 20 vuotta oppositiossa. Että nyt ne tulee politiikkaan, eihän ne osaa sitä edes tehdä. Sitten siihen tuli tämmönen partiopoika, joka oli selvästi Koiviston käskyläinen. Totuus oli mikä oli, mutta se mielikuva oli, että kokoomus pääsi hallitukseen mutta Koivisto, siis demari, heiluttaa sitä käsinukkeä.
(T1)

1980-luvun lopulla median rooli politiikan teossa alkoi korostua. Journalismi muuttui henkilökeskeisemmäksi ja kriittisemmäksi. Sen sijaan Holkeri piti kiinni vanhan kulttuurin toimintatavoista, joissa politiikan päättäjät määritteli sen, miten asia julkisuudessa esitetään. Toimittajien mielestä mediassa murtuivat Kekkonen aikakauden padot kertarysäyksellä. Vuosikymmeniä jatkunut SDP:n ja keskustan varaan rakentuneiden hallitusten jälkeen tuli jotain uutta, ja se vapautti myös journalismin. Holkerin yllätykseksi median mielenkiinto kohdistui häneen henkilönä, ei niinkään hallituksen päättämiin asioihin. Pääministeriä kohtaan tunnettu kunnioitus katosi mediassa.

Myös poliitikkojen mielestä Holkerin hallitus aloitti aikana, jolloin mediassa alkoi ”itsetutkiskelun” aika. Tiedotusvälineissä tarkasteltiin presidentti Urho Kekkonen aikaa ja todettiin, että vallanpitäjät jätettiin liian usein ärhäkän kritiikin ulkopuolelle. Poliitikkojen mukaan media ikään kuin päätti, että nyt lähdetään ruotsalaiseen ja brittiläiseen tyyliin haastamaan valtaapitäviä. Tämä kaikki tuli Holkerille yllätyksenä. Hallituksen valmistelema verouudistus kohtasi kovaa kritiikkiä, joka yllätti Holkerin ja poliitikot. Kriittisyys löi läpi median iltapäivälehdistä maakuntalehtien kautta Helsingin Sanomiin ja jopa Yleisradioon.

Holkerille tuli muitakin yllätyksiä. Televisio välineenä oli muuttunut sekä teknisesti että journalistisesti. 1970-luvulla kokoomuksen puheenjohtajana toiminut Holkeri oli tottunut, että televisiotuotannot olivat jähmeitä ja hitaita. 1980-luvun lopulla politiikkaan palannut Suonen Pankin johtaja huomasi, että tv-kamera kulki kuvaajan olalla joka paikkaan. Kameroita pakeneva pääministeri olikin suosittu kuvauskohde. Kuvaa myös ajettiin ulos uutislähetyksissä siekailematta, kuten kokoomuksen puolueristeilyltä tehty kuuluisa tv-juttu toimittajille tiuskivasta pääministeristä, joka halusi vain juoda kahvia. Muutenkin televisiojuttujen rakenne alkoi muuttua. Toimittajat tekivät stand-up-raportteja paikan päältä, tapahtumien keskipisteestä. Tutkimukseen haastateltu poliitikko huomasi aikojen muutoksen:

Oikeastaan uudenlainen journalismin ja politiikan suhde alkoi Holkerin ”minä juon nyt kahvia”-sitaatista, ja sitten taisi olla myös ”syökää silakkaa”. Näissä hän tartuttiin heittoon, joka varmaan aikaisemmin olisi jäänyt julkituomatta. Nyt ne nostettiin julki. Siitä syntyi todella vahva mielikuvaongelma Holkerille. Ja minun mielestäni se oli selkeä muutos aikaisempaan: valtaapitäviä haastettiin yksittäisistä lausunnoista, ja tavallaan semmoinen hyvä-veli-kerhon kunnioitus hävisi, mikä minusta oli hyvä. (P3)

Poliitikkojen mielestä median kritiikki oli nimenomaan kritiikkiä Holkerin henkilöä kohtaan. Pääministeri otti etäisyyttä kahteen suuntaan: mediaan ja puoluepolitiikkaan. Median ei kuitenkaan tuolloin katsottu olevan erityisesti politiikan vastaista. Media-ympäristö muuttui, mutta pääministeri Holkeri ei muuttanut toimintatapaansa julkisuudessa. Hän piti kiinni vanhasta tavasta olla median tavattavissa ja käytössä silloin, kun se pääministerille sopi, ei muulloin. Haastateltujen toimittajien mielestä Holkeri tavallaan kiinnittyi pääministerin arvovaltaan ja yritti piiloutua sen taakse. Holkerin hallitukselta ja pääministeriltä itseltään puuttui mediastrategia. Pääministeri ”leikki” valtiomiestä ai-

kana, jolloin media meni toiseen suuntaan, irti puoluekytköksistä. Uuden Suomen irtaantuminen kokoomuksesta puolueettomaksi lehdeksi oli Holkerille katastrofi; hän ei voinut ymmärtää, kuinka tällainen irtiotto voi olla mahdollista.

Haastatellut poliitikot näkevät, että Holkerin vaikeudet johtuivat sekä kulttuurin muutoksesta että pääministerin kyvyttömyydestä reagoida niihin. Holkeri oli pääministeri ja hän oletti, että viran mukana tulee myös tietty määrä arvovaltaa ja arvostusta. Kun näin ei tapahtunutkaan, Holkeri järkyttyi, varsinkin kun eri tilaisuuksissa saattoi toimittaja tulla nykimään hihasta ja kyselemään kaikenlaista politiikkaan liittyvää:

Mutta ei hän erityisemmin tykännyt siitä, että häntä kohdellaan niin kuin tavallista taavia. Kyllä hän nyt sentään oli pääministeri Harri Holkeri. (P4)

Politiikan toimittaja muisteli haastattelussa, että Holkeri ei pitänyt toimittajan kirjoittamasta kolumnista. Siinä syytettiin pääministeriä vähättelystä, kun hän ei osallistunut hallituksen selonteon käsittelyyn eduskunnassa. Pääministerin palaute oli raivoisaa. Raivo ei kohdistunut asiaan, vaan siihen, että joku ylipäätään uskaltaa kirjoittaa tällaisia. Toisaalta mediassa menttiin haastateltavien mielestä myös jo toiseen äärimmäisyyteen pääministeriin kohdistuvassa kritiikissä. Kansanedustaja moitti mediaa siitä, että pääministerin mottaamisesta tuli trendi, jossa näkyi jo ajojahdin piirteitä: päivän töissä ollut kesätoimittaja koki velvollisuudekseen arvostella pääministeriä. Pääministerin mollaamisessa kilpailtiin: kuka lohkaisee parhaan tölväisyn. Holkeri yllättyi siis median ärhäkkyudesta ja siitä, että pääministeri menetti arvovaltansa median edessä.

Holkeri oli tavallaan herrasmieskulttuuriksi ymmärtämänsä... kulttuurin kasvatti. Hän oli tottunut siihen, että asioita kysytään ja siihen sitten vastataan ja asia on sillä selvä, eikä sitä lähdetä enempiä repostelevaan. (P7)

Hallituksen alkutaipaleella hän kuitenkin onnistui vielä jotenkuten hallitsemaan tilanteet. Vuonna 1988 käytiin presidentinvaalit, joissa Holkeri oli kokoomuksen ehdokas, tosin vastentahtoinen. Holkeri ei halunnut aidosti haastaa Koivistoa, mikä oli omiaan vahvistamaan kuvaa Holkerista Koiviston oppipoikana. Poliitiikan toimittajan mielestä vaalit romuttivat lopullisesti pääministerin mahdollisuudet hallita julkisuuskuvansa. Vaalit olivat Holkerille mediapoliittinen takaisku. Istuva pääministeri hävisi jopa opposition ehdokkaalle Paavo Väyryselle. Siitä alkoi Holkerin alamäki. Erään haastateltavan mielestä vaalit olivat keskeinen merkkipaalu Holkerin imagon rapautumisessa, ei median ajojahti.

Osa haastatelluista politiikan toimittajista koki, että Holkeri oli mainettaan parempi pääministeri. Pääministerinä Holkeri sai median puolelta myös kehuja. Hän oli suorasanainen ihminen, ja asiointi hänen kanssaan sujui. Hänellä oli erään toimittajan mielestä toki ”vanhahtava malli” asioida lehdistön kanssa, mutta haastateltava ei pitänyt sitä ongelmana. Yksi toimittaja muistelee, että Holkerin sai aina kiinni. Hän vastasi soittopyyntöihin, eikä ikinä pettänyt. Haastateltava muistuttaa, että Holkeri ei voinut olla aivan kauhean huono pääministeri: hallitus istui neljä vuotta.

4.2 Esko Aho – Kannuksen Kennedy

Vuoden 1991 vaalien jälkeen Harri Holkerin luotsaama sinipunakoalitie sai väistyä ja tilalle tuli keskustan ja kokoomuksen varaan rakentuva porvarihallitus. Keskusta sai vaaleissa ”veret seisauttavan vaalivoiton” puheenjohtajansa Esko Ahon johdolla. Holkerin hallituksen huono julkisuuskuva satoi suoraan oppositiojohtajan laariin: ääniä satoi puolueelle jopa Helsingin rikkaiden asuttamalta niin sanotulta kultahammasrannikolta. Keskusta saikin Helsingistä läpi kansanedustajan, nousevan kyvyn Olli Rehnin.

Haastatteluista ilmenee, että Aho rakensi mediasuhteitaan huolella oppositioaikana; hän mietti ulostulot tarkkaan ja oli median käytössä. Kovin lähelle hän ei mediaa päästänyt, mutta osa toimittajista pääsi mukaan Ahon sökörinkiin. Pääministerinä Aho valitsi tarkkaan ajan, paikan ja tiedotusvälineen lausunnoilleen. Aholla oli myös taipumusta draaman rakentamiseen: hallituksen lama-ajan paineissa tekemistä valtion talouden pelastuspäätöksistä pyrittiin rakentamaan koko yön kestäviä neuvotteluja, joista tiedotettiin sopivasti television uutislähetysten alkaessa. Aho ymmärsi, että julkisuus on paikka, jossa politiikan päätökset perustellaan, eli hän teki politiikasta näytöstä jo 1990-luvun alkaessa.

Kuneliuksen ym. tutkimuksessa (2009) poliitikot jaettiin kahteen leiriin: mediapoliitikkoihin ja asiapoliitikkoihin. Aho sijoittuu tässä jaottelussa mediapoliitikkoihin tai enemmänkin näytöspoliitikkoihin. Ahon toiminnalle oli tyypillistä se, että hän pyrki hallitsemaan julkisuutta ja pitämään langat käsissään kohdatessaan median. Media oli hänelle työkalu, jota hän käytti eikä päinvastoin. Vaikka Aho näyttäytyy vahvana mediaosaajana, on hieman yllättävää, että haastatteluaineistosta nousee esiin puoluejohtajan ja pääministerin epävarmuus:

Ja sitten taas nää sököringit ja tän tyyppiset, must ne oli semmoinen tavallaan hirveen epävarman, pohjimmiltaan epävarman ihmisen halu vähän kuulla mitä hänestä oikeasti ajatellaan. Ja se oli must se niiden niinkun, ja sellasellakin hetkellä, jolloin pääministerillä mielestäni olisi ollut helvetin paljon merkittävämpää tekemistä, niin se, että miltä hänen hiuksensa kuvassa näyttivät, oliko hänen pukunsa kuvassa hyvä, oliko valaistus ollut kameran kohdalla, oliko valo ollut liian kova. Olen todistanut lukuisia hetkiä, jolloin hän käytti aikaa ja energiaa tähän, ja se oli hetken pelottavaa. Se oli oikeasti pelottavaa, koska elettiin aikaa, jolloin valtiokassassa ei ollut seuraavan kuun palkkoja. Kirjotettiin puheita sitä varten et mitä pääministeri sanoo, mitä presidentti sanoo, jos tilanne on se, että palkanmaksua lykätään kahdella viikolla. (P₂)

Ero median hallinnassa ja yleensä suhtautumisessa mediaan on selvä, kun vertaillaan Holkeria ja Ahoa. Aho ymmärsi median merkityksen: vahvaa politiikkaa ei voi tehdä ilman median hallintaa. Pääministerinä Aho oli moderni ja myös osaava mediankäyttäjä. Pääministerin kannalta on tärkeää, millainen kuva hänestä mediassa muodostuu, ja Aho pyrki pitämään aloitteen omissa käsissään pyrkimällä television suoriin lähetyksiin. Näin juttua ei kukaan päässyt editoimaan. Aho ei pyrkinyt pitämään välimatkaa median ja pääministe-

rin välillä eikä suhtautunut mediaan sellaisella asenteella, että toimittajat eivät näitä asioita määrää. Hän oli, toimittajien mielestä, yllättävän hyvä esiintyjä julkisuudessa:

Siis Holkerillahan oli tämmöisiä vähän, vanhanajan kunniallisuuskäsitteitä, muistaakseni joskus sanoikin jossain palaverissa tai tilanteessa että, mediahan ei tätä määrää tai tyyliin.. Aho ei kokenut mitään tämmöstä, et mediahan ei hyppyytä, siis tällasta vanhanaikaista ajattelua, vaan hän koki näin, että media pyrkii hyppyyttään ja hän pyrkii hyppyyttään, notkeasti ja ovelasti. (P5)

Toimittajan kannalta Aho oli ihanteellinen kohde. Hän oli sosiaalinen ja sujuvasananen ja osasi tiivistää asioita ja käyttää sanoja, joista sai helposti otsikoita. Aho ei kuitenkaan lähtenyt mielistelemään mediaa. Toimittajien kokemusten mukaan palautetta tuli – välillä rankkaakin. Poliiseilla ja rikosilmoituksilla uhkailu ei ollut haastateltujen toimittajien mukaan pääministerille vierasta. Hänellä ei ollut sinänsä kovin syvällisiä suhteita mediaan tai toimittajiin, mutta hän osasi käyttää julkisuutta hyväkseen. Hän tiesi, miten mediassa ollaan ja miten ja missä välineissä saa tehokkaimmin viestinsä läpi:

Muistan, kun Aho oli oppositiossa, oppositiopuolueen puheenjohtaja; hän oli aina tavoitettavissa ja valmiina kommentoimaan. Pääministeri-aikana en hyötynyt mitään siitä, että olin seurannut häntä ja antanut (palsta)tilaa oppositiopoliitikkona. Hän piti minua oppositioaikana validina, mutta ei pääministerinä. Koin sen teennäisenä. (T2)

Ahoa pidetään ensimmäisenä poliitikkona, joka ei pitänyt perhettään piilossa julkisuudelta. Ahosta ryhdyttiinkin puhumaan Kannuksen Kennedynä. Aho ymmärsi median tabloidisaation sisällön: media halusi enemmän poliitikon yksityiselämää kuin pelkkää asiaa. Iltapäivälehtien nousu saavutti yhden lakipisteensä juuri silloin, kun Esko Aho aloitti pääministerinä vuonna 1991: Ilta-Sanomien keskilevikki kipusi yli 200 000 kappaleeseen. Sen jälkeen lööppijulkisuudesta tuli poliitikkojen keino tavoittaa äänestäjä – hyvässä ja pahassa. Ville Pernaan (2009) mukaan mediajulkisuus luo poliitikolle tunnettavuuden, ja siksi poliitikot muuttavat toimintatapojaan median toimintalogiikkaan sopiviksi. Aho edusti juuri tätä poliitikkosukupolvea. Markku Kosken (2010) arvion mukaan viimeistään Esko Ahon aikana poliitikosta tuli tavara – eräänlainen elokuvatähti, amerikkalaiseen tyyliin. Sama näkökulma nousi esiin haastatteluaineistossa.

Toi perheensä mukaan vaalikampanjaan ja sitte ku vaaleissa hävisi, niin perhe putattiin heti pois. Mä uskon et hänessä oli tämmönen Kennedy-syndrooma rakennettu hänen sisäänsä, koska hän ihan oikeesti luuli, että hän on Suomen Kennedy. Näin mä uskon. Ja sen takia tappio (presidentin) vaaleissa oli todella karmea asia. (T7)

4.3 Paavo Lipponen kaksi julkisuutta

Paavo Lipponen nousi pääministeriksi vuoden 1995 eduskuntavaalien jälkeen, kun SDP sai murskavoiton. Lipponen tuli pääministeriksi aikana, jolloin mediaympäristö oli jo muuttumassa: tabloidisaatio eteni, iltapäivälehtien ja naistenlehtien merkitys kasvoi, ja joukkotiedotusvälineiden samankaltaistuminen oli käynnissä. Median hallinta ja imago nousivat tärkeiksi tekijöiksi, kun poliitikot hakivat avaimia menestyksekkään uran luomiseen. Lipponen edusti kahdenlaista poliittikotyyppiä: toisaalta hän ymmärsi median vaatimukset, mutta toisaalta hän halusi nousta valtiomiessarjaan, mikä tarkoitti asettautumista median yläpuolelle. Tästä syntyi ristiriita, joka leimasi Lipponen koko pääministerikautta. Lipponen saattoi esiintyä mediapoliitikon tyyliin perheensä kanssa aikakauslehden sivuilla tai antaa mehuikkaita sloganeita otsikontekijän käyttöön. Toisaalta hän haukkui mediaa eikä suostunut tv-väittelyihin ja vierasti kaikenlaisia mediakonsultteja. Lipponen halusi hallita julkisuuttaan itse valitsemillaan aseilla – ja tiettyyn rajaan saakka hän siinä onnistuikin.

Lipponen menestys vuoden 1995 eduskuntavaaleissa johtui kansan kyllästymisestä lamaan ja pääministeri Esko Ahon loputtomiin selityksiin. Haastatellut toimittajat kertovat, että Lipponen itse asiassa tuntui mukavalta vaihtoehdolta: murahteli vain ja oli heti alusta alkaen ”toisenlainen ihminen”. Ahon jälkeen poliitikkojen ja median välisissä suhteissa heiluri heilahti taaksepäin, kun Lipponen ”tylytti” eikä suostunut ”julkisuuden karuselliin”. Hallituksen toiminnassa Lipponen osoittautui kovaksi vallankäyttäjäksi. Muilla ei juuri ollut sanomista. Hallituksessa päätöksiä tekivät pääministeri itse ja valtiovarainministerit Iiro Viinanen ja Sauli Niinistö. Haastatellut poliitikot kokivat tilanteen hankalaksi. Lipposella oli nimittäin erikoinen suhtautuminen päätöksistä hallituksessa ennakkoon käytävään keskusteluun: hän koki sen mutkistavan asioita. Se taas aiheutti ongelmia, koska päätösten perustelut eivät aina auenneet hallituksen muille ministereille. He joutuivat hankalaan välikäteen eduskuntaryhmissään, koska he eivät tieneet, miksi näin tehdään.

Lipponen panosti asiaosaamiseen, kun taas mielikuvien rakentaminen mediassa ei kuulunut hänen keinovalikoimaansa politiikassa:

Lipponen oli vahvasti Mauno Koiviston ajan vaikuttaja ja... suhtautui äärimmäisen negatiivisesti tammöiseen mielikuvapolitiikointiin. Et musta tuntuu, että se vaalitaistelu Ahon ja Lipponen (1995) välillä sai Lipponen entistäkin vakuuttuneemmaksi siitä, että Lipponen ei halunnut olla mikään Aho täs mielikuvamielessä. (P3)

Näyttää siltä, että Lipponen ymmärsi tabloidisaation vaatimukset. Media tarvitsi poliitikasta henkilöitä ja aiheita, jotka ovat kiinnostavia. Tähän vaatimukseen Lipponen vastasi omilla sound biteillään, kuten ”Nahkurin orsi” ja ”Sokea Reetta”, joiden käyttö oli tarkkaan harkittua (Uimonen 2011, 313). Lipponen tuli kuuluisaksi siis sloganeillaan, joita hän viljeli sopivissa väleissä. Ne nousivat otsikoihin, ja niitä analysoitiin ja selvitettiin mediasa. Haastatteluaineiston perusteella ne olivat ainakin osittain tietoista medianhallintaa. Tyypillinen Lipponen sanonta kuultiin SDP:n vaalikamppailun alkutilaisuudessa eli Vaa-

livaltiopäivillä Helsingissä tammikuussa 1995: ”Saatan olla hidaspuheinen, mutta niin oli Mooseskin.” Haastatteluaineistosta paljastuu, että keksintö ei ollut Lipponen:

Esko Niskasen kerrotaan sanoneen hänelle, että sano, että olen hidas, mutta niin oli Mooseskin. Sehän räjäytti sit sen pankin, ihan oikeasti siis ku mä muistan, kun olin siellä Katajanokalla, siellä oli joku tilaisuus, mikä se nyt sitte oli, joku puoluevaltuusto tai mikä lie, ennen eduskuntavaaleja... (P4)

Paavo Lipponen (2014, 512) vahvistaa muistelmissaan, että aloite tuli pääjohtaja Esko Niskaselta. Niskanen oli kehottanut kääntämään hidaspuheisuuden vahvuudeksi Mooses-sitaatilla. Lipposta oli arvosteltu mediassa rajusti: oppositiopuolue SDP:n arvioitiin menevän vaaleihin ilman johtajaa (Ilta-Sanomat 27.1.1995). Lipponen kirjoitti Niskasen neuvosta Mooses-sitaatin puheeseensa, mutta poisti sen lopullisesta versiosta. Hän kuitenkin lopetti puheensa sitaattiin spontaanisti. Tutkimukseen haastatellun poliitikon mukaan sillä oli toivottu vaikutus epävarmaan puolueväkeen:

...siis huolestuneisuuspotenssi oli katossa, ja kun hän tän sano niin kaikki huokas helpotuksesta. Se oli käänne. (P4)

Yllättävää kyllä Lipponen käytti myös photo-optä antautumalla perheineen kuvattavaksi yllättävissä paikoissa. Lisäksi Lipponen perheestä tehtiin kuvallisia juttuja aikakauslehtiin ja iltapäivälehtiin, muun muassa Me Naiset -lehteen kesäkuussa vuonna 1999.

Haastatellut toimittajat vertaavat Lipposta Perussuomalaisten Timo Soiniin. Lipponen harrasti soinismia eli maukkaita, muistiin tarttuvia kielikuvia osana vaalityötä jo vuosia ennen Soinia. Hyvät kielikuvat syntyivät helposti, koska Lipponen on kielellisesti lahjakas. Sananparret ja heitot ovat raikkaan harkittuja. Lipponen edustaa Pierre Bourdieun (1991, 190) termin mukaisesti vahvaa auktoriteettia, joka saa äänestäjät uskomaan siihen, että ”mitä sanotaan, se myös tehdään”. Sloganit tai sound bitet ovat julkisuuden hallinnassa tärkeitä henkilön karisman lisäksi. Lipponen onkin bourdieulainen arkkityyppi: iso mies, jonka murahtelevat sanomiset menevät läpi mediassa ja tehoavat äänestäjiin. Lisäksi Lipponen toimittajatausta auttoi häntä arvioimaan, mikä puree mediassa. Haastatelluista osa uskoi, että ne olivat harkittuja, mietittyjä, osa taas arveli, että ne olivat spontaaneja, tilanteesta syntyneitä sanontoja.

Kyllä mä luulen niin että siinä oli hyvin pitkälle tämmönen, soinilainen retoriikka oli yks hänen tehokeinoistaan. Hän ymmärsi sen, että se menee läpi. (T7)

Media innostui Lipposesta – aluksi. Tutkimukseen haastatellut poliitikot ja toimittajat ovat harvinaisen yhtä mieltä siitä, että Lipponen alku pääministerinä oli kaiken kaikkiaan ”aivan mahtavaa”. Kun siihen yhdistyi talouden nousu kipeiden lamavuosien jälkeen, Lipponen näyttäytyi julkisuudessa eräänlaisena Suomen pelastajana. Poliitikkona Lipponen voidaan jaotella näytöspoliitikon ja asiapoliitikon välimaastoon. Lipponen tuli julkisuuteen asiat edellä, mutta sloganit, karhumainen käytös, yrmyily ja herkkä rakkaussuhde te-

kivät hänestä otollista materiaalia myös tabloidisoituvalla medialla. Lipposessa oli jotain, mikä kiehtoi sekä poliitikkoja että toimittajia. Kun Aho pyrki täydellisyyteen, Lipponen näyttäytyi epätäydellisenä sankarihahmona, johon kansan oli helppo samaistua. Lipponen pystyi kääntämään julkisuudessa hitautensa ja murahtelunsa vahvuudekseen.

... liian täydellinen, niin tulee torjuntaa, ja Aho tavallaan esiintyi semmosena... liian... suittuna ja Lipposessa oli semmosta karheeta elämänmakua. (T9)

Lipponen ajautui kuitenkin nopeasti törmäyskurssille median kanssa. Yhden haastattelun mukaan Lipponen tarvitsi mediaa ponnistellessaan Sdp:n puheenjohtajaksi ja sitä kautta pääministeriksi, mutta sen jälkeen suhde alkoi muuttua hankalaksi. Suhde mediaan muuttui, kun Lipposesta tuli puheenjohtaja ja pääministeri:

Kaikki muuttui, hän olikin vain käyttänyt hyväkseen. (T2)

Lipponen omaksui nopeasti mediasuhteissaan myös oppimestarin roolin. Hän katsoi pääministerin ominaisuudessa, että hänellä oli oikeus kertoa medialle, miten politiikassa pitää kertoa asioista. Lipponen edusti ajattelussaan samaa linjaa kuin Harri Holkeri, joka katsoi pääministerin arvovalan oikeuttavan valitsemaan, mitä medialle kerrotaan ja mitä ei. Haastateltujen toimittajien mukaan Lipponen pyrki määrittämään tiedotusvälineiden roolin politiikan uutisoinnissa. Lipponen saattoi antaa palautetta aika suoraviivaisestikin toimittajille, mutta toimittajat eivät kokeneet, että pääministeri sinänsä halusi ohjailla journalistista työtä:

Lipponen soitteli ja sillä oli tapana soittaa ... uutisten jälkeen aina ja joku juttu haukkua. Lapsi sano mulle, että etkö sä voi hankkia lähestymiskieltoa pääministerille ku aina oli, ”pitää olla hiljaa, täällä pääministeri soittaa”, niin se oli tämmöstä, mutta Lipposellaki oli, se halus vaan puhista asiansa suoraan, itse, ja näin ja se oli sit siinä, et en mä sitä kokenu sellaseks että... tää on jotain, se hetken aikaa siel puhisi ja anto palautetta ja sitte ku mä jotain vastasin niin, ”no niin, selvä, hyvää yötä”. (T1)

Kahdenkeskisissä tapaamisissa Lipponen oli korostanut toimittajalle, että media ja politiikat ovat yhteiskunnan asioiden hoidossa ”samassa veneessä.” Siksi pääministeri halusi rakentavaa suhdetta, johon ei kuulu median kriittinen suhtautuminen pääministerin ja hallituksen tekemisiin. Se aiheutti törmäyksen toimittajien kanssa. Toimittajien oli vaikea nähdä itseään ainoastaan politiikan päätösten kriitikittöminä kertojina – ei enää 1990-luvulla. Tämä aiheutti vastakkainasettelun, joka alkoi leimata Lipposen mediasuhteita:

...mun tehtäväni ei oo ryhtyä rakentamaan joitakin maailmanmalleja, vaan mun tehtäväni on kertoa, että mitä tääl tapahtuu. Se on ihan erilainen asia, ja Paavohan ei tätä asiaa ymmärtäny. Sen takia se haukku sit aina median, kun oli tilaisuus... (T7)

Toinen keskeinen asia, joka määritti pääministeri Lipposen mediasuhteita, oli pääministerin käsitys journalismin laadusta:

... täysin epärealistinen toive siitä, että suomalainen toimitus resursseineen voisi olla kansainvälisen laatulehden kaltainen. (P2)

Lipponen ei toimittajien käsityksen mukaan juuri arvostanut toimittajia ja toimittajien tietämystä politiikan asioista. Toimittajien mukaan Lipposen nuiva suhtautuminen näkyi vastauksissa kysymyksiin ja muutenkin kohtaamisissa. Tilanne oli omiaan syventämään vastakkainasettelua pääministerin ja median välillä. Tässä mielessä Lipposella oli yhteistä Harri Holkerin kanssa: valtiomiehen tehtävänä on hoitaa isänmaan asioita eikä hyppiä median pillin mukaan. Lipponen on myöhemmin myöntänyt saaneensa nautintoa toimittajien mollaamisesta. Hän ei kuitenkaan myönnä kritisoineensa mediaa yleensä, vaan yksittäisiä toimittajia. Joukossa oli Lipposen mukaan märkähattuja eli lurjustelevia surkumuksia. (Uimonen 2011, 313.)

Lipponen ajautui siis median kanssa hakauksiin. Hän arvosteli mediaa, päätoimittajia ja yksittäisiä juttuja. Hänestä muodostui julkisuudessa kuva äksyilevästä, yrmystä pääministeristä, jolla oli esiintymisongelma. Tilannetta pahensi vielä pääministerin pitkään jatkailtu avioero Aila-Maria Lipposesta. Huolimatta tabloidisaation noususta mediassa avioero kuitattiin yllättävän pienellä. Asian olisi luullut olevan herkkupala viihteellisiä, inhimillisiä aineksia etsivälle medialle. Aika ei vielä ollut kypsä täysimääräiselle Lipposen yksityiselämän uutisoinnille 1990-luvun Suomessa, vaikka kiinnostavuus olikin jo nousussa keskeiseksi uutiskriteeriksi mediassa. Toimittajat myöntävät, että kaikki ainekset kohujutulle olivat olemassa: pääministeri eroaa vaimostaan ja menee uuteen suhteeseen nuoren naisen kanssa.

Seuraavalla vuosikymmenellä Matti Vanhasen erosta raportoidessaan media ei enää arkaillut. Vanhasen avioeron ja Lipposen avioeron käsittely julkisuudessa kertoo samalla tabloidisaation asteesta. 1980-luvulla kiinnostavuus ja viihteellistyminen alkoivat nousta keskeisiksi uutiskriteereiksi mediassa. Lipposen pääministerikaudella 1990-luvulla media kuitenkin ajoi vielä käsijarru päällä, kun puhuttiin pääministerin avioerosta. Helsingin Sanomat kuitenkin lähetti toimittajan kysymään pääministeriltä kommenttia eduskuntaan. Toimituksessa arvioitiin, että aihe on kiinnostava ja Lipponen on sellaisessa asemassa, että hänen on pakko asiaa kommentoida. Pääministerin reagointi oli vielä kaukana tulevaisuuden medioituneen politiikan tavasta käsitellä asiaa julkisuudessa:

... lähdin eduskuntaan Lipposta tavoittelemaan. Lähestyin häntä oikein lipevästi ja sanoin, että kyllä Paavo sun täytyy jossain vaiheessa jollekin kertoa näitä asiat. Eiks se ois järkevää, et sä kertosit tän avioeron taustat. Me kuitenkin pystytään käsittelemään tää asiallisesti tää kysymys. Muistan vaan, kun se huitas sillon jotain.. ”Saatana, samaa paskaa porukkaa ootte kaikki. En varmasti anna mitään haastattelua.” Pakenin äkkiä paikalta ennen ku se ehti tehdä mitään sen vahvempaa. (T8)

Kun kysyin toimittajilta, miksi Lipposen avioero ohitettiin pienin otsikoihin, selvää vastausta ei tullut. Osa laittoi journalistisen hiljaisuuden sen tiliin, että Lipposen vaimolla oli ongelmia, joita ei haluttu revitellä. Toimittajat myöntävät, että Lipposta pelättiin ja

kunnioitettiin. Kun Holkeri kadotti pääministerin arvovallan mediassa, Lipponen onnistui kuitenkin pitämään siitä kiinni. Paine ei ollut tarpeeksi kova, että media olisi lähtenyt kunnolla haastamaan pääministeriä. Lipposen avioeron käsittely julkisuudessa sisälsi vielä kaikuja 1970-luvulta. Asiasta ei kokonaan vaiettu kuten presidentti Urho Kekkosen terveydentilasta, mutta sillä ei myöskään elämöity mediassa. Myös poliitikot arvioivat, että Lipposen henkilökohtaista elämää käsiteltiin julkisuudessa silkkihansikkain. Ero ja uusi suhde pysyivät jotenkin Lipposen omassa hallinnassa: vaikka niistä kirjoitettiin, otsikot eivät olleet isoja. Silti poliitikot arvioivat, että henkilökohtaisten asioiden pienikin käsittely oli riittävä syy Lipposelle arvostella journalismia.

Sit tuli tää avioero, joka oli tosi tiukka paikka. Ensimmäist kertaa pääministeri on julkisuudessa tämmösen niinku henkilökohtaisen elämän murroksen kautta. Ja sillä oli taatusti merkitystä. Ja sit tuli tää suhde Päiviin. Ja must tuntuu, että se tapa, jolla näitä henkilökohtaisia asioita käsiteltiin julkisuudessa, niin entisestään etäännytti Lipposta täst journalismista. (P3)

Hämmästyttävintä tässä on se, että toimittajat toimivat tässä samansuuntaisesti: kukaan ei potkinut aidan yli. Pääministerin arvovallasta tuli esiin myös Lipposen hallituksen kompastelussa STS-Pankin entisen pääjohtajan Ulf Sundqvistin vahingonkorvauksen kohtuullistamisessa. Mediassa nousi tabloidisaation oppien mukaisesti kohu. Otsikoissa puhuttiin entisen demarijohtajan armahtamisesta. Lipponen henkilönä pysyi kohusta sivussa. Ministeri Arja Alho joutui kantamaan vastuun, vaikka toimikin hallituksen ohjeiden mukaisesti pyrkien saamaan valtiolle pankkikriisin tappioista takaisin edes jotain. Yksi toimittaja antaakin ymmärtää, että kynnyksellä Lipposen kimppuun oli korkealla:

Paine pitää olla kova, että lähdetään pääministeriä haastamaan. Sunkku-case, jos se olisi nyt, paine siirtyisi heti pääministeriin. Silloin ei ollut sitä kulttuuria vielä. (T2)

4.4 Anneli Jäätteenmäen lyhyt ura pääministerinä

Media käsitteli poliitikkoja 2000-luvulla entistä vapaammin ja hyökkäävämmiin. Tabloidisaatio yhtenäisti mediaa, varsinkin henkilöjournalismi koki nousun mediassa. Muutos johti törmäykseen poliitikkojen ja toimittajien kesken. Haastatteluun osallistuneilla toimittajilla ja poliitikoilla oli kokemusta pääministeri Anneli Jäätteenmäen eroon johtaneista tapahtumista vuonna 2003.

Anneli Jäätteenmäki valittiin keskustan sijaispuheenjohtajaksi vuonna 2000, kun puheenjohtaja Esko Aho lähti opiskelemaan Harvardiin tappioon päättyneiden presidentinvaalien jälkeen. Sijaispuheenjohtajasta äänestettäessä Jäätteenmäki voitti niukasti Maria-Kaisa Aulan. Jäätteenmäki valittiin myös puolueen puheenjohtajaksi vuonna 2002. Tutkimuksessa haastateltu poliitikko muistelee, että Jäätteenmäki nousi johtoon nimenomaan maakuntien kenttäväen tuella, ei median lempilapsena. Kenttäväki arvioi, että Jäät-

teenmällä olisi parhaat mahdollisuudet voittaa Paavo Lipposen SDP ja palauttaa keskusta hallituspuolueeksi. Mari K. Niemen väitöskirjassa (2014) media arvioitiin keskeiseksi keinoksi naisten nostamisessa puolueiden johtoon. Haastattelun poliitikon mielestä tämä ei Jätteenmäen kohdalla pitänyt paikkaansa. Sen sijaan media oli keskeisessä roolissa hänen erottamisessaan.

... enemmän se oli sitte jo kenttäväen valinta ja jossa hyvin ratkaisevana tekijänä oli arvio siitä, et kuka sen Lipposen pystyis voittamaan, kun siinä oli Jätteenmäki, Olli Rehn, Matti Vanhanen, Hannu Takkula ku se oli se... neljäs puheenjohtajaehdokas, niin ja Väyrynenki tietysti, ainahan se on ollu, ehdolla, ja näistä sitte.. ku arvioitiin, että kuka sen Lipposen vois voittaa niin.. valinta kohdistu Jätteenmäkeen ja siinä tietysti tämä edustavuus, naiseus, just oli Halonen valittu presidentiksi niin vielä arvioitiin varmaan ratkasevaksi tekijäks. Mutta ei sitä, ei Jätteenmäkeä minusta media nostanu Keskustan puheenjohtajaksi. Media kyllä kaatoi hänet. (P8)

Keskustan vaalivoittoon johdattanut Anneli Jätteenmäki joutui eroamaan Irak-gateksi ristityn tapahtumasarjan jälkeen juhannusviikolla 2003. Jätteenmäki menetti hallituskumppani SDP:n luottamuksen eduskunnassa, Jätteenmäki erosi pääministerin tehtävästään, ja hänen tilalleen tasavallan presidentti Tarja Halonen nimitti kansanedustaja Matti Vanhasen. Median, lähinnä Ilta-Sanomien politiikan toimituksen esimiehen Pekka Ervastian paljastukset johtivat loppujen lopuksi pääministerin vaihtumiseen. Kevään vaalikamppailun aikana Jätteenmäki oli saanut luottamuksellisia tietoja pääministeri Paavo Lipposen ja presidentti George W. Bushin käymistä keskusteluista Valkoisessa talossa. Jätteenmäki vihjasi hallussaan oleviin, luottamuksellisiin tietoihin MTV:n vaalitentissä maaliskuussa (Ervasti 2004, 70).

Ilta-Sanomat paljasti kesäkuussa Jätteenmäelle tietoja vuotaneen henkilön nimen: presidentin neuvonantaja Martti Manninen. Jätteenmäki oli saanut Manniselta tuhansia sivuja fakseja, omien sanojensa mukaan ”pyytämättä ja yllättäen.” Poliisin tekemässä rikostutkinnassa Mannisen motiivit jäivät hämärän peittoon. Samalla käynnistyi huhumylly Jätteenmäen, Mannisen ja presidentti Tarja Halosen kytkennöistä. Kohun seurauksena Jätteenmäki joutui eroamaan juhannusviikolla 2003, mutta kysymykset, ketkä olivat vuodon takana ja mikä oli presidentin rooli Jätteenmäen erottamiseen johtaneissa tapahtumissa, jäivät edelleen ilmaan. Asia askarrutti yhtä haastateltua poliitikkoa edelleen. Miksi Manninen toimi niin kuin toimi?

... että niin kokenut virkamies kuin Manninen voi toimia, ilman. päällikön A) hiljais- ta hyväksyntää, B) siunausta tai C) suorastaan toimeksiantoa, et joku näistä piti olla. Ja tässä kaikkein kevyin... muotoilu olis... oletus et kyllä hän toimi ikään kuin Linnan hengessä, ja tässäkin vois tietysti nyt vetää maailmanhistorian vakoilutapaukset esiin, että onhan näitä maailman sivu näin... näistä mä en oo kauheesti koskaan puhunut, mutta kun kerrankin pääsee puhumaan niin yksi teoriahan voi olla tämmönenkin, että lojaali soturi toimii ikään kuin päällikön hengessä kertomatta päällikölle. Ja jos käry käy, niin kantaa seuraukset, jos menee hyvin, niin on sitte vaan menny hyvin eikä

siitä koskaan puhuta, ja nyt sitte on tietysti mahdollista, että Manninen ikään kuin, Linnan hengessä tässä toimi, ja sitten kun käry kävi, niin kantoi seuraukset. Mutta kun tää on loputon spekulaation kohde, että mikä Halosen ja Mannisen, suhde tässä nyt sitte oli. Ja kun mitään muuta ei oo todistettu, nii ei voi mennä väittämään, että tässä olis ollut toimeksianto tai edes hiljaista siunausta, jollon jää vaan tämä kysymys, että minkä ihmeen takia se Manninen toimi niin ku toimi. (P8)

Maaliskuussa 2004 Jätteenmäki sai vapauttavan tuomion Helsingin käräjäoikeudessa, ja presidentin entinen neuvonantaja Martti Manninen tuomittiin sakkoihin.

Haastattelujen perusteella Jätteenmäki-case nähdään politiikassa tapahtumana, jossa media otti ehkä ensimmäisen kerran aloitteen itselleen kyseenalaistamalla pääministerinä toimivan henkilön mahdollisuudet hoitaa virkaansa. Yleensä hallituksella on vahva rooli poliittisten prosessien pyörittämisessä: hallitus valmistelee lait, tekee budjettiesityksen ja vie neljässä vuodessa hallitusohjelmassa sovittuja hankkeita eteenpäin. Jos hallituksella on vielä käytössään tarvittava mediaosaaminen, neljän vuoden taipaleesta on helppo selvitä.

Poliitikko muistelee haastattelussa, että Jätteenmäen vaalitentissä paljastama Irak-keskustelu Washingtonissa satoi ensin Jätteenmäen laariin, mutta sitten kun asiakirjoja vuodettiin medialle, Jätteenmäen asema muuttui tukalaksi. Salaisten aineistojen päätyminen oppositiojohtajalle muuttui rikosepäilyksi. Samalla Jätteenmäki menetti poliittisen lyömäaseensa. Median kiinnostus suuntautui siihen, mistä Jätteenmäki sai paperit, eikä siihen, mistä Lipponen neuvotteli Washingtonissa.

Eli... ne vuodot todistivat, että salassa pidettävää aineistoa on.. Jätteenmäelle ilmeisesti toimitettu, tai se ei ollu edes ratkaisevaa et Jätteenmäelle vaan iltapäivälehtiin, ja näin muodoin piti ruveta... oli peruste poliisille, tai määrätä poliisi tutkimaan sitä vuotoa. (P8)

Haastateltu toimittaja kertoo, että keväällä ja alkukesästä 2003 Suomen politiikassa elettiin outoja aikoja. Poliitikot pyrkivät vaikuttamaan Irak-gaten aikana toimitusten asioihin jopa suoranaisella painostuksella ja toimittajien erovaatimuksilla.

... must se oli ihan selvää, täähän kuuluu, mediassa palautetta pitää ottaa vastaan ja tällä tavalla mutta tää oli erityyppistä, että ei Jätteenmäki mulle soittanu, että se tuli nää.. hämähäkit tai jotkut muut sieltä pyöritti tätä. Se oli... mun mielestä mielenkiintoista, ja aika erikoinen episodi. (T9)

Ilta-Sanomat oli keskeisessä roolissa julkaisemassa paljastuksia sekä Anneli Jätteenmäestä että Jätteenmäen jälkeen pääministeriksi tulleesta Matti Vanhasesta. Ilta-Sanomien Jätteenmäki-kirjoituksia analysoiva tutkimus nostaa lehden keskeiseksi toimijaksi. Eriytyisen merkittävä paljastus oli Jätteenmäen ja Mannisen välinen yhteys. Tutkimuksessa puhutaankin, että Ilta-Sanomat rakensi Jätteenmäki-tapauksella konstruktionistisessa mielessä ihmisille kuvaa yhteiskunnan toiminnasta. (Silvola 2006, 77.) Jätteenmäen ero

ja Ilta-Sanomien rooli siinä jäivät myös osittain rasitteeksi, joka nousi pintaan, kun lehti julkaisi kriittisiä kirjoituksia Matti Vanhasesta:

... se pointti oli se, että nyt Ilta-Sanomien yrittää kaataa toisen kerran pääministerin. (T7)

Haastatteluissa muisteltiin, että Jätteenmäen tapaus oli erikoislaatuinen episodi. Poliitikot kokivat, että media on ainoa oikea väylä penkoa asiaa. Tietyllä tavalla median annettiin tehdä ”likainen työ” ja paljastaa Jätteenmäen yhteydet, joiden kautta hän sai käsiinsä luottamuksellisia asiakirjoja. Tilanne näkyi toimittajien työssä: tietoa ja vinkkejä tuli solkemaan, ja yllättäviltä henkilöiltä, ja tässä tapauksessa media oli selvästi poliitikkojen apuväline.

Ja mä puhun nyt, en vaan politiikoista vaan kaikista taboista, korkeat virkamiehet ja kaikki, jotka oli siihen jotenkin sekaantunut. Se oli hätkähdyttävää siinä mielessä. Ne koki, että tää oli aika kova juttu, ja tää on nyt hyvä selvittää. (T12)

Haastatteluista ilmenee, että Jätteenmäki-case on pääpiirteittäin käsitelty. Tiedetäänkö asiasta kaikki? Kysymys tuntui askarruttavan toimittajia. Yksi haastateltava ihmettelee, miksi asian käsittely eduskunnassa ja mediassa kesti vain muutaman päivän. Oliko joillakin poliitikoilla tarve päästä tapauksesta nopeasti eroon? Alkoiko tapahtumien vyöry uhatta koko poliittisen järjestelmän toimivuutta? Poliitikkojen ja toimittajien haastatteluissa pohdiskeltiin presidentti Tarja Halosen osuutta Irak-gatessa. Halosella ei uskottu olleen suoranaista roolia tapahtumissa:

En mä usko siihen. Koska mun mielestä se siinä kirjassakin on ihan selvästi osoitettu. Että sehän ois ollut Mannisen viimeinen oljenkorsi pelastautua sanomalla, että hällä oli presidentin lupa. Ja sitä ei todellakaan ollut. Ei mun mielestä ollut. Et kyllä se oli Haloselle järkytys ja, ei, en usko. Mulla on monta käsitystä siitä, että ei. Koska jos, Mannisella ois ollut presidentin lupa tähän toiminnalle, niin sehän ois pelastunut. Sehän ois voinut sanoa, että Halosen käskystä ja suosituksesta ja luvalla mä nää paperit toimitin. Et musta se, tässä ei tarte nähä sitä niin monimutkaiseksi, että minkä helvetin takia, mä en oikein tiedä, että miks Halonen ois siihen lähtenyt. Mikä se, mitä se siinä ois voittanut. (T12)

Irak-gate joka tapauksessa osoitti, että mediaa voi käyttää hyväkseen, kun haluaa laajemman näkyvyyden. Jätteenmäki teki tämän aika taitavasti vuonna 2003 eduskuntavaalikampanjassaan. Irak-papereiden vilauttaminen suorassa tv-lähetyksessä sähköisesti vaalitunnelmaa, vaikka tapahtuman ei uskotakaan ratkaiseen vaaleja. Sen sijaan Irak-gaten jatkohoitoa pidettiin kömpelönä: Jätteenmäki intti, että papereita ei ollut, vaikka iltapäivälehdille vuodetuissa asiakirjoissa oli samoja tekstejä, jotka sanatarkasti esiintyivät Jätteenmäen puheissa ja nettisivuilla. Väistämättä tuli eteen kysymys, puhuuko pääministeri totta, kun häneltä asiaa tivattiin mediassa ja eduskunnassa. Haastatteluaineiston perus-

teella sekä poliitikoille että toimittajille näytti olevan yllättävää se, että Jätteenmäki jäi loppujen lopuksi yksin. Tukijoita ei löytynyt edes omista joukoista:

Varmaan oli omissa joukoissakin, kyllä minä uskon että koska sitten tää ubraamiskuvio tuli siitä sitten. Eli josta puhuttiin, että jos hällä ei ois niitä ollut (vastustajia: TP), niin kai se kepu ois sitten verisemmin taistellut sen (Jätteenmäen: TP) puolesta. (T₁₂)

4.5 Matti Vanhanen avasi tabloidisaation padot

Matti Vanhasesta tuli pääministeri Anneli Jätteenmäen eron jälkeen kesäkuussa 2003. Vanhasen ura pääministerinä lähti hyvin käyntiin. Perhearvoja ja maaseutuasumista arvostava Vanhanen tuntui hallitsevan hyvin julkisuutta – julkisuus jopa tervehti häntä ilolla yrmyilevän Lipposen jälkeen. Samalla tavalla kuin Lipposen aloittaessa media ja toimittajat ihastuivat uuteen henkilöön. Kun Lipponen oli ajautunut riitoihin median kanssa, media otti Vanhasen vastaan pääministerinä, jonka kanssa oli helppo työskennellä. Toimittajat näkivät, että pääministeri Vanhanen on asiaosaaja, jota on helppo lähestyä. Vanhasen julkisuus kuvan rakentamiseen mediassa liittyi myös uteliaisuutta: kansanedustaja, joka astui valtiolaivan ruoriin suoraan suuresta tuntemattomuudesta. Vanhanen omaksui myös nopeasti tavan olla median käytössä. Kun Lipponen rajoitti toimittajien työtä, Vanhanen otti heti toisen suunnan:

Vanhanen loi semmoiset järjestelliset, toimittajan työtä helpottavat käytännöt. 2003 syksyllä luotiin käytäntö, jossa eduskunnassa saattoi tietyllä kellonlyömällä odottaa pääministeriä kysymyksellä, isolla tai pienellä. (Pääministeri) tuli puhemiehen aukiolle tai valtiosaliin, ja oli toimittajien käytössä, ei Lipposen aikana ollut tällaista systemaattista käytäntöä. (T₃)

Vanhanen otti käyttöön myös sähköpostin, jota Lipponen ei pääministeriaikanaan käyttänyt ollenkaan. Vanhasen aloitusta pääministerinä leimasi siis ylitsevuotava tiedotusystävällisyys – jopa äärimmäisyyksiin saakka. Toimittaja kertoo kirjoittaneensa veritulpasta Vanhasen jalassa kuntavaalien 2008 aikaan. Vanhaselta tuli sähköpostia, mutta ei kuitenkaan sitä perinteistä, juttua arvioivaa palautetta, vaan jotain ihan muuta. Pääministeri avasi pitkässä kirjoituksessaan, joka oli otsikoitu ”Jalastani”, lääketieteellisiä yksityiskohtia vaivastaan. Toimittajakin hämmästyi saamansa kirjeen intiimiä sävyä, joka ei pääministerin ja toimittajan välisessä viestinvaihdossa ollut kovinkaan tavallista:

Että, omituisen intiimiä, sinänsä et... en ollu kysyny, tai mulle oli riittäny ne tiedot, mitä mä sain siinä haastattelus. Mut semmosta se teki. Et se oli välillä semmonen kauheen, helposti lähestyttävä... (T₁₀)

Vanhanen oli suosittu pääministeri kansan keskuudessa, minkä lisäksi suhteet mediaan olivat kunnossa. Vanhasen erityisavustaja Mika Rossi arvioi, että Vanhasen profiili oli mitä sopivin poliitikolle sen aikaisessa mediaympäristössä. Suomen kansa ”rakastui” mieheen, jolla oli vaimo, kaksi lasta, kissa ja koira sekä omin käsin rakennettu omakotitalo. (Talvitie 2011, 50.) Vanhanen näytti onnistuneen yhdistämään mediapoliitikon ja asiapoliitikon tavat toimia pääministerinä. Hän oli mediapoliitikolle tyypillisesti median käytössä, mutta hän ei sinänsä käyttänyt harkittuja sound bitejä eikä pyrkinyt muokkaamaan imagoaan johonkin suuntaan. Vanhanen ei myöskään viihtynyt kabineteissa tekemässä poliittisia päätöksiä eikä halunnut istua iltaa luottotoimittajien ja kavereiden kanssa (Mt., 90). Vanhasen sanottiin olevan harmaa pääministeri, joka johti hallitusta toimitusjohtajana, repiviä riitoja vältellen. Tätä myös Vanhanen itse halusi, eli hän olisi halunnut esiintyä ainoastaan sellaisessa mediajulkisuudessa, joka nostaa esiin politiikan sisältöjä ja asioita (Talvitie 2011, 51).

Iltalehti mittasi kesäkuussa 2004 14 huippupoliitikon nauttimaan luottamusta: Vanhanen nousi listan kärkeen (Mt., 45). Vuonna 2005 huhtikuussa tapahtuneen avioeron jälkeen pääministerin yksityiselämän penkominen sai valtavat mittasuhteet. Kun Lipposen avioerosta kirjoitettiin ”sordiino päällä”, Vanhasen liiton loppu mursi lopullisesti pääministerin yksityisyyden rajat. Utusten valintoja ohjasi median tabloidisaation mukaisesti kiinnostavuus: pääministerin eroa ja sen jälkeen tulleita naisseikkailuja seurattiin ja kuvattiin piinallisen tarkasti. Lisäksi vuoden 2007 vaalien jälkeen nousivat otsikoihin poliitikkojen saamat vaalirahat, joiden penkominen sivusi myös pääministeriä. Paljastukset johtivat poliisitutkintaan ja oikeudenkäynteihin.

Miten median lempilapsesta tuli nopeassa tahdissa median kohuotsikoiden kuningas? Toimittajat hakevat syitä Anneli Jäätteenmäen erosta vuonna 2003. Tapahtumasarjasta jäi toimittajille käsitys, että media pystyy halutessaan liikuttelemaan poliittista valtaa. Ministerin, jopa pääministerin, erottaminen koettiin toimittajan tehtäväksi:

Ilmeisesti journalismissa tapahtui jotain, kun tultiin Vanhaseen. Media oli jo saanut yhden pääministerin eroamaan (Jäätteenmäki: TP), sehän oli Pekka Ervastian ansioita, huomattiin, että meillähän onkin vaikutusvaltaa. Pääministerihän kaatui asiaan. (T4)

Jokainen yksittäinen toimittaja haluaa sen suuren skuupin, joka kaataa pääministerin, kun jäljille on päästy. (T1)

Haastatteluissa esiintyy kahta näkemystä Vanhasen merkityksestä politiikan journalismissa: osan mielestä oli oikein, että pääministerin asiat pengottiin kunnolla, kun taas osa katsoi, että menttiin liian pitkälle ja kirjoittelu Vanhasen yksityiselämästä vei arvostusta sekä politiikalta että journalismilta. Toimittajienkin mielestä Vanhasen naisseikkailujen käsittely julkisuudessa ”lähti vähän lapasesta”. Pääministerin yksityiselämästä kirjoittaminen ja uutisointi oli uutta ja ihmeellistä myös journalisteille. Haastateltujen toimittajien mukaan kaikilla oli tunne, että kyllä tästä pitää jotain kirjoittaa ja olla mukana ja että

tämä on nyt sitten varmaan ”sitä puheenaihejournalismia”. Toimittajien mukaan Vanhasen yksityiselämän kiemurat söivät politiikan uskottavuutta kansalaisten keskuudessa, ja tätä rapautumista oli politiikan journalismi osaltaan ”eteenpäin lykkimässä”. Kokenut poliitikan journalisti kertoo, että asiasta puhuttiin toimittajapiireissä. Pääministerin tyttöystävät eivät ole politiikan journalismia, vaikka haastatellut toimittajat myönsivätkin, että Vanhasen toiminta yksityiselämässään osoittaa huonoa arvostelukykä, mistä voi taas asettaa kysymyksen, koskeeko samanlainen arvostelukyvyyttömyys myös suuria poliittisia päätöksiä.

Vanhanen ilmoitti vuoden 2009 lopulla jättävänsä pääministerin tehtävät kesällä 2010. Haastattelujen perusteella Vanhasen kausi näyttää siirtäneen politiikan tekemisen entistä enemmän median armoille. Poliitiikan tekeminen oli lähinnä vastaamista mediakohuihin sekä substanssipuolella että poliitikkojen yksityiselämässä. Tabloidisaatio löi mediassa lopullisesti läpi. Samalla tapahtui politiikan läpimedioituminen: samanlainen median loigikka hallitsi sekä politiikan tekemistä että siitä raportoivaa mediaa. Media oli nyt valmis uuteen aikaan, josta oli saatu pieniä viitteitä aikaisemmin. Tabloidisaatio oli Vanhasen aikaan saakka tarkoittanut lähinnä uusien, iltapäivälehdistä haalittujen esittämiskeinojen ja aihevalikoimien nostamista päivälehdissä ja televisiossa.

Vanhasen kahdella pääministerikaudella siirryttiin mediassa täysimääräisesti ja kattavasti poliitikkojen yksityiselämän seurantaan. Näin olisi toki käynyt, vaikka pääministerinä olisi ollut joku muukin kuin Vanhanen, mutta Vanhanen näytti antavan kirjoittelulle poliitikon yksityiselämästä keskivertoa enemmän aineksia. Mielenkiintoinen kysymys onkin, voiko Suomessa nousta merkittävään yhteiskunnalliseen asemaan poliitikassa, jos kotiasiat ovat retuperällä. Journalismissa oli siirrytty Seppäsen ja Väliiverrosen (2012) hahmottelemaan asetelmaan, jossa tunteesta tuli journalismia ohjaava valinta, ja media otti suhteessaan valtaapitäviin moraalinvartijan roolin:

Ei se riippunut Vanhasesta. Media olisi kaivanut kaiken pääministerin persoonasta, perheestä... samalla tavalla olisi pääministeriä riiputettu... journalismin kehitys on mennyt siihen suuntaan. 10 vuotta sitten ei olisi voinut kuvitella, että STT olisi ottanut iltapäivälehdille kuulunutta roolia. (T2)

Kyl se Matin opetus on se, että kyllä todella vaikee on olla menestyvä poliitikko, jos sulla on kotona ongelmia. (T11)

Miten median suosikista Vanhasesta tuli mediassa poliitikko, jonka nimi pyöri kohuotiskoissa? Syitä on monia, mutta keskeisimmiksi haastatteluissa nousee se, että Vanhanen menetti toimittajien kunnioituksen. Vanhanen kyllä etsi kiihkeästi uusia toimintatapoja median kanssa, mutta hän kuvitteli, että pääministeri voi rajata yksityiselämänsä pois julkisuudesta. Ikään kuin pääministerin status suojelisi häntä ja antaisi hänelle kunnioitusta tilanteessa, jossa harmaasta perheenisästä kuoriutui ”naissankari”. Haastateltujen poliitikkojen mukaan Vanhasen tapaus osoittaa, mikä merkitys on poliitikon mediahallinnalla. Jos poliitikko ei ymmärrä median muutosta, siis asioiden syrjäytymistä viihteellä tai järjen syrjäytymistä tunteella, lopputuloksena on poliitikko, joka menettää edellytyksensä toimia

politiikan huipulla. Vanhanen joutui, kuten Harri Holkeri, median tulilinjalle. Erona oli se, että Holkeri joutui vaikeuksiin henkilökohtaisten ominaisuuksiensa ja asiakysymysten kanssa, Vanhanen yksityiselämänsä. Lipponen joutui median kanssa hankaluuksiin siksi, että pääministeri yritti padota median kasvanutta valtaa politiikan päätösten ohjailussa. Aho ymmärsi medioitumisen merkityksen jo ennen kuin media muuttui, minkä vuoksi hän onnistui välttämään mediakarikat.

Ja kun raivostuttaa toimittajat tarpeeks monta kertaa, nii siit syntyy semmonen asenne, joka alkaa näkyä, halusi se toimittaja tai ei. Ja näin kävi Vanhaselle, et tavallaan Vanhanen menetti toimittajien kunnioituksen, ja sit se alko näkyä joko suoraan tai rivien välistä. (P3)

Haastatellun poliitikon mukaan Vanhanen yritti pääministerinä yhdistää viran ja yksityiselämän tavalla, jossa kontrolli julkisuudesta säilyisi hänellä:

Et joko sä pidättädyt harriholkerimaisesti tai yrität pidättäytyä siinä virassa, tai sitten sä lähet avaamaan laajemmin sitä sun elämäntapaa ja... Mutta tää sekasotku ei toimi. (P3)

6 Poliitikkojen ja toimittajien välisten suhteiden kehitys

6.1 Symbioosista välirikon kautta normaalitilaan

Politiikka on muuttunut 30 vuodessa mediavälitteiseksi: median logiikka hallitsee politiikan tekemistä (Stömbäck, Asp & Esaiasson 2006; Karvonen 2008). Tabloidisaation takia viihteelliset arvot korostuvat. Samalla poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet ovat muuttuneet.

Miten poliitikkojen ja toimittajien kanssakäyminen muuttui 1980-luvulta näihin päiviin? Suuria, poliitikkojen ja toimittajien välisiin suhteisiin vaikuttaneita uutistapahtumia olivat muun muassa pääministeri Anneli Jäätteenmäen ero vuonna 2003, vaalirahakohu ja Ilkka Kanervan sekä pääministeri Matti Vanhasen yksityiselämään liittyvät kohut 2000-luvulla.

Politiittisten skandaalien ohessa Suomessa on käyty keskustelua politiikan journalismin tilasta ja siitä, kuinka lähelle poliitikkoa toimittaja voi henkilökohtaisissa suhteissaan mennä. Haastattelujen perusteella nuoremman polven toimittajissa esiintyi näkemystä, jonka mukaan etäisyyden pitäminen on tärkeää jo senkin takia, että vasta silloin Suomessakin päästään lähelle anglosaksista, kriittistä journalismia.

Poliitikkojen ja toimittajien välistä suhdetta on kuvattu symbioosiksi. Molemmat tarvitsevat toisiaan ja molemmilla on hallussaan toista hyödyttäviä resursseja: poliitikoilla tietoa, toimittajilla mediatilaa ja julkisuutta. (Karvonen 1998; Asp 1989; Kunelius ym. 2009.) Haastatellut toimittajat pitivät selvänä, että henkilökohtaisia suhteita tarvitaan jo pelkästään sen takia, että työn tekeminen on vaikeaa, jos ei ole koskaan tavannut poliitikkoa. Kysymysten tekeminen ja uutisvahvistusten hakeminen on helpompaa, kun poliitikko on tuttu. Hankkiessaan uutisia politiikan toimittaja saa tietoja yleensä poliitikon avustaja-kaartilta. Ennen uutisen julkaisua tarvitaan poliitikon, ministerin tai kansanedustajan vahvistus. Poliitiikan toimittajat pitivät henkilösuhteita tärkeinä siksi, että on helpompaa kysyä vahvistusta uutisvinkkiin poliitikolta, jos tuntee hänet entuudestaan. Kun tuntee

politiikon, vastauksesta ja varsinkin siitä, miten se annetaan voi jo päätellä monenlaisia asioita:

Ja jos ei oo koskaan ollu sen... päättäjän kanssa missään tekemisissä, on tosi vaikee mennä naamakain kysymään, et voiks sä vahvistaa mulle pitääks tää paikkaansa. Mut sit ku siinä on ollu tekemisissä, niin sen voi tehdä ja tulkita sen naamaa. Monethan antavat sen vastauksen, ja ne sanovat, et ei mitään perää, mutta naamasta näkee, että se on täyttä totta, niin jos ei sitä naamaa oo oppinu tuntemaan, niin ei pysty lukeen niitä kasvonilmeitä mitä siellä on, koska monet elekielellähän ilmottaa sen, asian oikean laidan, mutta pelkää, et nauhuri on päällä ja kiistää jyrkästi verbaalisesti. (T8)

Haastateltujen toimittajien mielestä hyvillä henkilösuhteilla on merkitystä uutishankinnassa. Merkitys korostui ennen internetin tuloa eli 1980- ja 1990-luvuilla. Henkilösuhteiden merkitystä on tutkittu. Ilkka Ruostetsaaren eliittitutkimuksessa (2014) todettiin, että henkilökohtaisilla suhteilla on huomattava merkitys yhteiskuntapolitiisessa vallankäytössä. Tosin kahdessa kyselyssä saatiin esiin myös merkityksen väheneminen: vuonna 1991 päättäjistä 94 prosenttia vastanneista piti suhdetta tärkeänä, vuonna 2011 87 prosenttia. Haastattelemani toimittajat pitivät tärkeänä, että henkilökohtainen suhde ei ”mene liian pitkälle”: kohteesta täytyy pystyä kirjoittamaan myös kriittisesti. Poliitikkoa pitää arvioida samoilla kriteereillä kuin kaikkia muitakin yhteiskunnan päättäjiä – vaikka hän olisi henkilökohtainen tuttu, jolta saa tarvittaessa uutisia. Kokenut politiikan toimittaja korostaa, että häntä on ammatin harjoittamisessa auttanut se, että tuntee keskeiset poliitikot pitkältä ajalta. Hän kuitenkin erottaa kaksi asiaa: tuntemisen ja kaveeraamisen:

... mut en mä voi sanoo, et mä nyt oisin hirveesti kuitenkin sitte kenenkään kaveri, loppupelissä. (T12)

Toimittajien mielestä ei voi olla hyvä politiikan toimittaja, jos ei tunne poliitikkoja ja jos ei ole kontakteja ja verkostoja. Kysymykseen, kuinka pitkälle kahdenvälisissä suhteissa voi mennä, ei haastateltuaineisto anna suoraa vastausta. Monikaan toimittaja ei osannut sanoa, mikä on sopiva kontaktien määrä ja kontaktoinnin tapa. Selvää kuitenkin on, että politiikan toimittaja ei voi olla politiikan toimittaja ilman kontakteja Suomessa. Kontaktit helpottavat työntekoa:

Kun mulla on juttu tekeillä, niin voin mennä juttelemaan edustajien kanssa, se olisi hankalaa, jos joutuisi esittäytymään, ja edustaja ei tiedä kuka mä olen, varsinkin jos puhutaan off the record -tiedosta. (T4)

Ajatus, että olisit politiikan toimittaja ilman kontakteja, sellaisiakin on, sellainenkin voi pärjätä, mutta en pitäisi sitä vaihtoehtona. (T3)

Haastatellut poliitikot kokevat, että tutun toimittajan kanssa on helppo asioida. Yhteydenotto ei ole vaikeaa, ja muutenkin tuttuus helpottaa kohtaamista ja toimintaa julkisuudessa. Luottamus ja tuttuus painavat varsinkin off the record -tilanteissa, joissa asioita tai uutisia

kerrotaan taustaksi. Silloin sovitaan pelisäännöistä. Juuri pelisäännöistä sopiminen on poliitikolle ehdottoman tärkeää.

Niin jos en mä oo koskaan ihmistä tavannu, niin varmaan siinä on vähän varovaisempi... (P5)

Poliitikot korostavat hiljaisen tiedon merkitystä. Sitä on helpompi jakaa, kun tuntee ja tietää toimittajan. Poliitikkojen mielestä kahdenvälisissä suhteissa laatu on tärkeämpää kuin määrä. Poliitikon kannalta laatu tarkoittaa sitä, että voi avata toimittajalle asioiden taustat todenmukaisesti ilman, että taustojen avaaja tulee julki nimellä. Poliitikkojen mukaan on paljon herkkiä tilanteita ja asioita, joita ei voi lähteä omalla nimellään kommentoimaan. Syitä voi olla erilaisia. Poliitikalle ja journalismille on poliitikkojen käsityksen mukaan hyödyllistä, että asian perässä oleva toimittaja saa mahdollisimman totuudenmukaisen kokonaiskuvan journalistisen työnsä pohjaksi.

... ja tän tyypiset toimittajasuhteet ovat äärimmäisen arvokkaita, siis sellaset, joissa voi puhua suoraan taustaksi, mistä on kysymys. Ja se edellyttää sitä, että se journalisti kunnioittaa sitä taustakeskustelua... (P3)

Lähtökohtaisesti poliitikot tuntevat toimittajan työtä huonosti. Toimittajien haastattelussa nousi esille vaatimus, että poliitikon pitäisi perehtyä toimituksellisiin prosesseihin. Muuten hän ei osaa asettaa uutisia oikeisiin mittasuhteisiinsa. Poliitikot pyrkivät näkemään negatiivisten uutisten taustalla ajojahteja. Yleensä kyse on aivan jostain muusta:

Todennäköisyys siihen, et kyseessä on meneillään merkittävä poliittinen ajojahti, on nolla. Siellä on vaan nyt deskissä joku ihminen sanonut, et on tommonen monttu lehdessä, nyt tarvitaan tästä näin ja vähän äkkiä... (T12)

Haastateltu kokenut poliitikko kertoo noudattaneensa pitkäaikaisen valtiovarainministerin, keskustalaisen Ahti Pekkalan ohjetta, kun toimittaja oli kirjoittanut Pekkalasta ilkeästi. Kirjoituksen ilmestymisen jälkeen Pekkalalla oli tapana tervehtiä toimittajaa ylitsevuotavan ystävällisesti: Hei, hei, mitä sulle kuuluu?

Yleensä politiikassa toimivan vaikutuskohde on nimenomaan politiikan toimittaja tai toimituksen esimies, harvemmin päätoimittaja. Toimittajat, joihin poliitikot pitävät yhteyttä, ovat rajattu joukko. Haastatteluaineiston perusteella päätoimittajat jäävät etäisiksi suhteessa politiikan toimijoihin. Poliitikko kertoo, että hänellä ja monella muulla poliitikolla on noin kymmenen toimittajan joukko, jonka kanssa puhutaan asioista suoraan ja avoimesti. Loput saavat virallisia ”papukaijavastauksia”. Poliitikkojen raadollinen näkemys on linjassa aikaisempien tutkimushavaintojen kanssa (Kunelius ym. 2009). On hyviä, analyysiin kykeneviä erikoistoimittajia, joihin voi ja pitää rakentaa luottamuksellisia suhteita. Poliitikot pitävät tätä joukkoa tärkeänä, koska erikoistoimittajat ovat yleistoimittajia kykenevämpiä tekemään syvällisempää, faktoihin perustuvaa journalismia.

Toimittajien halu pitää etäisyyttä poliitikkoihin ei noussut haastattelumateriaalissa mitenkään erityisesti esille. Asiaa sivuttiin ja ilmiön olemassaolo tunnustettiin varsinkin nuoremman polven vastauksissa. Haastateltavat suhtautuivat ilmiöön torjuvasti. Haastatellut toimittajat pitivät itsestään selvänä, että toimittaja tuntee poliitikkoja ja tapaa heitä. Se on tärkeää uutishankinnan kannalta. Ongelmienkin olemassaolo myönnettiin. Eräs haastateltu toimittaja kertoi tapauksesta, jossa liian läheinen suhde esti toimittajaa kirjoittamasta politiikan uutista:

Kyl mä oon törmänny... toimittaja joka... jonka parhaita ystäviä on yks poliitikko ja hän tiesi semmosen aika ison asian että... kyseisen puolueen puheenjohtaja ei enää pyri jatkoon, et kylhän sen kaikki tietää ja sitten taas toimituksessa todettiin, että täähän on uutinen, että tästähän pitää tehdä juttuja ja sitte tää kyseinen henkilö oli sitä mieltä että ei hän ainakaan pysty... mun mielestä se on ongelma jos ois joku niin läheinen ystävä jossain puolueessa tai jossain toimessa tai virassa että, häneen liittyviä, tämmösi työasioita ei pystyis uutisoimaan. Kyl mä nyt semmosta etäisyyttä pidän, ja kaikki joiden kanssa mä oon läheisesti väleissä, niin varmasti tajuaa sen mun position. (T10)

Kokeneet toimittajat uskovat, että verkostoituminen auttaa ammatillisesti hahmottamaan suurempia kokonaisuuksia. Mitä enemmän tuntee eri puolueitten ihmisiä, sitä enemmän avautuu moniulotteinen ja monella tavalla läpivalaistu kuva poliittisesta päätöksenteosta. Toimittaja pystyy yhdistelemään verkostonsa tuottamaa tietoa ristiin rastiin. Nuorempi toimittajapolvi saa kovia moitteita konkaritoimittajilta: tietokoneen ruudun takaa ei haluta lähteä mihinkään, esimerkiksi lounastapaamisiin. Toimittajat korostavat, sekä vanhemmat että nuoremmat, rajojen asettamisen merkityksellisyyttä. Mihin tahansa tilaisuuteen voi mennä ja mihin tahansa kutsuun voi vastata myöntävästi, jos tekee itselleen ja isännille selväksi, että nyt ollaan hankkimassa tietoa:

Jos sulle se pikkuleipä ja pihvi on tärkeämpi asia ku se tiedonhankinta, nii sä olet huono toimittaja. (T7)

Helsingin Sanomien politiikan toimituksen toimittajien salanimen suojissa (Lauantaiseura) vuonna 1981 kirjoittama *Tamminiemen pesänjakajat* -kirja iskikin toimittajien ja poliitikkojen symbioottisen konsensusuhteen hajalle. Kirjasta loukkaantuivat poliitikkojen lisäksi, yllättävää kyllä, myös toimittajat. Kirjoittajien paljastuttua heille jaettiin Helsingin Sanomissa rangaistuksia eli varoituksia ja yhdet potkut. Poliitikot yrittivät rajoittaa kirjan kirjoittajiksi paljastuneiden työskentelyä muun muassa eduskunnassa. Siihen ei kuitenkaan suostuttu. Kirjan jälkeen politiikan journalismissa palattiin nopeasti arkeen ja ”veneen keikkuttamista” ei enää tapahtunut. Haastatteluaineisto tukee käsitystä, että Kekkonen ajan Suomessa tiedotusvälineissä harjoitettiin itsesensuuria: kaikista poliitikkojen toimista ei kirjoitettu, ja linja vaikutti mediassa yhtenäiseltä. Toimittajat ja poliitikot muodostivat yhtenäisen valtaketään, jossa kirjoitettiin samalla tavalla politiikasta ja poliitikoista, varsinkin ulkopoliitikasta. (Salminen 2006.)

Tamminiemen pesänjakajista alkoi poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa seesteinen kausi, johon tuli säröjä oikeastaan vain Harri Holkerin hallituksen aikaan 1980-luvun lopulla. Silloinkin särö näytti haastatteluaineiston perusteella liittyvän enemmänkin pääministerin suhteisiin henkilönä toimittajiin kuin yleisempään vastakkainasetteluun poliitikkojen ja median välillä. Tabloidisaation seuraukset näyttivät tulevan poliitikoille yllätyksenä. Asiat, joista ei aikaisemmin kirjoitettu, olivatkin julkisuuden ”peruskauraa”. Uutisoinnissa korostuivat iltapäivälehtimäiset rakenteet ja painotukset: henkilö nousi enemmän esiin, ja asia jäi taka-alalle. Tabloidisaatiokehityksen kulmakiviä ovat Anneli Jäätteenmäen eroon johtanut Irak-gate, Matti Vanhasen naisseikkailut, Ilkka Kanervan tekstiviestikohu ja vaalirahakohu. Poliitikot taas pitivät tiedotusvälineitä ja samalla koko tabloidisoitunutta mediaa linjattomana. Haastatteluissa nousi esiin, että eroja haetaan rä-väkällä otsikoinnilla. Poliitikot moittivat mediaa yksisuuntaiseksi ja yksimieliseksi: toisen toimittajan tekemä virhe vaietaan kuoliaaksi.

Haastatteluaineisto osoittaa, että poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa käytiin lähellä välirikkoa. Kun Kekkonen viimeisinä vuosina liian paljastavan jutun poliitikosta kirjoittanut toimittaja saattoi joutua sekä poliitikkojen että toimittajien moitteiden kohteeksi, 2000-luvulle tultaessa media irrottautui selkeämmin poliitikoista ja politiikasta. Silti linjajako ei ollut yksiselitteinen. Esimerkiksi Matti Vanhasen yksityiselämään liittyvät kohut jakoivat toimittajat ja poliitikot eri leireihin. Tiedotusvälineiden koettiin haastatteluaineiston perusteella liikkuneen samaan suuntaan, tabloidisaation hengessä. Esa Väli-verosen (toim.) *Journalismi murroksessa* -kirjassa (2009) mediaa tarkasteltiin vielä jakautuneena kahtia: laatu-lehdistöön ja viihde-lehdistöön. Matti Vanhasen naissuhteisiin liittyneet paljastukset jäivät viimeisiksi tapauksiksi, joissa media jakaantui sen mukaan, miten asiaa haluttiin käsitellä julkisuudessa. Ilkka Kanervan tekstiviestikohusta ei eroja enää löytynyt. Haastatteluaineiston perusteella median tabloidisoituminen ja samankaltaistuminen myönnetään sekä toimittajien että poliitikkojen keskuudessa.

Poliitikot yrittivät hallita mediavyöryä, joka johti vastakkainasetteluun ja väliriksoon median ja poliitikkojen välisissä suhteissa. Presidentti Mauno Koivisto pystyi vielä 1990-luvun alkupuolella paimentamaan median EY-kirjoittelua. Nyt se olisi mahdotonta. Tutkimukseen haastatellun poliitikon mukaan Helsingin viemäreistä pitäisi löytyä ydinpommi ennen kuin mediaa voisi pyytää kirjoittamaan asiasta kuten valtiovalta toivoo. Vastakkainasettelun aikana politiikan journalismissa korostuivat politiikan vastaisuus, etäisyyden ottaminen poliitikkoihin sekä ministereiden moraali ja poliittinen vastuu. Haastatteluaineiston perusteella poliitikot jatkoivat median ohjailua. Irak-gaten ja Matti Vanhasen naissuhteiden yhteydessä toimittajat kertoivat kokeneensa jopa painostusta.

Poliitikkojen ja toimittajien keskinäisissä suhteissa poliitikot näkivät enemmän vastakkainasettelua kuin toimittajat. Haastateltu poliitikko kertoi, että ei anna enää off the record -tietoja, koska vanhat pelisäännöt eivät enää ole voimassa. Hänen mielestään poliitikon tunteminen on nykypäivän toimittajalle dismeriitti, kun se ennen oli toimittajapiireissä meriitti. Poliitikkojen ja toimittajien etääntymistä pidettiin haastatteluissa tiettyyn

rajaan saakka hyvänä asiana: symbioottisesta suhteesta (Karvonen 1998; Asp 1989), jossa kumpikin osapuoli hyödyntää toistaan, on aika päästä eroon. Joissakin haastattelulausunnoissa kauhisteltiin, että nyt on menty toiseen äärimmäisyyteen. Kuneliuksen ym. (2009) tutkimuksessa päättäjät suhtautuivat median rooliin vakavasti: media on tärkeä väylä, kun päätöksistä kerrotaan kansalle. Päättäjät pitivät toimittajien lobbaamista tärkeänä, mutta silti suhteissa nähtiin monia tasoja: jännitteisyyttä, epäluuloisuutta ja ristiriitoja. Myös omassa haastatteluaineistossani esiintyi lausuntoja, joissa tuli esiin suhteiden jännitteisyys ja vastakkainasettelu. Poliitikoilla oli toimittajia enemmän kaipuuta ”vanhoihin hyviin aikoihin”, jolloin keskinäinen suhde perustui luottamukseen.

Kahdenkeskisissä tapaamisissa suhde saattoi tulla läheiseksi. Sekä poliitikot että toimittajat käyttivät sanaa ”luottotoimittaja” kuvatessaan erittäin läheistä suhdetta politiikan ja toimittajan välillä. Luottotoimittaja-järjestelmän syntymiseen vaikutti se, että poliitikot pyrkivät oman viestinsä mahdollisimman kattavaan läpimenoon mediassa. Siihen käytettiin luottotoimittajaa eli journalistia, jonka poliitikko tuntee ja jonka kanssa pystyy sopimaan sanamuodoista: viesti julkaistiin politiikan sanelemassa muodossa.

Haastatellut poliitikot ja toimittajat eivät kiistäneet järjestelmän olemassaoloa, päinvastoin. Haastatellut toimittajat kertoivat, että suurimmissa tiedotusvälineissä oli vielä 1980-luvulla käytössä systeemi, jossa tietty toimittaja seurasi tiettyä puoluetta tai hallinnon alaa. Sektoritoimittajien nimet tiedettiin politiikan päättäjien keskuudessa, ja heille soitettiin juttuvinkkejä. Ajan myötä näistä sektoritoimittajista tuli myös poliitikkojen luotettuja, joille tarjottiin uutisvinkkejä ja vastapalveluksena toivottiin oman poliittisen sanoman läpimenoa. Toimittajien haastatteluissa muistutettiin myös, että tilanne, jossa toimittaja seuraa jotain puoluetta tai hallinnon alaa, ei välttämättä aina tarkoittanut luottotoimittajasuhteen syntymistä:

... tietty poliitikko soitti aina tietylle toimittajalle, mut se ei tarkoittanu välttämättä luottotoimittajaa, vaan se tiesi, et toi on seurantaa, toi seuraa meitä... (T8)

Haastatellut poliitikot ja toimittajat nostivat esiin yhden toimittajan nimeltä, Yleisradion politiikan toimittajan Heikki Kymäläisen. Haastateltu konkaripoliitikko muisteli, että tullessaan eduskuntaan 1980-luvulla kaikki tiesivät, että Kymäläinen on pääministeri Kalevi Sorsan luottotoimittaja. Siihen aikaan luottotoimittaja oli vaiettu salaisuus, ja sitä pidettiin toimittajapuolella paheksuttavana asiana.

Sorsa oli pysyvä pääministeri ja sillä oli omat luottotoimittajansa: sitä muuria ei murtanut millään. Kymäläisen Heikki sai yleensä uutiset, ja muilla ei ollut paljon nokan koputtamista siihen. En päässyt kovin lähelle Sorsaakaan koskaan, vaikka olen juttuja tehnyt hänestä paljonkin. (T8)

Sorsa itsekin viittaa muistelmissaan (2003) erityissuhteeseen Heikki Kymäläisen kanssa. Kymäläinen välitti kirjeellä pääministeri Sorsalle tietoja käymästään keskustelusta Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL) puheenjohtajan Ele Aleniuksen kanssa ke-

vättälvella 1974. Alenius oli ilmaissut Kymäläiselle tuskastumisena Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) rooliin johtamassaan puolueessa ja Neuvostoliiton Kommunistisen Puolueen kasvaneeseen vaikutusvalttaan. Luottamuksellisessa keskustelussa Alenius oli jopa antanut ymmärtää olevansa valmis uuden puolueen perustamiseen. (Mt., 486.) Sorsa sai toimittajalta tärkeää sisäpiirin tietoa rakoilevasta SKDL:stä. Jälkeenpäin on vaikea sanoa, tekikö toimittaja Kymäläinen aiheesta uutisen vai toimiko hän vain tiedon siirtäjänä pääministerille, ja oliko tämä tehtävä osa Kymäläisen journalistista työtä.

Joskus pääministeri Sorsan ja toimittaja Kymäläisen suhde sai surkuhupaisia piirteitä. Kymäläinen oli käyttänyt Yleisradion Radiouutisten Päivän Peili -ohjelmassa taaper-taa-verbiä kommentoidessaan politiikan hitaasti etenevää tapahtumaa. Haastateltu toimittaja muistelee, että Sorsa tulkitsi Kymäläisen tarkoittaneen häntä henkilönä: pääministeri ei tervehtinyt Kymäläistä pitkään aikaan. Pääministeri oli Kymäläisen kanssa saunomassa mökillään Heinolassa, kun Ruotsin pääministeri Olof Palme murhattiin vuonna 1986. Yleisradio yritti saada pääministeriltä kommenttia, mutta välissä hääri Kymäläinen, joka välitti Sorsan kommentit. Itse pääministeriä ei saatu langan päähän:

En saanut puhua pääministerin kanssa, vaan välissä oli toinen toimittaja (Kymäläinen, TP), joka välitti Sorsan sanomaa – joka silloin oli kyllä vähän ”epäselvä”. Myöhemmin Sorsa roudattiin Esson asemalle, jossa hänet haastateltiin – muutaman tunnin päästä. Oli uskomaton... (T4)

Kymäläinen kuului Monitori-ryhmään, jossa oli toimittajia Yleisradiosta, Helsingin Sanomista ja MTV:stä. Ryhmä kokoontui vapaamuotoisesti maanantaisin Sdp:n puoluetoimistoon keskustelemaan ajankohtaisista asioista. Ryhmä oli muodostettu tukemaan Sorsaa ja etsimään sosiaalidemokraattista näkökulmaa, jota voitaisiin esitellä suotuisassa valossa julkisuudessa. (Uimonen 2011, 121.)

Kymäläisen ja Sorsan likeinen suhde varjosti poliitikkojen ja toimittajien kanssakäymistä myöhemminkin. Varsinkin toimittajat varoivat luottotoimittaja-nimeä – joskus jopa äärimmäisyyksiin saakka. Haastateltu poliitikko kertoi tapaamisesta toimittajan kanssa ravintolassa 1980-luvulla. Toimittaja oli kauhistellut koko tapaamisen ajan sitä, että jos joku näkee heidät yhdessä niin sitten luullaan, että hän on poliitikon luottotoimittaja. Samainen poliitikko katui, että hänellä ei ollut luotettua toimittajaa:

... hänellä oli hirveä abdistus tästä, ja että se ei oikeen... ei siit tapaamisesta tullu mitään.

TP: Olisiko sinulla pitänyt olla oma luottotoimittaja?

Olis varmaan pitäny olla, ilman muuta, koska sillon olis voinu vähän jollakin tavalla... kertoa lainausmerkeissä taustoja. (P4)

Harri Holkerin hallituksen aloittaessa vuonna 1987 luottotoimittaja-järjestelmää pidettiin jo hiipuvana ilmiönä sekä toimittajien että poliitikkojen mielestä. Luotto-sanana sijasta politiikan ja median suhteissa alettiin puhua luottamuksellisista suhteista. Luottotoimittaja

sisälsi negatiivisen arvolautauksen: toimittaja oli jonkun poliitikon asioiden ajaja, joka ei paljasta ikäviä asioita kohteestaan. Haastateltu nuori politiikan toimittaja arvioi, että luottotoimittajien käyttäminen on vähentynyt: politiikkaan on tullut uusi sukupolvi, joka ei pelaa vanhojen sääntöjen mukaan. Sen sijaan luottamuksellisia suhteita löytyy edelleen, ja niistä ei välttämättä vaieta, ei poliitikkojen eikä toimittajien keskuudessa.

Ja ne ovat aika yleisesti tiedossa, että kun kokous on päättynyt, niin saman tien ne soittaa toimittajalle itse. Ja sit ku näit illanviettoja ja muit on, nii kyllä toimittajat aika auliisti myös kertoo jopa nimellä, keitä nää on nää... et ne soittaa niinku saman tien ja kertoo uutisen, ja sit seuraavana päivänä julkisuudessa saattaa äimistellä, et kuka tän on vuotanu, että... Et tämmöstä porukkaa löytyy, mut et nää on tämmösiä yksilöyrittäjiä ja ne tavallaan pyrkii luomaan sitä omaa suhdeverkostoaan, ja se on siinä mielessä paitsi amatöörimäistä myös vähän naiivia, koska Suomihan on niin pieni maa, että siitä niinku jää kiinni väistämättä. He ei vaan ebkä sitä ymmärrä. (P3)

6.2 Poliitikkojen salainen täsmäse: vuoto

Toimittajien keskuudessa vuotoa pidetään keskeisenä tapana saada uutisia politiikan sisäpiiristä. Toimittaja ei häiritse se, että kun vuoto uutisoidaan, jutun tehnyt toimittaja saattaa toteuttaa vuotajan visiota ja tavoitteita. Toimittajat eivät mitenkään peitelleet sitä, että poliitikot käyttävät heitä hyväkseen. Päinvastoin se tiedostetaan hyvin. Toimittaja antautuu poliitikon tai poliitikkojen intressien äänitorveksi saadakseen hyvän jutun.

Uutisvuotoja jaettiin medialle auliisti, ja niiden kohdentamista mietittiin – jopa pääministeritasolla 1980-luvulla. Vuodot ovat politiikan päätöksenteossa niin arkipäivää, että ne eivät välttämättä johda minkäänlaisiin toimiin:

... kaikki avustajat oli vuotamassa ja antamassa vihjeitä ja tällä tavalla... nää meidän väki tuli, oikein tyytyväisenä että mitään ei kerrottu... itse asia tiedänki et just Sorsan kohdallahan oli tällä tavalla, et mietittiin et miten hänen esiintulojansa vuodetaan tai niitä pohjustetaan ja tällä tavalla. (P4)

Et kyllä niitä on mietitty, näitä tällasia strategioita ja nimenomaan just tätä, et kenelle kerrotaan ja kuka saa sen skuupin. (P4)

Haastatteluaineiston perusteella vuotaminen on systeemaatista ja harkittua. Aineiston perusteella uutiskilpailu luo poliitikkojen ja toimittajien välille suhteen, jossa käydään ”kauppaa” molempia hyödyttävistä jutuista eli tapahtuu se, mitä on aikaisemmissa tutkimuksissa hahmoteltu (Karvonen 1998; Asp 1989; Murto 1994; Aula 1991). Poliitikko ei ole menestyvä poliitikko ilman julkisuutta ja julkisuutta ei ole ilman poliitikkoja. Puolueen sisäpiirissä on henkilöitä, joilla on tietoa, ja tietoa kerrotaan eteenpäin valituille tiedotusvälineille. Haastateltu poliitikko esimerkiksi muisteli, että hänen aikanaan kuntien harkinnanvaraiset valtionosuudet saatettiin vuotaa julkisuuteen etukäteen. Sitä hän nimitti ”strategiseksi

vuotamiseksi”. Ex-ministeri kuvaili vuotamista ostoa ja myynti -tapahtumaksi. Vuoto tehdään, jotta joskus saadaan siitä kuittaus. Kuittauksen ei tarvitse olla sen isompi kuin se, että tiedotusvälineessä vastavuoroisesti huomioidaan vuotajan puhe tai aloite. Päätöksen vuotaminen mediaan ei yleensä aiheuttanut puolueessa, eduskuntaryhmässä tai ministeriryhmässä toimenpiteitä. Syykin jälkiseuraamusten puuttumiseen on selkeä. Vuotoja tekevät kaikki:

No, eipä oikeastaan, et sehän on just tyyppillistä, et sit kokouksen alussa sanotaan, että nyt paheksomme suuresti, että tällainen on tapahtunut ja sitten paheksutaan suuresti, mutta kun jokainen tekee sitä tavallaan vuorollaan niin sitten siitä ei seuraa oikeastaan mitään. Musta tuntuu, että jos joku väittää, ettei oo koskaan mitään vuotanu, niin puhuu pötyä... (P4)

Poliitikoilla oli selvä näkemys, mihin vuoto kannattaa suunnata, jotta siitä saa suurimman mahdollisen hyödyn:

Niin on, niin on, kyllä. Ja sehän on ihan selvää, että eihän mun tapauksessa, en mä oo koskaan Keski-suomalaisen toimittajalle mitään kertonu, mutta se menee, et Hesarin tai telkkarin.. tai siis Ylen, et jotain tämmöstä. (P4)

... poliitikko mieltii, jos on todella joku uus uutinen, että kelle mä haluan tän antaa, et missä se saa näkyvyyttä, kuuluvuutta, mieltii et meniskö tää läpi suunnilleen Ylen uutisissa, no ehkä Maikkarin uutisissa menee, no ei ehkä, ehkä Hesari ois hyvä tässä, ku täs on kuitenkin niin pitkät näät perustelut, et niitä ei pysty siinä jossain lyhyessä... (P5)

Kun poliitikot seuraavat mediaa, he kiinnittävät huomiota siihen, miksi jokin asia tai uutinen on ”noin isolla” tai miksi minun asiani on ”noin pienellä”. Tosin poliitikotkin tuntuivat ymmärtävän, että uutisen läpimeno mediaassa vaikuttavat monet muutkin asiat kuin erilaiset salaliittoteoriat tai vuodot.

Yksi kokenut kansanedustaja kertoo ajan mittaan oppineensa katsomaan median tarjontaa muutenkin kuin ”värityneiden silmälasien takaa”. Sattuma, päivän uutistarjonta ja kiire ratkaisevat toimituksissa valintoja enemmän kuin se, että pitääkö jutun kirjoittanut toimittaja poliitikosta vai ei, ja onko joku kilpailija vuotanut asian pilataksaan poliitikon maineen. Yllättäen nuoremmat poliitikot olivat hanakampia näkemään salaliittoja uutisten takana kuin vanhemmat ja kokeneemmat poliitikot.

Nuoremmat näkevät median valinnoissa paljon enemmän tarkotushakuisuutta ja tämmöstä.. no, nimenomaan tietosuutta, kun taas mä uskon jopa sinisilmäisyyteen saakka, että sattuma ja kaikki tämmöset, just kilpailu, kiire, kuka saa ekana ja muuta... (P5)

Poliitikkojen haastattelujen perusteella merkittävä osa päätöksentekoon varatusta ajasta käytetään siihen, miten päätös laitetaan esille, mitä välineitä käytetään, annetaanko jollekin medialle yksinoikeudella ja jos annetaan niin mille, vuodetaanko asia vai järjeste-

täänkö info. Toimittajat myöntävät, että uutisvihjeen antajat eivät yleensä toimi pyyteettömästi: vuodolla pyritään vaikuttamaan puolueen tai henkilön asemaan siten, että omat tavoitteet toteutuvat. Tietoisuus tästä ei estä toimituksissa tekemästä juttua. Uutinen on aina uutinen toimittajalle:

Mutta kyl me lähettiin siitä, et jos hyvä vihje tulee niin olkoon motiivi mikä tahansa niin asia pengotaan, et kyl se oli ihan selvä... (T8)

Helsingin Sanomien merkitys Suomen suurimpana päivälehtenä korostuu. Lehteen vuodettu uutinen yleensä noteerataan:

Ja sen näki että... kyllä, herrat mielellään halus, saattaa hyvissä ajoin Hesarin tietoon, et mitä on tekeillä... Et paljon oli sitä just, et annettiin ennakkotietoa et tämmöstä on tekeillä, varautukaa tän tapaseen hankkeeseen. (T8)

Helsingin Sanomien valta-asema antoi lehdelle lähes yksinoikeuden politiikan uutisiin. Monopoli murtui vasta 1990-luvulla, kun MTV:n uutiset vakiinnutti paikkansa, ja Yleisradio tuli mukaan uutiskilpailuun. Lisäksi iltapäivälehdet vankistivat asemaansa yhteiskunnallisessa uutisoinnissa. Silti Helsingin Sanomat pysyi merkittävänä vuotojen kohteena. Tosin niiden laatu alkoi erään haastatellun toimittajan mielestä rapautua:

... tyrkyttäjiä on ollu aina sama määrä, siis tyrkyttäjistä ei oo ollu mitään pulaa. Mutta laatu on saattanu vaihdella, et miten hyvää tavaraa sieltä tyrkytetään, mut kyllähän kaikki poliitikot toivat niitä omia hankkeitaan esiin et etkö vois tehdä tästä juttua. Sehän on ihan tavallista. (T8)

Erään haastatellun toimittajan mielestä vuoden merkitys uutisvoittona on latistunut. Hänkin kyllä myöntää, että niitä on, mutta ei niin paljon kuin annetaan ymmärtää:

Kun tiedotusväline saa vuoden, ilo kestää vain muutaman minuutin ennen kuin se on kaikkialla muualla. Kaikki välineet jatkojalostavat juttua käsittämättömällä nopeudella. (T3)

Median valta ja toisaalta vuotojen merkitys korostuvat politiikan henkilökysymyksissä. Haastatteluissa nousi esiin muutama asia, jossa median rooli oli ratkaiseva: Anneli Jäätteenmäen ero (2003) ja Ilkka Kanervan tekstiviestikohu (2008). Jäätteenmäen lähtöä pääministerin paikalta pidettiin haastatteluissa vääjäämättömänä tapahtumana ilman mediaakin: asiat olivat raskauttavia. Median rooli tapahtumasarjassa liittyi siihen, miten pääministeriä kuvattiin ja näytettiin mediassa, millainen julkinen kuva hänestä luotiin. Ilkka Kanervan tekstiviestikohu nousi valtaviin mittoihin juuri median ansiosta. Jos siitä ei olisi kirjoitettu mitään, niin ministeri Jyrki Kataisenkaan ei olisi puolueen puheenjohtajana tarvinnut siinä asiassa toimia. Yksi haastateltu toimittaja otti esiin Jyrki Kataisen jaksamisen pääministerinä:

... on kirjoitettu, aika paljon siitä, et Katainen näyttää väsyneeltä. Ja mitä enemmän siitä kirjoitetaan, niin se alkaa ruokkia itseään se kehä, ja sitä alkaa... Jos Hesari tekee siitä ison jutun, niin siitä tulee iso osa sitä agendaa, et nyt tarkkaillaan pääministerin jaksamista, ja siitä lähtee sellanen negatiivinen kierre, jota välttämättä ei kokoomus pysty pysäyttämään. En nyt tiedä, onks semmonen jo käynnissä, mutta tämmösiin asioihinhan medialla on kyl valtaa. (T10)

6.3 Poliitikkojen ja toimittajien vuorovaikutuksen foorumit

Missä sitten poliitikko ja toimittaja kohtaavat? Tutkimuksen aikajänteellä 1980-luvulta vuoteen 2010 tapaamiset edustivat perinteistä kaavaa. Osapuolet näkevät toisiaan eduskunnan ravintolassa, vapaamuotoisissa illanistujaisissa, ravintoloissa, puolueiden virallisissa ja epävirallisissa tapahtumissa. Sosiaalisen median keinot, Facebook ja Twitter, eivät vielä olleet merkittävässä roolissa kanssakäymisessä.

Tapaamiset eduskunnan ravintolassa sujuivat luontevasti – kuten eräs haastateltu kansanedustaja muisteli. Poliitiikan konkaritoimittaja piti tärkeänä työnsä kannalta käydä puolueiden järjestämällä vastaanotoilla – joskus pitkin hampain. Vanhan koulukunnan toimittaja arvelee olevansa lajinsa viimeisiä, koska vastaanotoilla ei yleensä näy nuorempia politiikan toimittajia.

1980-luvulla poliitikkojen ja toimittajien kanssakäyminen tapahtui pitkälti eduskunnassa. Se oli silloisille toimittajille ja poliitikoille työpaikka: henkilökohtaiset suhteet syntyivät luontevasti. Eduskunnassa oli pitkiä istuntoja. Kun toimittajat saivat lehtiensä painokset kiinni, siirryttiin eduskunnan kuppilaan syömään ja istumaan iltaa kansanedustajien kanssa. Haastateltu poliitikko kertoo tapaavansa toimittajia eduskunnan kuppilassa, lähes päivittäin. Jos hän haluaa tavata toimittajan kaksin, silloin sovitaan tapaaminen erikseen joko kuppilaan tai jonnekin muualle.

Vielä 1980-luvulla politiikan journalismissa ei ollut tapana kertoa poliitikkojen henkilökohtaisista asioista. Toimittajat kuulivat tarinoita, mutta niille ei ollut sopivaa paikkaa julkaista. Haastatellut toimittajat muistelivat, että poliitikot saattoivat kertoa omista, henkilökohtaisista asioistaan hämmästyttävän avoimesti. Niistä ei kirjoitettu, koska haluttiin olla asiallisia. Molemmat osapuolet tiesivät tämän kirjoittamattoman säännön. Toimittajilla oli siis tietoa, jota ei voinut käyttää juuri missään.

Poliitikot tapaavat toimittajia myös epävirallisissa tilaisuuksissa. Niissä saatettiin käsitellä isojakin asioita vielä 1990-luvulla. Presidentti Mauno Koiviston isännöimä sauna-seurue kokoontui säännöllisen epäsäännöllisesti. Mukana ollut muistelee, että niitä oli muutaman kerran vuodessa, ja järjestelijänä toimi valtioneuvoston silloinen tiedotuspäällikkö Kauko Holopainen:

Takehan keräsi näitä köörejä. Siellä oli muutamia tyyppejä, jotka vaihtelivat, Ilkan Hokkanen, Laatikainen, Kulha Hesarista, HBL:n heppuja... sitten joskus Pohjolan

Työstä joku heppu: siellä saunottiin, syötiin ja poltettiin sikaria ja juotiin konjakkia ja juteltiin kaikista asioista. (T5)

Helsingissä kanssakäyminen ravintoloissa keskittyy muutamaankin paikkaan, ehkä eniten poliitikkoja ja toimittajia näkee samoissa pöydissä Pohjois-Pohjalaisen Osakunnan ravintolassa Ostrobotniassa eli kansanomaisemmin Bottalla. Muita paikkoja ovat Hotelli Kämpin baari tai Teatteri-ravintola. Eräs poliitikko kertoi, että kännykkäkulttuurin yleistyttyä eri tilaisuuksista kerääntyi hetkessä Bottalle tai Kämpin baariin parikymmentä ihmistä: toimittajia, poliitikkoja ja poliitikkojen avustajia.

Haastattelumateriaalin perusteella politiikan toimittajien suhtautumisessa vapaamuotoisiin tapaamisiin ei ole juur eroja: vanhat konkarit eivät pidä niitä arveluttavina, mutta eivät myöskään nuoret. Yhteydenpidon intensiivisyydessä on eroja. Kokeneempien journalistien mielestä nuoremmat kollegat istuvat poliitikkojen kanssa liian vähän, ja se on tiettyllä tavalla uutisjournalismin kannalta huono asia. Taustatietoa ei voi saada pelkästään istumalla tietokoneen äärellä kotitoimituksessa.

Poliitikkojen ja toimittajien yhteisiä saunailtoja on pidetty osoituksena journalismin hampaattomuudesta ja kriittisen etäisyyden puutteesta median ja päättäjien välillä (Boxberg & Heikka, 2009). Näin jyrkkä näkemys ei tullut esille haastatteluaineistosta. Pääinvastoin kahdenvälisiä suhteita arvostetaan yhtenä tiedonhankinnan muotona myös nuoremmassa ikäluokassa. 1990-luvun lopulla aloittanut politiikan toimittaja kertoo haastattelussani käyvänsä poliitikkojen ja heidän avustajiensa kanssa vapaa-aikana kaljalla. Tapaamisissa puidaan henkilökohtaisten asioiden lisäksi myös politiikkaa. Toimittaja kertoo, että tapaamiset ovat hyödyllisiä ammatillisessa mielessä. Niistä kertyy valtavasti taustatietoa ja uutisvinkkejä, joita voi hyödyntää työssään. Hän ei pitänyt tapaamisia mitenkään arveluttavina.

Nykysukupolvi, varmasti siis, yhteistä on edelleenki se että tietyllä tapaa pyritään lähelle poliitikkoja, koska se on ainoa tapa, oikeesti saada omaa tietoa ja ymmärtää sitä kokonaisuutta. Et ei se varmasti oo häviämässä mihinkään, ainakaan laajamittaisesti. Jotkut saattaa olla sitä mieltä, että parasta pysyä mahdollisimman etäällä, mutta kyllä semmosta vähemmistössä, mun mielestä... (T10)

Olen käynyt vastaanotoilla. Joka hemmetin kutsu, jonka saan, aprikoin sitä, pitäisikö mennä, ja jos on aikaa, kyllä mä menen. Se kuuluu mun hommaan. Mä saan niissä kekkereissä yleensä tietoa siitä, missä mennään. (T3)

Haastateltu toimittaja nosti esiin Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran, jonka johtamiskursseilla poliitikot ja toimittajat tapasivat. Kursseilla kierreltiin maailmalla, mikä mahdollisti hyvien ja hyödyllisten henkilökohtaisten kontaktien synnyn molempiin suuntiin. Naistoimittaja muisteli, että vielä 1980-luvulla herrojen saunaseurat ja hyvä veli -verkostot olivat voimissaan. Kyseinen toimittaja löysi itsenä monet kerrat istumasta ulkopuolelta, kun miehet vetäytyivät saunaan kertomaan ehkä tärkeitäkin taustatietoja toisilleen:

Sitte mä oon istunu ja lukenu iltapäivälehtiä ja oottanu, että tilaisuus pääsee siihen luonteeseen, jossa voimme nauttia iltapalaa. (T9)

Politiikan toimittajan mielestä se, mitä läheisessä yhteistyössä pitää varoa, on joutuminen kiitollisuudenvelkaan. Uutisten saaminen myönnettiin tapahtumaksi, jossa harjoitetaan ostamista ja myymistä:

... se on vähän hankala kysymys, jos syntyy, paha... jonkinlaista velkaahan siitä syntyy, jos sä annat mulle uutisen, niin jotainhan mun pitäs tavallaan tehdä sitte mutta... (T8)

Kiitollisuudenvelka on hankala kysymys toimittajille. Sellaista ei saa syntyä, ja tutkimukseen haastatellut toimittajat korostivat, että uutisen tai vihjeen antanut poliitikko ei saa erityiskohtelua sen jälkeen, kun uutinen on julkaistu.

TP: Mutta jos sä saat joltakin hyvän vihjeen ja vinkin, joka johtaa hyvään uutiseen, niin voiks sä sitte parin päivän päästä huitasta samaa tyyppiä lekalla?

Näin on ollu pakko tehdä. Joo, ja sitä mä oon aina sanonuki, että ensiks syntyy helvetisti ystäviä ja sitte lopuks syntyy helvetisti vihamiehiä, et yhtään ystävää ei tainnu jäädä 35 vuodesta, koska kaikkien varpaille joutuu ihan väistämättä hyppimään vaikka... ne oli omasta mielestään hyviä kavereita, mutta ei niitä voinu suojella, ei se tuu kysymykseen, et rupeis suojelemaan, et jos jotain oikeeta tapahtuu. Et joku tämmönen puhereferaatin tyyppinen, et yks kappale vappupuhetta lehteen, voi tulla vielä kysymykseen, mut ei mitään sen suurempaa kiitoksenvelkaa. Suojeleminen mun mielestä, se on mahdoton kysymys, et siihen ei saa joutua, et joutus suojelemaan. (T8)

7 Median rooli poliittisessa päätöksenteossa

7.1 Kiinnostavuus ohjaa politiikan journalismiakin

Poliitikkojen ja toimittajien suhde perustui pitkään eräänlaiseen kauhun tasapainoon: molemmat tarvitsivat toisiaan. Vaikka *Tamminiemen pesänjakajat* -kirja (1981) järkyttikin sopuisaa yhteiseloä, suuri linja tutkimuksen tarkastelujaksolla, varsinkin sen alkupuolella, oli kuitenkin konsensus. Suhteeseen alkoi tulla säröjä tiedotusvälineiden tabloidisaation myötä, koska media kiinnostui henkilöistä enemmän kuin asioista.

Suuret linjat kuitenkin muuttuivat hitaasti. Haastatteluaineiston perusteella Ilta-Sanomien toimi eräänlaisena tienraivaajana. Lehti siirtyi 1980-luvun lopussa politiikassa vahvasti henkilöuutisoinnin suuntaan. Se onnistui, koska Sanomat-yhtiössä oli tuolloin selkeä työnjako; Helsingin Sanomat hoiti asiantutisoinnin ja Ilta-Sanomien viihteellisen ja skandaalittoman politiikan uutisoinnin. Ilta-Sanomien omaksui nopeasti joustavan tavan tehdä politiikan journalismia: kaikkea ei tarvitse kirjoittaa, vaan vain niistä asioista, jotka kiinnostavat. Tämä linjaus erotti IS:n muista valtamedioista, jotka pyrkivät mahdollisimman kattavaan raportointiin. Vielä 1980-luvulla Helsingin Sanomissa pyrittiin kertomaan eduskunnan kaikki päätökset, vähintään yksipalstaisena uutisena.

Ilta-Sanomien ja sen kilpailijalle Iltalehdelle, jäi liikkumatilaa, koska televisio näytteli vielä sivuosaa paljastusjournalismissa. 1980-luku oli moraalisen vuosikymmenen, ja siinä sanomalehdet, varsinkin iltapäivälehdet, olivat keskeisiä tekijöitä poliitikkojen kulissitietojen paljastajina (Koski 1986, 132). Tämä näkemys nousee esille haastatteluaineistossa. Kun *Tamminiemen pesänjakajat* -kirja perustui tietoon, jota ei ollut tapana julkaista, perustui iltapäivälehtien uusi linjaus nimenomaan samaisen vaietun taustatiedon häpeilemättömään hyödyntämiseen:

Siellähän on tietyllä tavalla käsittelemättä sellaista materiaalia, joka on aika herkkua, koska jännitteet ovat olemassa. Aamun lehdissä oli siihen aikaan aika kliininen ja jäykkä ja tönköö tapa käsitellä politiikan asioita. Se ei ollut niin henkilöitynyttä,

mitä Iltiksessä viljeltiin tarkoituksellisesti. Tabloidi-reseptiin sopii hyvin asioiden henkilöiminen, asioita voidaan esittää ihmisten kautta. (T5)

Ilta-Sanomien vahva levikki ja asema Suomen toiseksi suurimpana sanomalehtenä muovasivat nopeasti mediakenttää. Lehden tapa tehdä politiikkaa kiinnostavuuden ja henkilöiden kautta levisi muihinkin välineisiin jo 1990-luvulla.

Ennen ainakin Hesarissa on pidetty tärkeenä semmosta kaikenkattavuutta, et seurata seuraamisen vuoksi, jotta ihmiset tietää, mitä politiikassa tapahtuu, vaikka se ei aina olis kaikki niin superkiinnostavaakaan. Siitä semmosestahan on luovuttu; valikoidaan semmoiset kiinnostavat ja tietysti myös merkittävät aiheet. (T6)

Samalla Ilta-Sanomien panosti myös substanssipuolelle hankkimalla nimekkäitä kolumnisteja. Lehti satsasi vakavasti talousjournalismiin: kolumnisteina esiintyivät Pekka Korpinen, Kirsti Rissanen, Sixten Korkman ja Seppo Lindblom. Samalla kun lehti muuttui varteenotettavaksi toimijaksi politiikan journalismissa, tekijät huomasivat poliitikkojen suhtautumisen muuttumisen:

... poliitikot suhtautuivat kunnioittavasti. He tiesivät, jos rumasti sanotaan, että kosto tulee: kirjoitetaan isoilla kirjaimilla, jos siellä (eduskunnassa, TP) töppäillään. (T5)

Haastatteluaineisto tukee aikaisempaa huomiota (Kunelius ym. 2009), että vaikka iltapäivälehtiä vähätellään, niitä luetaan ahkerasti yhteiskunnan päättäjätasolla. Poliitikot reagoivat herkästi iltapäivälehdissä nousseisiin aiheisiin.

Tabloidisaation myötä poliitikkojen yksityiselämä nousi otsikoihin. Kyse ei ollut jostain uudesta ja kummallisesta asiasta toimittajille, eikä myöskään poliitikoille. Toimittajat tiesivät poliitikkojen yksityiselämästä arkaluonteisiakin asioita, ja heille jopa niitä avoimesti kerrottiin, koska luotettiin siihen, että ne pysyvät poissa lehtien etusivuilta. Tähän tuli muutos 1980-luvun lopulla.

Poliitikkojen vastaisku oli kaksiteräinen miekka: toisaalta yritettiin jopa painostuksella saada toimittajia takaisin ruotuun, toisaalta esiin astui poliitikkosukupolvi, joka käytti median uusia linjauksia häikäilemättä hyväkseen. Vaalirahakohun aikana vuonna 2008 välikikko oli ilmeinen. Mutta sekään ei jättänyt pysyviä vammoja poliitikkojen ja toimittajien välisiin suhteisiin. Lisäksi poliitikot onnistuivat löytämään uusia keinoja saada äänensä kuuluviin: sosiaalisen median kanavat tarjoavat tähän hyvän mahdollisuuden.

Haastattelujen perusteella tabloidisaatio on enemmän aihekirjon laajentumista ja visuaalisten esittämistapojen uudistumista kuin siirtymistä aiheissa lähemmäksi juorulehtiä:

Mallit ja keinot ovat muuttuneet, mutta ei ole tapahtunut mun mielestä sisältöpuolella sellaista ratkaisevaa muutosta kevyemmän journalismin suuntaan 20 vuoden aikana. (T3)

Havaitsin, että henkilöiminen ja ihmisten kautta kertominen lisääntyi ja edistyi kaikissa välineissä. (T5)

Julkisuus näyttää siis hallitsevan politiikkaa (Edelman 1988; Pekonen 1991). Poliitikon esiintyminen julkisuudessa ja julkisuuden hallinta ovat avainasemassa. Poliittisen päätöksen kohteena olevat asiat peitellään yleensä symbolien taakse menemättä kovin syvälle yksityiskohtiin. Julkisuuspolitiikan mahdollisti Suomessa median tabloidisaatio, joka alkoi Kekkonen ajan jälkeen, 1980-luvulla. Milloin se tarkasti alkoi? Haastatteluaineiston perusteella yksittäistä tapahtumaa tai ajankohtaa tabloidisaatiolle ei voi antaa. Haastatellut poliitikot huomasivat, että poliitikkojen yksityiselämä alkoi kiinnostaa ja poliitikot henkilöinä nousivat journalismin keskiöön. Varsinkin naispoliitikot alkoivat saada, omien sanojensa mukaan, ”järkyttäviä palstamillimetrejä”.

Tutkimuksen haastatteluaineisto tukee Väliverroksen ja Seppäsen (2012) näkemystä, että tunteet syrjäyttivät tietystä mielessä järjen politiikan journalismissa. Tunteita hyödyntävä tabloidisaatio pysyi ensin pienenä osana perinteistä politiikan journalismia: henkilö oli ikään kuin kainalokevennys kovaa faktaa sisältäneelle pääjutulle. Naispoliitikkoa haastateltiin 1980-luvulla yleensä asiasta, mutta viimeistään 1990-luvulla pääosaan nousivat muut asiat. Naispoliitikko kiinnosti mediaa eronneena tai lapsia synnyttäneenä tai avioliittoon vihittyinä henkilöinä enemmän kuin poliittisia päätöksiä tekevänä vallankäyttäjänä. Tabloidisaatio politiikan journalismissa merkitsi politiikassa toimivien henkilöiden kiinnostavuuden nousua. Poliitikoille tuli tärkeäksi hallita julkisuutta nimenomaan henkilökohtaisten ominaisuuksien avulla: pelkkä pääministerin status ei suojannut poliitikkoa median kirjoittelulta. Tabloidisaatio aiheutti myös median yhdenmukaistumisen: uutisaiheet harvenivat, ja media liikkui samojen aiheiden perässä samaan aikaan ja samaan suuntaan. Median samankaltaistuminen myönnetään sekä poliitikkojen että toimittajien keskuudessa. Poliitikan journalismin henkilöytymistä ei haastatteluissa sinänsä pidetty pahana. Kyse on yhteiskunnan läpinäkyvyydestä: halutaan tietää, millaisia henkilöitä yhteisistä verorahoista päättävät ovat.

Kiinnostavuus nousi viimeistään 1990-luvulla politiikan journalismiin keskeiseksi uutiskriteeriksi mediassa. Ohjenuoraksi toimituksissa tuli se, että uutisvälineen pitää puhua samoista asioista, joista kansalaiset puhuvat. Suomen Tietotoimiston (STT) toimituksen ohjeissa eli ns. tyylikirjassa nostetaan esiin viisi uutiskriteeriä (STT, 2020): merkitys, kiinnostavuus, ajankohtaisuus, yllättävyys ja läheisyys. Tyylikirjan ohjeiden mukaan journalismilla on merkitystä vain, kun se tavoittaa lukijansa ja kuulijansa.

Median tabloidisoituminen nosti kiinnostavuuden tärkeimmäksi uutiskriteeriksi. Sen asema johtavana uutiskriteerinä on vain vahvistunut median verkkosivustojen laajenemisen myötä. Lukijat siirtyvät verkkoon, jossa analytiikalla voi seurata kävijämääriä – reaaliajassa.

Muutamit haastatellut toimittajat ja poliitikot nostivat esiin myös negatiiviset ilmiöt: aihevalikoima kaventui, ja tärkeiden asioiden seuranta jäi osittain ”heitteille”, kun media juoksi ”päiväperhosten” perässä. Kriitikoiden mielestä tabloidisaatio on syyppää koko politiikan alennustilaan kansalaisten keskuudessa. Mauno Koivisto vertasi jo 1980-luvulla mediaa sopulilaumaksi, joka säntäilee yhtenä joukkona paikasta toiseen. Tutkimusaineisto

tukee tätä ehkä aikanaan humoristiseksi tarkoitettua heittoa. Mediaa vaivaa laumakäyttäytymisen dynamiikka: uutinen on uutinen kaikissa välineissä – ja sitten ei oikein mitään muuta.

Haastateltujen poliitikkojen tabloidisaatio-kritiikissä nousi esiin huolenaiheita:

1. Media on linjatonta. Puoluelehtien katoaminen on tehnyt mediakentästä samantyyppistä, harmaata massaa.
2. Media hakee keskenään eroja räväkällä otsikoinnilla. Juttujen, joissa otsikko ei vastaa sisältöä, määrä on kasvanut. Harhalaukauksia löytyy kaikista välineistä.
3. Media vaikenee kilpailijan tekemistä virheistä. Poliitikot eivät koe saavansa mediakritiikkiään läpi, koska media toimii yhtenäisesti.
4. Poliitikot kokevat, että heitä arvioidaan yhä enemmän yksityiselämän kautta.
5. Poliitikot havaitsivat toimittajissa politiikanvastaisuutta. Kriittisessä kirjoittamisessa menttiin liian pitkälle ja politiikkaa ja poliitikkoja pidettiin lähtökohtaisesti pahoina.
6. Toimittajien ammattitaito on rapautunut. Journalistien työtä leimaa historiattomuus ja se, että turvaudutaan netin hakukoneisiin eikä viitsitä enää soittaa, kun politiikan aiheeseen haetaan tietoa.

Toimittajien mielestä tabloidisaation nousu 1980- ja 1990-luvuilla oli selviö, eikä pelkästään printtimediassa, vaan myös sähköisissä välineissä. Haastatellut toimittajat kokivat sen näin:

1. Vanhemmat, pitkään alalla olleet toimittajat joutuivat lähestymään poliitikkoja ja pyytämään haastattelua henkilökohtaisista asioista kuten avioerosta. Se ei olisi tullut kuuloonkaan 70-luvulla.
2. Myös politiikan journalismissa tehdään viihteellisiä juttuja, kerrotaan politiikan henkilöistä ja uutisoidaan ilmiöitä, jotka eivät poliittiselta merkitykseltään ole kovin suuria, mutta kiinnostavat lukijoita.
3. Toimittajan työtä leimaa kiire, koska resursseja vähennetään tilanteessa, jossa tekemisen määrä internetin laajenemisen myötä kasvaa.

Tabloidisaatio on kyllä leventänyt aihekirjoja ja asioista kirjoittaminen on vapautunut. Nyt toimittaja voi käsitellä aiheita, joita vielä 1970-luvun lopulla pidettiin liian arkaluonteisina. Poliitiikan journalismin tasosta kysyttäessä haastateltujen mielipiteet jakaantuivat iän mukaan kahtia: nuorempi polvi iloitsi kriittisyyden lisääntymisestä ja hyvistä paljastuksista ja siitä, että journalismi pystyy reagoimaan päätöksiin ja asioihin nopeasti kaikissa kanavissa. Vanhemman polven haastatellut taas nostivat esiin epäterveitä ilmiöitä:

1. Taustoittavaa tietoa ei enää jakseta jakaa eli toimittajat eivät puno politiikan päätöksen seurauksia yhteen ja valaise pitkiä kehityskaaria.
2. Journalismi on pinnallistunut. On hauskoja ja viihdyttäviä uutisia ja skandaaleja, mutta ei oikein mitään siitä välistä.

3. Alalle on tullut liian nopeasti uusia, nuoria tekijöitä, jotka ovat korvanneet vanhat, kokeneemmat politiikan toimittajat. Kokemuksen siirtäminen eteenpäin on jäänyt toimituksissa vaillinaiseksi: ”napanuora” katkesi liian varhain.
4. Kommenttien kirjoittamisen lisääntyminen ja kommenttien painoarvon kasvaminen. Vanhempi toimittajapolvi vierastaa ajatusta, että kommentti on juttukokonaisuuden pääaihe. Monen kirjoittajan taidot eivät riitä kommentointiin. Se on korvattu vahvalla asenteella.

Haastatteluaineisto tukee analyysiä politiikan medioitumisesta. Jesper Strömbäck (2008), Kent Asp ja Peter Esaiasson (2006) sekä Erkki Karvonen (2008) puhuvat medioitumisen yhteydessä siitä, että median logiikka alkaa ohjata myös poliittista toimintaa ja politiikan päätöksentekoa. Poliitikot joutuvat tabloidisoituneen median paineessa suunnittelemaan median hallintaa ennakolta. Tutkimukseen haastatellut poliitikot myönsivät, että median rooli on kasvanut poliittisten päätösten teossa: aikaisemmin ei mietitty etukäteen, miten poliittinen päätös ”myydään” mediassa.

Politiikan ja journalismin välillä on tapahtunut institutionalisoitumista Bergerin ja Luckmannin (2003) kuvaamalla tavalla. Poliitiikka ja journalismi omaksuvat toistensa roolit ja tavan toimia. Näin molemmat pystyvät ennakoimaan toistensa toimintaa, jolloin vuorovaikutus muuttuu ennustettavaksi. Tietyllä tavalla poliitikot ja toimittajat rakentavat yhdessä, konstruoivat, politiikan julkisuutta medioituneessa yhteiskunnassa. Media ei ole enää neljäs valtiomahti, vaan osa yhteiskunnan päätöksentekokoneistoa – omasta tahdostaan tai tahtomattaan. Kun yhteiskunta medioituu, politiikka medioituu mukana ja ryhtyy käyttäytymään uudella tavalla. Poliitikot pyrkivät rakentamaan ”mediatapahtumia”, joissa edetään tarkan käsikirjoituksen mukaan tavoitteena saada maksimaalinen julkisuus.

Tutkimusaineiston perusteella poliitikot mukautuivat yllättävän hyvin mediaympäristön muutokseen. Osa haastatelluista kertoo jopa käyttäneensä mediaa hyväkseen. Poliitikot korostavat, että mediaa ja julkisuutta voi ja ennen kaikkea pitää käyttää hyväkseen omien päämäärien ajamisessa. Viime vuosien tutkimuksissa ja kirjoissa poliitikkoja on kuvattu lähinnä median uhreina (Salminen 2006; Karvonen 2006; Uimonen 2009; Alho 2011). Poliitikoista on puhuttu myös medianäytelmän sivustakatsojina (Koivunen 2011): he ovat mukana sekä katsojina että kohteina, ja se näkyy muun muassa retoriikassa. Pääministeri kertoo asioista kolmannessa persoonassa ja media kuvataan yhdeksi massaksi, joka ”jauhaa” yksittäisen poliitikon tai poliitikkojen tekemän päätöksen muroiksi – vastustamattomasti ja omalakisesti. Sivustakatsoja-analyysissä julkisuus on paikka, jota poliitikon on vaikea hallita.

Tutkimusaineiston perusteella median rooli politiikassa tabloidisoitumisen myötä on kyllä muuttunut, mutta se ei ole sellainen, etteikö poliitikko pystyisi sitä hallitsemaan – varsinkin jos tuntee median toimintalogiikan. Poliitikko on kaikkea muuta kuin sivustakatsoja. Halutessaan hän voi olla vahva toimija joko yksin tai ryhmässä. Median rooli oli iso pääministeri Anneli Jäätteenmäen erotessa virastaan kesäkuussa 2003, mutta oliko tapahtumasarjassa sittenkään muita sivustakatsojia kuin Jäätteenmäki itse. Tutkimukseen-

ni haastatteleminen toimittajien ja poliitikkojen arvion mukaan Irakgatessa poliitikot myös ohjailivat draamaa taustalla: median annettiin tehdä likainen työ, ja Jäätteenmäen eron jälkeen poliitikot asettelivat uudet palaset paikalleen.

Selvimmän poliitikon sivustakatoisuus toteutui ulkoministeri Ilkka Kanervan tekstiviestikohussa vuonna 2008 ja vuoden 2007 eduskuntavaalien jälkeisessä vaalirahoitusskandaalissa. Niissä on vaikea löytää poliitikkoa, joka sinänsä olisi hyötynyt kohuista. Valtaosa median uutisista tulee politiikan maailmasta siten, että joku siellä toimiva, ministeri, kansanedustaja, avustaja, on syöttänyt näkökulman journalistille. Haastatellut toimittajat myöntävät, että ”vuotaja” ei yleensä toimi pyyteettömästi, mutta tietoisuus tästä ei estä tekemästä juttua, koska uutiskilpailu on kovaa.

Tutkimuksen haastatteluaineisto ei tue näkemystä, että tabloidisoitunut media olisi skandaaleineen ja paljastuksineen kaventanut poliitikkojen toimintaympäristöä, kuten Thomas Meyer (2002) ja Anu Kantola (2011) arvioivat. Heidän mukaansa politiikasta on tullut median ehdoilla toimiva kokonaisuus, jossa kaikista päätöksistä pyritään tekemään mediatapahtumia. Tämä tutkimus tukee enemmän Juha Herkmanin (2012) näkemystä, että politiikka ottaa median huomioon varsinkin silloin, kun mietitään, miten päätökset kerrotaan julkisuuteen. Varsinaiset päätökset kuitenkin tehdään politiikan vallan kovassa ytimessä, julkisuudelta piilossa, ilman median politiikan päiväjärjestyksen muotoutumiseen tai politiikan päätöksentekoon liittyvää ohjailua. Herkman kuvasi politiikan ja median taistelua teatteriksi, jota politiikan toimijat pyrkivät käsikirjoittamaan. Hänen mukaansa poliitikot eivät ole tässä taistelussa mitenkään sivuroolissa, päinvastoin. (Mt., 2012.)

Iltapäivälehtien, varsinkin Ilta-Sanomien, levikin kasvu heijastui sekä poliitikkojen että toimittajien työssä 1990-luvulla; viihteellisyys lisääntyi, skandaalit ja sitä kautta ministerivaihdokset ja niiden uutisointi tulivat osaksi politiikan toimitusten arkipäivää kaikissa mediataloissa. Journalismissa substanssilähtöisen merkittävyyden ja konemaisen päätösten seurannan rinnalle nousi ja meni ohi uusi uutiskriteeri: kiinnostavuus. Vain se, mikä on kiinnostavaa, on lukijan kannalta merkittävää.

7.2 Julkisuus tulee osaksi yhteisten asioiden hoitoa

Mikä sitten on median rooli politiikan päätöksenteossa? Pelkästään päivittäistä uutistarjontaa seuraamalla voisi päätyä päätelmään, että se on iso. Tutkimukseen haastatellut poliitikot myöntävät, että julkisuuden merkitys on kasvanut. Se on jopa joissakin tapauksissa ohittanut merkittävyydessään päätettävän asian. Viestinnän ammattilaisten rooli politiikan teon taustalla on kasvanut, ja maailma on, haastattelijan antaman kuvan perusteella, totaalaisesti muuttunut. Aikaisemmin ei mietitty etukäteen, miten poliittinen päätös myytäisiin.

Haastatellun poliitikon mielestä kehityksen huippu saavutettiin maaliskuussa 2013, jolloin Jyrki Kataisen hallitus kokoontui tiedotustilaisuuteen kertomaan budjetin kehysriihen tuloksista. Kehysriihessä oli tarkoitus päättää keinoista, joilla tasapainotettaisiin

velkaantunutta valtion taloutta. Haastateltavan, kokeneen poliitikon, mielestä päätöksentekijöitä kiinnosti enemmän se, miltä asia näyttää julkisuudessa kuin konkreettiset leikkaukset. Median tarjoama kuva olikin haastatellun poliitikon mielestä aivan toisenlainen kuin hän budjettiriiheltä odotti. Kukaan ei loppujen lopuksi halunnut kertoakaan ikävistä asioista, leikkauksista.

Mä itse jouduin tekeen sen, että kun mä olin illan kuunnellut uutisii, niin mä soitin seuraavana ja kysyin, et... et siis mitä tää nyt tarkoittaa tämä julkisen talouden tasapainottaminen, että mä kuulin eilen vaan julkisen talouden menojen lisäyksistä, vaikka sen piti olla kehysriihi, jossa tasapainotetaan, koska ne ei tullu esille, millään tavalla, ja... ainakin julkisuudessa oli väitteitä, että se ajotuskin oli vähän semmonen, että saadaan ikään kun message näin läpi. (P7)

Haastatteluaineistossa nousi esille se, että poliitikot ja heidän avustajansa mieltävät julkisuuden roolin keskeiseksi osaksi politiikan päätöksentekoa. Perinteistä ajatusta siitä, että tekemällä oikeita asioita saadaan kiitos ja kansan luottamus pidettiin ”naivina”. Oikeiden asioiden ja päätösten tekemisen rinnalla pitää miettiä, miten asia tuodaan julki ja missä. Haastatteluaineistossa nousi esille jopa kilpailu: poliitikot kilpailevat, kuka saa ensimmäisenä kerrottua julkisuuteen eduskuntaryhmän tekemän päätöksen:

Ihan arkenahan se näkyy siinä, että eduskuntaryhmien sisällä on hitonmoinen kilpailu siitä, et kuka niistä lausuntopöytästä saa sen oman juttunsa ensimmäisenä ulos. Kuka saa nopeimmin näpyteltyä viestin politiikan toimittajille... (P2)

Vielä Nopparin, Kuneliuksen ja Reunasen tutkimuksessa (2009) nousi esiin politiikan kahtiajakautuminen: varsinainen päätöksenteko ja julkisuuteen suuntautunut politikointi. Tämän tutkimuksen haastattelumateriaali osoittaa, että kahtiajakautuminen ei ole enää niin selvää, vaan julkisuus otetaan huomioon jo varhaisessa vaiheessa päätösprosessia. Julkisuus ei ole enää vain äänten kalastelua, vaan osa vallankäyttöä.

Politiikan tekijät tunnustavat, että mediaa ja julkisuutta voi ja pitää käyttää hyväksi omien päämäärien ajamisessa. Entinen ministeri muisteli toimintaansa suorasukaisesti, kun haastattelussa kysyin julkisuuden merkityksestä päätösten taustalla. Hän myönsi käyttäneensä mediaa hyväkseen ajaessaan päätöksiä läpi ja nostaessaan ongelmia julkiseen keskusteluun. Haastateltava sanoi käyttäneensä julkisuutta hyväkseen siksi, että asia sai yleensä isomman painoarvon, kun sitä käsiteltiin mediassa. Julkinen keskustelu edesauttoi poliittisen päätöksen syntymistä sellaisena kuin ministeri sen halusi. Keskustelu ja uutisointi mediassa toi päätöksentekoon mukaan siis median ja kansalaisten paineen, joka edesauttoi ministerin kannalta myönteisen päätöksen syntymistä:

... riski ilman tätä julkisuuden paineita ois ollu, niitten (pätösten, TP) kaatumine ois ollu paljon suurempi. Niitä kaatu siitä huolimatta ihan tarpeeks näitä esityksiä. Liian paljo. Kyl mä koin sen sillä lailla, et ne ulkoset paineet autto joka tapauksessa aika tavalla. Paljon pienemmäks ois jääny läpimenoprosentti muuten. (P6)

Aineistossa on myös esimerkki, jossa ennen eduskuntaryhmän kesäkokousta puolueen keskeinen poliitikko, kansanedustaja, antoi aamu-tv:ssä haastattelun aiheesta, josta sitten kesäkokous antoi illalla julkilausuman. Haastateltavan mukaan aiheen kulku mediassa ja ryhmän kokouksessa oli suunniteltu tarkkaan ennakolta. Medianäkyvyyden saaminen edellyttää oikeaa ajoitusta, minkä lisäksi asian pitää olla riittävän merkittävä ja kiinnostava. On tärkeää, että samaan aikaan politiikassa ei nouse esiin mitään muuta kiinnostavampaa, joka jättäisi oman puolueen asian varjoonsa. Vanhan totuuden mukaan Suomen mediaan mahtuu vain yksi keskustelunaihe kerrallaan.

... sit just tää että jos sinä hetkenä kaikki on kiinnostuneempia jostakin, muusta, nii vaik me annetaan joku julkilausuma, nii ei se välttämättä mee minnekään. (P5)

Politiikan viestinnän ammattilaisen näkemys on karu, kun puhutaan siitä, miten media tarttuu politiikan aiheisiin:

Ja varmaan 95 % politiikan journalismista on tällasta, jossa joku politiikan maailmasta on ikään ku asettanu sen näkökulman ja sitten jollakin tavalla joko suoraan tai epäsuorasti syöttänyt sitä näkemystä journalisteille. (P3)

Haastatteluaineistosta löytyy myös tapaus, jossa ministerinä toiminut poliitikko myöntää tarkastaneensa toimittajan tekemät tekstit ennen niiden julkaisua 1990-luvun laman aikana. Ministeri ei luottanut, että vaikeasta aiheesta kirjoittanut toimittaja osaisi kertoa asioista oikein ja virheettömästi. Ministeri kertoi päässeensä toimittajan kanssa sopimukseen, jonka mukaan hän sai perehtyä teksteihin ennakoon. Tämä tapahtui sen jälkeen, kun hän oli puuttunut väärin uutisointeihin:

... se oli musta erittäin arvokas, yhteys. Siinä pelas luottamus kyllä molempiin suuntiin täysin. (P6)

Presidentti Mauno Koivisto käytti 1990-luvulla suoraviivaisia keinoja saadakseen median kirjoittamaan Suomen Euroopan yhteisön (EY) jäsenyyshakemuksesta haluamallaan tavalla. Haastatteluaineistossa on entisen päätoimittajan kuvailu tilanteesta. Presidentti kokosi saunaseurueen Santahaminaan armeijan saunalle, jossa puhuttiin liittymisestä EY:n jäseneksi. Presidentti korosti, että jäsenhakemus on turvallisuuspoliittinen kysymys Suomelle, mutta sitä ei saa kertoa julkisuuteen. Toisin sanonen Suomen keskeisintä jäsenysmotiivia ei saanut käsitellä lehtien palstoilla, vaan aina piti perusteluna käyttää taloudellista integraatiota länteen. Kaikki noudattivat presidentin ohjetta:

Me kaikki nyökyteltiin ja oltiin isänmaallisia, eikä kukaan kirjoittanut tai ottanut sitä esille koskaan. Journalistieettisesti se oli selvästi väärä. Jos tasavallan päämies sanoo tällaisen, se on iso asia. Se johtui ulkopoliittisista syistä, ei saanut sanoa ääneen. Me kaikki oltiin, omasta mielestä, oikealla asialla. Kaikki halusi EU:hun, silloin aspekti oli se, että naapuri oli voimissaan. (T5)

TP: Vuosiluku?

Tämä oli ennen kun alettiin käydä neuvotteluja, veikkaisin 1992. (T5)

TP: Muistelen, että turvallisuuspolitiikasta EU-jäsenyyden taustalla puhuttiin vasta myöhemmin...?

Nimenomaan, silloin mentiin julkisuudessa talouspää edellä, koska se oli se, mistä voitiin puhua. (T5)

TP: Eikö sinulle tullut olo, että tässähän ollaan merkittävä vallankäyttäjä?

Ehkä se oli vähän naiivia, se oli vakavaa puhetta, pitää muistaa aikakausi ja konteksti, vapautuminen tuli myöhemmin. Kyllä se fiilis oli, että nyt turvat tukkoon ja yritetään tämä roudata parhaamme mukaan niin, että päästäisiin liittymään sinne. Siihen liittyi loukkaantuminen ruotsalaisille, jotka vetivät välistä. Eivät päätoimittajakaan olleet viattomia, jos naapuri pottuilee, mekin mennään kanssa. Kukaan ei oikeastaan tiennyt, minne ollaan menossa; sitä on vaikea nykypäivänä käsittää. (T5)

TP: Olisiko tapahtunut nykypäivänä?

Jos on tarpeeksi tärkeästä asiasta kyse, tavat kyllä muuttuneet, joku vetäisi välistä. Ennen, jos oli infoja, niin sovittiin, että kukaan ei tee huomiseen juttua – varsinkin jos tilaisuudessa oli tarjoilua. (T5)

Eräs toinen haastateltava kertoi myös kuulleensa Koiviston järjestämästä saunaillasta. Hänen mukaansa tilaisuus oli suomettumisen jälkimaininkeja ja viimeisiä asioita, joissa presidentti pystyi ohjailemaan mediaa haluamallaan tavalla – Kekkonen aikojen malliin. Siirtyminen uuteen, avoimeen poliittiseen kulttuuriin oli monelle vielä vaikeaa:

... ne päätoimittajat jotka olivat eläneet Kekkonen ajan, niin kyllä siitä pyristäytymisen irti ei kuule ihan käyny niin, että ku suihkussa olis käyny, ei todellakaan! (T7)

Viestintäammattilaisten ja mainostoimistojen roolia pidettiin poliitikkojen keskuudessa menestyksen kannalta jopa ratkaisevana. Mainostoimistojen edustajat hiovat ”onelinereita” ja ”sloganeita”. Puolueista kokoomusta pidettiin tässä edelläkävijänä, koska se oli ensimmäisenä ymmärtänyt viestinnän merkityksen, kun puolueesta luodaan tiettyä mielikuvaa äänestäjille.

Erään haastateltavan mukaan puolueiden ”imagosodassa” on jo menty liian pitkälle. Vaalitaistelussa hämärtyy, kenen sanomaa puolue itse asiassa julistaa: puolueen omaa, perinteestä nousevaa ideologiaa vai mainostoimiston kehrittelemää tilanteeseen sopivaa sanomaa? Haastateltavan mielestä vaaliteemat ja asetelmat suhteessa kilpailijoihin määritellään entistä enemmän strategiapalaverissa, joiden keskiössä ovat mainostoimistot.

8 Tutkimuksen johtopäätökset

8.1 Poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet muuttuivat kolmiportaisesti vuosina 1987–2010

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli poliitikkojen ja toimittajien välisten suhteiden kehittymistä tarkastelujakson 1987–2010 aikana, ja politiikan medioitumisen vaikutuksia näihin suhteisiin. Poliitiikan journalismia ohjasivat yhteneväiset lainalaisuudet, jotka perustuivat yhteistyölle politiikan valtakoneiston kanssa. Tutkimusaineisto tukee aiemmin tehtyä huomiota (Väliverronen & Kunelius 2009), että poliitikkojen ja toimittajien irtaantumisen yhteisistä pelisäännöistä alkoi 1990-luvun jälkipuoliskolla. Täysimääräisesti se tapahtui 2000-luvulla uutiskilpailun kiristyessä mediassa.

Tutkimukseni haastatteluaineistossa toimittajat puhuivat avoimesti 1970- ja 1980-lukujen itsesensuurista journalismissa: toimittajat kyllä tiesivät poliitikkojen henkilökohtaisista asioista, mutta niistä ei julkaistu artikkeleita. Lisäksi asajournalismissakin politiikan toimituksissa oli vielä 1980-luvun lopulla vanhan koulukunnan toimittajia, joiden mielestä poliitikassa päätettävä asia oli julkinen vasta sitten, kun hallitus antaa siitä esityksen. Heille poliitikkoihin liittyvistä yksityiselämän juoruista kirjoittaminen oli lähtökohtaisesti poissuljettu vaihtoehto. Toimittajat olivat kuitenkin hyvin informoituja asioista – ja juoruista. Kuvaavaa on, että poliitikkojen taustoja avannut *Tamminiemen pesänjakajat* -kirja (1981) tuomittiin sekä poliitikkojen että toimittajien keskuudessa.

1970- ja 1980-lukujen vaihteen politiikan toimittajat ovat saaneet kritiikkiä siitä, että he salasivat tiedon presidentti Urho Kekkosen (1900–1986) heikkenevästä terveydestä. Aikalaiset toimittajat kiistävät, että vaikeneminen olisi jotenkin yhteisesti sovittua. Poliitikot kertoivat toimittajille presidentin terveydestä huolestuttavia tietoja, joita yritettiin koko ajan selvittää – huonolla menestyksellä. Tutkimusaineiston perusteella median vaikenemiseen voidaan edellä kuvatun itsesensuurin lisäksi löytää muitakin syitä:

1. Urho Kekkosta suojeltiin. Suojeluun osallistuivat presidentin avustajakaarti ja osittain myös journalistinen johto.
2. Presidentti tuli median eteen silloin, kun se hänelle sopi.
3. Presidenttiä ei päässyt lähelle. Oli vaikea hahmottaa, mikä presidenttiä vaivasi. Terveystietojen julkaiseminen ilman lupaa, huhujen perusteella, ei tullut kysymykseen.

Media pyrki 1980-luvun lopulla irti sekä itsesensuurista että kliinisestä politiikan päätöksenteon seurannasta. Tabloidisaation eli iltapäivälehtimäistymisen myötä viihde, skandaalit ja poliitikon yksityiselämä nousivat otsikoihin, ensin iltapäivälehdissä sitten lähes koko muussa mediassa. Tutkimusaineisto tukee aikaisemmin esitettyä ajatusta (Pitkänen 2009; Herkman 2011; Pernaa & Railo 2006) siitä, että uutiskriteereissä tunne korvasi järjen ja kiinnostavuus merkittävyuden. Tutkimukseen haastatellut toimittajat eivät myönnä, että journalismi muuttui sinänsä kriittisemmäksi: kyse oli aihevalikoiman laajenemisesta. Poliitikkojen mielestä journalismi muuttui tutkimuksen ajanjaksolla kriittisemmäksi, jopa hyökkääväksi. Kohteeksi joutui varsinkin pääministeri Harri Holkeri, jolla ei ollut eväitä kohdata tabloidisoitumisen alkuvaiheissa ollutta mediaa.

Vaalirahakohun aiheuttama välirikko poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa näyttää haastatteluaineiston perusteella liittyvän enemmän median muutokseen kuin poliitikkojen ja toimittajien henkilökohtaisiin suhteisiin. Nuorempi toimittajapolvi julistaa etäisyyttä, politiikan journalismin itsenäisyyttä, länsimaistumista ja vastakkainasettelua. Tutkimusaineistosta tämä ei kuitenkaan nouse erityisen vahvana esiin. Nuoremmatkin haastateltavat korostavat etäisyyden sijasta henkilökohtaisia suhteita. Näin tekevät myös poliitikot. Lähinnä kyse on siitä, että median digitaalinen murros on muuttanut toimittajien toimintatapoja: kiire näyttäisi olevan suurempi syy suhteiden etäntymiselle kuin tietoinen etäisyyden ottaminen. Toinen suhteisiin vaikuttanut asia löytyy politiikan toimittajien ammattikunnan sisäisestä muutoksesta, joka alkoi 1980-luvulla. Aiemmin politiikan toimittajat olivat yhtä valtarakenteen kanssa, ja alalle tullut politiikan toimittaja oppi nopeasti yhteiset ”pelisäännöt”. Tabloidisaation ja median muutoksen myötä politiikan toimittajiksi tuli uutta väkeä. Lisäksi politiikka enää ollut tiedotusvälineissä pelkästään politiikan erikoistoimittajien käsissä: siitä raportoivat muutkin, erilaisen taustan omaavat journalistit kuten edellä kerroin (ks. 74–75). Mediassa ymmärrettiin entistä kirkaammin, että esimerkiksi taloutta ja politiikkaa on vaikea erottaa toisistaan. Harvassa tiedotusvälineessä on enää varsinaista politiikan toimitusta. Yleensä ne ovat yhteiskunta-toimituksia tai politiikan ja talouden yhteistoimituksia. Poliitiikan toimittajat menettivät tietyllä tavalla monopolin politiikan uutisiin.

Poliitikkojen ja toimittajien välistä suhdetta on politiikan tutkimuksessa kuvattu symbioosiksi (Karvonen 1998; Asp 1989; Kunelius ym. 2009). Molemmat tarvitsevat toisiaan, ja molemmilla on hallussaan toista hyödyttäviä resursseja: poliitikoilla tietoa, toimittajilla mediatilaa ja julkisuutta. Haastatteluaineiston perusteella täydellinen symbioosi ei kummankaan osapuolen mielestä ole hyvää, mutta täydellistä irtiottoakaan ei kukaan halunnut. Haastatteluissa korostui kattavasti tarve antaa ja saada taustatietoa politiikan ajan-

kohtaisista asioista. Varsinkin poliitikot murehtivat, että politiikan toimittajat eivät enää tunnu tarvitsevan taustoittavaa materiaalia. Yksi haastateltu poliitikko näki journalistien ajattelussa myös politiikan vastaisuutta, joka on osaltaan tehnyt poliitikot varovaisiksi: taustatietoja ei enää uskalleta antaa, koska ei ole keskinäistä luottamusta.

Kun 1990-luvulla toimittaja halusi kommentin tai taustatietoa politiikan juttuun poliitikolta, se onnistui varmimmin, jos toimittaja tunsikin poliitikon. Henkilösuhteiden merkitys toimittajan työssä on vähentynyt, koska sosiaalinen media ja internet helpottavat tiedon-saantia. Internetin ja sosiaalisen median tietotulva ei ole kuitenkaan kokonaan poistanut poliitikon ja toimittajan välisten henkilökohtaisten suhteiden merkitystä. Haastatteluaineiston perusteella politiikan toimittajat korostavat edelleen niiden tärkeyttä varsinkin uutishankinnassa. Myös poliitikot kokevat henkilösuhteen tärkeänä. Tutkimuksen tulos on samansuuntainen aikaisempien kyselyjen kanssa (Kunelius ym. 2009): päättäjien ja toimittajien suhteessa on vastakkainasettelua ja jännitteisyyttä, mutta myös arvontaa ja luottamuksellisuutta.

Haastatteluaineiston perusteella vapaamuotoisia tapaamisia arvostetaan sekä nuorten että vanhempien toimittajien keskuudessa. Jyrkkää vastakkainasetteluakin nostettiin esille, mutta tämä näkemys jäi aineistossa marginaaliseksi. Vastakkainasettelua ja suhteiden kiristymistä esiintyy poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa, mutta kukaan haastatelluista toimittajista ei kertonut toimivansa näin. Poliitikkojen mielestä vastakkainasettelu näkyy kanssakäymisessä, jos ei muuten niin tietynlaisena varovaisuutena. Poliitikkojen ja toimittajien välinen kanssakäyminen näyttäisi siis pääasiassa perustuvan edelleen hyviin henkilösuhteisiin. Toimittajan uutishankinta onnistuu tapaamalla tai soittamalla tutulle poliitikolle. Poliitikon ajama asia puolestaan saa palstatilaa, kun mediassa työskentelee tuttu toimittaja. Symbioottinen suhde on edelleen valtavirtaa poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa, vaikka vaalirahakohu toikin suhteisiin säröjä ja kriittisyys kasvoi molemmiin puolin. Kun 1980- ja 1990-luvuilla yhteiselo rakentui pelkästään kahdenvälisille suhteille ja luottamukselle, 2000-luvulla tapahtui muutos, joka johti hetkelliseen yhteen-törmäykseen poliitikkojen ja toimittajien välillä.

Haastatteluaineiston perusteella särö harmonisessa yhteiselossa perustui seuraaviin asioihin:

1. Verkosta saatavasta materiaalista voidaan koostaa politiikan juttu.
2. Tabloidisaation seurauksena media alkoi kirjoittaa vapaammin ja hyökkäävämmiin poliitikoista. Kohuista ja skandaaleista tuli arkipäivää.
3. Poliitiikanvastaisuuden nousu nuoremman polven politiikan toimittajien keskuudessa. Myös nuoremmat poliitikot tarvitsevat entistä vähemmän toimittajia omien asioiden ajamisessa: on muitakin, suurempia tapoja tavoittaa kansa.

Haastatellut toimittajat ja poliitikot arvostavat kahdenvälisiä suhteita edelleen, mutta haastattelujen perusteella toimittajajoukossa näyttäisi olevan ryhmä, joka ei niitä katso tarvitsevänsä. Sille riittää lähteeksi internet tai sosiaalinen media, joiden varaan voi raken-

taa nopeaa verkon vaatimaa uutisjournalismia. Ilmiön yleistymistä pidettiin haastateltujen toimittajien ja poliitikkojen keskuudessa journalismin kannalta huonona.

Poliitikot ohjaavat vuodoilla mediaa haluttuun suuntaan. Jollekin tiedotusvälineelle annetaan ennakkoon tietoa valmistelussa olevasta tai päätökseen ehtineestä asiasta. Vuotoa käytetään useassa merkityksessä:

1. Halutaan torpedoida eli estää valmisteilla olevan ja poliittisesti hankalan asian eteneminen. Syyt voivat olla ideologisia tai puhtaasti valtapoliittisia.
2. Vuodolla yritetään viritellä keskustelua valmistelevana olevasta asiasta.
3. Vuodetaan tietoja tehdystä päätöksestä, jotta saavutetaan maksimaalinen julkisuus. Uutinen yhdessä laajalevikkisessä tiedotusvälineessä tai katsotussa sähköisessä välineessä pakottaa muut välineet tarttumaan asiaan.
4. Halutaan mustamaalata kilpailevaa poliitikkoa joko kilpailevassa puolueessa tai omassa puolueessa.

8.2 Pääministeri hallitsee julkisuutta ja estää poliittisen haudan kaivamisen

Toinen tutkimuskysymys liittyi pääministereihin. Miten pääministerit onnistuivat julkisuuden hallinnassaan medioituneessa yhteiskunnassa ja suhteessaan tabloidisoituneeseen mediaan? Käytän tässä yhteydessä myös omaa termiäni läpimedioituminen. Se ei näe politiikan medioitumista mustavalkoisena, pelkästään median tai poliitikkojen ehdoilla tapahtuvana prosessina. Medioituminen tulkitaan kaksisuuntaiseksi, vuorovaikutteiseksi prosessiksi. Myös Pekka Isotalus (2017, 22) korostaa medioitumisen vuorovaikutteisuutta: media ja poliitikko ovat riippuvaisia toisistaan, ja riippuvuusuhde on medioitumisen perusta ja mahdollistaja.

Medialogiikka on ohjannut politiikan päätöksentekoa enenevässä määrin jo Esko Ahon hallituksesta (1991–1995) saakka. Pääministerin täytyy omaksua medioituneen yhteiskunnan reunaehdot hallitakseen julkisuutta. Jos ei hallitse julkisuutta, ei voi johtaa hallitusta menestyksellisesti eikä käyttää poliittista valtaa. Suomessa on ehkä kymmenkunta näytöspoliitikkoo, joihin pääministerin on kuuluttava. Näytöspoliitikko käyttää julkisuutta hyväkseen, ja hän toimii politiikassa julkisuuden kautta. Pääministerin on pelattava poliittista peliä julkisuuden ehdoilla. Hän ei voi rajata yksityiselämäänsä julkisuuden ulkopuolelle. Pääministerin asema ei tuo erivapauksia, vaan 2000-luvulla mediassa tapahtuneen tabloidisaation takia poliitikon yksityiselämä korostuu. Pääministeristä on tullut poliitikko, joka joutuu ottamaan median vahvasti huomioon sekä virkatoimissaan että yksityiselämässään menestyäkseen läpimedioituneessa yhteiskunnassa.

Vahva pääministeri on vahva myös vuorovaikutteisessa, läpimedioituneessa julkisuudessa. Itse asiassa tabloidisoituneen median tarpeet ovat tehneet mediasta keskeisen toimijan, jota pääministeri voi halutessaan käyttää hyväkseen. Media on perinteisesti tulkittu valtaapitävien itsenäiseksi ja kriittiseksi vahdiksi. Pääministerin yksityiselämää raottavat

uutiset palvelevat sekä mediaa että poliitikkoja, molemmat rakentavat mielessä julkisuutta. Poliitikoille on tärkeää antaa median kautta kansalaisille myös pehmeämpää kuvaa itsestään, ja media taas kaipaa kertomuksia, tarinoita ja uutisia poliitikon yksityiselämästä.

Pääministerin asemassa politiikan julkisuuden hallinta on tärkeää. Hyvä esiintyminen ja sanomisen tiivistäminen symboleiksi edesauttavat johtamista. Läpimedioituneen yhteiskunnan periaatteiden mukaan poliitikon, tässä tapauksessa pääministerin, on ymmärrettävä median toimintaa ja sopeutettava oma käyttäytymisensä sen ehtoihin. Harri Holkeri oli tabloidisoitumisen alkuvaihetta eläneen median ensimmäinen uhri, koska hän kuvitteli, että pääministeri on aina pääministeri ja sitä kautta median ja julkisuuden yläpuolella. Myös Matti Vanhanen kuvitteli samalla tavalla. Sen sijaan Paavo Lipponen ja Esko Aho pystyivät luomaan itselleen toimintatavat, jotka ottivat huomioon mediakentän tabloidisoitumisen.

Politiikan journalismissa tapahtui vapautuminen 1980-luvun lopulla (Kivioja 2008; Nieminen 2009). Toimittajat kokivat, että vallankäyttäjistä tulisi kirjoittaa kriittisemmin, ja media otti politiikassa opposition roolin suhteessa vallankäyttäjiin. Harri Holkerin SDP:n ja kokoomuksen varaan rakentuva sinipunahallitus oli historiallinen: kokoomus pääsi yli 20 vuotta kestäneestä hallituspaisiosta vuonna 1987. Pääministeriys tuli Suomen Pankin johtajalle Holkerille yllätyksenä, mutta niin hänelle tuli yllätyksensä myös median suhtautuminen. Holkeri yritti pitää kiinni pääministerin arvovallasta, jota ei enää ollut. Syntyi yhteentörmäys. Holkeri ei ollut henkilönä valmis uudenlaiseen julkisuuden hallintaan. Holkeri epäonnistui median hallinnassa nimenomaan henkilökohtaisella tasolla. Tosin hänen hallituksellaan oli jo toiminnassaan uudenlaisiakin tapoja hallita julkisuutta. Se lanseerasi politiikan symboleja: hallittu rakennemuutos ja verotus kevenee. Myös valtiovarainministeri Erkki Liikasen budjettipuhe ilman papereita eduskunnassa voitaneen laskea osaksi poliitikon uudenlaista julkisuuden hallintaa, koska siitä tehtiin isoja otsikoita. Vaikka politiikan julkisuusympäristö oli muuttumassa tabloidisaation myötä, Holkeri henkilönä ei taipunut uuteen mediaympäristöön. Hän tavoitteli Kekkonen aikoja, jolloin poliittinen johtaja määritteli, mitä ja mistä julkisuudessa sanotaan.

Poliitikot ja toimittajat puhuvat Holkerin henkilökohtaisista ominaisuuksista: jäykkä, piti etäisyyttä, herraskainen, tärkeilijä. Kaikki nämä ovat sitä, mitä julkisuutta hallitseva poliitikko ei saa olla. Kun Holkeri oli 1970-luvulla puoluejohtaja, tv-kamerat olivat raskaita, vaikeasti liikuteltavia laitteita. 1980-luvun lopulla politiikkaan pääministerinä palannut Suomen Pankin johtaja Holkeri kohtasi tv-maailman, jossa helposti olalla kulkevat kamerat ilmestyivät yllättäviin paikkoihin, kuten kuvaamaan kuuluisaa Minä juon nyt kahvia -lausahdusta kokoomuksen laivaristeilylle. Poliitikko ei voinut enää päättää paikkaa ja aikaa julkisuudelle. Hallituksen asiapuolen saavutukset jäävät Holkerin persoonaan liittyvän julkisuuden varjoon. Harri Holkeri ei tajunnut julkisuuden merkitystä politiikassa. Mediasta oli tullut paikka, jossa päätösten merkitys ja arvo määrittyvät.

Holkerin seuraaja, keskustalainen pääministeri Esko Aho ymmärsi, että ajat ovat muuttuneet. Aho rakensi mediasuhteitaan huolella jo oppositioaikana toimiessaan keskustan

puheenjohtajana. Pääministerinä (1991–1995) Aho pyrki median hallintaan, ja varsinkin televisio oli hänelle tärkeä kanava. Aho pyrki jo varhaisessa vaiheessa rakentamaan draamaa koko yön kestäneillä neuvotteluilla, joissa infotilaisuudet soviteltiin tv-uutisten lähetysaikojen mukaan. Näin päästiin suoriin lähetyksiin, ja samalla syntyi näytös, speaktaakeli.

Aho siis ymmärsi, että mediassa oli tapahtumassa tabloidisaatio, ja hän mukautui sen vaatimuksiin – jo ennen kuin se oli ehtinyt levitä kovin laajalle. Tullessaan pääministeriksi vuonna 1991 hän oli tuore kasvo, dynaaminen, sanavalmis, hyvä esiintyjä, nopea ja selkeä. Lisäksi hän toi perheensä julkisuuteen, mikä oli uutta suomalaisessa politiikan julkisuudessa. Ahon pääministerikautena median tabloidisoituminen ja yhteiskunnan medioituminen alkoivat hallita myös politiikan tekemistä. Haastatellut toimittajat ja poliitikot pitävät pääministeri Ahoa yliverlaisena median hallitsijana. Aho pystyi syvän laman aikana kääntämään ikävät asiat parhain päin julkisuudessa. Vaikka asiat menivät huonoon suuntaan, Aho näki aina valonkajoa edessään, ehkä kaukana, mutta kajoa kumminkin.

Paavo Lipponen tuli pääministeriksi vuonna 1995, kun SDP sai murskavoiton kevään eduskuntavaaleissa. Lipponen oli median kannalta hankala henkilö. Periaatteessa hän ymmärsi median roolin politiikan tekemisessä, mutta toisaalta hän ei halunnut tehdä sitä median ehdoilla. Näyttää siltä, että politiikka tekeminen ei ollut hänelle läpimedioitunutta. Hänellä ei ollut tarvetta myöskään muokata omaa henkilöään julkisuuteen sopivaksi. Lipposen kaksi pääministerikautta (1995–2003) osuivat median tabloidisaatiokehityksen puoliväliin. Iltaapäivälehtien merkitys ja rooli olivat edelleen kasvussa politiikan journalistisissa. Aho oli jo ymmärtänyt tabloidisaation ja julkisuuden merkityksen omassa tavassaan johtaa maata pääministerinä – liiallisuuksiin saakka. Toimittajat kyllästyivät Ahon ”loputtomiin selityksiin”, siinä mielessä Lipponen oli raikas tuulahdus. Lipponen suhtautui torjuvasti mielikuvapolitikointiin, joka taas oli Ahon tavaramerkki. Aho hyödynsi mediaa ja osasi sovittaa tekemisensä medialogiikan vaatimuksiin. Kun Aho oli medioitunut poliitikko, Lipponen ei sitä ollut – tai pikemminkin ei halunnut olla.

Mutta oliko Lipposen toiminta niin mediavastaista kuin yleisesti luullaan? Oliko se sittenkin mediaa varten rakennettu profiili tai imago? Lipposen kuuluisat sloganit tai onlineerit olivat ainakin osittain etukäteen mietittyjä. Tässä mielessä Lipponen oli pääministerinä medioitunut poliitikko. ”Nahkurin orsista” ja ”Sokeasta Reetasta” tehtiin mediassa nopeasti isoja juttuja, ja ne piirsivät julkista kuvaa murahtelevasta, sivistyneestä pääministeristä, joka hoiti Suomen asioita hitaasti mutta varmasti – kuten Mooses. Lipponen mietti sloganeita itse tai yhdessä lähipiirinsä kanssa. Jotkut niistä olivat spontaaneja. Joka tapauksessa Lipposen murahtelu kääntyi mediassa hänen vahvuudekseen, vaikka siihen näyttikin liittyvän mediavastaisuutta. Lipponen saattoi tokaista toimittajalle, että minä en teille otsikoita anna. Lipposen toiminta erosi Ahon julkisuusstrategiasta, johon kuului olla median käytössä.

Lipponenkin käytti mediaa hyväkseen. Hän lanseerasi sanontoja, mutta samalla hän onnistui palauttamaan pääministerin arvovallan, joka rapautui Holkerin aikana. Mielen-

kiintoista on, että Lipponenkin ymmärsi median merkityksen poliitikon uran luonnissa, varsinkin tavoitellessaan SDP:n puheenjohtajuutta 1990-luvun alkupuolella. Kun hänestä tuli pääministeri vuonna 1995 puolueen vaalivoiton jälkeen, kaikki muuttui, ja pääministeri otti etäisyyttä tiedotusvälineisiin. Lipponen pystyi nousemaan osittain politiikan julkisuuden yläpuolelle. Toisin sanoen hän saavutti sen, mitä julkisuuden hallinnassaan epäonnistunut Holkeri halusi. Se onnistui, koska Lipponen teki yrmyilystä, median vastaisuudesta ja töksäyttelystä itselleen työkalut median hallintaan.

Lipposen julkisuudenhallinta onnistui, koska median tabloidisaatio ei ollut vielä edennyt täyteen mittaansa 90-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Medialla olisi ollut käytössään kaikki ”aseet” Lipposen valta-aseman järkyttämiseen: vaikea, sotkuinen avioero ja romanssi naimisissa olevan naisen kanssa. Kaikista näistä kirjoitettiin, mutta yllättävän pienin otsikoin. Haastatellut toimittajat myöntävät, että Lipposta kunnioitettiin – ja pelättiin.

Anneli Jäätteenmäen pääministerin ura jäi lyhyeksi, vain kahden kuukauden mittaiseksi. Myös Jäätteenmäki ymmärsi median roolin, ja hän käytti sitä hyväkseen vaalikamppailussaan talvella 2003. Viittaus salaisiin Irak-papereihin MTV:n suorassa vaalitentissä sähköisti vaalitaistelua. Jäätteenmäki valitsi paljastukselleen nimenomaan television ja suoran vaalilähetyksen, jolla on massiivinen yleisö. Keskustan oppositiojohtaja käytti mediaa hyväkseen omassa vaalikamppailussaan, ja hänen toimintansa noudatti medioitumisen kaavaa. Jäätteenmäki ei kuitenkaan hallinnut prosessia loppuun saakka. Vaalivoitto toi mukanaan pääministeriyden, joka katkesi, kun Irak-vuodon asiakirjat vuotivat medialle ja salaisten asiakirjojen levittäminen muuttui rikostutkinnaksi. Tällä kertaa media oli saalistaja ja kohteena oli Jäätteenmäki, kun ensimmäisessä vaiheessa media oli Jäätteenmäen ase vaalitaistelussa hallitusrintamaa vastaan. Haastatteluaineisto tukee käsitystä, että media otti Jäätteenmäen tapauksessa ensimmäisen kerran ison roolin kyseenalaistamalla toimivan pääministerin mahdollisuudet hoitaa virkaansa. Tähän saakka pääministerin ero, kovasta kritiikistä huolimatta, ei ollut todellinen vaihtoehto.

Jäätteenmäen tapauksessa toteutui Karen Sandersin (2009, 53, 73) huomio, että poliitikolla pitää olla symbolista pääomaa eli luottamusta, uskottavuutta ja kaikkia poliitikon imagon rakentamiseen tarvittavia ei-aineellisia avuja. Sandersin mukaan symbolinen pääoma auttaa poliitikkoa, joka kerää suosiota kansan parissa, mutta se voi myös koitua poliitikon tuhoksi. Näin kävi Jäätteenmäelle. Salaisten asiakirjojen käyttö vaalikamppailussa muuttui skandaaliksi. Sinänsä Jäätteenmäellä oli hallinnassaan Sandersin kuvaileman medioituneen yhteiskunnan reunaehdot; hän rakensi imagoaan, käytti toimittajasuhteitaan ja haastoi vastustajat tekemällä salaisista Irak-papereista skandaalin. Skandaali oli se osa, joka petti Jäätteenmäen suunnitelman: hän joutui itse skandaalin kohteeksi.

Anneli Jäätteenmäen seuraaja pääministerinä Matti Vanhanen oli Lipposen ja Ahon tavoin taustaltaan toimittaja. Hän ymmärsi median tarpeet. Lisäksi hän henkilönä erosi Lipposesta, jota oli ajoittain vaikea lähestyä. Haastateltujen toimittajien mukaan Vanhanen tuntui edeltäjistään poikkeavalta pääministeriltä. Hän käytti jo sähköpostia ja vastasi

toimittajien kysymyksiin, mitä pidettiin hienona asiana. Vanhasesta tuli nopeasti Suomen suosituin poliitikko. Kulman takana kuitenkin vaani vaara: median tabloidisaatio oli saavuttanut huippunsa. Ilta-Sanomien Jätteenmäki-paljastukset vuonna 2003 olivat käännekohta. Viimeistään tässä vaiheessa media tabloidisoitui yhdenmukaiseksi, ja se alkoi liikkua samaan suuntaan. Mediassa huomattiin Jätteenmäen eron jälkeen, että journalismilla on valtaa – valtaa jopa pääministerin kaatamiseen. Vanhasen yksityiselämää, avioeroon ja naisseikkailuihin liittyvät paljastukset eivät enää rajoittuneet iltapäivälehtien, juorulehtien ja naistenlehtien tarjontaan. Niistä kirjoittivat, tabloidisaation periaatteiden mukaisesti kaikki, tosin osa teki sen pitkin hampain.

Vanhanen ymmärsi median logiikkaa ja tarpeita sekä osasi esiintyä ja käyttäytyä median toivomalla tavalla. Hän kuitenkin kuvitteli, että se riittää. Kun tabloidisaatio hyökyi mediakentän yli, pääministerin yksityiselämän kiinnostavuus kasvoi samassa suhteessa. Vanhanen kuvitteli, että pääministerin arvovalta ja asema suojaisivat häntä. Hän yritti ratsastaa kaksilla rattailla: pääministerin arvovallalla ja julkisuudella. Kuten edellä totesin, Holkeri yritti käyttää pääministerin asemaa suojakilpenä. Hän luuli, että asema antaisi hänelle mahdollisuuden kontrolloida julkisuutta, vaikka hän ymmärsikin julkisuuden merkityksen osana politiikan tekemistä.

Vanhasen tapaus kuitenkin osoittaa, että medioituneessa yhteiskunnassa pääministeri ei voi ajaa kaksilla rattailla eli käyttää media hyväkseen ja pitää ikävät asiat tai oma yksityiselämänsä poissa julkisuudesta. Vanhanenkin pyrki säilyttämään kontrollin ja käyttämään julkisuutta hyväkseen. Vanhanen menetti median kunnioituksen viimeistään vaalirahaskandaalin aikana. Sen jälkeen hänen oli mahdotonta toimia uskottavasti pääministerinä vahvasti medioituneessa yhteiskunnassa.

Poliitikot voidaan jakaa media- tai näytöspoliitikkoihin ja rationalisteihin eli asiapolitiikkoihin (Kunelius ym. 2009; Edelman 1988; Reunanen 2003). Asiapolitiikko keskittyy omien ja kannattajiensa asioiden ajamiseen ja vaikuttamiseen päätöksenteossa. Näytöspoliitikko puolestaan korostaa politiikan tekemisen media-arvoa: enemmän politiikan teatteria, viihdettä ja vähemmän puuduttavaa asiaa. Vahvasti henkilöitynyt viihdejulkisuus on poliitikoille kaksiteräinen miekka: sitä tarvitaan medianäkyvyyden takia, mutta vaarana on poliittisen uskottavuuden menettäminen. Jos poliitikon ongelman tiivistää, kyse on siitä, millainen on uskottava mediapolitiikko. Tutkimuksissa (Kunelius ym. 2009) on todettu, että viihdejulkisuus kiinnostaa päättäjiä, vaikka he sitä vähättelevätkin. Poliitikot seuraavat iltapäivälehtiä, printtiä, verkkoa ja somekanavia saadakseen reaaliaikaista tietoa kansaa puhuttavista aiheista.

Pääministereistä Paavo Lipponen liikkui kummankin ryhmän välimaastossa. Lipponen toiminta sisälsi paljon asiapolitikointia, mutta myös näytöspoliitikon piirteet olivat vahvasti esillä sloganien lanseerauksessa. Ne olivat osa hänen poliitikon imagoaan, joka ainakin osittain oli siis tietoisesti rakennettua. Harri Holkeri edustaa tässä luokituksessa asiapolitikointia. Hän oli pelkästään sitä, ja viihteellinen mediajulkisuus oli hänelle välttämätön paha – jos sitäkään. Matti Vanhanen halusi olla harmaa, asiallinen pääministeri,

mutta yksityiselämänsä värikkäiden vaiheiden takia Vanhanen sijoittuu osittain näytöspoliitikkojen puolelle. Anneli Jäätteenmäki osasi hyödyntää mediaa vaalikampanjassaan. Median ja asiapolitikoinnin yhdistäminen pääministerinä ei onnistunut. Jäätteenmäen lyhyt pääministerikausi osoittaa, että taitavasta näytöspoliitikosta ei aina tule asiansa osavaa pääministeriä. Jäätteenmäen lyhyt ura pääministerinä ei tietenkään anna aineksia tehdä lopullista päätelmää hänen kyvyistään johtaa hallitusta. Jäätteenmäen vastakohta on Esko Aho. Hän oli pääministerinä tyyli puhdas asiansa hallitseva näytöspoliitikko, joka osasi käyttää mediaa hyväkseen silloin, kun siihen oli tarvetta.

Tutkimukseni otsikossa kysytään: Kuka kaivaa pääministerin poliittisen haudan? Oikea vastaus, jos sitä yleensä on, voisi olla: kuka tahansa toimittaja ja poliitikko tai mikä tahansa media ja puolue. Kyse on julkisuuden rakentamisesta. Otsikon kysymys on johdettu pääministeri Harri Holkerin syytöksestä, joka kohdistui porvarillisen Uusi Suomi -lehden kriittiseen kirjoittamiseen pääministeristä 1990-luvun vaihteessa. Uuden Suomen kriittinen ote oli Holkerille erityisen katkeraa, koska iskut tulivat ”omasta leiristä”. Pääministeri koki joutuneensa julkisuuden hampaisiin ja oli siinä oikeassa. Holkerin ajoista tilanne on muuttunut. Poliitikolla on julkisuuden hallintaan nyt monia muita väyliä kuin perinteinen media ja sen sisällä oleva poliitikon ja toimittajan välinen suhde. Poliitikot, mukaan lukien pääministeri, pystyvät entistä paremmin hallitsemaan julkisuutta, vaikka poliittisen haudan kaivajia voi löytyä yllättävistä suunnista. Virheistä opitaan koko ajan, ja nykypäivän poliitikko ennakoii median tarpeet ja kiinnostukset ja tietää, miten sitä käytetään hyväksi. Tämä koskee erityisesti pääministeriä, joka, kuten edellä kuvattiin, on juuri niin vahva tai heikko kuin on hänen profiilinsa julkisuudessa.

Pääministerin rooli on kaksijakoinen. Asemansa puolesta hän on vahva vallankäyttäjä, mutta onnistuakseen tehtävässään hänen on hallittava julkisuus eli näytös. Pääministeri on mitä suurimmassa määrin medioituneen politiikan ytimessä. Haastatteluaineisto osoittaa, että läpimedioituneessa yhteiskunnassa pääministerin pitää olla median käytössä – joka hetki. Tabloidisoitunut media ei enää kunnioita pääministeriä siten, että pääministeri voisi valita ajan ja paikan julkisuudelle. Pääministeri voi tältä pohjalta miettiä mediastrategiaansa eli kun ollaan julkisuudessa, miten siinä ollaan ja mikä on viesti.

8.3 Poliitiikan journalismi menetti asemansa vallan vaihtokoirana

Kolmas tutkimuskysymys oli seuraava: Miten politiikan journalismi kehittyi ja muuttui osana median tabloidisoitumista ja mikä on median vaikutus poliittiseen päätöksentekoon? Haastatteluaineiston perusteella tunteesta tuli yksi politiikan journalismin valinto- ja määrittävä tekijä 1990-luvulla. Poliitikon yksityiselämä nousi asia-aiheiden rinnalle tärkeäksi uutiseksi. Median tabloidisoituminen muutti myös uutiskriteerejä: keskeisimmäksi kriteeriksi tuli kiinnostavuus. Uutisen piti koskettaa ja tavoittaa laajoja lukijajoukkoja.

Muutos oli vaikea monelle konkaritoimittajalle. Haastatellut toimittajat tunnustavat, että poliitikkojen ja toimittajien välillä vallitsi pitkään ”sanaton konsensus” siitä, mistä kir-

joitetaan ja mistä ei. Sinänsä toimittajat eivät nähneet henkilöjournalismin lisäävän kriittisyyttä ja suoranaista politiikan vastaisuutta. Päinvastoin politiikon yksityiselämän esittely kertoo äänestäjille, elääkö poliitikko arvojensa mukaisesti. Poliitikoilla oli asiasta vastakainen käsitys: journalismissa pyritään etsimään skandaaleja, ja kriittisyys poliitikkoja ja ylipäätään politiikkaa kohtaa on lisääntynyt. Kriittisyys lisääntyi varsinkin vaalirahakohun (2008) aikana; politiikka näyttäytyi monelle toimittajalle likaisena pelinä.

Vaalirahakohu herätti myös huomaamaan politiikan journalismin hampaattomuuden: poliitikkojen vaalirahat olivat jääneet selvittämättä ja tutkimatta. Näin kävi, vaikka tietoja sekä epäilyjä poliitikkojen ja rahoittajien suhteista ja suoranaista väärinkäytöksistä liikkui toimituksissa. Journalistisessa suhtautumisessa vaalirahauutisointiin oli eroja sillä perusteella, minkä ikäinen ja kuinka pitkään henkilö oli ollut politiikan toimittajana. Kaikki eivät olleet innolla mukana, ja se näkyi toimituksissa. Ilmeisesti vuosien yritykset selvittää vaalirahoitusta johtivat vanhemmissa kollegoissa näkemukseen, että tässä ei ole mitään uutta.

Kun presidentti Urho Kekkosen terveydentilan selvityksissä 1970-luvun lopulla toimittajilla oli tunne, että mediatalojen johtajat eivät halunneet aiheesta uutisia, nyt tilanne oli toisinpäin. Toimittajat kokivat, että toimituksen johto kannusti uutisointiin periaatteella ”tämä tehdään nyt isosti eikä jarrutella”. Koko vaalirahakohua pidettiin yhteiskunnan päätöksenteon läpinäkyvyyden kannalta merkittävänä paljastuksena.

Karen Sanders (2009) arvioi, että resurssit, kiire ja erilaisten lobbaajien roolin korostuminen ovat vieneet politiikan journalismia pois rakenteesta, joka perustui politiikon ja toimittajan väliseen läheiseen suhteeseen. Väliverronen ja Kunelius (2009) päätyivät omassa tutkimuksessaan korostamaan politiikan journalismin ja politiikan välistä perinteistä työnjakoa. Asiat tulevat poliitikoilta, ja journalistit paketoivat sen kerronnalliseen ja ymmärrettävään muotoon. Heidän mielestään tabloidisaatio ja viihteellistyminen näkyvät nimenomaan juttujen paketoinnissa ja esille laitossa. Poliitiikan ja journalismin suhteessa ei sinänsä olisi tapahtunut suurta muutosta. Haastatellut poliitikot ja toimittajat arvioivat tilanteen samalla lailla kuin Sanders. Nopeudesta on tullut tekemistä määräävä asia. Kun resurssit toimituksissa pienenevät, juttujen laatu alkoi kärsiä. Poliitikkojen mukaan toimittajien keskuuteen levisi copy paste -journalismi, jossa asioiden todenperäisyys jäi yleensä varmistamatta. Yksi pitkään suomalaisen politiikan huipulla vaikuttanut henkilö jopa aidosti ihmetteli, onko politiikkaan erikoistuneita toimittajia yleensä enää olemassa toimituksissa. Lobbarit eli etujärjestöjen ja viestintätoimistojen edustajat ovat ottaneet osittain toimittajien paikan poliitikkojen suhdeverkostoissa. Lobbareilla on luultua enemmän vaikutusta poliittisiin päätöksiin.

Haastatteluaineiston perusteella media samankaltaistui tabloidisaation mukaisesti. Kun koko media kirjoittaa samasta aiheesta, politiikan isoja, merkityksellisiä päätöksiä saattaa jäädä kokonaan käsittelemättä. Poliitikkojen mukaan tiedotusvälineet hakevat eroa ja uutisvoittoja räväkällä otsikoinnilla, joka ei aina pidä yhtä suoraan totuuden kanssa.

Politiikan ja median suhdetta käsittelevissä tutkimuksissa (Pernaa 2009; Seppänen & Väliaverron 2012; Louw 2010) on korostettu mediajulkisuuden merkitystä politiikon menestyksen avaimena. Poliitikot muuttavat toimintatapojaan medialogiikan mukaiseksi, ulostulot mediassa ovat harkittuja, ja menestyvän politiikon takana on imagokonsultti. Tämä ei näyttäisi enää tutkimusaineistoni perusteella olevan vallitseva trendi. Poliitiikan journalismin merkitys on vähentynyt median murroksen takia. Poliitikoilla on käytettävissään muitakin kanavia päästä julkisuuteen tai tavoittaa äänestäjiä kuin perinteinen media. Mediakanavien lisääntymisen takia poliitikot eivät normaalissa uutisvälityksessä välttämättä tarvitse henkilökohtaisia suhteita, mutta eivät niitä tarvitse toimittajatkään. Tietoa saa sosiaalisesta mediasta ja verkosta. Samalla toimittajien lähdekritiikki on vähentynyt. Moni verkosta löytyvä asia vaatii kuitenkin oman tarkistuksensa, ja sitä ei aina ehditä eikä jakseta tehdä. Henkilökohtaiset suhteet korostuvat politiikan journalismissa silloin, kun kyse on omasta uutishankinnasta.

Yhdessä asiassa haastatellut toimittajat jakaantuivat iän perusteella kahteen leiriin: suhtautumisessa kommenttijournalismiin. Kaikki haastatellut toimittajat olivat yhtä mieltä siitä, että kommenttien taso on noussut. Silti osa toimittajista vierastaa ajatusta, että toimittajan kommentti on juttukokonaisuuden keskeisin osa, kuten se monesti saattaa olla. Nuoremmat toimittajat suhtautuivat näkökulmajournalismiin ymmärtävästi, kun taas vanhemmat olivat varauksellisempia.

8.4 Kuka määrää politiikan agendan?

Tutkimukseen haastatelluilta poliitikoilta ja toimittajilta kysyin saman monivalintakysymyksen, jolla pyrin selvittämään median merkitystä ja roolia poliittisessa päätöksenteossa ja testaamaan asettamiani hypoteeseja. Ohjaako päivittäinen uutistarjonta politiikan agendan muotoutumista: käsittelyyn otetaan niitä asioita ja tehdään niitä päätöksiä, joita julkisuus rummuttaa? Esimerkiksi jos jokin tiedotusväline paljastaa yhteiskunnallisen epäkohdan, pyritäänkö se heti paikkaamaan julkisuuden paineessa vai tehdäänkö kaikki merkittävät päätökset kulisissa pienellä joukolla ilman, että julkisuudella olisi merkitystä tehtyjen päätösten taustalla. Vai liikutaanko jossakin näiden kahden ääripään välimaastossa?

Analysoin haastatteluaineistoa kolmella hypoteesilla, jotka on johdettu aikaisemmista tutkimuksista.

Hypoteesi 1. Poliittiset päättäjät määräävät politiikan agendan

Media ei vaikuta poliittiseen päätöksentekoon. Päätökset tekee poliittista valtaa käyttävä pieni sisäpiiri. Median tehtävä on raportoida päätökset kansalle.

Hypoteesi 2. Tiedotusvälineet määräävät politiikan agendan

Julkisuus ja sitä kautta toimittajat määräävät keskusteluun nousevat asiat. Osa toimittajista on ottanut paikan politiikan ja kansan välistä, poliitikkoja vastaan, oikean asian ja kansalaisyhteiskunnan puolesta.

Hypoteesi 3: Media ja poliitikko rakentavat politiikan agenda yhdessä

Media tuo poliitikkojen päättämät monimutkaiset asiat ihmistä lähelle ”mitä lakiesitys tarkoittaa mattimeikäläisen kannalta” -periaatteella. Poliitikko lanseeraa julkisuuteen symboleja, joille kansalainen voi antaa haluamansa sisällön.

Kaksi ensimmäistä hypoteesia testaa medioitumisen vaikutuksia poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa. Toinen hypoteesi noudattelee vahvan medioitumisen ajatusta: median logiikka ohjaa poliittista päätöksentekoa, kuten Stömbäck, Asp ja Esaiasson (2006) sekä Karvonen (2009) määrittivät. Ensimmäinen hypoteesi on lähempänä perinteisempää käsitystä poliitikkojen ja median valtasuhteesta. Kolmas hypoteesi liittyy Bergerin ja Luckmannin (2003) hahmottelemaan sosiaaliseen konstruktionismiin ideaan, jossa poliitikko ja journalismi rakentavat yhdessä politiikan julkisuutta keskinäisen, institutionalisoituneen vuorovaikutuksen kautta.

Haastatteluaineiston perusteella vähemmistö haastatelluista toimittajista ja poliitikoista piti median roolia päätösten taustalla merkittävänä. Muutama toimittaja oli tätä mieltä, poliitikoista ei juuri kukaan. Haastatteluaineiston perusteella median merkitystä ja roolia liioitellaan. Ratkaisevana pidettiin ns. sopuli-ilmiötä eli jonkin tiedotusvälineen kertomaan uutiseen tai paljastukseen lähtevät muut välineet mukaan. Jotta media vaikuttaisi politiikan päätöksentekoon, tarvittaisiin laajaa reagointia molemmilla puolilla sekä mediassa että politiikassa. Pelkkä poliitikkojen reagointi ei riitä. Myös muu media täytyy saada laajamittaisesti mukaan.

Eräs poliitikko otti esille ”ulkokehäpoliitikot”, jotka lukevat ensin iltapäivälehdet tietääkseen, miten päivän agenda politiikassa muodostuu. Tähän joukkoon kuuluvat haastatellun mukaan muun muassa muutamat kansanedustajat. Haastatellun mukaan tilanteessa, jossa mediassa on ikävä juttu tai paljastus, samat ”ulkokehäpoliitikot” ovat laittamassa tiedotteita ja ”räksyttämässä” kyselytunnilla. Poliitiikan toimittajan mielestä poliitikasta on tullut mediapolitiikkaa, ja puolueissa ei kukaan enää kuvittele, että päätöksiä voitaisiin tehdä julkisuudelta piilossa. Haastatellun poliitikon mukaan vielä 1990-luvulla kenenkään poliittisen päättäjän ei tarvinnut stressata median ajohdeista. Nyt tilanne on toisin. Puolueissa suunnitellaan ulostulot mediassa tarkkaan ja mietitään etukäteen, miten media tähän reagoi.

Haastatellun toimittajan mielestä media kuvittelee itsestään liikoja. Toinen politiikan toimittaja muistutti, että politiikan isot päätökset ovat pitkiä prosesseja, ja poliitikot tietävät sen. Media ehtii yleensä kyllästyä asian seuraamiseen: uutinen ja kohu on aikansa otsikoissa häipyäkseen pikkuhiljaa pois. Kun media kyllästyy, politiikassa alkaa vasta päätöksenteko ja asian valmistelu asiantuntijoinen ja valiokuntineen. Haastateltu poliitikko uskoo, että median rooli ja vaikutusvalta ovat pienentyneet viime vuosina. Media

on muuttunut hyökkäävämmäksi ja skandaalinkäryiseksi, mikä on haastatellun mielestä kansainvälinen suuntaus. Muutokset eivät poliitikon mielestä ole kuitenkaan muuttaneet poliitikkojen toimintatapaa. Median vallasta kertoo hänen mielestään keskustelu tilattavien sanomalehtien arvonlisäverosta. Tilattavien sanomalehtien alv-päätöstä yritettiin jo Ahon ja Viinasen aikana 1993, ja silloin se kaatui. Laki arvonlisäverolain muuttamiseksi (1202/2011) vahvistettiin 2.12.2011. Lain mukaan vähintään kuukauden ajaksi tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien myyntiin, yhteisöhankintaan ja maahantuontiin sovellettava verokanta korotettiin 0 %:sta 9 %:iin 1.1.2012. Päätös tehtiin, vaikka kustantajat ja päätoimittajat vastustivat sitä ankarasti, ja pyrkivät varmasti vaikuttamaan asiaan omien poliitisten kontaktiensa kautta.

Haastatteluaineiston perusteella media ei pysty vaikuttamaan politiikan sisältöön ja poliittisiin päätöksiin. Media nostaa puheenaiheita, jotka joissain harvoissa tapauksissa johtavat lainsäädännöllisiin toimiin tai vähintään asian selvittämiseen ja ohjeistukseen. Sellaisia esimerkkejä löytyy tutkimuksen aikajaksoltakin, esimerkkinä vaalirahauutisointi vuonna 2008. Poliitikot ja toimittajat ovat yhtä mieltä siitä, että median roolia ylikorostetaan poliittisten päätösten taustalla. Tutkimustulos on samansuuntainen kuin Kuneliuksen, Nopparin ja Reunasen median valtaa käsittelevässä haastattelututkimuksessa (2009).

Haastatteluaineiston perusteella politiikan keskeiset päätökset tehdään pienessä piirissä. Ne tarjoillaan kansalaisille median kautta, etukäteen pohditussa muodossa. Väliverronen ja Kunelius (2009, 246) pohdiskelivat, että kyseessä olisi eräänlainen ”tiedostamaton” työnjako ja vastakkainasettelukin olisi siksi ”näennäistä”. Tätä lähestymistapaa testasin tutkimuksen kolmannella hypoteesilla, jonka ajatus oli tämä: Kun poliitikko rakentaa mediakuvaansa lyhyiden symbolien ja otsikkoiskujen varaan, ja media toistaa ne, poliitikko ja media itse asiassa rakentavat yhdessä politiikan julkisuutta läpimedioituneessa yhteiskunnassa. Tutkimusaineiston perusteella vain muutama poliitikko löysi yhtymäkohtia julkisuuden ja politiikan päätöksentekokoneiston välillä. Toimittajista muutama valitsi tämän vaihtoehdon. Yksi haastateltava perusteli valintaansa sillä, että päätöksiä tehdään median ehdoilla ja päätöksissä otetaan huomioon median reaktiot. Hän korosti, että median rooli riippuu siitä, millaisia poliitikot ovat. Heikot poliitikot politikoivat mediaa varten, kun taas rohkeat tekevät itsenäisiä päätöksiä välittämättä siitä, millaisia impulsseja media tarjoaa. Yksi kokenut toimittaja valitsi tämän vaihtoehdon, koska päätökset eivät missään tapauksessa tapahdu julkisuuden ehdoilla. Jos jollakin toimittajalla on sellainen käsitys, niin se on ehdottoman väärä tulkinta. Tosin se ei myöskään tapahdu pelkästään kabineteissa, piilossa julkisuudelta.

Haastateltu poliitikko nosti esiin pääministeri Paavo Lipposen hallitukset. Päätökset teki kaksikko: pääministeri ja valtiovarainministeri. Muita ei tarvittu, vaikka hallituksessa istui muodollisesti useampia puolueita. Valtaosa haastatelluista poliitikoista katsoi, että hallituksessa päätöksiä tehdään loppujen lopuksi pienellä joukolla, yleensä pääministerin ja valtiovarainministerin kesken. Päätökset tehdään julkisuudelta piilossa eli kabineteissa. Myös haastatellut toimittajat olivat asiasta pääsääntöisesti samaa mieltä. Eräs kokenut toi-

mittaja arvioi, että 1990-luvun alun pankkikriisin aikana hallituksen sisäpiiri pieneni koko ajan. Loppujen lopuksi päätöksiä tekivät Esko Aho ja Iiro Viinanen – kahdestaan. Sen jälkeen politiikassa on puhuttu erilaisista koplilla: kolmen koplilla ja kuuden koplilla. Kysymys on ministeriryhmien puheenjohtajista, jotka päättivät isoista asioista.

Politiikassa pitkään mukana ollut avustaja kertoi haastattelussa, että päätökset tehdään julkisuudelta piilossa. Hänen mukaansa isot asiat on jo päätetty ennen kuin media ehtii mukaan. Vaikka hallituksen päätös lähteekin eteenpäin valmisteluun, ja sille voi siellä käydä miten tahansa, suuntaviivat ja sisällöt on päätetty pienessä piirissä:

Politiikan toimittaja listasi haastattelussa politiikan tapahtumia, joissa päätös syntyi pienessä piirissä – jopa kahden henkilön voimin:

1. *Vuonna 1987 presidentti Mauno Koivisto halusi Suomeen kokoomuksen ja sosialidemokraattien varaan rakentuvan hallituksen. Koivisto keskusteli asiasta Kalevi Sorsan kanssa kaksin. Koivisto kertoi Sorsalle, että hän nostaa pääministeriksi pankinjohtaja Harri Holkerin ja hän pyysi Sorsalta ja sosiaalidemokraateilta tukea hankkeelle. Vasta tämän tapaamisen jälkeen hanke esiteltiin kokoomukselle ja Holkerille.*
2. *Sdp:n tilanne vuoden 1991 vaalien jälkeen oli hankala: puolue oli kärsinyt murskattapion. Vaalivoittaja keskusta olisi halunnut Sdp:n hallitukseen kokoomuksen sijasta. Sdp:ssä päätöksen teki kolmikko: Kalevi Sorsa, Pertti Paasio ja Lauri Ihalainen.*
3. *Vuonna 1999 Sdp oli valitsemassa hallituskumppania: kokoomus vai keskusta? Päätöksen teki Lipponen yksin, ehkä keskusteltuaan ensin presidentti Martti Ahtisaaren kanssa. Lipponen valitsi kokoomuksen.*
4. *Kesällä 2003 pääministeri Anneli Jäätteenmäki joutui eroamaan. Sen jälkeen eduskunnassa neuvoteltiin jatkosta ja Sdp:n ja keskustan hallitusyhteistyöstä todella pienessä piirissä. Paikalla olivat Matti Vanhanen, Eero Heinäluoma ja Paavo Lipponen.*

Haastateltu poliitikko pystyi nimeämään jopa fyysisesti paikan, jossa kaikki tasavallan isot ratkaisut tehdään: pääministerin virkahuone. Hallituspuolueiden puheenjohtajat, ministereiden avustajat ja virkamiehet päättivät siellä isoista linjauksista Paavo Lipposen ja Matti Vanhasen hallitusten aikana.

Lähes kaikki haastateltavat sekä poliitikoista että toimittajista valitsivat monivalintakysymyksestä kabinettivaihtoehdon eli kysymyksen kolme: politiikan keskeiset päätökset tehdään edelleen pienellä porukalla, medialta piilossa. *Haastateltavat näkivät median roolin isona poliittisessa keskustelussa, mutta varsinaisiin päätöksiin medialla katsottiin olevan vähän vaikutusta.* Vain yksi haastateltava valitsi vaihtoehdon, jossa media ja politiikka jäsentävät yhdessä yhteiskuntaa ja luovat yhteistä agenda, vaikka se juuri näyttää olevan vaihtoehto, joka lienee lähempänä vallitsevaa tilannetta: politiikassa päätökset tehdään pienessä piirissä, mutta ne tarjoillaan mediassa kansalle ja äänestäjille halutussa, etukäteen pohditussa muodossa. Väliverronen ja Kunelius (2009) pohdiskelivat, että kyseessä olisi eräänlainen ”tiedostamaton” työnjako ja vastakkainasettelukin olisi siksi ”näennäistä”. Haastatteluaineiston perusteella tilanne näyttäisi olevan tiedostamaton, koska haastateltavista ei juuri kukaan sitä noin ymmärtänyt. Näyttää siltä, että poliitikkojen ja median

yhteiselo on ajautunut huomaamatta tabloidisaation, medioitumisen ja politiikan julkisuuden professionalisoitumisen kautta siten, että osapuolet eivät sitä itse tiedosta. Poliitikoista ja toimittajista kukaan ei paheksunut sitä, että keskeiset politiikan päätökset tehdään pienessä piirissä kabineteissa. Se ikään kuin otetaan selvänä asiana, joka kuuluu systeemiin.

Yhteiskunnan medioituminen on leimannut politiikan tekemistä 1980-luvulta lähtien, ja mediasta on tullut poliittisten instituutioiden ja kansalaisten välisen viestinnän tärkein kanava kuten Kent Asp ja Peter Esaiasson (2006), Eric Louw (2010) ja Erkki Karvonen (2008) kuvasivat. Ihmisten tiedot politiikasta ovat mediavälitteisiä tai median suodattamia. Medialogiikka näyttäisi ohjaavan (Ampuja & Koivisto & Väliverronen 2014) poliittista päätöksentekoa ja poliittista toimintaa. Vahvassa tulkinnassa medialogiikka sanelee kaiken toiminnan yhteiskunnassa, myös poliittisen päätöksenteon. Poliitiikan päätöksentekoa ohjaa siis medialogiikka, ei pelkästään ideologia tai muu poliittinen tavoite. Heikossa tulkinnassa median roolia pidetään enemmänkin välittävänä.

Tämä tutkimus tukee näkemystä (Wiberg 1989; Ruostetsaari 2014; Isotalus 2017) siitä, että politiikan päättäjät asettavat itse politiikan päiväjärjestyksen ja medialla ei ole juuriakaan vaikutusta poliittisten päätösten linjauksiin. *Tutkimusaineiston perusteella poliitikot sopeutuivat yhteiskunnan medioitumiseen yllättävän hyvin ja yllättävän varhain. Yhteiskunnan medioituminen eli siis se, että päätöksenteko ja toiminta tapahtuvat median ehdoilla tai vähintään mediavälitteisesti, näyttäisi tämän tutkimuksen perusteella itse asiassa palvelevan poliitikkoja.* Päätöksenteko ei tapahdu pelkästään median ehdoilla kuten Ampuja, Koivisto ja Väliverronen (2014) hahmottelivat. Koska tabloidisoitunut media käyttäytyy ennalta-arvattavalla tavalla, poliitikko pystyy rakentamaan oman mediastrategiansa, toimimaan sen mukaisesti ja jopa ohjailemaan mediaa. Siksi on paikallaan puhua politiikan konstruoinemisesta: poliitikko pystyy käyttämään mediaa hyväkseen, jos hän tuntee median toiminnan lainalaisuudet eli median logiikan.

Tutkimusaineiston perusteella toimittajien ja poliitikkojen suhteiden muutosta ja samalla siis politiikan ja median suhteen kehitystä voi kuvata kolmiportaisesti:

1. Tabloidisaatio (1980-luvun loppu – 1990-luku). Media kiinnostui poliitikoista henkilöinä. Poliitikon yksityiselämästä tuli kiinnostavaa, ja siitä tuli vallitseva uutiskriteeri koko mediassa. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa viilenemistä.
2. Medioituminen (2000–2010). Yhteiskunnan päätöksenteko muuttui mediavälitteiseksi. Medialla ei ole valtaa poliittisiin päätöksiin, mutta se pystyy nostamaan keskusteluaiheita politiikan agendalle. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa varovaisuutta.
3. Professionalisoituminen (2010–). Poliitikka käyttää mediaa hyväkseen tuomalla keskusteluun asioita median haluamalla tavalla. Poliitikka ja media käyttäytyvät samalla tavalla. Molemmat hyötyvät. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa normalisoituminen.

Haastatteluaineiston perusteella syntyy väistämättä johtopäätös, että journalismin ja median vaikutusta politiikan päätöksentekoon liioitellaan alan tutkimuksessa. Vähemmistö haastatteluista toimittajista ja poliitikoista piti median roolia päätösten taustalla merkittävänä. Vain muutama toimittaja oli tätä mieltä, poliitikoista ei juuri kukaan. Tutkimus tukee Wibergin (1989) Ruostetsaaren (2014) ja Esa Väliverrosen (2012) näkemystä siitä, että medialla on valtaa -hokema elää omaa elämäänsä ilman, että sillä olisi käytännössä juuri katetta. Median olemassaolo ja merkitys politiikassa ymmärretään, mutta merkitys ymmärretään nimenomaan välittävänä, ei ohjaavana kuten aikaisemmissa tutkimuksissa (Seppänen & Väliveronen 2012; Pernaa 2009; Väliveronen & Kunelius 2009; Kunelius ym. 2009) on puhuttu. Kyse on eräänlaisesta työnjaosta politiikan ja journalismin välillä: poliitikka tekee päätökset, media kertoo ne, ja yleisö seuraa sivusta näytelmää.

Politiikan journalismin ja median sekä toisaalta toimittajien ja poliitikkojen välistä valtasuhdetta kannattaa tarkastella kaksijakoisesti. Analyysissä pitää erottaa kaksi asiaa toisistaan ja tutkia niitä erikseen: poliittinen päätöksenteko ja poliittinen toiminta.

Media voi nostaa politiikan aiheita esiin ja politiikan päättäjät reagoivat niihin. Median lyhytjännitteisyys kuitenkin aiheuttaa sen, että politiikan päätöksentekokoneisto tekee päätökset tai jättää asian kokonaan käsittelemättä. Monikanavaiseksi muuttunut media ei enää useinkaan seuraa asioita loppuun saakka, mikä antaa poliitikoille työrauhan. Sen sijaan henkilöpolitiikassa medialla on vaikutusvaltaa: paljastukset ja skandaalit ovat johdaneet ministerieroihin. Haastatteluissa puhutaankin median hyökyaallosta. Silloin kun koko media tarttuu yhdessä henkilöön, poliitikot puhuvat haastatteluaineistossa vyörystä, jota ei kukaan pysty hallitsemaan ja pysäyttämään. Esimerkkejä tästä ovat vaalirahakohu ja pääministeri Anneli Jäätteenmäen eroon johdaneet tapahtumat 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.

Tabloidisoituneessa ja läpimedioituneessa yhteiskunnassa on syytä pohtia median valtaa. Kun puhutaan politiikan journalismista vallan välineenä, herää kysymys, kummalla on valta hallita julkisuutta: poliitikolla vai medialla. Tabloidisaation on arvioitu siirtäneen vallan medialle, koska kaikki poliitikka tapahtuu median kautta. Niemi (2014) katsoo, että tabloidisaation myötä tiedotusvälineistä on tullut politiikan osapuoli, ja samalla poliitikot ja puolueet ovat mukautuneet median vaatimuksiin. Tässä mielessä valta olisi siirtynyt medialle, koska median logiikka ohjaa politiikan päätöksentekoa.

Haastatteluaineiston perusteella voidaan kuitenkin päätyä Kuneliuksen, Nopparin ja Reunanen (2009) tutkimuksen kanssa samaan johtopäätökseen: *Medialla on roolinsa politiikan päiväjärjestyksen syntymisessä, mutta viime kädessä poliittiset päätökset tehdään kabinetissa pienellä joukolla.* Haastatteluaineistoni perusteella Suomessa poliittista valtaa käyttää pääministeri ja pääministerin ympärille ryhmittynyt ministerijoukko, sisäpiiri. Isoja päätöksiä tehdään julkisuudelta salassa, oli sitten kysymys EY-jäsenyydestä, yhteisvaluutta euroon liittymisestä tai tulopoliittisesta kokonaisratkaisusta. Se, keitä kuuluu sisäpiiriin, ei ole ennalta selvää. Hallituksen työskentelyssä sisäpiiriläiseksi valikoituvat vahvimmat ministerit, muille jää statistin rooli tai kuten yksi haastateltava luonnehti, tuolintäytteenä

oleminen. Haastatteluissa puhuttiin eliitin eliitistä, joissakin tapauksissa tuo eliitti on vain kaksi ihmistä. Useissa poliitikkojen ja toimittajien haastatteluissa kahden hengen eliitiksi muotoutui pääministeri ja valtiovarainministeri, selkeimmin tämä tapahtui Paavo Lipposen hallituksissa, joissa Lipposen aisaparina toimivat vahvat valtiovarainministerit Iiro Viinanen ja Sauli Niinistö. Haastatteluaineiston perusteella valtaa käyttävä joukko pieneni kriisitilanteessa. Ahon hallitus joutui ratkomaan vaikeita talouden tervehdyttämiskysymyksiä ja tekemään pankkitukipäätöksiä 1990-luvun alussa. Haastateltavien mukaan päätöksiä tekivät käytännössä Viinanen ja Aho.

Poliitikot oppivat käyttämään mediaa hyväkseen omien poliittisten päämääriensä ajamisessa. Median merkitys kansalaisten mielipiteen ohjailijana ymmärrettiin, ja poliitikot pyrkivät siksi saamaan mediassa läpi viestinsä haluamallaan tavalla. Siihen käytettiin luottotoimittajia, harkittuja vuotoja tai pienelle, vaikutusvaltaiselle journalistijoukolle suunnattuja taustatilaisuuksia. Poliitikot ymmärsivät median tarpeet henkilökohtaisissa, viihteellisissä näkökulmissa sekä ”hyvien otsikoiden” saamisessa. Kiinnostavuus nousi mediassa keskeiseksi uutiskriteeriksi. Kiinnostavuuden ydintä ovat poliitikot henkilöinä. Poliitikko saa mediassa näkyvyyttä, jos pystyy tekemään itsestään kiinnostavan henkilön – ja se ei aina välttämättä tarkoita asiaosaamista.

9 Lopuksi: Medioitunut yhteiskunta ei kavenna poliitikon toimintamahdollisuuksia

Vuosien 1980–2010 välisenä aikana tabloidisaatio ja yhteiskunnan medioituminen vahvistuivat. Poliitikot ottivat julkisuuden huomioon päätöksissään, mutta eivät tee sitä median ehdoilla. Yllättävän varhaisessa vaiheessa Suomeen syntyi poliitikkoryhmä, joka pystyi hallitsemaan mediaa ja luomaan julkista kuvaa omilla ehdoillaan. Esimerkiksi presidentti Mauno Koivisto kutsui toimittajat luokseen ja kertoi, mitä ja miten EY-jäsenyyshakemuksesta kirjoitetaan 1990-luvulla.

Kun puhutaan vallasta, medialle on perinteisesti annettu vallan vahtikoiran tehtävä. Media on tuomiovallan, lakiasäättävän vallan ja toimeenpanovallan ohella neljäs valtakeskittymä. Tämän tutkimuksen perusteella vahtikoirarooli on muuttunut. Media on itse selvästi osa politiikan valtakoneistoa, kuten Eric Louw (2010) on hahmotellut. Media on tullut poliittisen vallan keskiöön, ja se luo puheenaiheita ja määrittelee yhteiskunnallista keskustelua, kuten Seppänen ja Väliverronen (2012), Pitkänen (2009), Kantola (2011) ja Aula (1991) määrittävät. Poliitikko on kyllä medioitunut, mutta politiikan päiväjärjestyksen muotoutumiseen ja lopullisten päätösten tekemiseen medialla on vähän vaikutusta toisin kuin Asp (1989) arvioi. Media ei määrää sitä, mistä poliitikot tekevät päätöksiä. Media seuraa ja heijastaa todellisuutta, mutta ei luo sitä itse, kuten Wiberg (1989; 2006) ja Ruostetsaari (2014) ovat arvioineet.

Median päivittäistarjonta ei juuri näyttäisi vaikuttavan yhteiskunnallisen päätöksenteon strategiaan linjauksiin, ja puhuminen neljänestä valtiomahdistista on historiaa. Haastatteluaineiston perusteella poliitikot eivät ajalehti median antamien raamien mukaan, vaan julkisuutta pyritään aktiivisesti ohjailemaan. Tämän tutkimuksen perusteella poliitikkojen vaikutusvalta ulottuu päätöksen tekemisen lisäksi myös päätetyn asian julkistamiseen. Kyse on vuorovaikutteisesta prosessista (Kunelius ym. 2009), jossa politiikka sopeutuessaan medialogiikkaan omaksuu myös median toimintatavat. Poliitikot siis käyttävät mediaa hyväkseen lisätäkseen vaikutusvaltaansa. Päätösprosessista merkittävä osa kuluu sen pohdintaan, miten ja missä asia julkistetaan, vuodetaanko jonnekin vai järjestetäänkö

infotilaisuus, kun aikaisemmin arvioitiin, että median rooli politiikan vallan työnjaossa oli huolehtia asian julkistamisesta omalla tavallaan. Nyt poliitikot pyrkivät huolehtimaan päätetyn asian viemisestä median kautta kansalle – haluamassaan muodossa.

Medialla on edelleen tärkeä osa poliitikkojen vallankäytössä, mutta medioituneessa yhteiskunnassa ja tabloidisoituneessa mediassa julkisuutta hallitsee poliitikko, jos hän on perillä median tarpeista, toimintatavoista ja kanavista.

Kun poliitikko rakentaa mediakuvaansa lyhyiden symbolien ja otsikkoiskujen varaan, ja media toistaa ne, poliitikko ja media itse asiassa rakentavat yhdessä politiikan ja yksittäisen poliitikon julkisuutta läpimedioituneessa yhteiskunnassa. Tämä korostuu politiikan asiapäätöksissä. Sen sijaan henkilöjournalismissa tietoinen julkisuuskuvan rakentaminen ja yhteistoiminta eivät aina onnistu, ei varsinkaan kriisitilanteessa eli keskellä poliitikon mediakohua.

Vaikka media näyttää ainakin päällisin puolin hallitsevan suomalaista politiikkaa vahvan medioitumisen hengessä (Meyer 2002; Stömbäck 2008; Schultz 1999; Asp 1989), totuus näyttää siis olevan toinen. Tutkimusaineistoni perusteella poliitikot pystyvät yllättävän hyvin ohjailemaan julkisuutta haluamaansa suuntaan: median hallinta on poliitikassa suunnitelmallista. Poliitikot pystyvät itse nostamaan keskustelunaiheita ja ottamaan mediahuomiota joko harkituilla uutisuudoilla tai hyvin ajoitetuilla avauksilla. Media-logiikka hallitsee tässä mielessä politiikan tekemistä Suomessa, mutta se ei ole median sanelemaa. Haastatteluaineiston perusteella esimerkiksi kokoomuksen eduskuntaryhmä mietti etukäteen ryhmän kesäkokouksen kulun mediassa: kuka avaa asiakeskustelun aamulla ja missä mediassa, milloin ryhmä keskustelee aamulla mediassa esiinnousseesta asiasta ja milloin aiheesta järjestetään illalla info, ja mitä siinä kerrotaan. Uutispäivän harkittu rakentaminen onnistuu Suomessa, jossa media liikkuu tabloidisaation ansiosta aiheissa samaan suuntaan. Kyse on ajoituksesta. Aamun uutisavauksen pitää olla kova ja yhteiskunnallisesti merkittävä politiikan aihe, jotta se nousee päivän ykkösuutiseksi.

Monikanavaistunut perinteinen media kamppailee hupenevien resurssien kanssa, ja tässä on poliitikkojen mahdollisuus hallita julkisuutta: toimittajalla on entistä vähemmän aikaa perehtyä asioihin, erotella merkittävät ja vähemmän merkittävät näkökulmat sekä miettiä sitä, mikä on vuotajan intressi. Journalismin periaatteiden mukaan jutussa pitäisi kuunnella kaikkia osapuolia. Käytävätietoa eli kansanedustajien, ministereiden ja heidän avustajiensa epävirallisesti kertomaa taustatietoa arvostetaan sekä poliitikkojen että toimittajien keskuudessa. Taustatiedon seulomiseen ja analysointiin ei toimituksissa tahdo riittää aikaa. Tutkimukseen haastateltu poliitikko analysoi politiikan ”käytävätiedon” eli tiukan lähdesuojan takana olevan taustatiedon merkitystä uutisen oikeellisuuden kannalta: jotta politiikan asiasta syntyisi oikea kuva, toimittajan pitäisi liikkua käytävän molemmissa päissä. Haastatteluaineiston perusteella myös perinteisissä valtamedioissa on luovuttu politiikan uutisoinnissa kaikenkattavuudesta. Nyt valikoidaan uutiset kiinnostavuuden perusteella.

Median rooli kasvoi politiikassa 1980-luvun lopulla, mutta varsinainen mediaympäristön iso muutos tapahtui 1990- ja 2000-luvuilla. Tutkimukseen haastateltu kokenut poliitikko tiivistä muutoksen omakohtaisten kokemustensa perusteella: ennen ratkaisut tehtiin asia edellä, nyt ratkaisee se, miten asia tiedotetaan tai miltä se ylipäätään näyttää julkisuudessa. Poliitikan päättäjät joutuvat medioituneessa yhteiskunnassa entistä enemmän myymään päätöksensä kansalle median kautta, ja tässä tarvitaan mediakonsultteja, PR-henkilöitä tai imagokonsultteja. Heidän roolinsa ja vaikutusvaltansa on kasvanut, kuten Perna (2009) ja Louw (2010) ovat arvioineet.

Vaikka media ei sanele päätösten sisältöä, poliitikot joutuvat ottamaan median huomioon. Poliitikot reagoivat paniikinomaisesti uuteen tapaan käsitellä politiikkaa julkisuudessa 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Poliitikon kannalta oli hankalaa, että media alkoi käsitellä politiikkaa ennalta-arvaamattomasti ja henkilölähtöisesti. Näin ollen julkisuutta oli joissakin tapauksissa vaikea hallita, mutta samalla tämäkin tutkimus tukee näkemystä, että tabloidisoituneen median samankaltaistuminen on mahdollistanut myös asioiden pitämisen piilossa (Kunelius ym. 2009). Media pitää tietyistä asioista meteliä, mutta vaikenee monista muista, vähemmän mediaseksikkäistä aiheista, joilla saattaa olla tavallisen kansalaisen kannalta iso merkitys. Tässäkin mielessä julkisuuden hallinta näyttäisi pysyvän poliitikoilla.

Internet on mahdollisuus poliitikoille – hyvässä ja pahassa. Tuleeko internetistä ja sen sosiaalisen median kanavista poliitikoille uusi ase taistelussa perinteisen median kanssa? Internet on oiva tapa ”oikoa” puolueelle tai poliitikolle epämieluisia uutisointia. Internet mahdollistaa suoran kansalaisaktiivisuuden ohi puolueiden ja perinteisten tiedotusvälineiden. Verkossa ja perinteisessä mediassa voidaan keskustella eri asioista. Kuka määrittelee päivittäisen politiikan agendan, on se kysymys, johon on tulevaisuudessa entistä vaikeampi saada vastausta. Ollaanko siirtymässä vaiheeseen, jossa kumpikin taho, sekä politiikka että media, hakevat aiheensa kansalaisten verkkokeskusteluista ja sosiaalisesta mediasta? Journalismin tehtävä tässä kehityksessä selvä: sen tulee pitää esillä niitä kansalaisten kannalta tärkeitä asioita, jotka muuten jäisivät pimentoon. Yhdysvaltain presidentinvaalit ja Britannian brexit-äänestys vuonna 2016 näyttivät mutkistavan perinteisen median ja toisaalta poliitikkojen julkisuudenhallintaa. Vaikka asiasta on vielä vähän tutkittua tietoa, sosiaalisen median vaikutus äänestyskäyttäytymiseen oli molemmissa tapauksissa merkittävä – ja jollakin tavalla myös yllättävä.

Millaista sitten on hyvä politiikan journalismi? Väliverronen ja Kunelius (2009) muotoilivat hyvän julkisuuden mittarin eli kuinka laajaa, monipuolisesti argumentoivaa ja sisällöllisesti tärkeisiin kysymyksiin keskittyvää kriittistä dialogia poliittinen journalismi tuottaa. Heidän mielestään nykyisenkaltainen, viihteellinen, henkilökeskeinen ja politiikan pelejä korostavan dramaturgisen politiikan journalismin viriäminen ei ratkaisevasti paranna kansalaisten mahdollisuutta osallistua kriittiseen keskusteluun yhteiskunnan ongelmista ja niiden ratkaisusta. Pikemminkin kyse on uuden aikakauden vallan näytöksistä.

Journalismin ydintehtävänä on pidetty ja pidetään edelleen tiedon jakamista. Lukijalle, katselijalle ja kuuntelijalle tarjotaan tietoa omien käsitysten muodostamiseen pikemminkin kuin yritetään muodostaa käsityksiä hänen puolestaan (Hakala 2009). Ajatus on kaunis, mutta se ei aina toteudu, ei ainakaan politiikan journalismissa. Kun näkökulmajournalismi on lisääntynyt, toimittajan omasta mielipiteestä tehdään monesti asiakokonaisuuden pääjuttu. Toimittaja saa olla ”puolueellinen”. Tässä leikissä uutinen ja sen monipuolinen käsittely jäävät usein varjoon. Tämä huolestuttaa vanhan koulukunnan journalisteja. Uuden Suomen entisen päätoimittajan Johannes Koroman (2009) mielestä politiikan journalismissa valtaa alaa tyyli, jossa yhä useammin faktat ja toimittajan mielipiteet sekoittuvat toisiinsa. Kun siihen lisätään toimittajien asiantuntemattomuus ja poliittisen historian huono tietämys, vaikutelma on merkittävämpi viestintää ohjaava tavoite kuin analyttisyys. Koroman mielestä politiikan journalismi on itse syypää siihen, että ihmisiä ei politiikka kiinnosta. Kun ei uskota tavallisten uutisten riittävän, uutisen markkina-arvoa pitää kasvattaa tulkinnoin, kärjistyksin ja henkilöimällä.

Haastatteluaineistossa nousi esille huoli, että puhdas uutisjournalismi on jäämässä alisteiseksi näkökulmajournalismille. Uutista tarvitaan oman näkemyksen tilkkeeksi – jos siihenkään. Vahva näkemys asiasta toimii riittävänä uutiskriteerinä. Miksi tähän suuntaan mennään? Selitystä voi hakea perinteisen median ongelmista kilpailussa sosiaalisen median kanssa. Kilpailussa internetissä pärjää, jos pystyy koukuttamaan lukijan joko sokeeraavalla uutisella tai kuohuttavalla mielipiteellä. Perusuutinen ei lukijaa enää kiinnosta, vaan pitää mennä eteenpäin – lukijan iholle. Kantaaottavuus on hienoisessa kasvussa myös aiempien tutkimusten mukaan. Kun 1960-luvulla näkökulmia tuotiin esiin 65 prosentissa artikkeleista, 1990-luvun ja vuoden 2005 aineistoissa vastaava osuus on noin 75 prosenttia. (Väliverronen & Kunelius 2009, 233.)

Sosiaalinen media on haaste politiikan journalismille. Sosiaalisen median keskustelupalstoilla keskustellaan politiikan ajankohtaisista kysymyksistä. Poliitikot tavoittavat siellä äänestäjänsä suoraan, ja perinteisiä tiedotusvälineitä ei välttämättä tarvita. Jatkossa nämä kaksi kanavaa todennäköisesti sekoittuvat kasvavassa määrin. Sosiaalinen media näyttäisi nykyisin olevan vuorovaikutuksen paikka, ja perinteiselle medialle kuuluu uutisten välittäminen. Selkeä suuntaus kuitenkin on, että myös tavalliset ihmiset kertovat uutisia sosiaalisen median palveluissa, ja toisaalta perinteinen media soveltaa vuorovaikutteisen sosiaalisen median muotoja. Tulevaisuudessa saattavat perinteinen ja sosiaalinen media sekoittua niin, ettei niitä enää pysty erottamaan toisistaan. Tämä muutos on selvästi aluillaan, muttei vielä kovin pitkällä. (Matikainen 2009, 51; Richt & Pelkonen 2010, 144.) Verkkojournalismin kasvua ei välttämättä pidetä enää pelkkänä uhkana. Päinvastoin kansalaisjournalismi – nettikeskustelut ja blogit – nostaa journalismin interaktiivisuutta. Palaute tulee välittömästi. (Jokinen 2009, 70.)

Vaikka maailma muuttuu, laatujournalismilla on kysyntää. Viihteen tilalle kaivataan tietoa siitä, missä mennään suomalaisessa yhteiskunnassa ja mikä on tulevaisuuden visio (Hallberg 2009). Kuka käyttää valtaa? Mihin verorahojamme käytetään? Missä säästetään?

Milloin pääsen eläkkeelle? Kuka maksaa eläkkeeni? Onko työpaikkani turvattu? Voiko poliitikkojen vaalilupauksiin luottaa? Poliitikan journalismia tarvitaan jatkossakin, kunhan vain tekijät muistavat moraalijulistusten keskellä perusasian: tiedonvälityksen.

Mediatatolot kamppailevat kutistuneiden resurssien kanssa: varsinaiseen tutkivaan journalismiin tai yhteiskunnallisten paljastusten etsintään jää entistä vähemmän aikaa. Teatteri on pystynyt avaamaan viime vuosina paremmin yhteiskunnallisesti tärkeiden päätösten taustoja. Teatteri on periaatteessa fiktiota eikä sitä tarkastella journalististen pelisääntöjen ja ohjeiden kautta. Se mahdollistaa asioiden sanomisen suoraan. Sinänsä ilmiö ei ole uusi, sillä jo keskiajalla hallitsijoita arvosteltiin katuteattereiden kautta. Helsinkiläisen Ryhmäteatterin *Eduskunta 2* -näytelmä avasi suomalaista vallankäyttöä ja hyvä veli -verkostojen toimintaa enemmän kuin yksikään aiheesta kirjoitettu lehtijuttu. Tutkiva journalisti Tuomo Pietiläinen (11.12.2012) intoutuikin kehuaan esitystä Helsingin Sanomien kolumnissaan:

”Vallanpitäjiä hämmäsi nähtävästi se, että dramaturgia avasi vaikean asian tavallisen suomalaisen tajuntaan satiirin keinoin. Vallankäyttäjät eivät ehkä odottaneet, että hyvin tehty dokumenttiteatteri on myös journalismia: se on kerronnaltaan mahdollisimman perinpohjaista ja pyrkii mahdollisimman lähelle saatavissa olevaa totuutta. Mediatalojen ja koulutuslaitosten kannattaa nyt tarttua tähän mahdollisuuteen. Dokumenttiteatteri toimii pienemmilläkin paikkakunnilla: käytännössä kaikissa kunnissa on paikallislehti ja harrastajateatteri, jotka voisivat yhdistää voimansa. Dokumenttiteatteri lienee myös taloudellisesti kannattava ilmaisumuoto, mistä Eduskunta 2:n täyteen myydyt katsomot kertovat.”

Näkemyks median merkittävästä vallasta poliittisessa päätöksenteossa ja politiikan päiväjärjestyksen muotoutumisessa ei saa tämän tutkimuksen perusteella tukea. 1980-luvulta alkanut kriittisen kirjoittamisen nousu politiikan journalismissa näyttää taittuneen uuden median nousuun, perinteisen median murrokseen ja poliitikkojen mediataitojen kasvuun. Sosiaalisen median vaikutuksesta politiikan journalismiin on vielä vähän tutkimustietoa. Edellä mainitut Yhdysvaltain presidentinvaalit ja brexit-äänestys Britanniassa sisälsivät myös journalismin kannalta haasteellisia piirteitä. Donald Trumpin vaalikampanjassa totuudella ja faktatiedolla ei ollut merkitystä. Puhuttiin tunteesta ja kiinnostavuudesta sekä tietynlaisesta siirtymisestä totuuden jälkeiseen maailmaan. Trumpin kannattajat kokivat tiedotusvälineet jopa vihollisena, valtaeliitin äänitorvina. Tälle joukolle riittää oma maailmankuvaa tukeva Facebook-kirjoittelu – oli se sitten oikeaa tai väärää.

Pernaa, Niemi ja Pitkänen (2009, 236–242) pohtivat politiikan journalismin tulevaisuutta ja päätyivät kolmen skenaarion malliin:

”Sivistysskenaariossa media hoitaa klassista yhteiskunnallista tehtävänsä entistä laadukkaammin. Kehityksen tekee mahdolliseksi viimeisten vuosikymmenten aikana toimittajien keskuudessa syntynyt, aikaisempaa riippumattomampi suhde poliittiseen eliittiin. Poliitikkojen ja puolueiden vakiintuneet toimintatavat joutuvat

suurennuslasin alle, ja kokonaisuuden kannalta toimittajien aikaisempaa kriittisemmällä suhtautumisella politiikan toimijoihin on koko suomalaiseen poliittiseen järjestelmään asialähtöisen lähestymistavan ja alkaa lähestyä yhteiskunnallisia ongelmia yhä useammin esimerkiksi yksilöllisten kasvukertomusten tai tragedioiden kautta. Kehitys on seurausta mediamaailman kaupallistumisesta, jonka seurauksena yleisöjen tarpeet pyritään huomioimaan mahdollisimman hyvin ja näin maksimoidaan myös myynti.

Populaariskenaariossa politiikan journalismin airuina toimivat otteeltaan viihteelliset julkaisut, joiden aihevalinnat, tyylikeinot ja painotukset ovat hallitsevia politiikan julkisuudessa. Tässä tulevaisuuden näkymässä viihdelehdet ja iltapäivälehdet luovat politiikan journalismiin uudenlaisia tulkintakehyksiä, joita myös päivälehdet ja television uutis- ja ajankohtaisohjelmat alkavat yhä selvemmin noudattaa. Kansalaisten kiinnittyminen poliittiseen järjestelmään ei kuitenkaan populaariskenaariossa ohene, sillä politiikassa toimivia henkilöitä kohtaan tunnettu mielenkiinto lisääntyy.

Kriisiskenaario on kolmesta tulevaisuuden näkymästä pessimistisin, sillä siinä politiikan journalismin popularisoituminen on johtanut päinvastaiseen kehitykseen kuin populaariskenaariossa. Populistiseksi muuttunut politiikan journalismi on herättänyt kansalaisissa politiikan vastaisia mielialoja. Poliitiikan journalismin painopisteen siirtyminen entistäkin voimakkaammin poliitikkojen henkilöihin, yksityiselämään ja moraalisiin kysymyksiin on heikentänyt politiikan uskottavuutta peruuttamattomalla tavalla. Kansalaisten luottamus edustukselliseen päätöksentekoon ja poliitikkoihin on romahtanut. Kansalaisille politiikka näyttää merkitsevämmänä teatterina, jolla on korkeintaan skandaali- ja viihdearvoa.”

Pernaan, Niemen ja Pitkäsén (2009) hahmottelemista vaihtoehdoista tulevaisuuden journalismille huolestuttavin on kriisiskenaario, jossa kansalaisten luottamus on romahtanut sekä poliitikkoihin että tiedotusvälineisiin. Tämä malli toteutui Donald Trumpin valinnassa Yhdysvaltain presidentiksi 2016 marraskuussa. Trumpin menestys perustui osaltaan siihen, että hän tuli politiikan ulkopuolelta. Näin hän vetosi niihin äänestäjiin, jotka olivat kyllästyneet itärannikon eliitin keskinäiseen puuhasteluun. Ja tähän eliittiin laskettiin myös tiedotusvälineet. Trump käytti taitavasti hyväkseen kansan ja median sekä kansan ja itärannikon poliittisen eliitin vastakkainasetteluja.

Kuten olen kuvannut, kehitys on siis menossa suuntaan, jossa poliitikon ja toimittajan välinen suhde ei ole merkityksellinen poliittisen menestyksen eikä journalismin kannalta. Jos puhutaan median vallasta politiikan julkisuudessa, Yhdysvaltain tapahtumat asettavat asetelmat jälleen kerran uuteen asentoon. Näyttäisi siltä, että tavoittaakseen äänestäjiä ja kannattajia poliitikon kannattaa panostaa sosiaaliseen mediaan. Siellä voi levittää sanojensa samanmielisille, ja kyse on sanoman kiinnostavuudesta ja houkuttelevuudesta, ei niinkään sen totuusarvosta.

Väitöstutkimukseni ollessa esitarkastuksessa ilmestyi Risto Kuneliuksen ja Kyösti Reunasan tutkimus *Medioitunut valta ja politiikan paluu. Kyselytutkimus suomalaispäättä-*

ijen subteesta mediaan 2009 ja 2019 (2020). Tutkimuksen tarkoituksena oli uudistaa 2007–2009 tehty kysely yhteiskunnan eri alojen päättäjille, myös poliitikoille. Siinä selvitettiin, millaiseksi suomalaiset vallankäyttäjät kokevat mediajulkisuuden roolin työssään: miten he käyttävät mediaa resurssinaan ja millä tavalla he arvioivat sen vaikuttavan omiin ratkaisuihinsa (Kunelius, Noppari & Reunanen 2010).

Kymmenen vuotta sitten tutkimuksessa pääteltiin suomalaisen päätöksenteon medioituneen. Päättäjät seuraavat mediaa tiiviisti ja panostavat sen hallintaan. Mediajulkisuutta pidettiin tärkeänä, mutta median vaikutusvallan ei katsottu ulottuvan kovin syvälle vallan verkostoihin eli varsinaiseen päätöksentekoon.

Kun kysely tehtiin uudestaan, tuloksissa nousi esille muutamia mielenkiintoisia asioita, jotka tukevat oman tutkimukseni johtopäätöksiä. Journalistisella medialla ei enää ole yhtä vahvaa asemaa politiikan julkisuudessa kuin kymmenen vuotta sitten. Tuloksissa näkyy selvästi sosiaalisen median nousu, ja sen tuottama haaste perinteiselle medialle: peräti 94 prosenttia vastaajista arvioi, että sosiaalisen median vaikutusvalta on kasvanut kymmenessä vuodessa (Reunanen & Kunelius 2020, 43). Tutkijat päättelevät, että kabineteissa sopiminen pienellä porukalla on vaikeutunut ja ”politiikka olisi palannut politiikkaan”, ainakin jossain määrin (mt., 44). Tämä tarkoittaa, että henkilösuhteita enemmän poliittista päätöksentekoa ohjaavat konkreettiset valta-asetelmat ja ideologiset perustat, jotka nousevat esiin varsinkin sosiaalisen median keskustelupalstoilla. Perinteinen politiikan journalismi olisi siis menettämässä vaikutusvaltaansa sosiaalisen median laajenemisen myötä.

Mitä tämä kaikki tarkoittaa poliitikkojen ja toimittajien suhteissa, joka oli tutkimukseni pääteema? Reunasen ja Kuneliuksen tutkimustuloksen perusteella poliitikkojen ja toimittajien henkilökohtaisten kontaktien merkitys on hiukan vähentynyt kymmenessä vuodessa (mt., 66). Näyttäisi siltä, että uudet, suuremmat julkaisukanavat vievät perinteisen median toimittajilta valtaa ja painoarvoa.

On vielä liian aikaista sanoa, onko poliitikkojen ja toimittajien välisissä suhteissa tapahtumassa perustavanlaatuisen murros: poliitikot eivät tarvitse toimittajakontakteja saadakseen viestinsä perille. Reunasen ja Kuneliuksen jatkotutkimuksen tulosten analysointia vaikeuttaa se, että kovan tason poliitikot eli ministerit eivät vastanneet kyselyyn (2020, 118). Jää epäselväksi, mitä toimittajasuhteista mietitään poliittisen vallan kovassa ytimessä. Joka tapauksessa voidaan sanoa, että jotain on tapahtumassa. Sosiaalisen median ja perinteisen median välinen kamppailu politiikan pääasiallisesta julkisuuskanavasta näyttäisi kääntyvän sosiaalisen median eduksi, hitaasti mutta varmasti. Jos näin tapahtuu, kehitys tulee väistämättä vaikuttamaan myös perinteisessä mediassa työskentelevien toimittajien ja poliitikkojen välisiin suhteisiin jollakin aikavälillä. Se on ymmärrettävää. Poliitikot arvioivat tulevaisuudessa suhdettaan toimittajiin sillä perusteella, mikä on suhteen vaalimisen hyöty politiikan julkisuudessa, jos vertailukohtana on suora kontakti yleisöön sosiaalisen median kautta. Tästä muutoksesta ja sen kehittymisestä kaivataan lisää tutkimustietoa. Aihe olisi hyvä ja ajankohtainen jatkotutkimuksen selvityskohde.

Omassa tutkimuksessani korostin poliitikkojen vahvaa asemaa medioituneessa yhteiskunnassa: medioituminen ei päinvastaisista argumenteista huolimatta kaventanut poliitikkojen toimintamahdollisuuksia. Onko seuraava askel politiikan journalismin näivettyminen sosiaalisen median ja internetin jatkeeksi? Onko edessä perinteisen median kauhukuva: siitä tulee pelkkä poliittisten uutisten ja tapahtumien kasvoton kirjaaja. Aiheet löytyvät Facebookista, Twitteristä ja blogeista – joihin poliitikot ovat ne syöttäneet.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (1994): *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alho, Arja (2004): *Silent Democracy, Noisy Media*. Helsinki: University of Helsinki, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology.
- Alma Median tulos 2009 (2010). <http://www.almamedia.fi>. Luettu 15.4.2010.
- Ampuja, Marko & Koivisto, Juha & Väliverronen, Esa (2014): Medioituminen: iskusana, analyyttinen työkalu vai uusi paradigma? *Media & Viestintä* 37 (2), 26–41.
- Anttila, Terhi (2006): Eduskuntavaaleista pääministerivaaleiksi. Teoksessa Perna, Ville & Pitkänen, Ville (toim.): *Poliitikot taistelivat, media kertoo*. Helsinki: Ajatus-kirjat, 159–192.
- Asp, Kent (1986): *Mäktiga massmedier*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Asp, Kent (1989): *Den tredje statsmaktens synliga och osynliga ansikte*. Inledningsanförande till Debatt om media och makt anordnad av Uppsala Humanistforum Uppsala i maj 1989.
- Asp, Kent & Esaiasson, Peter (1996): The Modernization of Swedish Campaigns. Teoksessa Swanson, D.L. & Mancini, P. (toim.): *Media and Modern Democracy*. Westport: Praeger, 73–90.
- Aula, Kaisa Maria (1991): *Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa?* Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla. Tutkimusraportti 5/1991. Helsinki: Yleisradio 1991.
- Baudrillard, Jean (1991): *Amerikka*. Helsinki: Loki-kirjat.
- Berg, Laura, Niemi, Mari K., Perna, Ville, Pitkänen, Ville & Railo, Erkki (2009): Poliitiikan julkisuuden perusvirta. Teoksessa Perna, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Kirja-Aurora, 33–76.
- Berger, Peter, L. & Luckmann, Thomas (2003): *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bergholm, Tapio (2010): Suomalainen yleislakko: kansallislakosta yhteislaktoon. <http://uusikulma.blogspot.fi>. Luettu 15.3.2013.
- Blumler, Jay & McQuail, Denis (1968): *Television in Politics. Its Uses and Influence*. London: Faber.
- Bourdieu, Pierre (1985): *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre (1991): *Language & Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Boxberg, Katja & Heikka, Taneli (2009): *Lumedemokratia*. Helsinki: WSOY.

- Burr, Vivien (1995): *An Introduction to Social Constructionism*. Routledge: London.
- Burr, Vivien (2003): *Social Constructionism*. Routledge: London. <https://www.questia.com/library/107446579/social-constructionism>. Luettu: 10.1.2020.
- Corner, John & Pels, Dick (toim.) (2003): *Media and the Restyling of Politics*. London: Sage.
- Dexter, Lewis Anthony (1970): *Elite and Specialized Interviewing*. Evanston: Northwestern University Press.
- Edelman, Murray (1985): *The Symbolic Uses of the Politics*. Chicago: University of the Illinois Press.
- Edelman, Murray (1988): *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2008): *Suomalaisten politiikkatietämys*. <http://www.om.fi>. Luettu 10.5.2010.
- Eriksson, Päivi (1986): *Kysely ja haastattelu, ohjeita empirisen tutkimusaineiston hankinnasta aine- ja syventävien opintojen seminaarilaisille*. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja B2. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ervasti, Pekka (2004): *Irakgate. Pääministerin nousu ja ero*. Jyväskylä: Gummerus.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Tuomas & Raunio, Tapio (toim.) (2014): *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino.
- Gergen, M. (1988): Narrative structures in social explanation. In: C. Antaki (toim.): *Analysing everyday explanation. A casebook of methods*. Sage: London.
- Grönfors, Martti (1982): *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Haavisto, Ilkka & Kiljunen, Pentti (2011): *Maailman paras maa*. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus. <http://www.eva.fi>. Luettu 15.2.2013.
- Habermas, Jürgen (2004): *Julkisuuden rakennemuutos*. Tampere: Vastapaino.
- Hallberg, Pekka (2009): *Politiikan ja julkisuuden muutos 2000-luvulla*. Esitelmä Voidaanko journalismin yhteiskunnallinen tehtävä pelastaa? -mediafoorumissa. Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- Hatakka, Niko, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (2007): Kaikkien aikojen verkkovaalit. Teoksessa Perna, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Mielikuvavaalit. Kevään 2007 eduskuntavaalien mediailmiöitä*. Keuruu: Kirja-Aurora, 175–186.
- Heikkilä, Heikki (1992): Julkisuus politiikan paikkana. *Tiedotustutkimus* 2/1992, 31–42.
- Helsingin Sanomat (4.9.1991): *Keskisuomalaisen päätoimittaja Mtv:n juliaseminaarissa: Lukijoiden ja ilmoittajien hylkäävät lehdet saavat kuolla*. Helsinki: Sanoma.
- Helsingin Sanomat (21.01.2010): *New York Timesin verkkoversio maksulliseksi 2011*. Helsinki: Sanoma.
- Helsingin Sanomat (07.03.2010): *Verkossa kasvaa uusi voima*. Helsinki: Sanoma.
- Hemánus, Pertti (1983): *Journalistinen vapaus*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Herkman, Juha (2008): Politiikan viihteellistymistä vai professionalisoitumista? Haastattelu-tutkimus vuoden 2006 presidentinvaaleista. *Politiikka* 2, 87–99.
- Herkman, Juha (2009): Konserni- ja mediajournalismia. Teoksessa Välvirronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus University Press, 32–49.
- Herkman, Juha (2011): *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino.

- Herkman, Juha (2012): Poliitiikan mediajulkisuus Kekkonen jälkeen. Teoksessa Paakkunainen, Kari: *Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia*. Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Highfield, Tim (2016): *Social Media and Everyday Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1985): *Teemahaastattelu*. Helsinki: Tammi.
- Holmberg, Jukka (2004): *Etusivun politiikka. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987–2003*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hämäläinen, Unto (2002): *Onko tämä skuuppi? Poliitiikan toimittajan työtä 1950-luvulta nykypäivään*. Uusikaupunki: Poliitiikan toimittajat ry.
- Hänninen, Vilma (2000): *Sisäinen tarina ja elämän muutos*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007): *Pikkuveli valvoo – Refleksiivisen politiikan mahdollisuudet. Kansalaisvalvonnan uudet muodot tietokonevälitteisessä viestinnässä*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ilta-Sanomien (27. 01.1995): Pääkirjoitus: *Carl Haglund väsyi myös eduskuntaan*.
- Isotalus, Pekka & Almonkari, Merja (2014): Political Scandal Tests Trust in Politicians. *Nordicom Review* 35 (2), 3–16.
- Isotalus, Pekka (2017): *Mediapoliitikko*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jacobs, Lawrence R. & Shapiro, Robert Y. (2000): *Politicians Don't Pander. Political Manipulation and the Loss of Democratic Responsiveness*. The University of Chicago Press. Chicago and London.
- Johansson, Karl Magnus & Nygren, Gunnar (toim.): *Close and Distant Political Executive–Media Relations in Four Countries*. Chapters 1, 2, 3. Nordicom 2019. <https://www.nordicom.gu.se/en/publikationer/close-and-distant>. Luettu 18.1.2020.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Jouko (2009): *Journalismin pitää olla alituisessa kriisissä*. Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- Jones, Nicholas (1996): *Soundbites & Spin Doctors, How politicians manipulate The media – and vice versa*. Guernsey: Cassel Group.
- Junkkari, Marko & Kaarto, Hanna: Kansanvallan peruskorjaus. *Helsingin Sanomat* 14.02.2010.
- Juntunen, Laura & Väliverronen, Esa (2009): Intiimin politiikka ja skandaalin yhteiskunnallinen merkitys. Teoksessa Esa Väliverronen (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 262–284.
- Jyrinki, Erkki (1977): *Kysely haastattelututkimuksessa*. Vaasa: Gaudeamus.
- Jääsaari, Johanna & Karppinen, Kari (2007): *Suomalaisten käsityksiä mediasta ja vallasta*. <http://www.hssaatio.fi>. Luettu 2.6.2010.
- Kanerva, Jukka (1989): *Poliitiikan teorian moderneja klassikkoja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kantola, Anu (toim.) (2011): *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Karvonen, Erkki: Rehn hallitsee tunneviestinnällä. *Aamulehti* 12.01.1994.

- Karvonen, Erkki (1998): *Imagologia: imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 742.
- Karvonen, Erkki (2008): Poliitikot julkkiksina. Huomioita viihteellistyvästä poliitikkojulkisuudesta. *Tiedotustutkimus* 5, 30–55.
- Karvonen, Erkki (2011): Julkkispoliitikko median suurennuslasissa. Teoksessa Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (toim.): *Kuinka meitä kutsutaan*. Tampere: Vastapaino.
- Karvonen, Erkki (2012): Kolme journalistipolvea, kolme erilaista julkisuuskulttuuria. *Media & Viestintä* 35 (2), 98–101.
- Katainen, Jyrki (20.08.2010): *Asioistasi päätetään Euroopassa*. <http://www.kokoomus.fi>. Luettu 21.08.2010.
- Kellner, Douglas (1995): *Media Culture. Cultural studies, identity and politics between the modern and the postmodern*. New York: Routledge.
- Kilpi, Timo (2006): *Ilta-Sanomat: Uutisia, historiaa ja puheenaiheita*. Helsinki: WSOY.
- Kinnunen, Karolus (2003): *Vallan hyvä huono julkisuus*. Vantaa: Kustannus Carolus.
- Kivioja, Pasi (2008): *Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 106. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (toim.) (2011): *Kuinka meitä kutsutaan?* Jyväskylä: Vastapaino.
- Kolari, Erja (2009): Toimittajasta tuottajaksi. Sanomalehden toimitustyö muutoksessa. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koljonen, Kari & Reunanen, Esa (2014): *Toimittajan sanansijat*. Tampere: Tampere University Press.
- Koroma, Johannes (2009): *Onko hyvällä journalismilla tulevaisuutta?* Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- Koski, Markku (1986): *Sorsa-diagnoosi*. Jyväskylä: Odessa.
- Koski, Markku (2010): *"Hohto on mennyt herrana olemisesta"*. *Televisio ja politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Kunelius, Risto (1998): *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.
- Kunelius, Risto, Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009): *Media vallan verkossa*. <https://trepo.tuni.fi/>. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 122. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laitinen, Joonas (17.08.2010): *Kokoomus: Venäjä ei ole suurvalta*. <http://www.hs.fi>. Luettu 30.08.2010.
- Lappalainen, Tuomo: Valkokaulusten vastaisku. Ammattien arvostus 2010. *Suomen Kuvalehti* 21.5.2010.
- Lauantaiseura (1981): *Tamminiemen pesänjakajat*. Helsinki: WSOY.
- Lehtilä, Hannu (2010): Suuresta puolueesta suurimmaksi. *Kanava*, 10–15.
- Lehtilä, Hannu (2001): *Mainettaan parempi. Valtioneuvos Harri Holkeri*. Keuruu: Otava.
- Lipponen, Paavo (2014): *Murrosten aika. Muistelmat 1979–1995*. Helsinki: WSOY.
- Lokki, Jouni (2012): *Kommunikaatio ja Internet. Media murroksessa – merkityksiä ja arviointeja*. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Louw, Eric (2010): *The Media & Political Process*. London: Sage Publications.

- Matikainen, Janne (2009): *Vuorovaikutusta vai journalismia – perinteisen ja sosiaalisen median subde*. Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- McQuail, Denis (1995): *Media Performance. Mass Communication and the Public Interest*. Lontoo: Sage Publications.
- Meadow, Robert, G. (1980): *Politics as Communication*. New Jersey: Ablex.
- Moring, Tom (1989): Väyryns-jupakka ja suomalainen eliittikuvio. *Tiedotustutkimus* 4, 3–12.
- Moring, Tom & Himmelstein, Hal (1993): *Politiikka riisuttuna. Kampanjakulttuuri murroksessa televisioidun politiikan aikaan*. Tutkimusraportti 6. Helsinki: Yleisradio.
- Murto, Eero (1994): *Pääministeri*. Helsinki: Hallintohistoriakomitea ja Painatuskeskus.
- Murto, Eero (2003): Valtioneuvosto Suomen poliittisessa järjestelmässä. Teoksessa Saukkonen, Pasi (toim.): *Paikkana politiikka; tietoja ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä*. Helsinki: Yliopistopaino, 127–165.
- Mykkänen, Juri (2001): Eliittihaastattelu. *Politiikka* 2, 108–127.
- Myllymäki, Arvo (2010): *Suomen pääministeri – presidentin varjosta hallitusvallan käyttäjäksi*. Helsinki: Talentum.
- Mörä, Tuomo (2005): *Tsunami suomalaisessa mediassa*. Viestinnän laitoksen tutkimuksen loppuraportti. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Negrine, Ralph, Mancini, Paolo, Holtz-Bacha, Christina & Papathanassopoulos, Stylianos (toim.) (2007): *The Professionalisation of Political Communication*. Bristol: Intellected Books.
- Niemi, Mari K. (2014): *Kaksi tietä huipulle. Media ja puoluejohtajuus Suomessa naisten noususta populismin aaltoon*. Annales Universitatis Turkuensis C 385. Turku: Turun yliopisto.
- Niemi, Mari K., Raunio, Tapio & Ruostetsaari, Ilkka (toim.) (2017): *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Nieminen, Hannu (2009): *Onko journalismi kriisissä?* Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- Nojonen, Martti (1992): *Politiikka tutkimuksen kohteena*. Helsinki: WSOY.
- Noppiari, Elina & Niemi, Mari K. (2017): Sopuleista someaikaan – median valta politiikassa. Teoksessa Niemi, Mari K., Raunio, Tapio & Ruostetsaari, Ilkka (toim.): *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 254–268.
- Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (1990): *Suomen viestintäjärjestelmä*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Nousiainen, Jaakko (1998): *Suomen poliittinen järjestelmä*. Helsinki: WSOY.
- Nygren, Gunnar & Niemikari, Risto (2019): Media logics as parts of the political toolkit. A critical discussion on theories of mediatisation of politics. Teoksessa Johansson, Karl Magnus & Nygren, Gunnar (toim.): *Close and Distant Political Executive – Media Relations in Four Countries*. Nordicom 2019. <https://www.nordicom.gu.se/en/publikationer/close-and-distant>. Luettu 18.1.2020.
- Oksanen, Annukka (1992): *Hillityt ja harmaat suomalaispoliitikot. Poliitikkoja esittelevien lehtikuvien semioottista analysointia*. Poliittikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia 118. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Oksanen, Matti (1983): Televisio ja radio valitsijamiesvaaleissa: ”Ei mikään sokea silmä”. Teoksessa Sänkiäho, Risto (toim.): *Kun kansa valitsi Koiviston*. Tampere: Lehtimiehet, 215–229.

- Paajanen, Salla (2009): *Journalistisen työn muutos*. Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- Paloheimo, Eero (1992): *Vibreiden historiikki 1982–1992*. Kosmos 1.
- Palonen, Kari (2003): Poliitiikka. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik: *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Pantti, Mervi (2009): Tunteellisempaa journalismia. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 193–206.
- Pehkonen, Juhani (1990): Tiedotusvälineillä liikaa vai sopivasti valtaa. *Suomen Lehdistö* 3.
- Pekonen, Kyösti (1986): Imagon merkitys modernissa parlamentaarisessa politiikassa. Teoksessa Nousiainen, Jaakko & Wiberg, Matti: *Kansalaiset ja politiikka 1980-luvun Suomessa*. Turku: Turun yliopisto.
- Pekonen, Kyösti (1991): *Symbolinen modernissa politiikassa*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pernaa, Ville (2007): Mistä nämä vaalit muistetaan. Teoksessa Pernaa, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Mielikuvavaalit. Kevään 2007 eduskuntavaalien mediaailmiöt*. Turku: Kirja-Aurora, 15–30.
- Pernaa, Ville (2009): *Politiikan ja median kohtalonyhteys*. Helsinki: Taloudellinen Tiedotustoimisto.
- Pernaa, Ville (2009): *Utisista, hyvää iltaa, Ylen tv- uutiset ja yhteiskunta 1959–2009*. Hämeenlinna: Karttakeskus.
- Pernaa, Ville & Niemi, Mari K. (2009): Tutkimuskohteena politiikan journalismi. Teoksessa Pernaa, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Kirja-Aurora, 9–16.
- Pernaa, Ville & Railo, Erkki (2006): Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.): *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Jyväskylä: Ajatus kirjat, 17–53.
- Pernaa, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.) (2009): *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Kirja-Aurora.
- Pietilä, Veikko (2005): *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä*. Tampere: Vastapaino.
- Pietiläinen, Tuomo (1998). Poliittisten päättäjien, yritysten ja toimittajien vaikea suhde. Teoksessa Mörä, Tuomo & Kantola, Anu (toim.): *Journalismia! Journalismia!* Helsinki: WSOY, 211–254.
- Pitkänen, Ville (2009): Mullistaako internet politiikan journalismin? Teoksessa Pernaa, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Kirja-Aurora, 109–138.
- Pitkänen, Ville (2009): Poliitiikan journalismin yhteiskunnallinen tehtävä. Teoksessa Pernaa, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Kirja-Aurora, 79–104.
- Postman, Neil (1987): *Huvitamme itsemme hengiltä*. Julkinen keskustelu viihteen valtakaudella. Helsinki: WSOY.
- Pulkkinen, Hannu (2008): *Uutisten arkkitehtuuri. Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto*. Jyväskylä Studies in Humanities 88. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rahkonen, Juho (2005): *Journalisti hyökyaallon barjalla. Aasian katastrofi uutistytön tekijöiden kokemana*. Journalismien tutkimusyksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Rahkonen, Juho (2006): *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004*. <https://trepo.tuni.fi/>. Luettu 26.08.2010.
- Railo, Erka (2009): Puolitoista vuotta politiikan uutisia. Teoksessa Perna, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Politiikan journalismin tila Suomessa*. Turku: Kirja-Aurora, 17–32.
- Rapeli, Lauri (2010): *Tietääkö kansa? Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa ja empiirisessä tarkastelussa*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, osa 296. Turku: Turun yliopisto.
- Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (2014): Eduskunta Suomen poliittisessa järjestelmässä. Teoksessa Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.): *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Tallinna: Gaudeamus, 7–38.
- Reunanen, Esa (2003): *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna*. <https://trepo.tuni.fi/>. Luettu 19.08.2010.
- Reunanen, Esa & Harju, Auli (2012): *Media iholla; Poliitiikan julkisuus kansanedustajien ja aktivistien kokemana*. Tampere: Tampere University Press.
- Reunanen, Esa & Kunelius, Risto (2021): *Medioitunut valta ja politiikan paluu. Kyselytutkimus suomalaispäättäjäien suhteesta mediaan 2009 ja 2019*. Tampere: Tampere University Press.
- Richt-Pelkonen, Vivikka (2007): *”Spinning the Finns”. Political marketing in Finland*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Ruostetsaari, Ilkka (1998): *Politiikan professionalisoituminen ja poliittisen luokan muotoutuminen Suomessa*. Poliitiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 5. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ruostetsaari, Ilkka (2014): Suomen poliittinen järjestelmä: Valtasuhteiden muutos 1990-luvun alun jälkeen. Teoksessa Forsberg, Tuomas & Raunio, Tapio (toim.): *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino, 77–121.
- Ruostetsaari, Ilkka (2014): *Vallan sisäpiirissä. Suomen eliittirakenteen muutos*. Tampere: Vastapaino.
- Ruotsalainen, Juho (2016): Intiimiä journalismia? Diginatiivit mediat ja journalismin mahdollinen tulevaisuus. *Media & viestintä* 39 (4), 228–253.
- Ruusunen, Aimo (1992): Lehdistö tänään. Teoksessa Ruusunen, Aimo (toim.): *Savitauluista satelliitteihin*. Jyväskylä: Gaudeamus, 67–88.
- Saari, Mauno (1992): *Minä, Christopher Wegelius*. Jyväskylä: Gummerus.
- Saari, Mauno & Tourunen, Jari (1993): *Juhantalon paperit*. Juva: WSOY.
- Saarikko, Annika (2007): Haastaja, hyökkääjä, populistit ja puolustaja television vaalikeskusteluissa. Teoksessa Perna, Ville, Niemi, Mari K. & Pitkänen, Ville (toim.): *Mielikuvavaalit. Kevään 2007 eduskuntavaalien mediailmiöt*. Keuruu: Kirja-Aurora, 55–70.
- Salminen, Esko (2006): *Mediavallan aika*. Helsinki: Edita.
- Salminen, Esko (2003): Suomalaisen itsesensuurin läpileikkaus. Teoksessa Salonharju, Inkeri (toim.): *Kirja tietoverkkojen maailmassa*. <http://www.lib.fi/julkaisut/>. Luettu 12.2.2010.
- Salokangas, Raimo (1996): *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996* (2.osa). Porvoo: WSOY.
- Sanders, Karen (2009): *Communicating Politics in the Twenty-First Century*. London: Palgrave MacMillan.
- Saukkonen, Pasi (2003): Suomalaisen yhteiskunnan historia, rakenne ja poliittinen kulttuuri. Teoksessa Saukkonen, Pasi (toim.): *Paikkana politiikka: tietoja ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä*. Helsinki: Yliopistopaino, 5–42.
- Seppänen, Janne & Väliaverron, Esa (2012): *Mediayhteiskunta*. Tallinna: Vastapaino.

- Silvola, Sakari (2006): *Fusku ja pajunköysi vai palvelus maalle? Irak-skandaalin ja Anneli Jäätteenmäen julkisuuskuvan rakentuminen Ilkan ja Ilta-Sanomien pääkirjoituksissa ja kolumneissa*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Skön, Kirsi (2010): Kaksi vuotta vaalirahakohusta – mitä jäi käteen? Teoksessa *Journalismikritiikin vuosikirja*. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja. Tampere: Tampereen yliopisto, 16–21.
- Soini, Timo (2010): *Perussuomalaiset voimistuvat*. <http://timosoini.fi/ploki/>. Luettu 8.3.2010.
- Spectrum 9 (1974): *Politiikka*. Porvoo: WSOY
- Strömbäck, Jesper (2011b): Mediatization of politics. Toward a Conceptual Framework for Comparative Research. Teoksessa Bucy, E.P. & Holbert, R.L. (toim.): *The Sourcebook for Political Communication Research: Methods, Measures and Analytical Techniques*. New York: Routledge, 367–382.
- Strömbäck, Jesper (2008): Four Phases of Mediatization: An Analysis of the Mediatization of Politics. *The International Journal of Press/Politics* 13 (3), 228–246.
- Suomen perustuslaki 1999/731.
- Suomen Tietotoimisto (STT) 2020: *Tyylikirja*. <https://stt.fi/tyylikirja/ideasta-jutuksi/uutiskriteerit-ja-uutiskynnys/uutiskriteerit/kiinnostavuus/>. Luettu 10.1.2021.
- Talvitie, Eveliina (2011): *Matti Vanhanen. Mies, joka halusi olla asia*. Helsinki: WSOY.
- Tilli, Jouni (2017): *Miten puhumme, kun puhumme politiikkaa*. Keuruu: Atena.
- TNS-Gallup (2010). *Kansallinen mediatutkimus 2009*. <http://www.levikintarkastus.fi>. Luettu 2.3.2010
- Trenaman, Joseph & McQuail, Denis (1961): *Television and The Political Image*. London: Methuen and Co Ltd.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uimonen, Risto (1992): Poliittisesta imagonrakentamisesta on tullut haaste journalismille. *Sanomalehtimies* 14, 12.
- Uimonen, Risto (2009): *Median mahti*. Juva: WSOY.
- Uimonen, Risto (2011): *Pääministerin puhuva pää. Yhdeksän pääministerin mediasubteet Martti Miettusesta Mari Kiviniemeen*. Juva: WSOY.
- Uimonen, Risto & Ikävalko, Elisa (1996): *Mielikuvien maailma. Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagoja rakennetaan*. Jyväskylä.
- Uusi Suomi (2008): *Urpilaista naurattaa -video*. <http://www.uusisuomi.fi>. Luettu 27.10.2008.
- Vennamo, Veikko (1992): *Kulissien takana. Elettyä Mannerheimin, Paasikiven, Kekkonen ja Koiviston aikaa*. Juva: WSOY.
- Wiberg, Matti (1989): Poliitiikan agendat. Erittelyjä politiikan päiväjärjestyksen muotoutumisen ehdoista. *Tiedotustutkimus* 2, 41–52.
- Wiberg, Matti (2006): *Politiikka Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Wiio, Osmo A. (1980): *Viestinnän perusteet*. Espoo: Weilin+Göös.
- Wodak, Ruth (2011): *The Discourse of Politics in Action. Politics as Usual*. New York: Palgrave Macmillan.
- Vesa, Juhon (2016): *Päätöksenteon avoimuus ja medioituminen Suomen konsensusdemokratiassa*. Helsinki: Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 24.

- Virkkunen, Janne (2009): *Toimituksellisen kulttuurin muutos*. Esitelmä Voidaanko journalismin yhteiskunnallinen tehtävä pelastaa? -mediafoorumissa. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto.
- Virkkunen, Janne (2013): *Päivälehdän mies*. Helsinki: WSOY.
- Väisänen, Pekka (1992): *Vallan varjossa. Poliittisten toimittajien historiaa 1960-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Poliittiset toimittajat ry.
- Väliverronen, Esa (2009): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Väliverronen, Esa (2012): Median kuviteltu valta. Teoksessa Karppinen, Kari & Matikainen, Janne: *Julkisuus ja demokratia*. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino, 83–03.
- Väliverronen, Jari & Kunelius, Risto (2009): Poliitiikan journalismi medioitumisen aikakaudella. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 225–247.

Liite 1

Tutkimuksen haastattelurunko

1. Haastateltavan tyypittely:

- ikä
- sukupuoli
- asema
- koulutus
- kokemus politiikka/journalismi

2. Journalismin taso, kysymyksiä tiedotusvälineistä ja niiden muuttumisesta

- **Suomalaisen politiikan journalismin taso (puutteet, hyvät puolet)?** Mitä on tapahtunut kahdenkymmenen vuoden aikana Harri Holkerin hallituksesta Matti Vanhaseen. Onko journalismin taso huonontunut vai parantunut; voitko kertoa esimerkkejä.
- **Mikä on julkisuuden merkitys?** Sanelevatko tiedotusvälineet politiikan asialistan? Onko politiikasta tullut julkisuusteatteria, personoitua viihdettä, jonka taakse jäävät todelliset kansalaisia koskettavat asiat; tiedotusvälineiden pinnallistuminen, tabloidisaatio. Vaikuttavatko tiedotusvälineet kansalaisten äänestyskäyttäytymiseen ja toisaalta siihen, miten poliitikot esittävät asiat kansalle.
- **Tiedotusvälineiden moraali/vastuu?** Kiinnostuvatko ne asioista vai henkilöistä, valtapeleistä ja kilpailusta. Syntykö kansalaisille oikea kuva politiikasta ja poliittisen vallan käytöstä tiedotusvälineitä seuraamalla? Ovatko tiedotusvälineet/toimittajat omaksuneet vallankäyttäjän roolin; valtaa ilman vastuuta -periaatteella. Onko toimittajista ja sitä kautta tiedotusvälineistä tullut vahvempia suhteissa poliitikkoihin, koska toimittajat kontrolloivat poliittisen kannatuksen kannalta tärkeää sektoria: julkisuutta.
- **Tiedotusvälineiden erot?** Onko eri välineiden luotettavuudessa eroja? Onko niiden kriittisyydessä eroja?

3. Toimittajan ja poliitikon väliset suhteet (vapaata keskustelua)

- Millainen on henkilökohtainen suhteesi poliitikkoihin/toimittajiin?
- Suhde työaikana/vapaa-aikana
- Mikä merkitys henkilökohtaisilla suhteilla on poliitikon/toimittajan työssä?

- Missä asioissa hyvistä suhteista on haittaa?
- Entä haittaa?
- Kannattaako suhde pitää salassa?
- Näkyykö toimittajien kriittisyyden kasvu mitenkään suhteissa? Jotkut poliitikot puhuvat uuden toimittajasukupolven politiikan vastaisuudesta; koko järjestelmä on lähtökohtaisesti mätä, siksi siitä ei voi kirjoittaa muuten kuin kriittisesti. Onko näin?
- Ollaanko varovaisempia?
- Pyritäänkö suhteiden kautta vaikuttamaan?
- Kerro tällaisesta konfliktitapauksesta?
- Mikä on mielestäsi politiikan toimittajan rooli; tiedonvälittäjän vai epäkohtia paljastavan vahtikoiran?
- Kuuluvatko toimittajan esimiehet samaan valtaklikkiin poliitikkojen kanssa?
- Millaisissa vapaamuotoisissa (illanistujaisia, korttirinkejä jne.) tapaamisissa olet tavannut toimittajia/poliitikkoja?
- Mikä on niiden merkitys?
- Ovatko ne vähentyneet vai lisääntyneet?
- Onko niillä merkitystä varsinaisen työn kannalta?
- Voiko toimittaja kirjoittaa kriittisen jutun politiikosta, jota tapaa työn ulkopuolella?
- Toimittajan/poliitikon jalot asiat, onko niitä?
- Kun ajetaan uutta asiaa politiikassa, mietitäänkö ensin sen julkisuusarvoa?
- Kun tehdään poliittisia avauksia, mietitäänkö ensin, missä tiedotusvälineessä se kerrotaan ja kuka toimittaja sen voisi tehdä? Poliitikot korostavat usein, että varsinainen työ tehdään eduskunnan valiokunnissa. Onko näin?
- Onko julkisuuden korostunut rooli politiikassa muuttanut päätösten tekemistä? Mielipiteet ja kannat kerrotaan mediassa ennakkoon, ei kokouksissa?
- Onko media muuttunut hyökkäävämmäksi? Pyrkiikö media määräämään politiikan asialistan? Eli keskustellaan vain niistä asioista, jotka kiinnostavat mediaa?

4. Poliitiikan julkisuuden hallinta ja median rooli päätöksenteossa?

Valitse seuraavista omaa näkemystäsi lähinnä vastaava vaihtoehto ja perustelet?

1. *Tiedotusvälineet määräävät politiikan agendan*

Media määrittelee poliittiseen keskusteluun nousevat asiat. Osa toimittajista on ottanut paikan politiikan ja kansan välistä, poliitikkoja vastaa, oikean asian ja kansalaisyhteiskunnan puolesta.

2. *Julkisuus ja politiikka yhdessä tuottavat viihdettä*

Mediat tuovat monimutkaiset asiat ihmistä lähelle mitä lakiesitys tarkoittaa mattimeikäläisen kannalta -periaatteella. Poliitiikka lanseeraa julkisuuteen symboleja, joille kansalainen voi antaa haluamansa sisällön, esimerkiksi käy Holkerin hallituksen termi hallittu rakennemuutos.

3. Poliitiikan sisäpiiri määrää agendan ja tekee päätökset

Tärkeät yhteiskunnalliset ratkaisut tehdään edelleen kabineteissa, pienen piirin kesken. Kabineteista annetaan julkisuuteen vain se, josta halutaan keskustelua. Julkisen keskustelun tulos otetaan huomioon lopullista päätöstä tehtäessä.

Miksi päädyit tähän valintaan? Perustelu.

5. Viisi pääministeriä ja julkisuus (Vapaata keskustelua)

Miten luonnehtisitte pääministereitä Harri Holkeria, Esko Ahoa, Paavo Lipposta, Anneli Jäätteenmäkeä ja Matti Vanhasta poliitikkoina.

Millainen kuva heistä on muodostunut tiedotusvälineissä?

Onko pääministerin persoona asia, joka määrää millaiseksi hallituksen julkisuuskuva muodostuu?

Miten poliitikkojen ja toimittajien välinen suhde muuttui 1980-luvun lopulta 2000-luvulle? Muuttuivatko toimittajat kriittisemmiksi?

Jos näin kävi, miksi?

Kohdeltiinko pääministereitä, Holkeri, Aho, Lipponen, Jäätteenmäki ja Vanhanen, julkisuudessa eri tavalla?

Jos näin kävi, miksi?

Voitko kertoa esimerkkejä?

Miksi Holkerin julkisuuskuva muodostui kahvia juova ylimielinen pääministeri, toisaalta Lipponen oli äksyilevä asijahtaja?

Oliko Holkeri toimittajille helppo maali, toisaalta Lipposta taas pelättiin.

Aho käytti mediaa hyväkseen mielin määrin, mm. runtatessaan keskustan rivit suoraksi ennen EU-jäsenyysäänestystä 90-luvun puolivälissä.

Oliko Aho taitava median käyttäjä? Päätökset pohjustettiin julkisuudessa. Aho oli ensimmäinen media-ajan pääministeri; mm. perhe esillä vahvasti

Lipposella oli huonot yhteydet toimittajiin ja medioihin, mutta ylimielisyys ei romuttanut hänen arvostustaan.

Lipponen piti pääministerinä mediaa tarpeettomana oman julkisuuskuvaansa pönkittämisessä; alkää menkö pelleiksi medioihin –ohje oli Lipposen neuvo kollegoille.

Lipponen oli hidas sanoissaan, eli hän ei ollut media-ajan tv-poliitikko, silti hän hallitsi suvereenisti poliittista vallankäyttöä.

Miksi Vanhanen epäonnistui mediasuhteissaan, kyse kuitenkin entisestä toimittajasta.

Vanhanen osasi johtaa hallitusta ja hallitsi pääsääntöisesti asiat hyvin, mutta se ei välitynyt julkisuuteen.

Vanhanen oli ensimmäinen pääministeri, jonka yksityiselämää seurattiin mediassa tarkkaan; ero, uudet suhteet, asuntokaupat.

Vanhasen aikana tapahtui median tabloidisaatio täysmääräisesti; mediaa kiinnosti Vanhasen yksityiselämä enemmän kuin poliittiset linjaukset.

Vanhanen joutui median ajohdintavoitteeksi?

6. Kerro omasta suhteestasi poliitikkoihin/journalisteihin (vapaata keskustelua)

Arkipäivän kohtaamisia, huonoja kokemuksia, hyviä kokemuksia, kaikkea mitä mieleen juolahtaa omin sanoin politiikan ja journalismin suhteessa viiden pääministerin aikana. Mikä harmittaa, mikä ilahduttaa. Jäikö jokin asia kaivelemaan.

